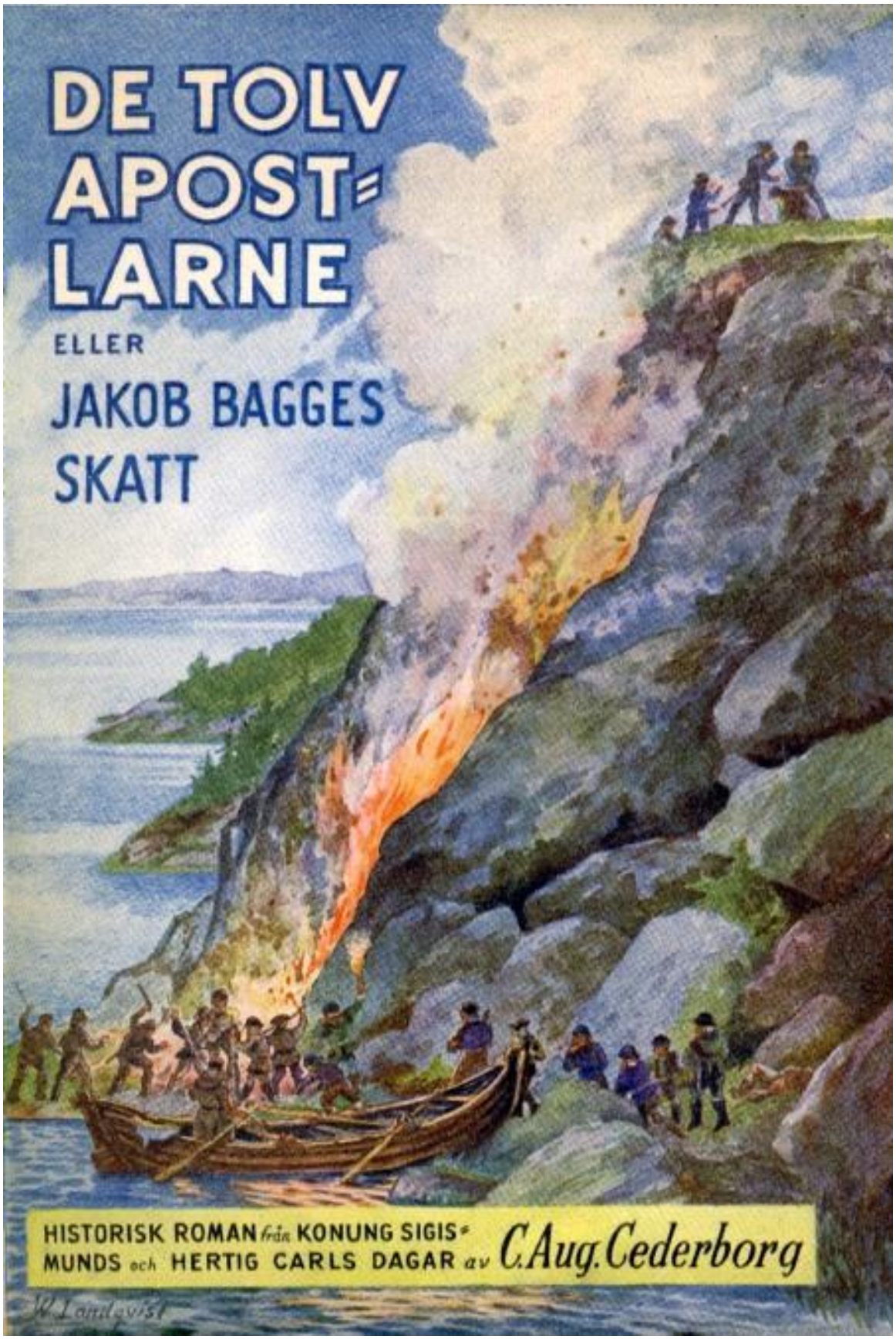

DE TOLV APOST=LARNE

ELLER

JAKOB BAGGES SKATT

HISTORISK ROMAN från KONUNG SIGIS=MUNDS och HERTIG CARLS DAGAR av C. Aug. Cederborg

DE TOLV APOSTLARNA

ELLER

JAKOB BAGGES SKATT

C AUG. CEDERBORG

DE TOLV APOSTLARNA

ELLER

JAKOB BAGGES SKATT

HISTORISK ROMAN FRÅN

KONUNG SIGISMUNDS OCH

HERTIG CARLS DAGAR

AV

C. AUG. CEDERBORG

ELANDERS BOKTRYCKERI AKTIEBOLAG – GÖTEBORG 1953

Avd.: FÖRLAGSAKTIEBOLAGET VÄSTRA SVERIGE

FÖRSTA KAPITLET

Far och son

Den 6 februari år 1594 syntes tvenne herremän, åtföljda av fyra knektar i blanka harnesk, makligt färdas fram på den väg som från staden Enköping leder österut för att vid Litslena kyrka dela sig i en nordlig gren, som för till Uppsala, och en sydvästlig, som leder till Stockholm. Såväl herrarna som deras s husknektar, vilkas ringa antal antydde, att vapnet på deras sadeltäcken och fältbindlar, en vit svan i blått fält, icke tillhörde någon av tidens mera betydande stormän, redo små,men pigga och uthålliga smålandshästar, vilka synbarligen gjort en lång färd. Det var gnistrande kallt, och såväl hästarna som karlarnas kläder och remtyg, för att icke tala om deras skägg och hjälmbuskar, voro pudrade av rimfrost. De bördiga slätterna i Trögds härad, där den lilla truppen nu befann sig, vilade under ett tjockt och jämnt snötäcke, som skulle gjort vägen villsam, om den icke varit så upptrampad, men på avstånd stod skogen blåsvart i den tidiga vinterskymningen, men med glänsande snöfläckar i furornas kronor. Riddaren, som red till höger, var en undersätsig, medelålders man med breda skuldror och ett godmodigt, av blont helskägg prytt ansikte under hjälmen. Det var något i hans gestalt och ansiktsuttryck, som antydde, att hans håg, trots den krigiska utrustningen, låg mera åt fredlig id än åt krigets blodiga lek, och man fick nästan ett intryck av att han en smula vantrivdes i harnesket. Annorlunda tycktes förhållandet vara med hans sidokamrat till vänster. Det var en reslig yngling om föga mer än tjugo år med ett Ijuslätt vackert ansikte, livliga blå ögon och ett drag kring den friska, av ljust skäggfjun lätt sk skuggade munnen, vilket antydde mod och beslutsamhet, blandat med en viss portion äventyrslusta. Harnesket satt som gjutet kring hans smidiga kropp och uppbars med en lätthet, som föga tydde på trötthet efter en lång färdvägs mödor. Voro de båda ryttarna i mycket olika, så buro de dock samma vapen i sina sköldar, den vita svanen i blått fält, och en uppmärksam betraktare skulle nog även i deras ansiktsdrag upptäckt vissa likheter. Också voro de far och son. Ryttaren till höger var herr Arvid Svan till Svanås i Småland och den till vänster hans son, junker Gösta Svan. De hade färdats från fädernegården Svanås i Norviddinge härad i Småland den långa vägen upp till Trögds härad i Uppland, och detta i avsikt att deltaga i konung Sigismunds kröning, so som skulle hållas i Uppsala vid denna tid, efter att länge ha varit uppskjuten på grund av konungens obenägenhet att ingå på de fordringar, vilka blivit framställda, dels av rådet, dels ock av det svenska prästerskapet men framfor allt av hertig Carl av Södermanland. Fastän lutheran till trosbekännelsen, hörde dock Arvid Svan,liksom största delen av den Småländska adeln, till dem, som slutit sig till Sigismund. Han hade gjort det dels h av tillgivenhet för Vasahuset och den inom detsamma en gång fastställda arvsföljden, dels ock av fruktan för hertig Carls kända maktlystnad, vilken han befarade syftade åt att sätta Sveriges krona på eget huvud. Och då genom fränder och vänner vid konungens hov kommit till hans kunskap, att denne vid sin kröning gärna såge sig omgiven av så många pålitliga vänner och anhängare som möjligt, synnerligast som hertigen in infunnit sig med stor makt, hade han, ehuru annars hårt fästad vid fädernegården och föga benägen att blanda sig i dagens strider, dock icke tvekat att hörsamma konungens kallelse. Dessutom gåve ju honom denna kröningsresa ett välkommet tillfälle att föra sin son ut i världen, kanske få honom anställd vid hovet eller hos någon av Sigismunds förtroendemän. Visserligen vore det tungt att skiljas vid den ende sonen, men fadern hade ju länge märkt, att ynglingen trådde efter en vidare horisont än hemmets, och icke kunde han förnöta sina bästa ungdomsår inom dess trånga gränser. Han hade

erhållit en god uppfostran i både bokliga kunskapsgrenar och i ridderlig idrott. Det vore bäst att han nu finge pröva sina egna vingar samt vinna livserfarenhet och höviskhet under gode mäns ledning. Så hade fadern tänkt, och helt visst hade dessa faderliga omsorger för ynglingens bästa kraftigt bidragit till beslutet att lämna det kära och goda hemmet i Smålailands skogar, där riddar Arvid levat i lugn de sista femton åren, och än en gång, om ock lyckligtvis endast för några korta veckor, kastat sig in i det bullrande världsliv, som den gode riddaren ingalunda älskade. Så hade hästarna blivit sadlade, de fyra bästa husknektarna utrustade och medtagna och resan till kröningen i Uppsala anträdd. Mig synes, fader, sade junker Gösta, i det hans blickar otåligt riktades bort åt de nordliga skogarnas dunkel, att om vi något påskyndade ritten, så skulle vi redan i afton uppnå Uppsala. Nej, svarade riddar Arvid, våra hästar hava gjort en lång dagsresa, och vi ha ännu över tre mil till Uppsala. Som mörkret faller på, har jag därför beslutat att stanna över natten i Litsiena, dit vi nu endast ha ett kort stycke väg och där det skall finnas en av dessa gästgivaregårdar, som konung Erik inrättade vid de större vägarna. I morgon bittida draga vi, styrkta efter Vilan, vi och våra hästar, gladeligen in i Uppsala. Gösta var icke van att opponera sig emot faderns beslut, och han gjorde det ej heller nu, men det var icke svårt att se, att det ingalunda tillfredsställde hans längtande sinne. Där borta bakom de blånande skogarna låg den gamla ärkebiskopsstaden, över vilken hovets pr prakt och skimmer nu bredde sin bedårande glans, och dit lekte hans håg. Efter en stund sade han: Bara inte kröningen redan är förbi, då vi komma till Uppsala? — Förbi! — Nej, därom kunna vi nog vara obekymrade. Jag träffade Erik Sparres hovmästare i Strängnäs, och, av hans tal att döma, vet ännu ingen, när kröningen blir. Ja, han berättade till och med, att bönderna skulle ha formligen erbjudit hertig Carl kronan, alldenstund de misströstade om att konung Sigismund skulle kunna förmås att gå in på de av riksdagen, rådet och hertig Carl uppställda fordringarna. Vilka äro då dessa fordringar? — I främsta rummet att konungen bekräftar Uppsala mötes beslut och ärkebiskopsvalet. Men det synes mig inte orimligt.. Nej, visserligen, medgav riddar Arvid. Men vi böra dock besinna, att konungen. Gudbättre, är uppfostrad i den katolska läran, och då måste det synas honom hart när orimligt att bekräfta ett beslut, som förbjuder varje katolsk religionsutövning här i landet, åtminstone offentligt. Det var en landsolycka, då här i landet, åtminstone offentligt. Det var en landsolycka, då konung Johan, förledd av sin första gemål, lät uppfostra sin son och efterträdare i den katolska religionen. Men gjord gärning kan ej ändras, och nu höves det oss, synes mig, att visa allt det tillmötesgående emot vår laglige konung som görligt är. Ej behövde vår egen religion lida skada av om t. ex. åt katolikerna uppläts en kyrka i Stockholm, och mera lär icke konung Sigismund begära. — Var icke konung Johan själv katolik? Sporde junker Gösta. — Därpå kan jag svara både ja och nej. Under en period av sitt liv, det vill säga någon tid före och någon tid efter Katarina Jagellonikas död, var han nog rättrogen katolik, men därefter greps han av begär att själv stifta en religion, som skulle bli en sammansmältning av den katolska och den lutherska. Och denna idé grep honom så djupt, att han för den uppgav snart sagt allt annat. Du minns nog, fastän du är ung, tvisterna om liturgien, vilka så djupt upprörde hela landet och framkaKallade oro och stridigheten även i vår lugna landsbygd. Det var följden av konung Johans sammansmältningsidéer. Vilka voro honom kärare än livet. Dock vill jag icke påstå. Att konungen ensam bar skulden till allt det hat och alla de olyckor, som striden om »röda boken» drog över landet. Där får ock mycket av dem skrivas på trångsyntheten och ofördragsamheten hos både präster och lekmän. Och många voro de i mörkret smygande ränkmakarna, som funno det fördelaktigt att blåsa på oenighetslågan. Hertig Carl är gamle kung Göstas son, han lika väl som kung Johan var det, och därför vill jag icke säga det ont är om mannen. Men nog kunde han ha gjort mycket för att minska hatet mellan konungen och folket, om han velat. — Han är ju kalvinist, säges det. Därom gitter jag icke döma. Men det

rådet vill jag giva dig, min son, då du nu drager ut i världen: bliv din rätte konung, Sigismund, trogen i goda skiften och onda, och lämna åt prästerna att kivas om religionen. Under ett dylikt samtal hade den lilla ryttartruppen hunnit fram till Litslena och stannade vid gästgivaregården, där riddar Arvid tänkte taga in för att tillbringa natten. Men detta var lättare sagt än gjort, ty gården som just icke erbjöd något överflöd av utrymme, var överfull av gäster. Från gäststugan utträngde ett dovt sorl av röster, och gästgivaren, en fetlagd bonde med ett klipskt uttryck i de små grisögonen, förklarade, att varje vrå vore upptagen av långväga gäster, som ämnade sig till kröningen i Uppsala, och varje skjul av deras hästar. Junker Gösta började tro, att fadern skulle bli tvungen att fortsätta färden till Uppsala, och det var just vad han önskade. Men riddar Arvid hade förr än nu varit på färdvägar och kände sitt folk. Han lät en blank daler falla i gästgivarens hand, och Strax klarnade dennes minne, så att han kom ihåg, att innan bryggstugan fanns en liten kammare, där nog en bädd skulle kunna redas för de bägge adelsmännen, och på logen skulle man bereda plats för hästar och knektar. Mat funnes i överflöd och det yppersta öl tillräckligt för att släcka törsten på en hel krigshär, försäkrade den frodige gästgivaren. Riddar Arvid och Gösta begåvo sig till gäststugan för att värma sig och intaga förfriskningar, medan man ställde i ordning den utlovade kammaren. Den stora, av en flammande stockeld i spisen upplysta stugan erbjöd en brokig anblick. Där sutto vid sina ölstånkor eller värmande sig framför den väldiga brasan en mängd färdemän av skilda klasser och yrken. En och annan riddare i hjälm och och harnesk, väpnare och svenner, borgare i långrockar med breda läderbälten om livet, krämare och oxhandlare, men framför allt en mängd tyska landsknektar, som vid ölruset skrävlade högljutt om utförda krigsbragder, samt ett par djäknar, vilka viskande gjorde spe åt de närvarande. Riddar Arvid såg sig omkring i stugan i tanke att möjligen känna igen någon bekant. Men då detta ej inträffade, slog han sig ned framför spiseln. Tog av hjälmen, som tryckt en röd rand kring hans svettiga panna, och begärde öl för sig och sin följeslagare. Medan fadern mellan varje klunk ur kannan lät tankarna ila till det kära hemmet långt nere i Smoiåland, som han med saknad lämnat, mönstrade sonen med nyfikna blickar den brokiga samling, i vilken han nu kommit in, och lyssnade till samtalet omkring dem, vilket ett ögonblick tystnat, då de inträdde, men snart återgick till ett högljutt sorl, ur vilket en böljande sjö. Längst nere vid dörren satt ett sällskap om fem å sex persorsoner, vilkas underliga kläder, sammansatta av plagg från alla möjliga dräkter, och bleka ansikten med märken efter smink antydde att de voro vandrande konstmakare. Bland de dem fanns även ett par fruntimmer, och särskilt det ena av dem ådrog sig Göstas uppmärksamhet. Hon satt på golvet nere vid dörren och hade dragit knäna upp under hakan samt insvept huvudet i en schal, som endast lämnade en smal öppning framför ansiktet, i vilken man såg ett par kolsvarta, blixtrande ögon och en ädelt formad näsa. Av tamburinen, som låg bredvid henne på golvet. Kunde man sluta sig till att hon vore en danserska. En annan person, som också ådrog sig Göstas synnerliga uppmärksamhet, var en i en vid kappa insvept äldre man, som satt framme vid spiselmuren, i vars skugga han liksom med avsikt dragit sig så långt tillbaka som möjligt. Vilket stånd eller yrke han tillhörde var omöjligt att utleta av dräkten, som helt och hållet försvann under den vida, mantelformiga kappan. På huvudet bar han en vidskyggig filthatt, under vars brätte lyste ett par mörka, pigga ögon. För övrigt såg man av ansiktet intet annat än en krumböjd näsa och ett långt, stålgrått skägg, som räckte långt ned på bröstet. Det vilade, tyckte Gösta, Över denne främling, som med avsikt tycktes hålla sig i skymundan, ett drag av hemlighetsfullhet, som i hög grad retade junkerns nyfikenhet. Enligt vad av samtalet kunde uppfattas, tycktes de flesta av de i gäststugan församlade tillhöra hertigens parti. Detta bekräftades ock efter en stund, då en tjock borgare med myndigt utseende steg upp och, höjande ölkruset, föreslog en skål för hertig Carl av Södermanland.

Därvid betraktade han riddar Arvid och hans son med forskande blickar, liksom vore denna skål avsedd att utgöra en prövosten på deras tänkesätt. Men riddar Arvid reste sig och drack, sägande: — Skälm vare den, som vägrar att dricka för gamle kung Göstas son. Alla drucko skålen under jubel, alla utom gubben i spiselvrån, som i stället tycktes draga sig ännu längre tillbaka i skuggan. Detta syntes dock hava undgått de drickandes uppmärksamhet, ty ingen gjorde någon anmärkning. Sedan sorlet åter lagt sig något, reste sig riddar Arvid, höjde sin kanna och yttrade: — Efter det vi nu druckit för hertigens välgång, synes mig att vi böra tömma ännu en skål, nämligen för vår laglige arvkonung Sigismund, den Gud välsigne och give en lyckosam regering. Konungens skål, och skälm den som icke tömmer den i botten. Riddaren drack, och då han druckit, vände han stånkan upp och ned för att visa att den var tom. Sammalunda ock Gösta och — gubben i spiselvrån. Med några få undantag läto de övriga sina krus stå orörda. — Du kallar den för en skälm, som icke dricker den skålen! Skrek den tjocke borgaren, men det smädeordet vill jag driva tillbaka i din hals, ty ingen ärlig svensk dricker för papisternas furste och jesuiternas jaherre. Nu uppstod ett fruktansvärt tumult i stugan. Värjor drogos och utan tvivel skulle blodiga hugg vankats, om icke i detsamma en klar stämma skurit genom sorlet. — Vem är det som vägrar att dricka vår nådige konungs skål? Den skålen dricker jag, och då kunna hertig Carls vänner tryggt göra detsamma. Det var en främling, som obemärkt av de övriga inträtt i stugan och yttrade dessa ord, i det han grep första bästa ölkrus och förde det till läpparna. Sorlet tystnade och alla de hittills så motvilliga fattade nu sina krus och drucko konung oigismunds skål. Främlingen, som genom ord och exempel framkallat en sådan omvälvning i sinnena, var en högväxt, vacker riddare, med öppna, manliga drag och ett godlynt uttryck i sina blå ögon, vilka dock helt visst även kunde blixtra av vrede. Klädd i harnesk från huvud till fot, tycktes han ha gjort en lång ritt, ty hans ståtliga mundering glänste vit av snö och rimfrost och i mustascherna över den friska, leende munne hängde istappar. Riddaren tycktes vara känd av alla de närvarande, vilket bevisades icke blott av den villighet, varmed man rättat sig efter hans önskan utan ock av de hälsningar han utbytte med flera av dem. Riddar Arvid gav sonen en vink att följa med och avlägsnade sig därefter utan att vidare inlåta sig med de personer, som nyss förolämpat honom. Då de kommit in i den lilla kammaren, där de skulle tillbringa natten, sporde Gösta: — Vem var mannen, för vars ord hertigens anhängare så villigt böjde sig? — Det var Anders Lennartsson av Forstenasläkten, hertig Carls fältöverste och förtrogne vän. Jag vånne han lika så visst vore konungens, ty det är en av de bästa klingor i landet och tillika en redlig och ärlig man, som icke ens hans motståndare kunna lägga något oridderligt till last. Då junker Gösta Svan följande morgon trädde ut på gården. Gnuggande nattsömnen ur ögonen, glödde skogen i öster i morgonrodnadens brand över vita snöfält och himlen lovade en vacker, om än ganska kall vinterdag. Han var dock icke, såsom han nästan förmodat, den förste på benen i gästgivaregården. Framför trappan stodo trenne hästar, hållna av en ridknekt, vars kyller var broderat i gult och svart. Hästarna voro ståtligt munderade, men vad som i synnerhet väckte hans förundran var, att den ene av dem bar fruntimmerssadel. Där funnos således förnäma fruntimmer i gästgivaregården. .Något dylikt hade han dock icke sett förra aftonen, ty icke kunde någon av konstmakarnas kvinnor rida en sådan häst. Hans nyfikenhet blev dock snart tillfredsställd, ty ut på trappan trädde i detsamma tre personer, av vilka den ena var en ung, högväxt, förtjusande vacker flicka, vars leende ansikte av ros och lilja tittade fram under en näpen resmössas pälsverk, som dock endast ofullständigt lyckades hålla tillbaka ett svall av guldgula lockar. Junker Gösta stod som förstenad inför denna lika förtjusande som oväntade uppenbarelse. De två andra voro män, den ene en äldre riddare av vördnadsbjudande utseende, vilken icke aftonen förut varit synlig i gäststugan, och den andre den man, om vilken fadern upplyst, att det var Anders

Lennartsson, hertig Carls fältöverste. Ett Ögonblick mötte flickans blick junker Göstas, och han tyckte, att den skröpliga gästgivaregården blev ljusare därvid. –Men så svingade hon sig lätt och vigt upp i sadeln, de båda riddarna bestego sina hästar, och alla tre redo i skarpt trav bort åt Uppsalavägen, åtföljda av ridknekten, som haft sin klippare bunden vid grinden. Gösta stod drömmande kvar och såg efter den vackra amasonen. Plötsligt fick han syn på att scenen haft en annan åskådare utom honom själv. I dörren till ett av uthusen stod nämligen samme gubbe i slokhatt, som han aftonen förut sett i gäststugan. Gösta gick fram till honom. Kan ni säga mig, sporde han, vem den unga damen var. Som nyss red bort i sällskap med de två riddarna? Gubben, vilken, enligt vad Gösta nu såg, bar en dräkt, som den tiden brukades av dem som tagit maiagistergraden vid någon akademi, betraktade ynglingen med en forskande blick och svarade med en lätt utländsk brytning: Nej, det kan jag inte, men ridknekten bar Forstenasläktens vapen. Dock kan det hända att han var i Anders Lennartssons tjänst och icke i den unga damens. Gösta, som skulle haft god lust att fortsätta samtalet och därunder erfara vem den mystiske gubben själv vore, funderade just på, hur han därvid skulle lägga sina ord, då främlingen avklippte varje möjlighet därtill genom att plötsligt försvinna i byggnadens inre. Ynglingen stod och undrade, vad som vore anledningen till gubbens tydliga folkskygghet, då han kände, att någon helt sakta drog honom i kappan. Då han vände sig om, stod framför honom den svartögda danserskan, som kvällen förut suttit nere vid dörren i gäststugan. — Förlåt, vackre, unge herre, sade hon med mjuk och välljudande stämma, men med stark brytning på ett språk, som Gösta antog vara polska, jag skulle så gärna vilja veta, vem den gamle mannen var, som nyss stod här i dörren och som ni talade vid. Kanske kan ni säga mig det? — Nej, svarade Gösta, som nu med välbehag betraktade den unga flickans sydländska skönhet, det kan jag icke, men av dräkten att döma synes han mig vara en lärd doktor. Men vem är ni själv? — Jag, svarade flickan, liksom förvånad över att någon brydde sig om att spörja efter vem hon vore — jag — jag är bara stackars Gisela, danserskan. Med dessa ord skyndade hon bort med så lätta fjät, att de verkligen gjorde heder åt hennes konst. — Det ser ut som vore morgonluften full av frågor i den här gästgivaregården, mumlade Gösta för sig själv, i det han gick till logen för att säga till om hästarnas sadlande. Då riddar Arvid och hans son några timmar senare redo in i staden Uppsala, kunde de ej annat än högeligen förundra sig över det brokiga liv och den för en svensk landsortsstad den tiden högst osedvanliga rörelse, som rådde på dess smala gator. Riddare i blanka harnesk och med vajande plymer redo på kostbart munderade hästar och åtföljda av svenner och knektar, borgare och bönder bildade täta flockar, hovmän och deras tjänare ilade hit och dit, ryttarskaror redo i olika riktningar, studenter och djäknar, hantverkare och krämare, adelsfröknar eller matronor i bärstol, lantfolk, konstmakare och vandrande musikanter, allt detta förenade sig till ett högst livfullt staffage till den annars så tysta och anspråkslösa staden, vars låga och mestadels torvtäckta hus rent av tycktes skämmas inför deras fina främmande. Men vad som gav tavlan en här i landet hittills nästan osedd färgprakt, var de många polska nationaldräkter, som i brokigt virrvarr blandade sig i folkvimlet. Än iåg man polska adelsmän i sina vackra, färgrika dräkter, än hovets polska soldater, de s. k. hejdukarna, i deras för svenska ögon sällsamma klädnad. Troligen har aldrig Uppsala, varken förr eller senare, erbjudit en så livfull och brokig tavla. Men så slöt den gamla biskopsstaden nu ovanligt mycket inom sina murar. Där fanns icke mindre än tre hov, nämligen konungens, hertigens och änkedrottning Gunilla Bjelkes. Sveriges fyra riksstånd voro där samlade till riksdag, rådet var mangrant tillstädes och hertig Carl av Södermanland hade kommit dit med så gott som en hel krigshär, av vilken dock det Största antalet knektar voro lägrade utom staden. För junker Gösta, som sett föga av världen och tillbringat sin mesta tid i Smålands furumoar, måste naturligtvis detta rörliga och brokiga liv erbjuda mycket

nytt och förundransvärt, många lockelser för den ungdomliga nyfikenheten och äventyrslusten. Riddar Arvid tog in hos Göran Möllare vid Kvarnbron, där han genom en vän på förhand beställt logi. Den tiden fanns nämligen inga hotell, utan den resande tog vanligen in hos en borgare, så vida icke han hade någon vän eller frände i staden, hos vilken han kunde gästa.

ANDRA KAPITLET

Prinsessan Anna

I en djup, åt borggården vettande fönstersmyg, tillhörande ett mindre men praktfullt möblerat rum i andra våningen av Uppsala slott, sutto några dagar efter ovan skildrade tilldragelser tvenne unga damer i tidens rikt utstofferade hovdräkter. Den ena, som genom sina rika smycken markerade ett högre Stånd än den andras, var mera ful än vacker. Dragen voro något grova, nästan manliga och växten snarare över än under det normala kvinnliga måttet. Men hon hade vackra och själfulla ögon och ansiktsuttrycket förråde livlighet och intelligens. Det var prinsessan Anna, konung Johan III:s dotter med Katarina Jagellonika och således konung Sigismunds syster. Den andra var däremot en verklig skönhet av äkta nordisk typ, men betydligt mindre och spädare till växten än prinsessan. Det var jungfru Sigrid Brahe, gamle Per Brahes till Visingsö yngsta dotter, vilken trots sin ungdom varit nära att bli prinsessan Annas styvmoder, ty då konung Johan stod i begrepp att gifta sig för andra gången, tvekade han i valet mellan henne och Gunilla Bjelke. Att den senare blev den lyckliga, om man så får kalla det, lär mindre hava berott på konungens tycke än på andra omständigheter, särskilt Vasasläktens motstånd, härledande sig av fruktan för att den rika och mäktiga Bracheslägten skulle växa för hög genom en så nära förbindelse med konungahuset. Emellertid var, i förbigående här anmärkt, denna fara ännu ej helt och hållet avlägsnad, ty det utgjorde en mtlig hemlighet, att det mellan prinsessan Anna och Sigrid Brahes äldste bror, den unge greve Gustav Brahe, rådde ett kärleksförhållande, vilket, fastän det ivrigt motarbetades från flera håll, möjligen kunde komma att sluta med giftermål, enär det gynnades av konung Sigismund. I alla händelser voro de båda unga damerna mycket förtroliga vänner. Vi skola för ett ögonblick lyssna till samtalet dem emellan. Har du hört den sista stora nyheten? Sporde prinsessan, i det hon lät broderbågen, som hon arbetade på, sjunka ned i knäet. .Vej — kanske är kröningsdagen bestämd! Gissade jungfru Sigrid. — Kröningen! — Det vet jag visst — det ser rent av ut, som den aldrig skulle bli av. Jag förstår inte, att min bror Sigismund kan hålla så mycket på en så usel religion, som den katolska, att han därigenom sätter sin svenska krona på spel. — Usel religion! — Väl vet jag, att ni, kära fröken, är tillgiven den lutherska läran, och för visso utgör den en orsak till förundran för många, då man vet att ni, lika väl som er bror, konung Sigismund, är uppfostrad i den katolska och därtill besinnar hur högt ni älskade er avlidna moder, drottning Katarina, som var en så ivrig, ja, jag kan säga svärmisk katolik. Hur vågar ni, fröken Anna, kalla er moders religion usel? — Därför att jag vet, att den är det och därom kan framlägga bevis. Det är en sorglig historia, som icke många känna, men för dig, som är min bästa väninna, kan jag väl berätta den. — Ack ja, gör det! — Under min moder drottningens sista sjukdom vistades jag

mycket hos henne, ja, satt nästan ständigt och jämt vid hennes sjukbädd. Min närvaro gladde mycket den sjuka, som älskade mig ömt, men för min egen skull visade hon ofta bort mig, på det att jag icke skulle taga skada till min hälsa av det för en ung flicka farliga stillasittandet i ett sjukrum. Men jag ville helst vara hos min mor, och stundom förstod jag att undandraga mig hennes befallning att avlägsna mig genom att gömma mig bakom sängens yviga sparlakan. Vid ett dylikt tillfälle — jag minns det ännu så tydligt, som hade det varit i går — tog tröttheten överhand, och jag insomnade under det jag låg gömd bakom sängomhänget. I detta ögonblick red en ståtlig riddare förbi fönstret och hälsade höviskt på damerna däruppe. Jungfru Sigrid, som satt med huvudet mycket nära rutorna, hälsade tillbaka och rodnade därvid som en ros. Men prinsessan Anna, som dragit sig mera från fönstret och därtill var ganska närsynt, observerade ej riddaren, förrän han redan var förbi. — Vem var det du hälsade på, skön Sigrid, det måtte ha varit din fästman, långe Erik Bjelke, efter som du blev så varm om kinderna. — Erik — nej, visst inte. –Vem var det då? -Johan Gyllenstjerna .. Prinsessan hotade skälmskt med fingret. Sigrid, Sigrid, vakta dina ögon och ditt hjärta, att de ej gå förbjudna vägar. Minns dock att du är en annans trolovade. Det vet I väl, fröken, att i den trolovningen har mitt hjärta ingen del. Förresten rodnade jag inte. Vid denna osanning rodnade hon ännu mer. Nu rodnade även prinsessan, men av harm. I sträng ton sade hon: — Har ditt hjärta ingen del i trolovningen med Erik Bjelke, så varför gav du honom ditt jaord? Man bör inte leka med ord och löften, och ej heller bör en flicka giva sig åt en man, om hon ej kan skänka honom hjärtat på samma gång. — Det vet ju hela hovet, svarade Sigrid, att änkedrottning Gunilla ställt till partiet, och att jag drog mig i det längsta för jaordet. Men vem kunde väl i längden stå emot både drottningen och släkten? — Men varför riva upp det nu, ty gjord gärning kan ju ej ändras. Fortsätt i stället den avbrutna berättelsen om vad ni upplevde vid salig drottningens dödsbädd. — Ja, var var det jag befann mig, när Johan Gyllenstjerna red förbi och störde mig? Insomnad bakom drottningens sängdraperier. — Ja, det var sant. Hur länge jag sovit, vet jag ej, men jag vaknade vid ljudet av en mansröst, vilken jag igenkände såsom pater Warsevitz', drottningens biktfader. Jag blev förskräckt, ty jag hade alltid förut blivit bortvisad, då han befann sig vid sjukbädden, men jag tordes icke giva mig till känna. Skulle jag våga lyssna? Ja, vad Guds tjänare talade med min döende moder om, måtte väl hennes dotter kunna få höra, tänkte jag, och så blev jag sittande bakom draperiet, tyst och stilla som en liten råtta och girigt lyssnande till varje ord, som sades. I början intresserade samtalet mig mindre, ty det rörde sig om teologiska spörsmål, vilka jag näppeligen förstod. Men så började min moder rädas för och klaga över de bittra kval, som förestodo henne i skärselden. Min Gud, min Gud, hur skall jag svaga kvinna, kunna uthärda de gruvliga smärtor, som min arma själ måste lida för att bli renad från syndens slagg! Jämrade hon sig. Vad pater Warsevitz då svarade, skall aldrig gå ur mitt minne. Hans ord stå djupt inristade i min själ, och de hava varit den fackla, som med ett klart ljus för mig upplyst alla de mörka skrymslena av den prästlistens religion, som kallas den katolska. Prinsessan tystnade härvid, liksom vore hon tveksam, om hon skulle uttala dessa ord.— Vad sade då patern? Sporde Sigrid med andlöst intresse. — Svaret, återtog prinsessan, har så djupt inpräglat sig i mitt minne, att jag kan ordagrant återgiva hans ord. De lydde sålunda: »Var tröst, min dotter, ädla, kyrkan hängivna drottning, ty jag säger dig, att så visst som här finnes en rättvis och barmhärtig Gud, så skall din själ icke lida i skärselden utan genast efter döden smaka salighetens vällust. Ty det finnes ingen skärseld. Det vi kalla så, är en fiktion, som den heliga kyrkan själv uppfunnit som ett kraftigt vapen, ett själarnas gissel, tjänligt att hålla den ostyriga mänskligheten i tygel. För dig, drottning, kan jag nu uppenbara det, då du, kyrkans lydiga och hängivna tjänarinna, behöver denna tröst och lisa på plågolägret, men sade jag det till någon annan, skulle jag därmed ådraga mig kyrkans straff och fördömelse.»

Efter en kort paus fortsatte prinsessan: — Aldrig skall jag glömma det skrik, som vid dessa prästens ord gick över den sjukas läppar. Mellan ett veck i sängdraperiet såg jag drottningen. Hon hade rest sig upp från huvudgärden, hennes drag voro förvridna, hennes ögon brunno av feberglöd, och synbarligen gjorde hon våldsamma ansträngningar att säga något, men tungan nekade sin tjänst. Prästens ord hade gjort en alldeles motsatt verkan till den, han avsett, och, förskräckt över vad han åstadkommit, skyndade han ut för att skaffa hjälp. Nu förmådde ej längre fruktan hålla mig tillbaka, utan jag störtade fram och kastade mig på knä vid min moders bädd. Men det var för sent, ty sanslös hade hon sjunkit tillbaka mot huvudgärden och kände ej längre sitt barn, hörde ej, vad jag sade. Jag skulle trott att hon vore död, om hörde ej, vad jag sade. Jag skulle trott att hon vore död, om ej en svag andedräkt tillkännagivit, att livet ännu ej flytt. Snart återvände pater Warsevitz, åtföljd av konungen och flera andra personer. Min närvaro väckte ej hans uppmärksamhet, ty säkerligen trodde han, att jag kommit in i rummet under hans frånvaro. Drottningen var sanslös, och denna dvala räckte i flera timmar. Blott en enda gång uppflammade åter den sista gnistan av medvetande, och då hade hon återfått talförmågan. Med klar och tydlig röst sade hon: »Ve, ve, de hava ljugit för mig i hela mitt liv!» — Dessa ord voro de sista, hon yttrade i livet, kort därefter avled hon. Min fader och alla de närvarande — utom patern förstås — trodde, att hon talat i yrsel, och jag vågade ej taga dem ur denna villfarelse. — Omtalade ni ej för konungen, vad ni hört? Sporde Sigrid. — Jo, men långt efteråt — ett helt år, tror jag. Vad sade han då? — Just ingenting, men han blev mörk i hågen och kort därpå blev pater Warsevitz och ett par andra jesuiter skickade ur landet. Det hette, att det skedde på det svenska prästerskapets begäran, men jag har min egen tro om den saken. Och väl märkte både jag och andra, att min fader, konungen, vid denna tid förlorat sitt gamla intresse för katolicismen. — Har ni aldrig nådig fröken, omtalat denna sak för eder broder, konung Sigismund? Jo, och det helt nyligen. — Vad sade han? — Även han syntes till en början taga det illa vid sig och föreföll både häpen och vred. Men ett par dagar senare, då vi voro i enrum, återupptog han ämnet, men då i en helt annan ton. »Pater Warsevitz», sade han, »är mycket klandervärd för det att han av medlidande för den döende och i avsikt att trösta henne uttalade en hädisk lögn. Men icke bör man förebrå den heliga kyrkan för ett av hennes tjänare begånget fel.» Jag förstod nu, att han talat med någon av sina biktfäder och att denne lyckats ingiva honom de tankar, han yttrade till mig. Sådan är tyvärr min broder. Han har själv ett sunt och gott omdöme och mycken rättskänsla, men han låter dem underkuvas av jesuiterna. — Där sade ni något, fröken, som icke bådar gott för fäderneslandet. — Ja, du har rätt. Jag förutser svåra strider, och för visso blir det förr eller senare ett sorgligt slut på det svenska konungadömet, om ej Sigismund kan förmås att göra en ända på jesuiternas regemente. Men därtill är. Gud nåde oss, klena utsikter. Det säges, att eder farbroder, hertigen, trår efter kronan. — Ja, man säger så … — Vad tror ni därom, fröken? — En sak är att åtrå, en annan att få! Men det säger jag för sann', att kommer det någonsin dit, så har den svenska adeln fått kammen till håret. De båda damerna sutto tysta en stund, liksom rädda att fortsätta samtalet, sedan det tagit en så politisk vändning, men plötsligt utbrast jungfru Sigrid: — Kors i all min dar, här sitta vi och glömma nyheten som ni lovade att omtala för mig — den sista stora nyheten! Ja, du har rätt, men det var du själv, som genom dina inkast ledde mig på avvägar. — Och det har jag inte skäl till att ångra, ty därigenom erhöll jag nyckeln till en gåta, varöver jag länge grubblat. Men giv mig nu nyheten som dessert. — Jo, kan du tänka, skön Sigrid, jag har fått en hovjunkare. —En hovjunkare! Tänk så lustigt! Vem är det, som hugnäts med detta maktpåliggande värv?— En junker från Smålands skogar, och han heter Gösta Svan. Fadern tycks vara en pålitlig anhängare till Sigismund och han har kommit hit för att få sonen anställd vid hovet. Men konungen tänker snart återvända till Polen och taga

den unge smålänningen med sig dit föll sig väl ej så lägligt. Då bar det så bra till, att Sigismund just i dagarna förut bestämt, att jag skulle ha eget hov på Stegeborg, och till ett hov hör ju hovjunkare. Alltså blev den unge Svanen fästad vid min nya hovstat. Och jag hoppas, att denne hovjunkare i Svanehamn måtte lända mina sköna hovtärnor till mycken glädje och gamman. — Har ni sett honom, fröken? Ja visst! Han gjorde mig sin uppvaktning i går. Vad tyckte ni om honom? Över all förväntan bra. Han är ganska civiliserad för att komma direkt ur den småländska vildmarken och därtill rent av vacker. Jag förutser att han kommer att ställa till ett svårt uppror bland mina tärnor. Men med dig — tillade prinsessan spetsigt — har det väl ingen fara, ty du är ju förlovad. Här avbröts samtalet av en kammarsven, som kallade prinsessan Anna till konungen.

TREDJE KAPITLET

Mala Spina

I ett av de med gedigen prakt inredda rummen på Uppsala slott satt en man lutad över en packe handlingar. Det var en medelålders, magerlagd och fint byggd gestalt med bleka drag, krokig örnnäsa och blixtrande, nästan svarta ögon. Han var insvept i en vid, mantelformig dräkt av svart sammet, det slätrakade ansiktet och tonsuren förrådde den katolska prästen och på hans fina vita hand, påminnande om en kvinnas, blixtrade en juvelring, säkerligen av mycket högt värde. Hela gestalten antydde utpräglad härsklystnad förenad med slughet. Det var hans eminens Mala Spina, påvens nuntius vid polska hovet, konung Sigismunds förtrogne rådgivare i både andliga och världsliga saker samt en av cheferna inom Jesuiterordern. För tillfället var hans eminens alldeles ensam i rummet. Men han tycktes föga sysselsätta sig med de handlingar, som lågo framför honom. Snarare såg det ut som om han väntat någon och under tiden låtit sina tankar sväva omkring, fastän Ögonen vilade på papperet. Han slapp att vänta länge. Plötsligt inträdde en tjänare och anmälde på italienska språket: — Den svenske magistern, som ers eminens låtit kalla till afton. — Gott, för in honom, svarade Mala Spina på samma språk Utan att förändra ställning. I nästa ögonblick inträdde den gråskäggige främling, vars bekantskap vi gjort i Litslena gästgivaregård. Till hälften vändande sig mot främlingen, som med händerna korslagda över bröstet ödmjukt bugade sig, sade jesuiten, nu användande tyska språket, varpå hela det följande samtalet fördes: — Välkommen, magister Laurentius Nicolai! Jag blev på samma gång förvånad och glad, då jag fick veta att du kommit hit; förvånad, därför att jag vet, att det icke är utan fara, som du återvänder till detta kätterska land, där du gjort dig mer än de flesta hatad genom din trohet mot den heliga kyrkan och ditt nit att tjäna vår orden; glad, därför att jag just nu behöver en man, vilken, såsom du, med obrottslig lydnad emot vår heliga orden förenar en noggrann kännedom om detta lands inre förhållanden. Verktyg med den förra egenskapen äger jag flera, men med den senare nästan intet. Du kan därav väl förstå, att din oväntade hitkomst var mig välbehaglig. Men — innan vi gå vidare och jag meddelar dig, i vilket avseende jag gör an språk på dina tjänster, så säg mig orsaken till din hitkomst. Faran för dig

av att bli igenkänd och förföljd av de hatfulla svenskarna, bland vilka ju du är känd under namnet »KlosterLasse», är säkerligen ganska stor, och då du underkastat dig den, kan jag därav förstå, att du därtill har en mycket kraftig anledning. — Ja, ers eminens, helt visst är det så, svarade magister Laurentius, eller »Kloster-Lasse», som vi hädanefter vilja kalla honom, enär han under detta öknamn är känd i historien. Jag befinner mig här för att utföra ett uppdrag, som min närmaste ordenschef givit mig. — Säg mig beskaffenheten av detta uppdrag. — Jag vet icke, om jag vågar … .Mala Spina reste sig från stolen och gick fram till den ödmjukt bugande Kloster-Lasse. Härvid tryckte han på en fjäder på juvelringen, varvid den guldplatta, vari diamanten var infattad, reste sig på kant, blottande en plan yta, på vilken ett hemlighetsfuUt tecken var ingraverat. Hållande ringen framför Kloster-Lasses ögon, sade han: — Du ser av detta tecken, att jag har tillräckligt hög rang inom den heliga Loyolas orden för att begära delaktighet av dess hemligheter, ja, icke blott begära utan fordra. — Jag befaller dig att genast meddela mig ditt uppdrag. Vid åsynen av tecknet hade Kloster-Lasse kastat sig på knä för patern, men denne gav honom nådigt ett tecken att stiga upp och satte sig själv bekvämt till rätta i sin länstol, under det Kloster-Lasse i en ödmjuk ställning framför sin höge förman började berätta: — Ers eminens har sig möjligen bekant, att domkyrkan i Krakau ägt en mycket dyrbar silverskatt, nämligen de tolv apostlarnas bilder i gediget silver, varje bild stor som ett tolv års barn, men att denna skatt erövrades av den svenske amiralen Jakob Bagge, då han under ett av sina krigståg överrumplade Krakau. De tolv apostlabilderna, vilkas värde för domkyrkan ytterligare förhöjdes därav, att de voro en skänk av kejsar Carls gemål till tack för lånet av det jungfru Marie lintyg, som tillhör domkyrkan, och vilket kejsarinnan fått låna att begagna vid barnsbörd, lät Bagge föra ombord å sin flotta och avseglade med det rika bytet. Emellertid lät han sedermera utsprida, att det fartyg, vara bilderna fördes, gått förlorat under en svår storm. Detta troddes i Polen och än i denna dag lever domkapitlet i Krakau i den föreställningen, att bilderna äro för alltid förlorade, enär de uppslukats av havet. — Är det icke så? Sporde Mala Spina intresserat. Nej, svarade Kloster-Lasse, bilderna äro gömda här i Sverige. Under mitt vistande i Stockholm i salig kung Johans tid, hlev jag bekant med en gammal man, som varit Jakob Bagges förtrogne tjänare, och han hade själv befunnit sig ombord på det fartyg, med vilket våra apostlabilder fördes över havet. Det kom, försäkrade han mig, lyckligt i hamn härstädes och bilderna med det. Men Jakob Bagge hade uppfunnit historien om skeppsbrottet för att undslippa alla anspråk på delning av det rika rovet. — Din berättelse intresserar mig högeligen, avbröt här Mala Spina. Fortsätt! Visste trotjänaren även, vart apostlabilderna blivit förda? Nej, tyvärr visste han ej det. Det var på sin dödsbädd och sedan han av mig blivit omvänd till den rätta läran, som han anförtrodde mig, vad jag nu berättat. Men han svor en döendes heliga ed på att han ej visste, vart apostlabilderna tagit vägen. Amiralen hade själv gömt dem, och ingen annan än han och en annan hans trotjänare, som sedermera stupat i krig, hade reda på gömstället. Icke desto mindre företog jag efter gubbens död åtskilliga efterspaningar, men de blevo avbrutna av den storm som vid denna tid utbröt här i Sverige emot mig och mina ordensbröder och tvingade oss att fly ur landet. Efter ankomsten till Tyskland yppade jag hemligheten om de tolv apostlarna för min ordenskapten och i samråd med honom uppgjordes en plan att sätta oss i besittning av skatten. Men till följd av sjukdom och andra omständigheter blev dess utförande uppskjutet några år. Det gick ut på att sätta oss i förbindelse med amiralen Jakob Bagge själv, vilken, icke annat än vad vi då visste, försmäktade i dansk fångenskap, erbjuda honom att, emot det, att han till oss avstod de tolv apostlabilderna, utverkade hans frigivande, något som vi genom ordens inflytande ingalunda ansågo omöjligt, samt sålunda på underhandlingens väg komma i besittning av skatten. Vi tvivlade nämligen ingalunda på, att den gamle amiralen, som enligt rykte hölls i mycket sträng fångenskap, skulle uppoffra

silverskatten såsom pris för sin frihet. — Nå, hur avlopp detta försök, sporde patern ivrigt. Det blev en svår missräkning. Då jag, förklädd till köpman och under ett antaget namn, kom till Köpenhamn, erfor jag, att amiralen flera år tidigare med tillhjälp av danska vänner, som han under fångenskapen förvärvat sig, lyckats fly ur fängelset och komma över till Sverige. Dit vågade jag ej då begiva mig, utan återvände med oförrättat ärende till Tyskland. Något senare skickade dock ordenskaptenen en pålitlig agent till Stockholm med uppdrag att spionera på gömstället. Mien även han återkom med oförrättat ärende, ty kort tid förut hade amiralen avlidit, och under sådana förhållanden ansåg agenten det lönlöst att vidare efterforska skatten. Däri gjorde han orätt, mumlade Mala Spina mellan tänderna. — Detsamma tyckte även jag, ty amiralen efterlämnade barn, och det vore sannolikt att han för dem eller något av dem yppat den stora skattens tillvaro, innan han dog. Men för egen del ansåg jag det vid denna tid alltför vådligt att begiva mig till Sverige och i samråd med ordenskaptenen lät jag därför saken tills vidare bero, dock med avsikt att framdeles återupptaga den, då omständigheterna blevo gynnsammare. Detta har inträffat nu. På Sveriges tron sitter en katolsk konung, som är tillgiven vår orden och som därför kan antagas villig att skydda mig, om jag skulle bli igenkänd och förföljd av mina fiender. Samma åsikt hyser även ordenskaptenen, och därför gav han mig i uppdrag att begiva mig hit i ändamål, jag ovan angivit. — Anser du dig ha utsikt att lyckas? Sporde Mala Spina. — Därom kan jag ej nu uttala något med visshet, enär jag nyligen hitkommit. Men jag tror mig ha skäl att hoppas det bästa. — Vilka äro amiralen Jakob Bagges barn? Berätta mig något om dem. — Han har sönerna Erik, Johan och Jakob samt dottern Katarina, gift med Arent Karlsson Månesköld till Seglinge. Både Johan och Jakob äro anställda i hertig Carls tjänst, den förre såsom kapten på hertigens skärgårdsflotta och den senare såsom den förres löjtnant. Enligt tillförlitliga underrättelser, som jag inhämtat, befunno sig båda dessa bröder på sjön, då fadern dog, varför jag betvivlar att de erhållit meddelande om eller del i den stora silverskatten. Detta bestyrkes även av inhämtade underrättelser om de unga männens karaktär. De äro nämligen särdeles levnadslustiga herrar, de där ha stort behov av penningar och i ett glatt lag föga hålla på en hemlighet. Hade de blivit delaktiga av hemligheten om de tolv apostlarna, så skulle hela världen vetat detsamma som de, och silvret skulle redan varit i omlopp. Båda befinna sig nu för närvarande här i Uppsala i hertigens följe, men jag anser det alldeles lönlöst att spionera på dem. Ej heller dottern Katarina har enligt min tro fått någon del eller kännedom om skatten, ty svärsonen, herr Arent, lär ha befunnit sig i ganska spänt förhållande till svärfadern. Så ha vi den äldste av sönerna, Erik. Det är emot honom mina misstankar äro riktade, och, som jag tror, på mycket goda skäl. Han har alltid varit något besynnerlig, och detta lär i hög grad ha tilltagit efter faderns död. Som en enstöring lever han på sätesgården Mem i Östergötland, vilken han ärvt efter fadern, och det går underliga historier i bygden om hans folkskygghet och hemlighetsfulla liv därstädes. Många tro att han är sinnessjuk, även om han vid vissa tillfällen, då han giver sig i sällskap med andra, kan förefalla ganska klok. Det säges, att han i ungdomen haft en olycklig kärleksaffär, vilken varit orsaken till att han aldrig gift sig, samt att han ägnat sig åt hemliga vetenskaper. Han var alltid faderns älsklingsbarn och sedan amiralen återkommit från fångenskapen i Danmark, tillbringade han hela sin återstående tid hos Erik på Mem. Dödsfallet inträffade under en resa, som han i Eriks sällskap företog till Stockholm, och han dog i dennes armar. Det är min bestämda övertygelse, att Erik Bagge å Mem har de tolv aposdarna i sin vård. Kanske kommer hans folkskygghet och ensliga liv av samvetskval över att ha undahållit syskonen deras rättmätiga andel i den stora skatten. Emellertid ämnar jag nu rikta min verksamhet huvudsakligen på att hemligen och förklädd spionera på Erik Bagge. Hit till Uppsala kom jag endast i avsikt att begära ert och konung Sigismunds beskydd, för den händelse jag bleve

Igenkänd och råkade i olycka. Och nu, ers eminens, känner ni avsikten med min resa och beskaffenheten av mitt uppdrag. — Ja, och denna bekännelse har i hög grad intresserat mig. Men säg mig en sak. Du omtalade, att de tolv apostlabilderna voro av gediget silver. Vill du därmed ha sagt, att de, stora som ett tolv år gammalt barn, voro komplett silver alltigenom? De skulle ju då representera en tyngd av flera hästlass! Nej, med gediget silver menade jag att metallen var fullödig och äkta. De voro ihåliga, men som silvret i alla fall var mycket tjockt, hade de en betydande tyngd och äga ett mycket stort penningvärde. Det synes mig i alla fall, återtog Mala Spina, som om tolv bilder av sådan storlek och tyngd icke skulle vara lätta att hemligen förvara. I alla händelser måste de kräva ett särdeles rymligt gömställe, vilket bör underlätta deras uppsökande. Mala Spina satt en stund i som det tycktes djupa funderingar och med huvudet lutat i handen. Plötsligt rätade han upp sig, fastade en skarp blick på Kloster-Lasse och sade: — Säg mig ytterligare en sak: under antagande att du finner skatten och lyckas bemäktiga dig densamma, är det då din avsikt att återställa den till domkyrkan i Krakau? Kloster-Lasse ryckte till och en lätt rodnad flög över hans ansikte vid frågan. Men så svarade han ödmjukt: — Om så lyckligt sker, att jag förmår bemäktiga mig skatten och föra den i säkert förvar, så överlämnar jag åt vår heliga orden att bestämma, huru med den skall vidare förfaras. — Rätt, min son! Men på det att orden i detta hänseende måtte ha fria händer, så lägg noga på minnet, att den allra största hemlighetsfullhet måste iakttagas icke blott vid skattens eftersökande utan även, och det nästan i högre grad, vid dess finnande. Ingen, märk noga, ingen, som ej är bunden av Loyolas regel, får ha en aning om tillvaron av denna skatt. Kloster-Lasse bugade sig stum. — Och nu, fortsatte Mala Spina, nu, sedan jag lärt känna ditt förehavande, så tillkommer det mig att klargöra för dig, vilka tjänster jag fordrar av dig! Jag vill börja med den bef allningen, att du tillsvidare skall låta tanken på Jakob Bagges skatt vila — detta därför att jag behöver dig för ett annat. Viktigare värv. — Ers eminens äger att befalla, jag att lyda. – Rätt så, min vän! Inom vår orden är lydnaden den första, viktigaste regeln — en blind, oinskränkt lydnad för varje befällning, som gives av rätter man. Kloster-Lasse lade handen på hjärtat at och bugade sig ännu ödmjukare än förut. Mala Spina fortsatte:

Ordensreglerna fordra att du skall lyda blinlint, men icke att du skall handla blint. För att undvika det senare, vill jag nu giva dig en hastig översikt av ställningar och förhållanden: — Konung Sigismund har efter sin faders död begivit sig hit till sitt fosterland för att taga sin ärvda krona i besittning. För oss, den rätta trons försvarare och lemmar i Jesu heliga orden, innebär detta tronskifte ett löftesrikt hopp. Den nye konungen är med hela sitt hjärta fästad vid den katolska kyrkan och med starka band även vid vår orden. Det hoppet ligger då nära till hands, att sonsonen skulle gottgöra, vad farfadern brutit emot den heliga kyrkan, att, med andra ord. Detta kätterska land skulle återföras till den heliga stolens lydno. Och en dylik förtröstan vinner i styrka därav, att den avlidne konung Johan i viss mån förberett marken till denna nya, pånyttfödande sådd. Men vad sker? Knappt har Sigismund satt foten på sitt arvrikes jord, förrän han mötes, icke av underdånig hyllning och lydnad, utan av fordringar. Man vägrar honom rent av att taga sina konungsliga rättigheter i besittning med mindre än att han med hand och ed förbinder sig att uppfylla vissa villkor. Och hurudana äro då dessa fordringar? Jo, sådana, att deras uppfyllande platt fördärvar det hopp, varom jag nyss talat. Det är i synnerhet tre punkter det gäller: han skall bekräfta Uppsala mötes beslut; fastställa valet av Abraham Angermanus till ärkebiskop och underskriva en konungaförsäkran, innehållande bekräftelse på adelns privilegier och åtskilligt annat. Den sistnämnda punkten ginge väl an, ty en dylik konungaförsäkran, fastän förnuftsvidrig i ett arvrike, har i verkligheten föga att betyda. Men underskriver han de två förstnämnda punkterna, så vore

det liktydigt med en kunglig stadfästelse av kätteriet, och det ville varken Sigismund eller hans rådgivare gå in på, som ju helt naturligt är. Emellertid styrkte jag konungen i att icke tvärt och oåterkalleligen svara nej, utan beträda underhandlingens väg. Här i Uppsala äro nu riksens ständer församlade. Och många av ståndens ledamöter äro ganska enfaldiga, vadan det någon tid såg ut, som om det skulle lyckas att få dem över på vår sida. Särskilt ha vi goda förhoppningar om bönderna och borgarena i detta hänseende, och inom adeln har ju konungen många vänner. Men det blev klart, att där fanns ett oövervinneligt förhinder för våra agenters övertalningsförsök hertigen. Vad våra agenter byggt upp om dagen, rev han ned om natten, och tvärt om. Så länge hertigen finnes i livet, står intet att vinna. Och då konungen är honom vida underlägsen i krigsmakt, så duger icke öppet våld. Sålunda måste list tillgripas, och den måste gå ut på att röja hertigen ur vägen. Det är på hans livstråd Sigismunds och vår lycka hänger. Mala Spina tystnade ett ögonblick och Kloster-Lasse torkade sin panna, på vilken stora svettdroppar började framträngа. Patern fortsatte: — Så fort detta blev mig klart, handlade jag ock därefter. Två gånger ha vi haft hertigens liv i vår hand, men ändå lever nan. Första gången var, då han infann sig på slottet. Beledsagad av ett mindre följe. Genom en fintlig manöver lyckades Tarnovski skilja honom från sitt sällskap, han stod ensam inför konungen, på alla sidor omgiven av väpnade hej dukar. Det behövdes endast en vink av konungen för att lägga hertigen död för hans fötter, men vinken uteblev. Sigismund har en kvinnas hjärta i en mans kropp. I den avgörande stunden svek modet och hertigen drog dädan oantastad. Då beslöto vi att vid nästa lägliga tillfälle låta nedsticka hertigen, konungen oåtspord. Ett sådant erbjöd sig självmant. Konungen gav en fest på slottet och inbjöd därtill hertigen, som även infann sig. Vi hade vidtagit sådana anordningar, att en hop bakom ett draperi gömda hejdukar skulle vid ett givet tecken rusa fram och stöta ned hertigen mitt under festen. Sedan allt var gjort, skulle nog konungen låta sig nöja. Men Tarnovski begick den oförsiktigheten att i hemlighet inviga en landsman till mig, Strozzi, en lyckoriddare, som tjänar den, vilken betalar bäst. Han varnade hertigen, och denne avlägsnade sig omedelbart efter middagsmåltiden, sålunda korsande våra beräkningar. Strozzi har nu gått i hertigens tjänst. Mala Spina gjorde äter en paus och betraktade KlosterLasse forskande. Denne hade blivit blek som ett lik, kallsvetten pärlade på hans panna och hans knän skälvde. Det var icke svårt att se, att han väntade befallningen att själv nedsticka hertigen. Mala Spina log ett kallt, hånfullt löje. Så fortsatte han: — Men den tredje gången skall han icke undgå oss. Jag har uppgjort en ny plan, och i den vill jag icke inviga någon annan än dig. En ensam, slug och behj artad person måste med en stilett, gömd i sina kläder, förskaffa sig tillträde till hertigen i hans bostad. Och då rätta stunden är inne, måste han med en kraftig stöt förpassa hertigen till evigheten. Kloster-Lasse skalv nu så att han knappast kunde stå på sina ben, och därtill hackade han tänder. Man kunde svårligen se en ömkligare bild av en dödsdömd skurk, vilken i all sin feghet dock icke vågade skaka på lydnadens järnlänkar. Ett Uttryck av hånfullt förakt lekte på Mala Spinas läppar, då han efter en lång paus, som ansenligt förlängde Kloster-Lasses kval, sade: — Lugna dig, Laurentius Nicolai! Det är icke du, som skall utföra gärningen. Men du måste skaffa mig mannen. Det var nästan löjligt att se, vilken plötslig förändring i Kloster-Lasses hela yttre dessa ord framkallade. Skälvosoten försvann, den böjda ryggen rätades, den halvslocknade blicken tändes åter och hela den ömkliga gestalten antog med ens en visserligen ödmjuk, men dock självsäker hållning. Han rörde läpparna, men utan att avvakta något svar fortsatte Mala Spina; — Den person, som skall utföra handlingen, måste vara av ringa stånd, han får aldrig ha varit synlig vid konungens hov, får icke stå i beröring med katolikerna här och än mindre får han ens misstänkas att vara jesuit. Och skälet härtill skall du förstå, då jag säger dig, huru han måste handla efter gärningens fullbordande. Han skall utan allvarligt motstånd låta

fängsla sig och föras inför sina domare, och för dem skall han genast bekänna, att han låtit köpa sig att döda hertigen. Då man spörjer honom av vem, skall han svara: av ärkebiskopen Angermanus, som sagt sig därmed vilja förhindra, att den kalvinistiska läran genom hertigen vunne insteg i Sverige. Och det tillkommer dig, att icke blott skaffa dråparen utan ock en, helst två personer, vilka inför domstolen taga på sin ed, att de varit hemliga vittnen till ärkebiskopens uppgörelse med brottslingen. — Jag kan ej annat än uttala min djupaste beundran för ers eminens snille, men ej heller undertrycka min farhåga. Att det blir svårt att finna, icke vittnena, men dråparen. Ty genom att vältra skulden över på ärkebiskopen, skall han icke ha frälst sig själv från en grym och plågsam död. Därigenom skall den belöning, som jag utlovar åt honom, bli värdelös. Efter en blick av förakt, som han icke vårdade sig om att dölja, svarade Mala Spina: — Du är mera trögtänkt, än jag föreställt mig, Laurentius ’Nicolai. Inser du då icke, att sedan mannen avlagt sin bekännelse, måste Jesu orden med de hemliga krafter, som stå oss till buds, frälsa honom ur fängelset och låta honom spårlöst försvinna. — Men om det misslyckas? — Så döda vi honom, svarade patern lugnt. Jag förstår nu er plan och skall göra mitt bästa, men jag fruktar… — Hade jag bara, avbröt Mala Spina, en av dessa bravos från mitt soliga Italien, vilka hantera stiletten med oöverräfflig virtuositet och finnas att få köpa i varje gathörn i Rom, så vore saken lätt arrangerad. Triumferande utropade Kloster-Lasse: — En sådan finnes, ers eminens, en fullblodsitalienare, som tyckes vara född bravo! Jag har av en slump gjort hans bekantskap på resan. — Vad är det för en? — En av dessa konstmakare, som samlats hit till Uppsala i avvaktan på kröningen. — Gott! Gör upp med manen — men försiktighet framför allt! Penningar får du av mig. Härmed var samtalet avslutat, och Mala Spina avskedade Kloster-Lasse med en nådig nick.

FJÄRDE KAPITLET

Danserskan

Den unge Gösta Svan hade alla skäl till belåtenhet med det emottagande, han rönt vid konung Sigismunds hov. Såsom vi redan veta, hade han blivit utnämnd till hovjunkare hos prinsessan Anna, men denna tjänst var tills vidare en fullständig sinekur, ty först efter kröningen skulle prinsessan begiva sig till Stegeborg, och det var egentligen där hans hovtjänst skulle börja. Men desto bättre tid hade han att, i avvaktan därpå, sätta sig in i en hovmans liv och därunder roa sig efter bästa förmåga i den brokiga krets av svenska, polska och tyska adelsmän, som rörde sig på Uppsala slott, där, trots den för konungen och hans rådgivare så bekymmersamma ställningen, den ena festen avlöste den andra, det ena upptåget följde på det andra. Också trivdes han förträffligt vid hovet, vilket däremot alldeles icke var fallet med hans fader, herr Arvid, som bara längtade efter att kröningen skulle äga rum, så att han därefter finge fara hem till sitt kära Svanås där nere i Småland. Visserligen skulle det utan tvivel varit Gösta angenämare. Om man icke, såsom gamle herr Arvid en gång uttryckte sig, »riskerat att vid varje steg på Uppsala slott snäva över en polsk stövel», ty

nog skulle han, som de flesta andra svenska adelsmännen vid Sigismunds hov, gärna sett sin konung något mindre omsvärmad av polska och högfärdiga utlänningar. Men man fick taga saken, som den var, och åtminstone med en av de unga polackerna hade han till och med knutit en närmare bekantskap. Han hette Stephan Zinsky och var en ung, vacker och levnadsglad hovman, som genom sin världsvana och sitt galanta sätt att umgås med damerna imponerade på Gösta. En dag hade Gösta och Stephan Zinsky företagit en gemensam promenad ute i staden. När de då på återvägen, just då den tidiga vinterskymningen började tätna till ett av varje slags gatubelysning ostört mörker, passerade en öppen plats vid Fyriså, det nuvarande Vedtorget, funno de att en icke obetydlig folkmängd stannat omkring ett större, av talrika tjärfacklor upplyst tält därstädes. På en estrad vid tältets ingång stod ett par i underliga, brokiga kostymer klädda män, vilka i det fladdrande fackelskenet togo sig ännu mera fantastiska ut. Den ene blåste skrällande fanfaner på en trumpet, och den andre höll mellan varje fanfar ett tal på ett halvt obegripligt blandspråk, varav dock tycktes framgå, att han beskrev de högst märkliga och sevärda föreställningar, som skulle givas i tältet, och uppmanade till talrikt besök. — Aha! Utropade Zinsky, där uppträder säkert den vackra danserskan, varom man talat på slottet — låtom oss gå in och se henne. Häremot hade Gösta ingenting att invända. De köpte biljetter och trädde in bakom det skynke, vilket tjänstgjorde såsom dörr. I våra dagar skulle det säkert väcka ett med förvåning Starkt uppblandat uppseende, om ett par eleganta hovmän inträdde i ett gycklartält av det slag, som vanligast förekomma i städernas utkanter eller på lantliga marknader. Men så var det icke då. Man var mindre grätten på nöjen den tiden, och det är icke troligt, att man hade mera tråkigt för det. Också funno de unga männen, då de kommit in i det till ett slags primitiv teater inredda tältet, att de för ingen del voro de enda representanterna för hovet därstädes. Tvärt om. De, isynnerhet Zinsky, stötte på bekanta till höger och vänster, ja, även »hoffruntimbret» var representerat. De tre första numren på programmet förbigå vi med tystnad. Enär de utgjordes av akrobatkonststycken och andra gycklarekonster, vilka troligen föga skilde sig från vad som bjudes på cirkusföreställningar i våra dagar. Att döma av den seghet. Varmed flertalet av dessa konststycken bibehålla sig på repertoiren, ligger det ingen osannolikhet i, att de varit med även i slutet av 1500-talet och — voro kanske gamla då. Men då det draperi, vilket utgjorde ridå, för fjärde gången drogs isär, vidtog ett nummer, åt vilket vi måste skänka något Större uppmärksamhet. Det var den av Zinsky omtalade vackra danserskan. Fastän det uppgives att zigenare skola ha första gången uppträtt i Sverige redan år 1514, torde de dock vid tiden för vår berättelse ha varit tämligen sällsynta i landet. Det var först några decennier in på följande århundrade, som detta underliga vandringsfolk i stora skaror översvämmade Skandinavien, kanske drivna dit av de av 30-åriga kriget framkallade oroligheterna i Tyskland. Emellertid var det tydligt att den retande kvinnogestalt, som nu svävade in på scenen. Var en fullblodszigenerska. Det framgick av hennes säregna skönhet; den mattbruna hyn, de stora, djupsvarta, på samma gång trånande och vemodiga ögonen, den smidiga och graciösa växten samt de pärlvita, en smula spetsiga tänderna. Även dräkten förrådde det; den korta, röda med glitter och paljetter översållade kjolen, den öppna ungerska jackan, den röda över det nattsvarta håret egendomligt draperade huvudduken samt de skramlande hängsmyckena i halskedjan. Och nu började hon dansa till musik av en skallmejblåsare, vilken hon under dansen själv ackompagnerade med slag på en klirrande tamburin, som hon höjde och sänkte med utomordentligt graciösa armrörelser. Dansen var förtjusande, full av eld, grace och natur, än vild och passionerad, än smekande och öm. Också var publiken överförtjust: icke minst den ifrån hovet. Gösta hade vid första blicken igenkänt sin bekantskap från Litslena gästgivaregård, hon som kallat sig »stackars Gisela, danserskan». Och att även hon igenkänt honom, framgick av den envishet, varmed

hennes ögon liksom sögo sig fast vid hans. Det var som hade hon dansat endast för honom. Vid Litslena hade han i det hela ägnat föga uppmärksamhet stackars Gisela. Hu, under dansens och de lågande blickarnas trollmakt, var det icke långt ifrån att han blivit dödligt förälskad i denna trolska uppenbarelse, som icke tycktes se någon annan än honom. Efter dansen blev det åter akrobatik och därpå följde aftonens stora effektnummer: knivkastningen. Nu inträdde åter Gisela, men icke ensam utan åtföljd av en reslig, vacker karl. Vilken såväl till dräkt som utseende angav sig såsom italienare. Även honom erinrade sig Gösta ha sett bland gruppen nere vid dörren i gäststugan å Litslena gästgivaregård. Och så började föreställningen. Gisela ställde sig i en plastisk attityd emot en vid ena sidan av scenen upprest planka och italienaren, som medförde ett helt knippe långa, skarpslipade knivar. Vid den andra. Såsom glänsande strimmor flögo knivarna ur hans hand och borrade sig in i plankan omkring Giselas huvud, placerade så tätt intill detta, att hon ej skulle kunnat rubba det utan att skära sig, om hon försökt. Och även hennes aryst så a Utan att flickan på minsta sätt skadades av de tätt sittande knivarna. Hade Gösta lytt sin första impuls, så skulle han rusat fram och befriat flickan ur det farliga läget, men då han såg, att knivarna icke skadade henne, lugnade han sig, ehuru han icke kunde hjälpa att han ryckte till var gång en glänsande kniv for ur konstnärens hand och borrade sig in i plankan. Men den som tog det lugnt var Gisela. Det enda som levde i hennes av en knivgloria omgivna huvud var de stora, talande ögonen men de blinkade ej emot de dödens glimmande budskap, som virvlade emot henne. Hon var van att stå såsom skottavla, och hon kände italienarens konst. Och denna var utomordentlig. Ett enda knivkast, som ett hårsmån förfelat sitt mål, skulle ha blivit ödesdigert för zigenerskan, men något sådant inträffade aldrig. Det var som hade för honom alltsammans varit en ofarlig lek. Publiken jublade, och då italienarer zigenerskan slutligen framträdde och hand i hand bugade sig för åskådarna, utbröt en åska av handklappningar och bifallsrop, som knappast ville upphöra. När efter ett par ytterligare, mindre intresseväckande nummer föreställningen var slutad, uppstod en förfärlig trängsel vid utgången, varvid Gösta blev skild från sitt sällskap, den unge polacken. Plötsligt, just som han kommit ut ur tältet, kände han att någon drog honom i kappan. Då han vände sig om, såg han en äldre, svartögd, men mycket ful kvinna, som tydligen hörde till konstmakaretruppen och som med hemlighetsfull min viskade till honom: — Följ mig, någon vill tala vid er, unge, vackre herre. Gösta, som vädrade ett äventyr och i sitt hjärta livligt hoppades, att denna »någon» måtte vara den vackra danserskan, tvekade icke att följa, och snart stod han i ett bakom tältet beläget skjul, som dels tycktes tjänstgöra såsom klädloge, dels såsom upplagsmagasin för allt möjligt till konstmakarens attiralj hörande skräp. Emot honom trädde, sedan gumman n tigt avlägsnat sig, ingen mindre än just den han hoppats få möta, nämligen Gisela, ännu klädd i den fantasidräkt, som hon burit under knivkastningen. Läggande fingrarna på munnen till tecken att försiktighet vore av nöden, viskade hon i hans öra: — Förlåt, unge herre, att jag besvärat er, men jag måste tala vid er om en viktig sak — dock icke här. Möt mig i morgon kl. 9 i skogen söder om slottet — kom för all del, ty det gäller liv eller död! Då Gösta ville svara, hade danserskan plötsligt försvunnit. Och i stället uppenbarade sig samma megära, som fört honom till skjulet. Men nu var hon lika ivrig att få honom därifrån. Som förut att draga honom dit. Skynda, för Guds skull, skynda, vackre, unge herre, ty någon kan komma, viskade hon. Då de åter befunno sig bland mängden, fortsatte hon: — Säg mig, om ni kommer, efter som Gisela ej vågade avvakta ert svar. — Ja, jag kommer, svarade Gösta. I nästa ögonblick träffade han Zinsky, som letat efter honom. Skulle han tala om sitt äventyr för polacken? »Nej», tänkte han, »det tycks vara en fråga om något hemlighetsfullt för troende, och i så fall är det bäst att icke inviga någon annan däri.» Men det var icke utan att han kände sig stolt över äventyret och brann av begär att få veta

upplösningen av detsamma. Söder om Uppsala slott, ungefär där sjukhuset nu ligger, växte vid denna tid en vild och snårig skog. Vid den timma, som föregående afton blivit bestämd, möttes där Gösta och danserskan Gisela, han brinnande av nyfikenhet, kanske ock en smula förälskad i den vackra zigenerskan, hon till att börja med blyg och försagd. Samma gamla zigenerska, som förra aftonen förmedlat deras hastiga möte i skjulet bakom tältet, hade även infunnit sig i skogen och vakade på vederbörligt avstånd över, att ingen skulle störa deras samvaro. De sutto sida vid sida på stammen av en kullfallen gran. — Säg mig nu, Gisela, sade Gösta i det han lutade sig emot henne, vad är det för en märklig hemlighet, som du vill omtala för mig och som kan gälla liv eller död. Hon betänkte sig en stund, så sade hon: — Ni finner det säkert underligt, unge herre, och kanske även opassande, att jag på sådant sätt utbett mig ett möte i skogen. Men då jag såg er där borta på gästgivaregården. Tyckte jag att ni såg så god och ädel ut, att jag fick ett så sällsamt förtroende för er, och när jag sedan såg er bland åskådarna i tältet, tänkte jag: han är rätte mannen, som skall före komma den onda gärningen. Är det fråga om ett brott, som ännu ej är begånget? Sporde han. — Ja, svarade hon, ett förfärligt brott, mord på en hög herre. — Berätta! Utropade han ivrigt. — Ni minns, unge herre, återtog hon, att jag på gästgivaregården sporde efter, vem mannen med det grå skägget, som ni nyss talat med, var, men ni kunde ej säga mig det. Ja, jag minns det. Vad var anledningen till ditt intresse för denne gubbe? — Jo det, att han under vägen från Västerås, då han reste i vårt sällskap, ständigt tisslade och tasslade med Mattheo, och det väckte min nyfikenhet, ty män i hans ställning bruka ej gärna umgås med gycklare. — Vem är Mattheo? — Knivkastaren — italienaren. Det blev en kort paus. Så sade hon plötsligt: Nu vet jag, vem mannen med det grå skägget är .. — Vem är han då? Ärkebiskopen — Allemanus … — Angermanus, menar du väl, ha, ha, ha, vem i all världen, risela, har inbillat dig en sådan galenskap? Jag har flera ånger sett ärkebiskop Angermanus, men mellan honom och främlingen på Litslena-gästgivaregård finns ej den minsta likhet. — Det har Mattheo sagt, då jag en gång frågade honom. — Då har han ljugit för dig. Om det icke är ärkebiskopen, vem är det då? Det vet jag icke. Jag har aldrig återsett honom. Gisela, som tycktes förvånad över att ha blivit bedragen beträffande främlingen, försjönk i begrundande. Slutligen sade hon: Man har sagt mig att i det här landet finnes två partier. Som hata och bekämpa varandra, konungens och hertigens. Är ni hertigens man? Jag är konungens man. Denna upplysning tycktes för Gisela innebära en missräkning. Hon betraktade honom forskande, men sade slutligen; — Om ni ock är konungens man, så är ni säkert allt för ridderligt sinnad och ädel för att tillåta, att hertigen lönnmördas. — Guds död! Utropade Gösta och reste sig häftigt från stocken, vad säger du, flicka? Är det fråga om att lönnmörda hertigen? Vi skola ej trötta läsaren med fortsättningen av det ganska långa samtalet mellan zigenerskan och den nyblivne hovjunkaren; endast i korthet referera dess innehåll. Gisela berättade, att även efter ankomsten till Uppsala hade den man, som Mattheo på hennes fråga förklarat vara ärkebiskopen, då och då haft hemliga samtal med knivkastaren, och hennes nyfikenhet stegrades, dä hon av en slump upptäckt att han även nattetid besökte denne. Nyligen hade hon kommit i tillfälle att spionera på dem under ett dylikt nattligt besök, och då hade hon blivit ett hemligt vittne till en uppgörelse mellan dem, att Mattheo, emot löfte om en större penningsumma och att genom främlingens försorg räddas ur det väntade fängelset, skulle mörda hertigen. Mordet skulle äga rum vid en fest, som hertigen skulle giva för sina män på aftonen samma dag, som Gisela och Göstas samtal ägde rum om morgonen, och slumpen hade i så måtto gynnat denna mordiska plan. Att hertigen engagerat Mattheo och Gisela för att med dans och knivkastning roa hans gäster. På vad sätt mordet skulle utföras, hade hon ej kunnat uppfatta, men att det skulle ske i afton under festen, det vore säkert. Mattheo hade, sade Gisela, svurit vid sin skyddspatron att utföra dådet, och den eden

höll han alltid, hur opålitlig han annars än vore. Berättelsen hade i hög grad gripit Gösta, men han hade svårt att tro på dess tillförlitlighet. Slutligen lyckades dock Gisela Övertyga honom, och han lovade att göra allt för att hindra mordet. — Men, sade han slutligen, jag fruktar att det blir nödvändigt att fängsla Mattheo. Skall det icke göra dig sorg? Är du icke — hm — hans käresta? Vid denna fråga flammade där upp en glödande vredesmodnad i zigenerskans bruna ansikte, hennes ögon sprutade eld och med skälvande röst svarade hon: — Käresta! — Nej, icke käresta utan slavinna! Jag hatar Mattheo så mycket, som en skogarnas fria dotter kan hata, och mången gång har jag varit nära att stöta en av hans egna knivar i hans hjärta. Gösta tänkte vid sig själv, att kanske vore det mera hat an rättskänsla, som förmått danserskan till denna sällsamma angivelse. Men därom ansåg han sig icke befogad att döma. Sedan Gösta skilts från Gisela, vandrade han tillbaka mot staden i djupa tankar. Mordet måste förekommas, därom var han fullt ense med sig själv, men huru? Mellan konungens och hertigens män rådde föga vänskapliga känslor, föga förtroende. Till vem skulle han vända sig, beträffande denna ömtåliga sak? Skulle han anförtro sig åt sin far? Detta var hans första tanke, men vore det klokt? Den ärlige Arvid Svan skulle råka i eld och lågor och ögonblickligen rusa till konungen med angivelsen. Vore detta rätta vägen? Gösta hade redan varit hovman tillräckligt länge för att veta, att vid hovet vore raka vägen iclcke alltid den bästa. Emellertid beslöt han att gå hem till härbärget hos Göran Möllare. Träffade han fadern hemma, så finge han då närmare besluta hur han skulle göra. Då Gösta inträdde i den kammare, han och fadern gemenamt bebodde, fann han den senare hemma, men vid ett miserabelt lynne. Sedan de första hälsningarna utbytts, började herr Arvid brumma över konungen. Gud förlåte konung Sigismund, sade han, att han drar oss så många papister och jesuiter över huvudet. Kan du tänka dig, att jag återsett den gamle mannen, som vi träffade på Litslena gästgivaregård 1 Och kan du gissa, vem han är? Jo, KlosterLasse, samme fördömde Kloster-Lasse, som ärliga män till sist lyckades förmå konung Johan att jaga ur landet. Men nu är han här igen. Jag gick tillsammans med en gammal vän, då vi mötte honom. Se där går Kloster-Lasse, sade min vän, och an törs komma igen, är icke goda tecken. Nu gick där upp ett ljus för Gösta. En jesuit vore tillställaren — kanske hade själva kung Sigismund — nej, han ville ej tänka tanken till slut. Men det vore bäst, att ingenting tala om för fadern. Till vem skulle han vända sig? Under grubblet över svaret på den frågan fick han plötsligt en idé. Där fanns bland bertigens män verkligen en yngling, som han helt flyktigt kände, en öppen, glad och trohjärtad ung man, som på honom gjort det bästa intryck, och denne yngling vore hertigens egen son — om ock på sidolinjen. Det var Carl Carlsson Gyllenhjelm. Till honom ville han gå, åt honom ville han meddela allt. Han i^ore ju närmast att skydda sin fader. Men, det kom han överens med sig själv, han ville enträget bedja Gyllenhjelm att icke på något vis inblanda honom i saken. Vem anginge det, från vem angivelsen kom, blott den gjorde åsyftad verkan. Glad att äntligen ha funnit rätta lösningen på gåtan, gick han att uppsöka Carl Carlsson Gyllenhjelm.

FEMTE KAPITLET

Ett aftongille hos hertig Carl

Där det stadiga universitetshuset i Uppsala nu ligger, låg förut ett gammalt ridhus och några stallbyggnader, vilka i en 1 den ädla ridkonsten. Dessa byggnader voro återigen kvarlevor av det gamla så kallade »kungshuset», vilket före det av Vasakonungarna uppförda Uppsala slott utgjort bostaden för Sveriges konung eller riksföreståndare, då han besökte Svea väldes gamla metropol vid Fyris. I detta vid tiden för vår berättelse redan gamla och ganska bofälliga ” Kungahus ” hade hertig Carl nu tagit sin bostad, och där höll han sitt hov. Till riksmötet i Uppsala och den förestående kröningen hade han infunnit sig i spetsen för en armé om 4.000 man, av vilka dock det övervägande flertalet låg inkvarterat i byarna omkring Uppsala, men tillräckligt många hade dock stannat kvar i staden för att giva hertigens lilla hov i kungahuset en påfallande krigisk prägel. Framför den uråldriga porten vandrade posten med bardisanen på axeln, där inne på den smala borggården stodo laddade kanoner, och över allt vimlade det av män i vapen. Om vi på eftermiddagen samma dag, som Gösta Svan haft sitt möte med zigenarflickan i slottsskogen, begiva oss upp för kungahusets nötta kalkstenstrappa, passera den s. k. riddarsalen, vars huvudsakliga prydnad utgjordes av väggmålningar ur bibliska historien, vilka här och där blivit betydligt skadade av fukt, och inträda i ett mindre, innanför detsamma beläget, högst enkelt möblerat rum, stå vi ansikte mot ansikte med ingen mindre person än hertigen själv. Hertig Carl av Södermanland, Gustav Vasas yngste son, var vid denna tid en 44 års man, men såg äldre ut, vartill bidrog den kala hjässan, vilken endast mycket ofullständigt skyldes av de tre över den samma framkallade hårlockarna, som möttes vid pannan, samt den senares täta rynkor. Men ansiktet hade rena och ädla drag, vilket i synnerhet gjorde sig gällande vid de tillfällen, då det hårda och barska uttrycket vek undan för ett ljusare lynnes solglimtar, något som inom familjekretsen eller i goda vänners lag inträffade ofta nog, men i det offentliga livet mera sällan. Hans ögon voro blå, ovanligt skarpa, näsan hög och något böjd, knävelborrar och pipskägg korta. Till växten var han reslig — fulla tre alnar lång, fast den kortaste av kung Gustavs resliga söner. Huru annorlunda skulle det ej ha sett ut i Sveriges rike vid denna tid, om han varit den äldste av dem i stället för den yngste! Vid vårt inträde var hertigen ensam i rummet. Han hade ställt sig i den djupa fönstersmygen och syntes tankfull blicka ut Över borggårdens krigiska liv, där just vaktombyte pågick. Då öppnades dörren och en Ijuslätt, vacker yngling i ridderlig dräkt inträdde oanmäld. Hertigen vande sig mot den inträdande. — Är det du, Carl? Sade han, och det barska uttrycket i hans ansikte förmildrades av ett vänligt leende. Jag kan glädja dig med den underrättelsen, att nu är det sista av din utrustning för resan till Frankrike färdigt, och du kan giva dig av så fort kröningen är överstånden. Den inträdande var Carl Carlsson Gyllenhjelm, hertigens »naturlige» son. — Jag tackar ers nåde för den kärliga omsorgen för min utrustning, men — när blir kröningen? Hertigens ansikte mulnade åter, och han började trumma en marsch på fönsterkarmen, men slutligen sade han: Fråga konungen, min älsklige brorson, eller rättare: fråga den onda taggen,*) som påven sänt hit att i hans ställe regera oss. Dock synes mig den tid, då man bekvämar sig att skriva under, närma sig med stora steg, ty vi hava bragt den jesuitiska kamarillan inom dess sista förskansningar. — Jag har en bön till ers nåde …

*) Försvenskning av namnet Mala Spina.

— Säg ut, min son! Är det kanske något av utrustningen, som blivit glömt?

— Nej, det är något, som rör ers nåde själv. —Låt höra! — Sänd återbud till den italienske konstmakaren, som ers nåde beställt hit i afton för att roa edra gäster. Vad skall det betyda? Det är icke min sed att giva återblid, åtminstone icke utan trängande anledning. Jag vill dock minnas, att du själv icke längre sedan än i går afton livligt gillade det påhittet. Vad har då

inträffat, som så hastigt kunnat omstämma dig? — Jo, det, att jag fått anledning tro, att denne italienare blivit köpt att mörda ers nåde. Hertigens ögon blixtrade och med barsk stämma sade han: — Vem har sagt dig detta? Fort ut med namnet på sagesmannen… — Det kan jag ej, ers nåde, ty jag har satt min riddareära i pant på att icke förråda sagesmannen. — Din riddareära!—Slika panter äro ej gjorda till att kasta bort åt den förste bäste! Men har du i ungdomligt oförstånd givit ett sådant löfte, så skall det hållas. Det vill jag dock säga dig, Carl Carlsson Gyllenhjelm, att tror du, att hertig Carl av Södermanland, Värmland och Nerike, gamle kung Göstas son. Är rädd för en italiensk taskspelare, och det till på köpet i sitt eget hus och mitt bland sina vänner och tappra krigskamrater, så tar du storligen fel. Jag känner ingen längtan att begapa den italienska knivkastarens konster, men efter vad du nu sagt, så skall han komma, skulle han ock dragas hit med glödande tänger. Och därmed hasta, pojke. — Fader … Vid detta ord gled en ljusning över hertigens bistra drag, han trädde fram till ynglingen, lade båda sina händer på hans axlar och kysste honom på pannan. Därefter sade han i blid och skämtsam ton: — Var lugn, min son. Carolus dux Sudermanniae är en gammal räv, som väl vet att akta sin päls för slika styngflugor. Gå nu och bered dig att muntert deltaga i aftonens gille, men icke ett ord till någon, om vad du nu yttrat till mig. Gyllenhjelm gick utan någon ytterligare invändning, vilken han visste skulle varit fruktlös. Då han passerade riddarsalen. Mumlade han mellan tänderna: — Gott! — Jag skall nog bevaka den där banditen, ty jag är övertygad om, att vad Gösta Svan berättade mig, är sant. Gud styre resten! Det gick muntert till i gamla kungshuset i Uppsala denna afton. Själv var hertigen en både språksam och gladlynt värd. Den där gärna såg, att gästerna trivdes och sågo sig vähill godo. Mången, som läst i historien om den yngste Vasasonens barskhet och häftiga lynne, föreställer sig honom såsom en bitvarg, den där ständigt gick med ett åskmoln på pannan. Men intet kan vara felaktigare. Jämte många andra av sin store faders egenskaper, hade han även ärvt den, att kunna, som det heter i krönikan, »göra sig lustig ibland gode män.» Och vid den rundresa till de tyska hoven, som han företog strax före sitt första giftermål, hade han ju till och med där gjort sig bekant för sina goda sällskapsgåvor. En mängd av de sägner om hertig Carl, som länge kvarlevat i hans hertigdöme, framställa honom ju ock i en helt annan dager, än sådan han framträder i historien, vilken helt visst blivit i icke ringa mån påverkad av de många smädeskrifter, som utgåvos emot honom av hans fiender. De talrika gäster, som denna afton vimlade i det gamla kungshuset i Uppsala och läto sig den rikliga undfägnaden väl smaka, tillhörde alla hertigens parti och voro att räkna till hans säkra och pålitliga vänner, kanske dock vad pålitligheten angår med ett undantag: riksdrotsen Nils Gyllenstjerna, friherre till Lundholm, herre till Lundholm, herre till Lundholm, herre till Fogelvik och Nygård, vilken av en gammal biograf karakteriseras sålunda: »En mycket beläst, kloker och förfaren herre, samt en illsluger luver, den där hela denna oroliga tiden mest höll sig bakom, dock flöt ovanpå, till och med i konungagunsten». Säkert är åtminstone att denne redan ganska ålderstigne man förträffligt förstod att bära kappan på båda axlarna. För tillfället räknades han dock, i motsats till sin son Johan, som var en av Sigismunds ivrigaste anhängare. Till hertigens parti och omfattades av den senare med stor välvilja, oaktat det ganska högljutt viskades om, att han vid de bearbetningar av riksdagsmän, som ägt rum vid denna tid, i hemlighet gått Sigismunds ärenden. Var riksdrottens pålitlighet såsom hertigens man tvivelaktig, ;å gällde detta däremot ingen enda av de övriga gästerna, bland vilka märktes den ädle Carl Sture till Tullgarn, Peder Kristersson Sjöblad, gift med Carl Carlsson Gyllenhjelms moder, Carl Horn till Kånkas, bekant för sina äventyr under ryska kriget, bröderna Axel, Per och Erik Ryning, Johan Oxenstjerna till Lindö och Kåreholm, riksråd, Hans Ulvsparre, en av hertigens förtrognaste vänner, Måns Ulvsparre, den förres broder, med sönerna Johan och Erik, amiralerna Scheel

och Peder Stolpe, överste Anders Lennartsson, Mauritz Lejonhuvud, Olof Stråle, hertigens hovjunkare, Kristoffer Gyllengrip, m. fl. av ridderskåpet. Av prästerskapet voro flera närvarande, såsom biskoparna Henricus Gadalenus i Skara och Petrus Helsingius i Strängnäs, de tre Uppsalaprofessorerna Nicolaus Bothniensis, Jakobus Schinnerus och Laurentius Paulinus, alla tre några ar senare beryktade för ledningen av det oblodiga krigståg, vilket gått till eftervärlden under namnet »korvtåget», samt många andra präster, men märkligt nog icke ärkebiskopen. Dessutom hade en mängd borgare och bönder, vilka på grund av riksmötet uppehöUo sig i Uppsala, blivit inbjudna. Vi skola icke inlåta oss på att i detalj skildra festen, som i allmänna drag föga skilde sig från andra dylika den tiden, utan nöja oss med att lyssna till ett par samtal av dem, som fördes i de skilda grupperna. Först vända vi oss då till en grupp av de äldre och mera framstående männen, i vilken värden själv, hertigen, deltog. — I dag, sade riddar Carl Sture, har jag sett en person, som jag helst aldrig skulle velat återse i Sverige, men vars närvaro Utgör ett märkeligt tidens tecken. — Vem då? Frågades i korus. — Jo, ingen mindre än Kloster-Lasse. — Kloster-Lasse! Guds död! Är han här! Utropade hertigen. Då måste vi i konungaförsäkran intaga en ny punkt, nämligen om hans utvisande. Men kan du icke hava sett fel, Carl Sture? — Nej, jag försäkrar ers furstliga nåde, att jag sett rätt, och att jag aldrig skall förväxla den mannen med någon annan. Och det var på öppen gata jag såg honom och vid fullt och klart dagsljus, så han måste känna sig säker, eftersom han inte ens bryr sig om att dölja sig, fast han blivit i laga form landsförvist från Sveriges rike. — Ja, var skulle sleven vara, om icke i grytan, inföll här Måns Ulvsparre. Det lär vara så fullt av jesuiter på Uppsala slott, att man snävar över dem i trapporna. Varför skulle då ej Kloster-Lasse vara med? Han bör ju kunna göra god tjänst, efter som han är hemmastadd i landet, sedan den tid han höll till i gråmunkeklostret på Riddarholmen. — Men landsförvisningsdomen är dock aldrig upphävd, återtog hertigen, och jag lovar bliva man för att den skall bringas i verkställighet, så vida karlen står att finna. Vet någon av er, var han håller till? Nej, det visste ej någon av de närvarande. Vi gå till en annan grupp, bestående av yngre adelsmän. Här var det Axel Ryning som förde ordet. — Det står snart icke längre till att uthärda de polackers högfärd och övermod, sade han. Den sämste glop ibland dem tycker sig bättre än en svensk ädling, och han skyr inte att tala om det heller. En av de där papegojorna sade härom kvällen helt offentligt: »Om bara kungen gåve oss lov, så skulle vi snart driva hertigens byrackor till skogs.» Och komma de ut i staden och få syn på en vacker svensk flicka, så slå de ned på henne, som höken på en duva, ginge hon också i både fars och mors sällskap. Erik Ulvsparre kan ge besked om den saken. Ty han hade av slik anledning rencontre med papegojorna i går. Berätta själv Erik! Erik Ulvsparre, en yngling av herkulisk växt och däremot svarande kroppskrafter, men något blyg och tafatt till sitt sätt. syntes föga tillfredsställd av denna uppfordran, men på förnyad uppmaning berättade han: — Å, det var bara min värds dotter, en snäll och mycket sedesam, men ganska vacker jänta, som i går vid skymningsdags skulle gå tvärs över gatan för att hämta mjölk hos grannen. Så kom där i detsamma en flock papegojor, och de togo fatt i flickan, revo av henne schalen, slogo sönder mjölkflaskan och ville draga henne med sig. Modern, som såg det genom fönstret. Lopp till för att frälsa flickan, men på henne drogo de kjolen över huvudet och knöto ihop den alldeles som en säck. Vid hennes rop rusade mannen, som är skräddare till yrket, till för att försvara de sina, men klena vapen hade han och ej heller förstod han sig vidare på att bruka dem, så honom satte de snart ur leken, blödande ur flera sår och oförmögen att försvara sig själv, än mindre någon annan. Under detta tumult låg jag på min säng och tog mig, skam till sågandes, en skymningslur, ty jag var nyss hemkommen efter att ha suttit i sadeln hela dagen. Väl tyckte jag mig höra rop och stridsbuller, men kunde ej få klart för mig, om jag drömde eller var vaken. Men så kom skräddarens piga och väckte mig och bad mig

för Guds skull frälsa hennes husbondefolk, som rikat i parlamente med polacker ute på gatan. Nå, yrvaken, som jag var, störtade jag upp, ryckte till mig min värja och rusade ned på gatan. Sedan jag fått saken klar, var jag inte sen att hugga in på papegojorna och — ja, jag lyckades hålla dem från livet, medan både skräddaren, hans hustru och dotter kommo in i huset och fingo dörren stängd efter sig. Sedan kommo några grannar till, och så hjälptes vi åt att driva papegojorna på flykten. Du har berättat äventyret som en ärlig och käck svensk, den där icke förhäver sig eller skryter med sina dater, sade nu Olof Stråle, men jag kan tillägga att, enligt vad jag ur säker källa vet, så drev han ensam hela flocken av sex å åtta polacker på flykten och gav flera av dem sådana minnesbetor, att de säkerligen inte på flera dagar bli synliga på Uppsala gator. — Vilket dock, inföll Stolpe, icke skall hindra dem att skryta och skrävla och påstå att det inte behövs mer än en polack för att driva fem svenska adelsmän på flykten. Jo, jo men. Stortaliga äro de, så det förslår. Stora i orden, men ynkliga på jorden! Överste Anders Lennartsson, som hittills suttit tyst, utbrast nu: — Ja, det är visst och sant, skrytsamma och stortaliga äro de polska adelsmännen i kung Sigismunds följe, och då ni kalla dem papegojor, så lägga ni dem intet oförtjänt öknamn till. Och alltid låta de påskina att i ridderliga idrotter äro de svenskärna vida överlägsna. Men jag har en plan, en alldeles ypperlig plan, som, om den kan genomföras, såsom jag hoppas, så skall därmed deras skrytsamma munnar bli tillstoppade, och det på ett sätt, som varken snart eller lätt skall glömmas. — Vad är det för en plan? — Säg oss den planen, ropade åhörarna ytterst intresserade. — Nej, svarade Anders Lennartsson, det vill jag icke. Skall anslaget lyckas, så måste det hållas hemligt för alla utom för dem, som deltaga däri. Dessutom binder mig tysthetslöfte till annan person. När skall det sättas i verket? Frågades från flera håll. Det beror på när kröningen blir, svarade Anders Lennartsson, ty först efter den kan planen bringas å hane, men lita på mig. Jag tror och hoppas det skall lyckas att giva polackerna en läxa, som de skola minnas så länge de leva. I detta ögonblick skållade en gäll trumpetfanfar. Det var tecken till att gästerna skulle samlas i riddarsalen för att beskåda de föreställningar, som hertigen låtit anordna till sina gästers nöje. Vid den ena gavelväggen av den stora riddarsalen hade inrättats en provisorisk scen, och framför den placerade sig gäserna på långa, för tillfället inburna bänkar, hertigen själv på första bänken, omgiven av de mest förnämliga gästerna, och de övriga därefter, som det föll sig. Först uppträdde Gisela med ett dansnummer, som emottogs med mycket och välförtjänt bifall, ty zigenerskan överträffade sig själv, ehuru hon för några, som förut sett henne dansa i tältet, föreföll en smula nervös, vilket man tillskrev den omständigheten, att hon uppträdde inför en furstlig person. Så kom knivkastningen, och det numret emotsågs med mycken spänning, ty ryktet om italienarens otroliga skicklighet hade spritt sig i vida kretsar. I tältet brukade Mattheo inskränka sig till tolv knivar, men nu medförde han aderton för att vid ett tillfälle, då han fick uppträda inför en så fin publik, överträffa vad han hittills presterat. Han räknade dem inför publikens ögon, och han lät även hertigen och några av de på första bänken sittande undersöka dem, och de funno dem enstämmigt utgöra mycket farliga vapen, tunga, spetsiga och ytterst skarpslipade, som de voro. Gisela ställde sig emot plankan, och kastningen började. Med andlös spänning följde åskådarna varje kniv på dess virvlande, blixtsnabba färd från italienarens hand till plankan, där den med en dallrande rörelse bet sig djupt in i träet så nar enerskans bruna hull, att knappast en hårsmån skilde den därifrån, men dock med osviklig säkerhet alltid så, att flickan blev oskadad. Så hade 17 knivar kastats. I andlös tystnad hade åskådarna följt varje kast, men för varje gång en kniv borrat sig in i plankan, utbröt ett enstämmigt jubel och skallande bravorop. Kom så det 18:de och sista kastet. Men vad nu! I stället för den osvikligt säkra vägen till plankan, flög kniven utåt salen och borrade sig in i hertig Carls bröst, alldeles mitt för hjärtat. Härvid hördes ett kort slag som då stål möter stål, och i stället för att djupare

intränga i bröstet föll den till golvet med avbruten spets. Ett förfärligt tumult uppstod i salen. Carl Carlsson Gyllenhjelm kastade sig över italienaren och alla gästerna rusade till och trängde sig ihop i en klunga omkring hertigen. Denne var den ende, som bibehöll sitt lugn. Resande sig upp öppnade han sin guldbroderade livtröja och se! — bakom den glänste ett harnesk av stål. Detta harnesk hade räddat hertigens liv. Men kastet hade varit lika kraftigt, som väl riktat. Den skarpa knivspetsen hade genomträngt stålplåten ungefär ett fjärdedels tum, jämnt så mycket som utgjorde tjockleken av den vadderade tröjan under harnesket; men därefter hade den stannat och avbrutits. Knivsudden satt så orubbligt fast i plåten, att den icke kunde tagas lös. Hade icke annat skydd funnits än kläderna — och ingen anade, att hertigen bar harnesk under den guldstickade livtröjan, ty sådant brukades varken av honom eller andra vid gästabud — så skulle kniven ha genomborrat hjärtat och hertig Carls saga skulle varit all. Då Carl Carlsson såg harnesket och förnam, att hertigen var alldeles oskadad, förstod han, att det var hans varning, som åstadkommit detta. Hans glädje blev därigenom dubbel, och i sin stora fröjd släppte han italienaren lös. Många, troligen de flesta av åskådarna, betraktade det mordiska kastet som en olyckshändelse. Förvåningen blev därför gränslös, då italienaren, väl lös ur det skruvstäd, vari Gyllenhjelms armar hållit honom, kastade sig på knä för hertigen och på bruten tyska bekände, att han blivit köpt att mörda honom. — Av vem? Sporde hertigen bistert. Av en ärkebiskop Angermanus, svarade konstmakaren. — Aha! Utropade hertigen, det var då därför denne ulv i fåraklå^der undskyllde sig med illamående, då jag bjöd honom hit i afton. Han ville eller vågade icke bevittna sitt eget verk. — Och han sade mig även skälet, varför han önskade ers nådes död, fortsatte italienaren. Och det var? — Han fruktade, att ers nåde skulle införa den kalvinska läran i landet. Hertigen teg, men man såg hur blodet rusade honom åt ansiktet och ögonen sköto blixtrar. Hertig Carl hade i alla dessa mäns närvaro blivit träffad i en av sina allra ömtåligaste punkter. — Karlen ljuger, sade Carl Carlsson Gyllenhjelm, i det han trädde fram till hertigen. Jag vet, att han ljuger, jag vet även vem som är det sannskyldiga upphovet till brottet, och jag kan skaffa vittne därpå. Skaffa vittne därpå. — Var är vittnet? Sporde hertigen, Hon står där, svarade Gyllenhjelm, pekande på plankan, där Gisela stått. Men hon stod där icke längre. I stället låg hon medvetslös och badande i blod vid plankans fot. Medveten om att ett mordförsök skulle ske, men ej kännande på vad sätt det skulle utföras, hade hon, då det sista kastet uteblev och allmänt tumult uppstod i salen, förlorat sin självbehärskning och försökt att själv frigöra sig, fastnaglad som hon var mellan knivarna. Detta hade även lyckats henne, men dock icke utan att därvid skära sig på flera ställen. Förskräckelsen och blodförlusten kom henne att svimma. Det visade sig dock, att såren i själva verket voro ganska ofarliga, och sedan hon blivit förbunden av hertigens fältskär, kom hon åter till sans och kunde deltaga i det förhör, som bertigen höll i ett sidorum, dels med Carl Carlsson Gyllenhjelm, dels med henne och till sist även med italienaren. Vid detta förhör kom sanningen i dagen. Gyllenhjelm berättade, dock utan att uppgiva sagesmannen, vad han fått veta av Gösta Svan, och Gisela bestyrkte hans utsago. Han meddelade även, vad hon däremot icke visste, att anstiftaren vore den ökände jesuiten Kloster-Lasse. Ställd inför dessa fakta, fann Mattheo det lönlöst att vidare skylla på ärkebiskopen, utan vidgick sanningsenligheten av vad som anfördes, och i förargelsen meddelade han till och med, var jesuiten troligen kunde anträffas. Sedan detta förhör blivit avslutat, återvände hertig Carl till sina gäster och förklarade att festen skulle fortsättas, som om igenting hänt. Så skedde även, och det blev ljusan dag, innan de sista gästerna, väl beskänkta, lämnade kungshuset. Tidigt på morgonen, just då en svag ljusning i öster förkunnade gryningen av en ny dag, sågs en väpnad ryttartrupp lämna Uppsala på väg söderut. Den medförde tvenne fångar, som :ulle

föras till Nyköpings slott: Fångarna voro Kloster-Lasse och den italienske knivkastaren Mattheo.

SJÄTTE KAPITLET

Konung Sigismunds kröning

Äntligen hade dagen för konung Sigismunds kröning blivit bestämd. Den 19 februari skulle den äga rum. Beslutet hade föregåtts av underhandlingar, som drivit upphetsningen i det annars så lugna Uppsala till sin kokpunkt. Riksens ständer hade tröttnat på det långa dröjsmålet och hotade att fara hem, en var till sitt, om ej konungen gåve vika och undertecknade de begärda punkterna, så att kröningen kunde komma till stånd. Ja, bondeståndet hade gått ännu ett steg längre och formligen erbjudit kronan åt hertig Carl, enär. Menade bönderna, det nu visade sig, att Sigismund aldrig skulle gå in på de villkor, som måste uppställas för hans bestigande av faderns tron, och av vilka bekräftandet av Uppsala mötes beslut vore det viktigaste. De hade nu tröttnat på att tjänstgöra såsom jesuiternas lekdockor. Härtill hade dock hertigen, åberopande sig på den lagliga, fastställda arvföreningen. Sagt ett bestämt nej. Konung ville han ej bliva, men att styra riket såsom riksföreståndare i Konungens frånvaro skulle han åtaga sig. Även hertig Carl hade direkt hos konungen fört ett bestämt språk och förklarat, att han nu icke längre vore sinnad att ligga i Uppsala och vänta på kröningen, utan ville ej Sigismund snart besluta sig, så for han sina färde hem till sitt hertigdöme, och så finge Sigismund själv se till, huru han på ett lagligt och antagligt sätt kunde komma till regementet. Sammalunda förklarade sig ock rådet sinnat att draga dädan. Ty det lönade sig icke att vänta på ett beslut, som aldrig bleve av! Inför detta bestämda uppträdande befunno sig Sigismund och hans rådgivare i en svår klämma. Ett avgörande måste ske. Och ett fortsatt nekande skulle sätta kronan i fara, synnerligast om Sigismund icke hade tillräcklig krigsmakt för att stödja sin makt och driva sin vilja igenom gent emot hertigens och ständemas halsstarrighet. Slutligen löste Mala Spina den svåra knuten. Han förklarade, att ed eller löfte, skrivet eller oskrivet, som givits till kättare saknade all bindande kraft. Och vad detta beträffade, att låta kröna sig av en kättersk biskop — Sigismund hade begärt. Att Mala Spina skulle förrätta kröningen, men detta hade med Stor bestämdhet avslagits av ständerna — så vore detta visserligen för en kristlig konung ett himmelskriande brott, men det kunde dock sedermera lätteligen försonas genom gåvor till kyrkan och vallfart till en av de heliga orterna. Härvid blev det, konung Sigismund skrev under och kröningen utsattes till den 19 — endast ett par dagar efter det detta beslut blivit fattat. Beträffande kröningsceremonien lyckades dock Sigismund genomdriva den förändringen, att ärkebiskop Angermanus, som han särskilt hatade, icke skulle sätta kronan på hans huvud, fast han för övrigt utförde den rituella delen av kröningen, utan skulle detta verkställas av biskop Petrus Helsingius i Strängnäs. Kröningsdagen ingick med det vackraste vinterväder, solglitter på vita snöfält och klar, men ganska kall luft. Allt vad liv och anda hade i Uppsala var på benen, och, enär även stora skaror av lantfolk infunnit sig i staden för att beskåda högtidigheterna, blevo de smala gatorna, synnerligen i närheten av domkyrkan, så uppfyllda av folk, att det var nära nog omöjligt att tränga sig fram. På vägen mellan slottet och kyrkan bildade trupperna häck. Upplands regemente på den ena sidan och hertigens rytteri på den andra. Vid middagstiden begav sig hertigen till slottet, åtföljd av ett lysande

följe. Annars ganska enkel till sina vanor, utvecklade han vid detta tillfälle en så lysande prakt, att det väckte allmän förundran. Ridande på en snövit häst, vars sadel, betsel och remtyg glänste av guld och ädla stenar, var han iklädd en dräkt av rött, hermelinfodrat sammet och bar på huvudet en hatt av samma ämne, vilken omgavs av en öppen krona av, som det heter i krönikan, »purt guld». Vid tretiden på eftermiddagen, sedan både militären och det troget väntande folket varit nära att förfrysa under det timslånga stillaståendet, blev äntligen kröningståget synligt i slottsbacken. Främst redo härolder och därefter en skara hovmän, bland vilka den polska nationaldräkten dominerade. Så kom Erik Sparre, bärande äpplet, Hogenskild Bjelke med spiran, Mils Gyllenstierna med kronan och Klas Fleming med svärdet. Öljde konungen till fots, så hertigen, likaledes till fots, därefter drottningen, den vackra men högdragna Anna av Österrike i guldkaross, därefter änkedrottning Gunilla Bjelke, var och en med sina hovstater, så prinsessan Anna, därefter Christophus Varsevicius, de polska ständernas representant, åtföljd av en mängd polacker, därpå de svenska ständerna, nästan mangrant, och till sist åter en skara hovmän till häst, vilka avslutade det långa och i brokig färgprakt prålande tåget Högtidligheten i domkyrkan inleddes med en lång och vältalig kröningspredikan av ärkebiskop Abraham Angermanus, vari han ansträngde sig att såså litet som möjligt såra ömtåliga punkter hos de talrika katolikerna bland hans åhörare, av vilka dock många icke f örstodo ett ord, enär predikan hölls på svenska.
Ja, till och med en av de tvenne, som skulle krönas, nämligen drottning Anna, torde med visshet vara att räkna till dessa oförstående, vilket sannolikt väsentligt bidrog till att lugna hennes mvete över att nödgas höra en kättersk biskop predika. Då själva kröningsceremonien är ett historiskt moment som för vår berättelse har ringa eller ingen betydelse, förbigå vi den under antagande, att den tillgick såsom av ålder brukats vid dylika tillfällen. Därefter förekom efter densamma en episod, vilken, såsom betecknande för stämningen emellan farbror och brorson och enär den därjämte gav anledning till mycket prat och många utläggningar bland de närvarande, här må i korthet berättas. Sedan den nykrönte konungen satt sig på sin tronstol, lades framför hans fötter ett hyende av röd, guldstickad sammet. Meningen var att hertig Carl skulle knäfalla på detsamma, då han avlade sin länsed. Men hertigen vägrade. Han hade icke, sade han, knäfallit, då han svor länseden åt sin avlidna broder Johan, och vad icke fadern begärt, borde ej heller sonen kräva. — Men, anmärkte Sigismund, sådant är dock bruket vid avläggande av länsed i andra kristna länder, vi skulle vi då skilja oss ifrån dem? — Jag knäfaller för min Gud men icke för någon människa. Icke ens för min konung, svarade hertigen barskt, Folket i kyrkan, som märkte att något i ceremonien gått sönder, tolkade det så, som om hertigen vägrade att avlägga länsed, och några uttryckte sitt bifall, andra sitt ogillande, båda delarna högljuddare, än vad rummets helgd och den högtidliga akten ägnade och anstod. En riksdagsbonde från hertigens län hördes till och med yttra: — Det är rätt! Vår hertig behöver inte lyda under kungen han kan vara kung själv. Då nu andra försökte tysta ned bonden, uppstod härvid ett buller, som verkade ganska störande. Hertigen, som hörde detta och insåg, att något måste göras för att förekomma allmän skandal, fattade ett hastigt beslut. Han avtog halten med vidsittande fursdig krona, lade den på hyendet vid konungens fötter och, med handen på riksbanerets tång, avlade han länseden. Konungen, som icke känt sig mindre generad av bullret i kyrkan och bondens ord, lät sig nöja med detta i hast påhittade ceremoniel, och därefter fortgick det helt ostört tills kröningshögtidligheten var förbi, och kröningståget ordnade sig och satte sig i rörelse tillbaka till slottet, där hyllningen skedde å borggården, varvid de kungliga och furstliga personerna, riksrådet och övriga dignitärer tagit plats på en för tillfället i det fria upprest tribun. Mala Spina hade icke deltagit i kröningståget och var ej heller synlig i kyrkan, detta på grund av hertigens särskilda och av rådet understödda begäran. Under

kröningsceremonien satt en i brun kåpa insvept munk högt uppe på en läktartrappa i domkyrkan, varifrån han hade en god utsikt över koret. Munken hade dragit kapuschongen ned över ansiktet, men hade någon blickat in bakom densamma, så skulle han i den tarvlige klosterbrodern ha igenkänt ingen mindre person än påvens nuntius och konung Sigismunds förnämste rådgivare. Han skulle ock ha sett, att de blickar, varmed munken från sin upphöjda plats betraktade kröningshögtidligheterna, voro allt annat än blida. Innan vi avsluta kapidet om konung Sigismunds kröning, torde det vara på sin plats att nämna några ord om huvudpersonen däri, konung Sigismund själv. Konung Johan den III:s äldste son och efterträdare, Sigismund, vid kröningen omkring 28 år gammal, var en storväxt och ståtlig herre med ädelt utseende. Han hade ett långlagt ansikte, stora, blå, tankfulla ögon, stor näsa, läpparna dolda av mustascher och hakan prydd av ett spetsigt pipskägg. Det mest Utmärkande för hans yttre var dock det påfallande drag av djup tungsinthet, som ständigt vilade över hans ansikte. Sällan sågs han le, aldrig skratta. Man sade, att denna dysterhet var ett lyte, som kom sig därav, att han var född i fängelse. I hans liv funnos nog andra anledningar till tungsinthet, men det låter dock mycket väl tänka sig, att de förhållanden, som rådde under hans tidigare barndom, kunna ha medverkat till hans anlag för melankoli. Hans ställning i Polen liksom ock hans korta konungasaga i Sverige voro väl knappast heller ägnade att motverka dylika anlag. Bland hans själsegenskaper var obeslutsamheten den för honom mest utmärkande, vartill kom en från modern ärvd god portion av religiös fanatism. Till hans goda sidor hörde en viss godsinthet och en vekhet i känslan, som annars icke utmärkte öiedlemmarna av Vasahuset, den sinnessjuke hertig Magnus undantagen. Han var bättre människa än konung, men bättre katolik än människa.

SJUNDE KAPITLET

En tornering

Naturligtvis kunde ej en konungakröning gå för sig utan att efterföljas av även mera värdsliga fester, och lika naturligt var, i betraktande av skick och bruk den tiden, att bland dessa fester måste ingå en tornering, där det församlade ridderskapet hade tillfälle att visa sin färdighet i ridderliga övningar. En sådan, och det till på köpet en mycket lysande i sitt slag, gavs pä tredje dagen efter kröningen, och denna festlighet hade lockat, om möjligt, väldigare skaror av åskådare än själva kröningen. I ett fall hade konung Sigismund tur, och det var med väderleken, nota bene till lands, ty att han till sjöss alltid förföljdes av svåra stormar och ett hiskligt oväder, är ju ett historiskt faktum. Kröningsdagen hade det, lyckligt nog för de lysande kröningsdräkterna, varit ett härligt väder, men under de två närmast påföljande dagarna blev det tö och slask till ej ringa förargelse för alla dem, som väntade sig nöje av den lysande torneringen. Men på tredje dagen, då den skulle hållas, blev det lindrig frost på morgonen och därefter ett härligt väder med solsken och milda vindar, just ett sådant väder, som passade för festligheter av sådant slag. På en slät och vacker plan vid foten av den sandås, där Uppsala slott är beläget, och mellan slottet och staden, hade en tor nerbana inhägnats, på den ena sidan omgiven av en storartad läktare för de kungliga och furstliga personerna med deras hovstater, och på den andra av åsens naturliga sluttning, vilken genom en lätt terrassering och bänkars uppförande anordnats till en ypperlig amfiteater med plats för många tusen åskådare. Vid de båda sidor, där den halvmåneformiga kungliga

läktaren och den ävenledes halvcirkelformiga naturliga amfiteatern möttes, voro uppförda vackra, av fanor och vimplar prydda portar, ledande in till den runda rännarbanan. Denna bana, som vid ena sidan blivit något ingrävd i åsen, var den samma, som för liknande ändamål blivit begagnad vid Gustav Vasas kröning. Den hade sålunda för Vasahuset märkliga och betydelsefulla traditioner. Tidigt på förmiddagen började folk strömma in på den stora amfiteatern, och då de olika hoven vid 11-tiden begynte infinna sig, var varenda plats i den samma upptagen, vartill kom att stora folkskaror samlat sig runt omkring, bildande ett hav av huvuden, ur vilket den kungliga läktaren och de flaggprydda portarna stucko upp som brokiga öar. Klockan halv tolv anlände konungen och drottningen med sitt hov — hertigen, änkedrottningen och prinsessan Anna hade redan förut anlänt — och nu liknade den kungliga läktaren en brokig rabatt, i vars lysande färgspel icke minst de många polska nationaldräkterna gjorde bjärta insatser. Klockan 12 dånade ett kanonskott till tecken att torneringen skulle börja, och nu red en lång rad av riddare och ädlingar in på arenan, två och två, svenskar, polacker och tyskar blandade om varandra, alla i lysande rustningar och på ståtliga, ystert dansande hästar. Fyra gånger redo de banan runt, hälsande med ällda lansar den kungliga logen. Detta var den uppvisning. Som vanligen började inleda en tornering, och man kan lätt tänka sig att å ena sidan varje enskild gjorde sitt bästa att härvid framstå i den yppersta dager, och å den andra att de olika nationerna, synnerligast här den svenska och den polska, gärna ville överglänsa varandra. Också utgjorde denna uppvisning det yppersta i sitt slag, som säkerligen Uppsala någonsin skådat, och helt visst skulle den målare haft många färger på sin palett, som med framgång skulle försökt att måla en så lysande tavla. Att göra detta med bläck, skulle vara fåfängt. Det var icke utan att denna uppvisning, svenskarna till stor förargelse, utföll till polackernas förmån. De hade de vackraste hästarna, de dyrbaraste rustningarna och de mest konstnärligt rbetade vapnen och sköldarna. Och att de voro medvetna om, märktes alltför tydligt. Mången svensk adelsman bet sina läppar av harm över deras skrytsamhet och svor i sitt inre en dyr ed, att, då den stund kommit, när det ej längre gällde yppighet och prakt utan mannabragder, så skulle de kväsa »papegojornas» övermod. Första numret var ringränning och i den deltog även Gösta Svan. Då han red förbi den kungliga läktaren, hade prinsessan Anna ropat till honom: »Låt mig se, min hovjunkare, att du bringar mitt hov heder.» Och det försökte han också redligen — och lyckades. Han blev nämligen den, som toff det näst högsta antal ringar och sålunda fick andra priset. Men — hans vän Stephan Zinsky tog det första, och det härmade Gösta, därför att Zinsky var polack. I ringränningen hade båda nationerna deltagit, men nu kom ett nummer ensamt för polackerna, nämligen huggning av turkhuvuden. I denna lek, som bestod i att under full karriär med ina kroksablar klyva här och där å banan utsatta uppstoppade turkhuvuden, utvecklade de en utomordentlig skicklighet, och även nu tog Zinsky första priset. Denna gång fanns ingen, som avundades den unge polacken hans framgång, ty det var ju endast med landsmän han tävlat. Därefter började den egentliga torneringen, den s. k. »dusten», då tvenne ryttare kämpade mot varandra och med tornerlansar sökte kasta varandra ur sadeln. Till bitter harm för svenskarna, men säkerligen mycket välbetänkt, hade konungen härvid befallt, att endast svensk finge strida emot svensk och polack emot polack. Hade icke denna befallning kommit emellan, så är fara värt att leken blivit allt för allvarsam, men mången svensk, synnerligast av hertigens folk, som anmält sig till dust enkom för att få mäta sig med polackerna, avhölls därav att deltaga. Inom båda nationerna avlades emellertid glänsande prov på styrka och skicklighet, och mången riddare så bäld fick kyssa sanden, vilket var desto obehagligare, som det kanske skedde inför den tillbedda hjärtevännens ögon. Bland andra hade Gösta Svan denna otur. Han kom nämligen att kämpa emot Carl Carlsson Gyllenhjelm, och efter en mycket hård strid, varunder båda motståndarna tvenne gånger

måste byta om lansar. Blev han avkastad. Men denna motgång tog han lugnt och de båda motståndarna voro lika goda vänner för det, ja, en stund senare sågos de förtroligt vandra arm i arm, varvid de tycktes ha mycket att säga varandra. Att detta samtal gällde något helt annat än torneringen, var det ingen fsom anade. Då de båda skildes åt, sade Carl Carlsson Gyllenhjelm: — Ja, låtom oss vara vänner för livet. Om vi, det Gud förbjude, en gång skulle mötas i en allvarligare strid, än den vi i dag utkämpat, då fälla vi vapnen, ty hellre skulle jag draga svärdet emot min egen broder, om jag hade någon, än emot dig. Men innan vi skiljas åt, kanske för en lång tid, ty redan i morgon reser jag till Frankrike för att kämpa i den franske kungens arméer, så giv mig tillåtelse att för hertigen omtala, vem som räddat hans liv. — Vem som räddat hans liv, ja, det må du gärna omtala, ty det är danserskan Gisela. Men beträffande den lilla andel jag har i saken, så måste jag fortfarande be att få trygga mig vid ditt tysthetslöfte, ty jag vill på inga villkor bli inblandad i denna nesliga lönnmördarhistoria. Denna nesliga lonnmordarnistoria. Och jag finnes i landet, så minns att du i mig äger en vän för livet. Även i denna avdelning av tornerspelet hade Stephan Zinsky synnerligen utmärkt sig, och då han sammanräknat vunnit de flesta segrarna, var det till svenskarnas bittra harm och förödmjukelse så gott som avgjort, att han skulle bli dagens hjälte, ty väl hade Anders Lennartsson under »dusten» tre segrar att räkna mot Zinskys två, men till den senares förmån kom ju dessutom de båda första prisen i ringränningen och turkhuvudsleken. Emellertid hade denna lysande framgång gått den unge polacken åt huvudet, och för att ytterligare öka sina triumfer uppfann han ett sätt att kringgå konungens befallning och därigenom möjligen bereda sig tillfälle att besegra en svensk. Han beslöt nämligen att efter dustens slut begagna sin enligt tornerreglerna gällande rättighet att utmana »den okände riddaren». Funnes någon sådan, som upptog utmaningen, så vore det helt en svensk och då —. Anmälde sig däremot ingen »okänd riddare», ja, då kunde det ju inte hjälpas, men i alla fall skulle det lända honom till heder att ha givit en utmaning, som ingen vågat upptaga. Så tänkte den unge polacken och handlade därefter. Sedan dusten blivit avblåst, red Zinsky in på arenan och, planterande sitt baner i dess mitt, lät han härolden utropa: »Finnes här i närheten någon okänd riddare, som vill bryta lans för sitt hjärtas dam, så må han träda till och upptaga den utmaning, som härmed gives av Stephan Zinsky.» Tre gånger upprepades utmaningen av härolden. Detta tilltag väckte oro och bestörtning bland svenskarna. Ingen hade tänkt på att det från riddartidens glansperiod härlande, men nu redan något föråldrade bruket att utmana »den okände riddaren» skulle komma till användande. Hade man anat det, så skulle nog mer än en varit till hands i den traditionella svarta rustningen, men nu komme säkert ingen. Och det skulle ytterligare öka polackernas förhävelse. Fördömt! Men vad var att göra? Man lät fråga konungen om han tilllät, att en »känd riddare» upptog utmaningen till den okände, men svaret blev ett obevekligt nej. Då häroldens tredje rop förklingat, uppstod helt oväntat en märklig rörelse vid den ena av portarna och se där — ja, verken kom den svarte riddaren helt lugnt ridande in på arenan. Rustningen var svart, hjälmen var svart, skölden var svart, ja, till och med hästen var kolsvart. Alldeles så skulle enligt gamla, goda traditioner från medeltiden »den okände riddaren» se ut. Där uppstod ett sorl av belåtenhet i svenskarnas leder. Men det efterträddes av missmodets viskningar, sedan den »svarte riddaren» ridit ett varv omkring arenan. »Aj, aj, aj, han är alldeles för klen, klagade man. »Det är en aderton års pojke och alldeles för svag i både armar och ben, hur bra han än sitter till häst», lät det. »Fördömt! Polacken kommer att lägga pojken vid första träffen», profeterade en tornerbanans veteran. »Det hade varit bättre om ingen kommit, än en sådan spelevink.» »Vem i all världen kan pojken vara?» »Månntro det är en som papegojorna själva skickat fram för att göra segern lätt.» Så tisslades och tasslades det bland svenskarna, men nu började dusten, och så blev där tyst. Zinsky hade nog också varit av den meningen, att han

skulle lägga pojken i första träffen, men det blev honom snart tydligt, att han däruti alldeles missräknat sig, och att han i stället måste anstränga sig till det yttersta, om han skulle ha hopp att segra. Ty visserligen var det för alla ögonskenligt, att den okände riddaren icke i kroppskrafter förmådde tävla med Zinsky, men däremot blev det allt mera klart, att han i stället vida överträff ade honom i konsten att sköta sin häst och vid tornering spelar det en stor roll, ja, en vida större än den fysiska styrkan. Nu började åter modet stiga bland svenskarna. »Tusan till pojke att rida bra, en riktig mästare att manövrera med hästen — se, hur skickligt han gång efter annan låter polacken förlora stöten.» Så lät det nu i den svenska hopen, och på samma gång stegrades undran över vem den okände riddaren kunde vara. Man gissade hit, och man gissade dit, men ingen av gissningarna vann genklang såsom sannolik. Emellertid hade Zinsky och »den okände riddaren» redan »träffat» ett stort antal gånger, men utan resultat å någondera sidan. »Den svarte» tycktes mycket väl känna sin underlagsenhet i styrka, men han förstod att på ett ypperligt sätt undvika alla kraftprov och i stället ansätta sin motståndare med skickligt utförda vändningar och fintliga stötar. Redan en gång hade Zinsky vacklat i sadeln, men ännu hade han ej kunnat få en enda ordendig stöt på sin smidige motståndare. Man märkte, hur han började bli het, och denna hetta i blodet, som är mycket farlig i en tornerkamp, fortplantade sig även till hans häst, som stegrade sig gång på gång. Plötsligt, just som hästen gjorde en dylik farlig rörelse, anpassade den svarte riddaren en utomordentligt skicklig stöt, som träffade Zinsky i armhålan och ögonblickligen kastade honom till marken, där hans hjälmkam körde djupt ned i den lösa sanden. En mera glänsande seger än den svarte riddarens hade icke vunnits under hela torneringen. Det jubel, som nu bröt ut bland svenskarna, var lika högljutt som hjärtligt, och själva konung Sigismund deltog däri. Kanske mindes han nu, att han dock var född svensk. Polackerna sågo däremot långnästa och nedslagna ut. Men en av dem framkastade dock den tanken, att den okände riddaren kunde vara en Polens son. Hans korta och spensliga växt anydde snarare en polack än en tung och grovlemmad svensk, menade han. Nå ja, den saken skulle väl bli klar, då den okände riddaren enligt torneringsreglerna skulle avtaga hjälmen inför konungen. Som segrare var han skyldig till detta! Hade han blivit besegrad, skulle det däremot varit hans rätt att lämna banan lika okänd, som han kommit. På uppmaning av konungens egen härold red nu den svarte ’iddaren bort till den kungliga logen, hälsande konungen med sänkt lans. — Okände riddare, sade konungen, du har stridit väl till ära för ditt hjärtas dam och vunnit en vacker seger. Hennes namn är din hemlighet, men mig är du skyldig att visa ditt ansikte. Tag av hjälmen! Det såg ett ögonblick ut, som hade den »okände riddaren» föga lust att efterkomma detta konungens bud. Han tvekade. Men så löste han hjälmen med ett raskt tag. Ett rodnande, förtjusande vackert flickansikte, omgivet av ett svall av guldgula lockar, var den syn, som därvid mötte de häpna åskådarna. Förvåningen inför denna förtrollande syn var så djup, att varken konungen eller någon annan kom sig för att säga ett ord. Men så utbröt ett bedövande jubelskri, en stormande åska av bifallsrop. Svenskarna hurrade och skreko, som hade de blivit vansinniga av vild glädje. Men genom fröjderopen skar ett skri av förbittring. Det kom från polska läppar. Den i dagens tävlingar segrande polacken hade blivit övervunnen av en kvinna. Vilken skymf för nationen! Men det var just denna skymf, som gjorde svenskarna vilda av glädje. Flickan — ty så få vi nu kalla »den svarte riddaren» — avvaktade icke slutet på detta tumult. Alltjämt med hjälmen i handen, kastade hon om hästen och sprängde av, sättande i ett handen, kastade hon om hästen och sprängde av, sättande i ett lätt språng över stängslet vid porten, enär den senare var för full av folk att passera, och jagade bort i riktning mot staden. Ett Ögonblick såg man hennes gula lockar fladdra över folkmassans huvuden, men så försvann hon bakom en skogsdunge och syntes icke mer. Gösta Svan, som av fullaste hjärta deltagit i det svensk jublet, kastade längtansfulla blickar

efter den flyende. Han hade igenkänt henne. Det var samma flicka, som han tidigt på morgonen såg i Litslena gästgivargård, då hon red bort därifrån i sällskap med överste Anders Lennartsson och en äldre, okänd riddare. Hon hade då gjort ett outplånligt intryck på honom, och detta stegrades i än högre grad nu, då han återsåg henne under så egendomliga omständigheter. Men det fanns en annan, på vilken den trolska uppenbarelsen Men det fanns en annan, pa vilken den trolska uppenhareisen sky. Han hade kommit fram till den kungliga logen, just då »den okände riddaren» avtog sin hjälm, och mållös, stelnad till en livlös bild, hade han betraktat henne utan att kunna slita sina blickar ifrån hennes ansikte. Jubelropen och larmet existerade ej för honom, han endast betraktade henne. Men då den sista skymten av hennes fladdrande lockar försvunnit i fjärran, blev det liv i den järnklädda statyn, med fasta steg trädde han fram för konungens loge, drog sin värja, sönderbröt den i flera bitar mot knäet och sade med dyster stämma: — Herre! Konung! Det svärd jag dragit i din tjänst, kan jag ej längre bära. Hädanefter är jag en vapenlös man, ty jag har i öppen strid blivit besegrad av en kvinna. — Var tröst, Zinsky, utropade konungen, och tag ej missödet så häftigt. Ej är det i vapenskifte utan i ridkonst, du blivit besegrad, och sådant kan hända den tappraste. Zinsky tycktes ej tillfredsställd av dessa tröstegrunder men Stum och med lutad panna drog sig den stolte ädlingen tillbaka. — Kan någon av de närvarande, sporde konungen, upplysa mig om, vem denna flicka var? Tyvärr blev jag så förvånad över att finna en jungfru under hjälmen, att jag inte kom mig för att giva befallning om hennes kvarhållande. Nej, ingen kunde svara på den frågan. Ett knappt märkbart leende gled över överste Lennartssons läppar, men han yttrade ej ett ord. Emellertid hade denna lika oväntade som pikanta episod till den grad bemäktigat sig de närvarandes sinnen, att föga uppmärksamhet ägnades åt den nu följande, av drottning Anna utförda prisutdelningen. Man skingrade sig i grupper och förde viskande samtal utan att bry sig om pristagarna. Det enda, som äckte en viss uppmärksamhet, var, att Zinskys namn uppropades förgäves. Han ville således icke mottaga de av honom vunna prisen. Peder Stolpe slog Anders Lennartsson på axeln och viskade i hans öra: — Tack, gamle vän! Nu vet jag vad du menade med den plan, som du på hertigens gille omtalade. Du har redligen uppfyllt ditt löfte att giva »papegojorna» en minnesbeta, som de ej skola glömma, så länge de leva. Tack! Men — säg mig, vem var flickan? Var flickan? — Därom kan jag, viskade översten tillbaka, ej giva besked. Ty jag har lovat henne, att, om hon själv lyckades bibehålla sitt inkognito, så skulle ej jag röja det. Dessutom tror jag det är bäst för henne själv att vara okänd — du förstår, polackernas hämnd! — Innan sol går ned, skall hon vara långt borta från Uppsala.

Torneringens avslutande gav signalen till allmänt uppbrott från Uppsala. Många reste samma afton. Tidigt följande morgon bröt hertig Carl upp och begav sig till Nyköping. Samma dag något senare reste hela det kungliga hovet till Stockholm. Bland dem, som redan torneringsdagen drogo bort, var även riddar Arvid Svan till Svanås. Ur hans avskedsord till sonen må anföras följande: — Ja, min son, du har nu fått din önskan uppfylld, du har kommit till hovet och fått en hovtjänst. Min önskan är, att den må bli så kortvarig som möjligt. Ty väl är det nyttigt för ungdomen att pröva världen och samla erfarenhet. Men för en mognad, friboren man är det bättre att stanna på sin gård och bruka sin odaljord. Det är denna tysta idoghet i hemmet, som bygger landets lycka och kraft, icke hovtjänst och ej heller strid och örlog, vilket utgör ett gissel, som människorna fått för sina synders skull. När du lärt dig detta och icke blott tror på din faders ord, utan känner det i djupet av din själ, då har du lärt nog av hovlivet, och då är du välkommen hem till det gamla Svanås och till din fars famn, om han ännu lever. Till dess farväl, och Gud vare med dig! Följande dag lämnade även Gösta

Uppsala i sällskap med prinsessan Anna och hennes hovtärnor. De skulle stanna över påsken i Stockholm och därefter begiva sig till Stegeborg.

ÅTTONDE KAPITLET

Tiggaren Malkus

Det är i början av maj. Vårens fe hade med sitt trollspö berört Södermanlands leende nejder, löst dess sjöar ur vinterns fängsel och låtit hängbjörkarnas yviga lockar, som speglade y i dem, skimra i späd grönska. Högröstat bullrade skogs bäcken inne i hagen, häggen blommade och i trädens kronor drillade skogens vingade sångarskara sina hymner till naturens uppståndelse. På den väg, som mellan sjöarna Drewiken och Magelungen i norra Södermanland leder från Stockholm söder ut, syntes tvenne ryttare makligt färdas fram. Den ene var Gösta Svan, prinsessan Annas unge hovjunkare, och den andre hans ridknekt Bryngel, en gammal trotjänare från Svanås, som följt sin unge herre till hovs. De hade nyss lämnat Stockholm och Defunno sig nu på väg till Stegeborg, där prinsessan Anna alltsedan påsk hållit sitt lilla hov. Gösta Svan hade i prinsessans ärenden besökt det kungliga hovet i Stockholm och befann sig nu stadd på återvägen efter väl förrättat värv. Färden brådskade icke. Det vackra vårvädret, den härliga naturen, den ska skogsluften, allt detta i förening manade Gösta att icke :ynda ritten utan i fulla drag njuta av nejdens skönhet, Därför lät han hästen gå i makligt skritt, ungefär som den ville, och försjönk själv i tankar och minnen. Han tänkte på den underbara flicka, som han sett tvenne gånger, först i Litslena gästgivaregård och sedan vid torneringen i Uppsala, då hon tillfogade de polska junkrarnas egenkärlek ett så svårt sår, vilket ännu ömmade, enligt vad han nyss erfarit vid hovet i Stockholm. Fåfängt hade han försökt att få veta, vem flickan vore. Överste Anders Lennartsson, som han i Litslena sett i flickans sällskap, han visste det nog, men honom hade han ej varit i tillfälle att fråga. Dock visste han andra, som gjort det, men de hade blivit avspisade med undvikande och intetsägande svar, som icke gjorde dem klokare än de voro förut. Ingen vid konungens hov visste något om flickan, och dock vore Gösta fullt övertygad om, att man på det hållet gjort sitt bästa för att genomtränga hemligheten, fast förgäves. Så kom han att tänka på Zinsky, den unge, rike och vackre polacken, vilken kort efter hovets ankomst till Stockholm spårlöst försvunnit. Några sade, att han, skamsen över äventyret i Uppsala, återvänt till sitt hemland, andra att han rest till främmande land för att söka glömska. Från dessa minnen gled tanken över till det tillstånd, vari han nu under sitt korta besök funnit Stockholm. Det vore icke gynnsamma och lugnande nyheter, han i detta hänseende hade att medföra till det lilla hovet på Stegeborg. Stockholm befunne sig så gott som i uppror. Hatet mellan katoliker och lutheraner å den ena sidan samt de polska hejdukarnas övermod och hänsynslöshet gent emot stadsfolket å den andra hade förorsakat en jäsning i sinnena, som framkallade ständiga sammanstötningar, vilka lätt kunde övergå till öppen fejd. I Storkyrkan predikade kyrkoherden Schepperus brutalt och öppet krig på liv och död emot katolikerna, och i slottskapellet manade konungens hovpredikant till fejd emot kättarna. Och vad som ännu mera än predikstolskriget retade Stockholms borgare var polackernas hänsynslösa uppträdande och våldsamma uppförande gent emot svenskarna. Där gick ingen _ enda natt utan att blodiga slagsmål på krogar samt i gator och gränder ägde rum, och solen gick sällan upp någon morgon, då man icke hittade åtminstone ett blodigt lik på gatorna, stundom flera. Och naturligtvis förbittrade dessa nattliga mord ytterligare sinnena. Det hade gått så långt, att

borgarna efter skymningens inbrott inte vågade lämna sina hus utom i väpnade flockar. Gösta var kung Sigismunds man, därför att han blivit uppfostrad i sådana åsikter, men han var dock alltför god svensk för att icke djupt harmas över den hänsynslöshet, varmed konungen och hans förtrognaste män drevo katolsk propaganda i ett protestantiskt land, och ej mindre över den slapphet, varmed han upprätthöll tukt och ordning bland sitt eget folk. I alla händelser kände sig Gösta glad över att ha kommit ut ur den hatets och mordlustens sjudande kittel, som kallades Stockholm. Vad här kändes fridfullt och lugnt, här ute i det fagra Södermanlands fridfulla ängder! — Dock, vad betyder det där! Ett stycke framför sig såg Gösta en människokropp, troligen ett lik, ligga tvärs över vägen. — Mördar man då även här! Utropade han, i det han gav hästen sporrarna och ilade fram till det förmenta liket. Ja, det var verkligen en människa, som låg där utsträckt över vägen, en människa, insvept i trasiga kläder, en blek, utmärglad hamn av en människa, synbarligen en tiggare. Men han var icke död, och ej heller tycktes han berusad, ty där låg intet av rusets förvirring i de matta, men kloka och godmodigt blickande ögonen. Det var en man, som ännu tycktes befinna sig i sin kraftfullaste ålder, men så utmärglad och blek, att han såg ut som ett levande lik. Håret och skägget voro glänsande röda och ansiktet fult, men i ögonen låg ett uttryck, som nästan utplånade fulheten. — Är du sjuk? Sporde Gösta, i det han höll in hästen framför tiggaren. — Ja, ädle herre, svarade denne, i det han med möda lyckades resa upp huvudet på armbågen, ja, jag är mycket sjuk och kan ej längre stå på mina ben. Och den sjukdomen, jag Hder av, är en av de svåraste, som kan träffa en människa, även om den är jämförelsevis lätt att bota. Vad är det för en sjukdom? Sporde Gösta intresserad. — Svält, herre, ingenting annat än svält. Per jovem! Min mage är inte lätt att lura. Jag har bjudit honom på både späda björklöv och kabbalöksrötter, men han har inte velat godkänna det som mat. — Du är en studerad karl, hÖr jag. Hur har du blivit tiggare? Ack, herre, det är en historia så lång, att den passar bäst ovanpå en god måltid. — Så vill jag då bli din läkare. Vi ha inte långt till Länna gästgivaregård, dit min ridknekt skall forsla dig på min häst, och där skall jag skaffa dig mat och vila. — Gud välsigne er, unge herre, för er godhet mot en eländig tiggare. Ni måtte vara byggd av ett annat virke än folk i allmänhet. Mången har här passerat, sedan jag maktlös dignat ned på vägen, men ingen har brytt sig om min nöd. På sin höjd har man svurit över, att jag låg i vägen. Fariséen och leviten ha gått mig förbi, men aldrig hade jag trott, att den barmhärtige samariten skulle vara klädd i sidenkappa och bära adelig sköld. Gösta befallde Bryngel att sätta tiggaren upp på sin häst och att sålunda forsla honom till den närbelägna gästgivaregården. Bryngel brummade något i sitt skägg, ty gamla adelsjänare äro sällan ömhjartade emot tiggare, men han var alltför väl uppfostrad för att icke lyda sin unge herre. Och efter en kort stund gjorde den något underliga kavalkaden sitt intåg på Länna gästgivaregård, där den väckte ett uppseende. N man dock av respek't för den unge adelsmannen aktade sig för att visa. Gösta lät giva tiggaren både mat och dryck och betalte därjämte för kost och logi i tre dagar, på det att han måtte få tillfälle att återhämta sina förlorade krafter. Tiggaren var utomordentligt tacksam. Sedan han stillat den värsta hungern, erbjöd han sig självmant att berätta sin historia, och då där var något hos honom som intresserade Gösta, och enär det icke brådskade med resan, beslöt den senare att stanna ännu en stund på Länna gästgivaregård och därunder låta tiggaren förtälja sin levnadssaga. Beträffande min tidigare barndom, började tiggaren, så är därom föga annat att förtälja, än att jag föddes av fattiga men hederliga föräldrar. Vid 15 års ålder kom jag in på Strängnäs gymnasium, och därmed begynner min historia. Ni tror säkert, ädle herre, att vad som huvudsakligen läres på ett gymnasium är teologi och latin. Nej, säger jag, huvudämnet är konsten att tigga. Varje djäkne får ett visst distrikt av staden och vissa socknar av den omgivande landsbygden för att däruti öva sig i konsten att leva av andras givmildhet. Det är

den s. k. sockengången. I detta viktiga läroämne visade jag från början en Utomordentlig begåvning. Ingen av mina kamrater hemförde så rika gåvor som jag, ingen levde så gott och bekymmerslöst av sitt arbete i barmhärtighetens tjänst som jag. Snart fann jag mitt eget distrikt alltför inskränkt för min talang, och så arrenderade jag det ena efter det andra av kamraternas, d. v. s. innehavaren fick mera, än han själv skulle kunnat uppbringa, och ändå hade jag god vinst på affären. Det är klart att så flitigt hängivande åt tiggerivetenskapen skulle svårt inkräkta på de andra läroämnena, men jag fann snart ett ofelbart botemedel mot alla olägenheter därav. Även lärare i gymnasiet äro för sin utkomst i betydlig mån hänvisade till tiggeri, men de hade ej samma skicklighet i konsten som jag. Då övertog jag största delen av deras områden, de fingo rikligare inkomster än någonsin tillf orene, och jag fick deras benägna överseende beträffande läxorna. Båda parterna funno siff väl av denna överenskommelse, och vad skulle då vara att däremot anmärka! Jag blev hela gymnasiets stortiggare, och jag vågar säga att det yrket födde sin man. Kom så den tid, då jag enligt natiirens och gymnasiets ordning skulle utgå ur det senare för att i kyrkans eller statens tjänst göra mina kunskaper fruktbärande. Gång efter annan uppsköts denna skilsmässa, så långt görligt var, men så en dag kom den till sist. Jag fick mitt avgångsbetyg, och det var, om jag själv skall skryta med det, ganska vackert. Det syntes nog att mina vördade lärare vid dess avfattande haft i gott minne de fulla ljusgalgar och äggkorgar, de sköna skinkor och ostar, de härliga fårbogar, som min flit inbragt dem, och jag grät av glädje över mina goda religionskunskaper och min bestyrkta och beprövade färdighet i de klassiska språken. Skulle jag söka prästvigning till något gäll d. V. s. gå prästvägen? Eller skulle jag lägga mig vid universitetet och tigga mig fram till magistergraden? Nej, ingen av dessa banor tilltalade mig. Bör man icke, tänkte, taga de naturliga anlagen såsom en försynens vägvisare beträffande levnadsbanan? Jo, helt visst. Och i detta fall vore ju naturens fingervisning otvetydig. Jag var ju skapad att leva av barmhärtighet, varför då icke taga det till yrke? Efter någon tids svåra strider, ty jag vill ju ej förneka att min äregirighet med gamla fördomar såsom bundsförvanter strängt opponerade sig emot tiggareyrket, beslöt jag att följa naturens kallelse. Av Malkus djäkne, känd och välkänd i Strängnästrakten, blev tiggaren Malkus, känd och uppskattad i än vidare kretsar och icke minst i vår trevliga huvudstad. Och ni kan, ädle herre, tro mig på mitt ord då jag säger eder, att jag aldrig förr än på allra sista tiden haft skäl att ångra mitt val av levnadsyrke. Jag var fri, herre, som fågeln i skog, jag var glad som en drillande lärka, mitt arbete var endast lek och jag levde gott utan att behöva träla och arbeta såsom de flesta av mina medmänniskor. Och efter hand utbildade jag mig även till filosof, den där förstod att taga reflexionens sötma ur livets vardagligheter. En tiggare får se mycket, erfara mycket, lära känna och observera mycket, som den av sitt trälarbete för dagligt bröd klavbundne låter obemärkt halka förbi. Och ni kan tro, herre, att detta tiggarens liv såsom gatans och landsvägens filosof innebär många njutningar, vilka endast den kan rätt uppfatta, som erfarit dem. Ja, under många år levde jag tiggarens sorgfria liv och jag var lycklig. — Och ändå, anmärkte här Gösta, fann jag dig uppgiven av hunger och maktlöshet på landsvägen, nära att dö av svält. såsom du själv sade. Hur stämmer det med tiggarens sorgfria liv, som du så högt prisar? — Ack, herre, det kom sig av min äregirighet, svarade tiggaren. Jag befann mig i Stockholm, när påsken ingick, och då ryktet spred sig, att vår nådige konung Sigismund och hans tiöga gemål, drottning Anna, ämnade fira långfredagen genom att tvätta tolv tiggares fötter och därefter bespisa och frikostigt begåva dem, lyssnade jag till med intresse och nyfikenhet, ty det kunde ju alltid vara roligt att veta hur det kändes att få sina smutsiga fötter tvättade av kungliga händer. Och talet om bespisningen och gåvorna gjorde också sitt till. Dock tvekade jag ännu på grund av en viss naturlig instinkt, vari en god protestants obenägenhet för katolska ceremonier spelade en viss roll. Men då jag så hörde vidare

omtalas, att de tolv tiggarna skulle utgöra en motsvarighet till de tolv lärjungarna. Samt att man funnit de elva, men icke lyckats påträffa någon, som passade till Judas Iskariot, så försvann min tvekan, ty, tänkte jag, kan man göra sin konung en stor tjänst och därtill genom sitt röda hår och goda handlag med pungen är så gott som skapad till Judas, så skälm den som icke gör det. Och så anmälde jag mig och blev med mycket nöje antagen. — Ja, jag känner till det där narrspelet, som väckte mycken förargelse i Stockholm, anmärkte Gösta mörkt. — Ack ja, vem kunde tro att det skulle gå, som det gick. Fortsatte tiggaren. Det hade hela nyhetens behag att sitta på gyllene korstol i kyrkan och se huru ingen mindre person än påvens nuntius av idel ödmjukhet kröp på alla fyra, då han nalkades oss, och jag försäkrar er, ädle herre, att det gick en rysning av välbehag genom min kropp, då den sköna drottning Anna knäböjde för mig, tvättade mina fötter och torkade dem med sitt långa, silkeslena hår. Och på väl fägnaden och gåvorna var det ej heller att klaga. Men denna förstulna glänt på paradisets port kom surt efter. Alla stockholmsborgare och deras pigor och drängar, som av nyfikenhet drivits att bevittna det märkliga skådespelet, kände tiggaren Malkus och dröjde ei att utbasuna hans deltagande i spektaHet. Det for som en löpeld genom staden. Det första, som denna min nya ryktbarhet inbringade mig, var ett gott kok stryk i en smal gränd. Nå ja. Tänkte jag, litet sveda i ryggen går väl snart över, och så är saken glömd. Men det blev annat av. Den stränge mäster Schepperus hade tagit reda på alla de tolv tiggarnas namn och brännmärkte oss offendigt och mig allra värst, efter som jag icke blott lånat mig åt papistiskt narrspel utan till på köpet spelat rollen av en så föraktlig person som Judas Iskariot. Och följden lät icke vänta på sig. Bad jag om en beta bröd eller ett vitten, så kördes jag bort med hugg och slag, gick jag till mina gamla goda ställen, där jag varit van att bemötas och begåvas som en husvän, så blev jag utsparkad, ställde jag mig vid en kyrkdörr och räckte ut handen, så fick jag ingenting annat än smuts i den och måste därtill vara glad, om jag undslapp stryk. Tiggaren tystnade ett ögonblick, och man såg på honom att det var bittra minnen, som nu passerade förbi hans inre syn. Därpå fortsatte han: — Jag var nära att förgås av hunger och elände, ty Stockholm, som förut varit mig en så god spiskammare och ett så billigt gästhus, var mig nu en öken, full av hunger och fiendskåp. Dock höll jag ut, ty jag trodde att folket skulle glömma sin vrede. Ja, jag höll verkligen ut i det längsta, men så insåg jag till sist, att om jag icke skulle ömkligen omkomma, så måste jag bege mig ut på landet, där man icke hört talas om min olycka. Och ju längre från huvudstaden, ju bättre. Men det var för sent. Mina krafter sveko mig, och då ni fann mig, ädle herre, var jag nära döden. Tack vare er skall jag dock snart återvinna dem, och jag skall uppsöka trakter, där man ingenting vet om min andel i konungens och drottningens långfreddagsspel. Men det säger jag för sann, att aldrig mer skall jag låna mig åt papistiska narrspel. — Kom till Stegeborg, sade Gösta vänligt, så är jag viss på, att prinsessan Anna skall göra allt för att gottgöra dig de lidanden, som hennes broder konungen förorsakat dig. Det var nu tid för Gösta att fortsätta sin resa, och sedan han anbefallt tiggaren till det bästa på gästgivaregården, steg han till häst. Då han tog avsked av sin skyddsling, sade denne: — Det kan synas förmätet, ädle herre, att en tiggare och en så usel Stackare som jag skulle hysa ens en tanke på möjligheten att någonsin göra en så hög herre som er någon återtjänst. Men likväl gör jag det. Det är underliga och oroliga tider vi leva i, och ingen vet vad som kan hända. Jag läste på gymnasium en gammal saga om huru en liten föraktlig råtta räddade ett lejon genom att så småningom söndergnaga det nät, vari det blivit fångat. Herre, om ni någon gång blir fångad i ett nät. Som ni inte förmår slita, så vet jag, var de tänder äro, som skola pröva på att gnaga det sönder. Och om ni någon gång skulle behöva en man, som är färdig att villigt offra sitt liv för er. Så stöt på tiggaren Malkus. Gösta log åt tiggarens iver, men dennes tacksamhet gladde honom, och där låg något i vagabondens blick, som vittnade om att han menade fullt

allvar. Emellertid hade Gösta snart lämnat tiggaren ur sikte, och han undrade, om han någonsin skulle återse honom. Kanske dyker han upp på Stegeborg en vacker dag, fast det såg ut som om han icke var hågad därtill då jag uppmanade honom att komma. Det var dock i alla fall en underlig figur, den där tiggaren, tänkte han.

NIONDE KAPITLET

Lambert Velamsson

Vi befinna oss i den gamla fri- och hansestaden Danzig, med vars frihet det dock vid denna tid var både si och så, sedan den av fruktan för den glupande preussiske kurfursten nödgats giva sig under polsk överhöghet. Det är i mediet av augusti och den gamla ärevördiga staden speglar i härlig högsommarsol sma gråa fästningsverk och hemtrevliga, trappgavlade hansehus i Weichselns breda vatten. Där råder rastlös livlighet både på den vidsträckta del av floden, som tjänstgör såsom stadens hamn och på de smala gatorna, och å de senare är det isynnerhet gott om polska nationaldräkter, något som ingalunda ses med blida ögon av stadens allt annat än polackvänliga borgare. Nyligen har nämligen konung Sigismund med hela sitt hov. Sina hejdukar och präster ankommit dit på återvägen från sin kröningsresa till Sverige. Och borgarna ha ännu i friskt minne de slagsmål och oroligheter, som det polska hovets närvaro gav anledning till på utresan. Då var det ju till och med tal om att stänga de protestantiska kyrkorna i Danzig, vilket avstyrdes endast genom en svensk rådsherres föreställningar. Vad däremot svensken icke förmådde hindra, det var de biodiga slagsmål, som ständigt höllos emellan de polska hejdukarna och danzigbor och vilka under den långvariga väntetiden på att flottan skulle bli färdig höllo på att förorsaka fullständigt uppror. Till tröst för danzigborna hade det dock nu blivit kunnigt, att deras höge skyddsherre och hans hov endast ett par dagar skulle stanna i Danzig, ty viktiga politiska angelägenheter tvingade honom att påskynda sin resa till den polska huvudstaden. Så t. ex. vore ju den dag icke avlägsen, vilken den polska riksdagen, då den gav sitt bifall till kröningsresan, utsatt såsom den sista, inom vilken konung Sigismund skulle vara tillbaka i Warschau, vid äventyr att den polska staten i motsatt fall valde sig en ny konung. Polska nationen höll sin konung kort den tiden, det må man ned skäl medgiva. Men vi lämna den högre politiken för att övergå till mera alldagliga ting. Vid en av de många småbryggor, vilka i pittoresk omväxling med sjöbodar, magasin och varjehanda upplag kantade Weichselns södra strand, sågs en liten enkel fiskarbåt lägga till. I densamma funnos endast tvenne män, den ene en äldre sjöbuss. En sannskyldig fiskaretyp av det slag, som bor kring stränderna av Frisches-Haff, och han var synbarligen ägare av båten, den andre, som tycktes ha medföljt såsom passagerare, var en pervars yrke eller samhällsställning det vid första påseendet ingalunda var lätt att avgöra. Klädedräkten liknade mest en dan, som tyska studenter brukade bära den tiden, och ansiktet motsade just ej heller ett sådant antagande, men förrådde en man, som säkerligen sett trettiotalet på ryggen. Dock kunde det lika väl tillhöra en tysk landsknekt, ty det saknade icke en viss väderbiten, militärisk anstrykning, vilken ytterligare förhöjdes av ett par buskiga knävelborrar. Såväl ansiktet som karlens hela något luggslitna yttre för övrigt liknade dock allra mest en så kallad »vagant», d. v. s. en av dessa, ofta rätt mycket till åren komna studenter, vilka i stort antal drogo omkring i Tyskland, sökande sin utkomst än med svärdet än med pennan, vilket som bar bäst till eller betalade sig bäst, trägna friare till

lyckans gudinna, i vilken form hon än uppenbarade sig, den ena dagen levande i sus och dus, då där fanns mynt i pungen, den andra i svält och umbärande, då den var tom, men alltid färdiga att kasta sig i snart sagt vilket äventyr som helst, bara det gav utsikt till vinst. Vår vagant — ty att det var en dylik, äro vi fullt övertygade om — betalade fiskaren och begav sig därefter upp åt staden. Var gång han passerade en krogskylt, stannade han ett Ögonblick och dök med handen ned i fickan, som ville han känna efter om där fanns mojänger, men så besinnade han sig och fortsatte sin väg. Slutligen kom han till slottsporten, men här spärrades hans väg av en bardisan. En pergamentslapp, varpå ett tecken, som vaktposten tycktes förstå, fanns skrivet. Avvärjde dock detta hinder, och snart befann han sig på den yttre borggården. Här tycktes det dock vara slut med hans lokalkännedom, ty han stannade, synbarligen tveksam vart han skulle vända sig. Här vimlade det av polacker, höga herrar i dyrbara sammetsdräkter och soldater i den egendomliga polska hejdukkostymen. Han stannade och mönstrade de förbigående. Slutligen dök där fram en munkkåpa bland mängden och vaganten skyndade att ropa an dess bärare. – Jag söker hans eminens Mala Spina, sade han. Munken betraktade honom mönstrande, men denna mönstring tycktes ej ha utfallit till supplikantens förmån, ty han svarade: svarade: Nu framtogs åter pergamentslappen och hade ånyo god verkan, ty munken sade kort och gott: - Följ mig! Inom några minuter stod vaganten inför Mala Spina. Sedan denne betraktat honom med en lång, forskande blick, sporde han: — Ni är svensk? — Ja, ers eminens. — Ni har studerat vid vår heliga ordens skola i Braunsbei och är medlem av orden? — Ja, ers eminens! — Ert namn? Lambert Velamsson. Ni är vagant? — Ja, ers eminens! Och just i denna egenskap har jag kommit i tillfälle att flera gånger göra vår heliga orden nytta. — Ja, jag vet det. Vår orden behöver verktyg i alla skepnader och försmår ingen, som troget aktar den blinda lydnadens heliga plikt. Men — må ni förlåta min uppriktighet — om ej eder ordenskaptens intyg om er vore mer förtroendeingivande än ert yttre, så skulle jag knappast våga giva er det uppdrag. Varom det nu är fråga. Men han har gått i god för er och försäkrat, att just för ett sådant uppdrag är ni den lämpligaste han känner. Därför har jag kallat er hit. Kan jag lita på er? — Obetingat, ers eminens. — Känner ni en svensk medlem av vår orden, en äldre man. Som i konung Johans tid tjänade oss i Sverige, men därunder gjorde sig så hatad, att han blev förvisad ur landet. Han heter Laurentius Nicolai och erhöll i Stockholm öknamnet »Kloster-Lasse»? — Nej, jag har aldrig sett honom personligen, men väl har jag hört talas om honom. — Nåväl, denne Laurentius hade för många år sedan fått veta tillvaron i Sverige av en stor silverskatt, som under krig blivit rövad från domkyrkan i Krakau. Omsider meddelade han hemligheten åt orden och fick i uppdrag att uppsöka skatten, de tolv apostlarnas bilder i halv kroppsstorlek och av rent silver, och då jag vistades i Sverige vid samma tid, som han i sådant syfte kom dit, erhöll jag kännedom om saken. Jag gav honom emellertid av vissa skäl ett annat uppdrag, som han först skulle uträtta, men det utförde han så klumpigt, att han råkade i hertig Carls våld och sitter nu inspärrad på Nyköpings slott. — Ers eminens ämnar sålunda giva mig uppdraget att befria honom? Nej! Förlåt mitt inkast, men jag antog . .. — Ert antagande är falskt, och jag skall säga er varför. Han må stå sitt kast med hertig Carl. Laurentius har nämligen. Såsom jag nyss nämnde, illa utfört det av mig givna uppdraget och det förtjänar sitt straff. Och därtill kommer en annan sak; jag har bevis på att han icke handlat ärligt mot orden, ty innan han anförtrodde hemlighheten om skatten åt densamma, hade han försökt att på omvägar själv komma i besittning av den. Och för att dölja detta, lämnade han mig falska uppgifter. Sådant kräver enligt vår orderns stadgar livsstraff. Gott, vi överlåta åt hertig Carl att bli vår bödel. Den blick, som vid dessa ord Ijungade ur jesuitens ögon, var så vass, att till och med den allt annat än hjärtnupne vaganten ryste. Patern fortsatte: — Nej, det uppdrag, jag nu vill giva er, är detsamma som

Laurentius före er haft, nämligen att utspana, var den stora silverskatten finnes och därefter handla enligt ordens närmare instruktioner. Mala Spina berättade nu om de tolv apostlarna ungefär detsamma, som vi redan veta, och betonade synnerligen starkt. Att Erik Bagge på Mem sannolikt vore den, som hade gömt den och visste var den funnes. Sedan han slutat, lämnade han åt vaganten en väl fylld penningpung och ett förseglat brev. Sägande: — Pengarna äro avsedda att bestrida kostnaden för utförandet av ert uppdrag. Brevet innehåller instruktioner om vad ni skall göra, sedan skatten blivit funnen, och de äro skrivna med sådant skiffer, som ingen annan än en medbroder i vår orden kan förstå. Men brevet, som av er måste noga förvaras. Får ej brytas förr än ni vet, var skatten är gömd. Till sist vill jag påminna er om en sak: Då någon av vår orden erhållit ett uppdrag av en förman, övervakas hans steg och varje hans förehavande av för honom obekanta, kanske till och med osynliga personer, och detta i vilket land han än må befinna sig. Först då uppdraget är fullgjort, upphör denna bevakning. Såsom invigd vet ni detta förut; men jag har dock ansett lämpligt att därom påminna er. Och därmed farväl! Vaganten bugade sig och gick. Då han kommit utanför slottets område, utbrast han halvhögt för sig själv: — Vilken försynens underbara nyck — bah, försynen! — låtom oss säga slumpens — att just jag skulle erhålla detta uppdrag. Eller skulle han verkligen veta det! — Omöjligt! — Ja, vem vet! — De mäktiga inom vår orden veta ju allt. Kanske är det just därför att han vet det, som han utsett mig för detta uppdrag.

TIONDE KAPITLET

Enstöringen på Mem

Sedan konung Sigismund i början av augusti lämnade Stockholm med hela sin stora svit för att återvända till Polen, blev det för Gösta Svan ganska enformiga dagar vid prinsessan Annas lilla hov på Stegeborg. De täta stockholmsresorna, som under det kungliga hovets vistande därstädes beredde ständig omväxling, upphörde och likaså de ganska talrika besöken av svenska och polska gäster på Stegeborg. Prinsessan och hennes få tärnor ägnade sig huvudsakligen åt handarbeten, brevskrivning och läsning, då och då avbrutet av ett besök på Bråborg hos änkedrottning Gunilla, som till på köpet börjat bli sjuklig, vilket ytterligare förlamade sällskapslivet. Härtill kom att mellan prinsessan Anna och hennes käresta sedan barn domsåren, Gustav Brahe, uppkommit en kallsinnighet, som bådade en brytning. Det lilla hovet på Stegeborg, där Brahes besök blevo allt mera sällsynta, märkte mycket väl denna förstämning emellan de älskande utan att ha någon aning om dess orsaker, och på sällskapslivet i borgen hade den ett mycket ogynnsamt inflytande, ty prinsessan blev alltmera dyster till lynnet och osällskaplig. Ofta stängde hon in sig på sitt rum. Och det kunde gå hela dagar, varunder hon icke ens visade sig för sin omgivning. Under sådana förhållanden må man ju icke förundra sig Över, att Gösta Svan fann tiden lång, synnerligast som han i själva verket hade platt intet att göra. Annorlunda hade han tänkt sig saken, då han drog bort från fädernegården i Småland för att gå i konungens tjänst och därmed komma ut i det för enslingen så lockande och skimrande hovlivet. Lysande fester, torneringar och ringränningar, muntra upptåg och däremellan djärva krigståg och äventyr, där det fanns ära och utmärkelse att vinna — så hade han föreställt sig det, och början i Uppsala lovade ju gott i den riktningen. Men det hade varit en hastigt övergående, lysande dröm. Han hade blivit

hovjunkare och fick dagligen ståta i lysande kläder, men vad mera? Att följa damerna på promenader, hålla garnet för dem, då de nystade, öva sig i galanteri och lyssna till skvaller, det var hela innebörden av hans hovtjänst. Inte kunde det i längden tillfredsställa en yngling, som törstade efter utmärkelse och ära och — framför allt — sysselsättning. Lyckligt nog för Gösta Svan fanns dock på Stegeborg riklig tillgång och tid till ett nöje, som han allt sedan barndomen älskat med passion och i vars utövning han var mästare, nämlen jakt. I skogarna kring Slätbakens stränder var en god vildbane och det fanns platser i nejden, där det rent av vimlade av villebråd. Också drev han vida omkring med sina hundar och sin lätta stålbåge — vid denna tid hade »röret», dvs. eldgeväret, ännu ej utträngt bågen såsom jaktvapen — och ju mera hösten framskred, dess tätare och långvarigare blevo hans jakter. Och däremot hade prinsessan intet att invända. Genom det myckna villebråd, han förde till borgen, blev hennes hovjunkare nyttigare än i utövandet av en tjänst. Som egentligen icke var någon tjänst. Själv var hon i olikhet med många av sina kvinnliga samtida av högre stånd föga road av jakt, men däremot satte hon värde på den omväxling i bordets rätter, som hennes hovjunkares jaktnöje beredde henne. Och sålunda ledde jakten till fördel och tillfredsställelse för båda parterna.
En dag i början av november hade Gösta Svan fördjupat sig i de vidsträckta skogarna norr om Slätbaken och därunder av älgspår låtit leda sig längre bort, än han från början avsett. Slotts jägaren, som han haft med sig, hade han tappat bort under jakten, och när det började lida mot kvällen och mörkret följJl på i skogen, gjorde han den oangenäma upptäckten, att han alldeles förvillat sig. Hundarna drevo långt i fjärran och han kunde icke längre ens höra deras skall. Då han började jakten, hade vädret varit ganska vackert, om än mulet,men mot aftonen insvepte sig skogen i grått töcken, som alltmera tätnade och begränsade utsikten till den allra närmaste kretsen, och snart började ett snöblandat regn falla, vilket ännu mera ökade svårigheten att taga sig fram. Han kunde icke längre ens hålla reda på väderstrecken och hade ingen aning om, var han befann sig. Gösta Svan var ingen förvekligad riddare av kakelugnsvrån Utan tvärtom sedan sin tidigaste barndom härdad i skog och mark, men utsikten att under ett sådant väder tillbringa en novembernatt i skogen föreföll honom dock allt annat än angenäm. Förgäves hade han försökt att från toppen av en bergklint skaffa sig översikt av nejden och ej heller hade det lyckats att medelst skarpa visslingar i silverpipan återkalla hundarna för att sedan, med tillhjälp av deras instinkt, leta sig fram till väg eller stig. Han fattade då det enda beslut, som stod honom övrigt, det nämligen att gå, ideligen gå i den riktning, slumpen ledde honom, ty på det vis skulle han väl till slut, menade han, uppnå bebyggda trakter. Det blev en lång och på grund av det tilltagande mörkret mycket mödosam vandring. Än snävade han över en trädrot, än sjönk han ned i ett kärr, men ihärdigt fortsatte han att gå. Mörkret tilltog allt mera, snart kunde han i den täta skogen knappast skönja marken, än mindre undvika de många hinder, som skogens oländiga beskaffenhet reste för hans steg. Och ingen väg eller stig, ingen koja eller människoboning stod att upptäcka, intet vänligt ljus lyste honom till mötes. Allt var insvept i natt och dimma, och regnet, blandat med snö, silade ned och genomblötte hans kläder. Situationen var obehaglig även för en så härdad skogsvandrare som Gösta Svan, men det skulle bli ännu värre. Han hade redan, misströstande om att i mörkret kunna uppnå någon gästvänlig boning, börjat fundera på att uppsöka någon mot regnet skyddad bergskreva, där han kunde upptända en eld till skydd emot kylan och tillbringa natten, då ett nytt missöde inträffade, som gjorde honom ännu mera hjälplös. Han snävade nämligen över ett kullfallet träd, föll och rullade ned för en brant, som lyckligtvis dock icke var särdeles hög. Svärjande över sin otur reste han sig. Han hade icke slagit sig vidare i fallet, men vad nu? — Då han åter skulle börja sin vandring, kände han, att det för varje steg gjorde förfärligt ont i den vänstra foten. Intet tvivel mera, att det var omöjligt fortsätta vandringen. Det återstod således intet annat än att söka sig ett i görligaste mån

skyddat nattläger, men även detta var ingalunda lätt i mörker och regn. Stödd på sin båge stapplade han omkring i närheten av den plats där han fallit, sökande något ställe där han kunde åtminstone finna skydd mot regnet, men han fann icke något sådant. Däremot stötte han på något, som han länge sökt, men som han nu, sedan han blivit invalid, funnit för sent. Det var en väg. Visserligen icke någon allmän väg, snarare kanske en Stig eller en skogsväg av enklaste beskaffenhet. Men den var upptrampad av både folk och hästar och helt visst måste den leda till bebyggda trakter. Han satte sig på en sten vid vägkanten och funderade över vad han nu skulle göra. Hade han funnit denna väg medan foten ännu var oskadad, skulle beslutet lätt vara fattat, men nu? — Dock, stigen var tämligen jämn och kanske skulle det nu gå bättre att komma fram med den vrickade foten än därinne i den oländiga skogen. Han ville åtminstone försöka. Men åt vilket håll? På en höft valde han höger och började åter att gå, stödd på sin båge. Det gjorde förfärligt ont i foten, men han bet ihop tänderna och gick, följande skogsvägen, vilken han på grund av mörkret endast med möda kunde urskilja, där den slingrade sig fram mellan träden. Han hade dock icke hunnit långt på sin för varje steg smärtsamma vandring, då han plötsligt fick se ett ljus lysa framför sig i dimman. »Ett hus, en människoboning, där det finns tak över huvudet och läger», ropade han glatt för sig själv vid denna syn, och med av hoppet styrkta krafter påskyndade han sin vandring, men snart blev han övertygad om, att han misstagit sig i denna sin förmodan. Ljuset rörde sig och det närmade sig honom med vida raskare fart än han gick emot det. Också dröjde det ej länge, innan han såg, att ljuset utgick från en lykta, vilken bars av den ene av tvenne mötande män. Snart kunde han tack vare lyktan tämligen tydligt urskilja dem. Den ene var en högväxt, äldre man, insvept i en vid kappa, och med en svart, vidbrättad hatt djupt neddragen Över pannan. Den andre, den som bar lyktan, var en gubbe med yvigt, grått skägg, som flöt ned över bröstet. Gråskägget var klädd i en dräkt av det snitt, som bars av förnämligare herretjänare den tiden. Gösta påskyndade sina stapplande steg och snart nådde han lyktans ljuskrets. Mannen i kappan stannade, förde handen under kappan, där man varsnade konturerna av ett svärd, och sporde barskt: — Vem är du? En jägare, svarade Gösta, som gått vilse i skogen och till på köpet haft den stora oturen att vricka foten. Sägen mig. I gode män, var jag skall finna någon vänlig boning, ty för smärtor i foten förmår jag knappast att släpa mig fram.— En jägare, återtog mannen i kappan, varifrån? — Från Stegeborg. Tillhörande prinsessan Annas hov? — Ja. Mannen i kappan tog lyktan av sin ledsagare och lyste Gösta ansiktet. Denna undersökning tycktes ha utfallit till belåtenhet, ty med vida mildare stämma än förut sade han; — Den boning, som är närmast, är mitt hem, men det 1igger i motsatt riktning mot den, som ni gick, unge man. Lägg er arm på min axel och stöd er på mig, så skall jag föra er dit. Det är icke långt. Gösta mottog det vänliga anbudet med tacksamhet och tack vare det goda stödet gick det nu ganska bra. Snart hade de hunnit ut ur skogen och det blev ljusare nu, så att Gösta såg att vidsträckta ängar utbredde sig på ömse sidor om vägen. Inom kort stodo de vid en väldig port, Gösta såg en stor byggnad avteckna sig emot natthimlen och de inträdde på en vidsträckt borggård, där flera tjänare skyndade till för att släppa in dem i huvudbyggnaden, vars yttre Gösta ej närmare kunde urskilja, men vars dimensioner voro betydliga. De befunno sig tydligen på en större herregård, men vilken? Det kunde Gösta ej utgrunda, fast han i tankarna genomgick alla ortens herresäten. Men han skulle snart få upplysning om den saken. Sedan de inkommit i en större sal på nedra botten, där en vänlig brasa flammade i den väldiga spiseln, sade nämligen mannen i kappan, i det han räckte Gösta handen: — Jag hälsar er, unge främling, välkommen till Mem. Ni är således . . . »Enstöringen på Mem», ja. — Jag menar riddaren Erik Bagge, den berömde amiralen Jakob Bagges äldste son. — Ja, jag är densamme, svarade han leende. — Då, återtog Gösta, ber jag att få säga även mitt namn, fast det har en mindre känd klang — jag

heter Gösta Svan och har den äran att vara hovjunkare hos prinsessan Anna på Stegeborg. — Väl icke en son av Arvid Svan på Svanas i Småland? Sporde Erik Bagge ivrigt. — Jo, just så — jag är hans ende son. — I så fall, utropade Erik Bagge i det han varmt tryckte Göstas hand, får jag ånyo och ännu hjärtligare hälsa er välkommen under mitt tak, ty Arvid Svan och jag voro goda vänner i ungdomsåren. Tid och omständigheter ha skilt oss åt, men alltid skall jag minnas honom såsom en bland mina käraste ungdomsvänner. Jag skattar mig därför lycklig att ha fått göra bekantskap med hans son. Aldrig hade jag föreställt mig, att den aftonvandring, jag och min trotjänare Velam gjorde till en av mina underhav£vande, som ligger sjuk, skulle tillföra mig en så kär bekantskap. — Men, återtog han, sedan Gösta framstammat några tackägelser för det vänliga emottagandet, låtom oss icke för andra saker glömma bort det viktigaste, nämligen att se om er skadade fot. Jag är något läkekunnig och hoppas kunna göra er åter frisk och färdig efter missödet i skogen. Det visade sig emellertid, att skadan var ganska allvarsam. Och Erik Bagge förklarade det alldeles nödvändigt, att Gösta stannade några dagar på Mem, ty vare sig han red eller åkte skulle skakningen skada foten, så länge den vore i så dåligt skick som nu. Och dä han erbjöd sig att skicka en tjänare till Stegeborg med underrättelse om missödet, emottog Gösta med tacksamhet detta erbjudande av sin fars gamle vän, som på det högsta intresserade honom. På Stegeborg hade han ju intet att försumma, och han insåg mycket väl, att några dagars stillhet skulle i hög grad befordra den sjuka fotens återställande. Härtill kom att han var icke så litet nyfiken på att lära närmare känna sin värd, om vilken ginge mycket mystiskt tal, och därtill skulle ju några dagars vistande på Mem lämna ett ypperligt tillfälle. Sedan Erik Bagge, biträdd av gamle Velam, med stor omsorg och skicklighet förbundit foten, serverades några efter den långa skogsvandringen ganska välbehövliga förfriskningar, och därefter fördes Gösta av sin tjänstvillige värd till en trevlig kammare, där en ypperlig säng väntade honom. Gamle Velam var honom följaktlig till sovkammaren, och medan gubben Ställde i ordning för natten, betraktade Gösta med intresse och sympati hans vackra, åldrade ansikte med det böljande silverskägget och den böjda, men, som det tycktes, ännu kraftfulla gestalten. Där vilade dock, tyckte han, ett drag av sorgbundenhet över den gamle, särskilt i de kloka och för en så gammal man ovanligt djupa och klara ögonen. Helt visst har du, gamle Velam, upplevat mycket i dina dagar och varit med i månget äventyr, sade Gösta för att inleda ett samtal. Kanske har du varit en trotjänare åt den gamle amiralen, innan du blev det åt hans son. — Ja, herre, det har jag, svarade han. I min ungdom följde jag Jakob Bagge i mången het dust både till lands och sjöss ty han var en lika tapper och lyckosam krigsherre på landbacken som ombord på amiralsskeppet. Mitt första vapenprov gjorde jag under Dackefejden, då vi kämpade mången prövande strid i de småländska skogarna. Sedan följde jag min herre i alla hans vapenskiften ända till olycksdagen år 1564, då han råkade i dansk fångenskap. Då blevo vi skilda åt, ty visserligen blev även jag fången, sedan jag såsom genom ett under blivit levande upptagen efter det amiralsskeppet »Mars Jutehataren» sprungit i luften med alla, vänner som fiender, vilka befunno sig ombord, men jag fördes till Lubeck och min herre till Köpenhamn. Sedan jag efter halvtannat års fångenskap blivit frigiven, kom jag tillbaka till Sverige och blev någon tid slottsfogde på Boo, min herres egendom på Värmdön. Därefter kom jag i tjänst hos min nuvarande herre, amiralens äldste son. Du har genomgått många svåra prövningar? — Jo, lita på det, unge herre. Men så har jag ock haft en Stor glädjedag, och det var då min gamle herre återvände ur fångenskapen och slöt mig i sina armar, som hade jag varit hans jämlike och vän. Så var jag ock med på hans sista resa, då han den 14 januari 1577 dog under ett besök i Stockholm. — Säkert sörjde du din herre mycket djupt. Mig synes att du ännu bär sorgen i dina ögon. — Ja, herre, det gjorde jag, dock kanske mindre hans död än hans fångenskap, ty han dog så lycklig, som

en människa kan vara i dödsminuten. Men om jag, såsom ni säger, unge herre, bär sorgen i ögonen, så är det kanske snarare en annan, mera enskild, men därför ej mindre bitter sorg. Har du mistat någon kär vän? — Ja, jag har förlorat min ende son, han som skulle bli min ålders glädje och stolthet. — Då förstår jag din sorg. Dog han i unga år? — Nej, herre, det var icke döden, som tog honom, utan jesuiterna. Men för mig är han förlorad. Gösta såg, att tårar vid dessa ord glänste i gubbens ögon. Och han ville ej vidare röra vid det ömmande såret utan bjöd den gamle god natt. Oaktat tröttheten efter dagens ansträngande skogsvandring med dess prövande äventyr dröjde dock sömnen att infinna sig. Länge låg Gösta vaken och tänkte på kvällens upplevelser. Så hade han träffat »enstöringen på Mem», denne underlige man, om vilken skvallret på Stegeborg haft så mycket att förtälja. Men han hade funnit honom helt annorlunda än han på grund av detta prat väntat. Man hade skildrat honom som en arg människohatare, den där i ensamheten ruvade Över sina skatter, en folkskygg girigbuk, som hatade och flydde allt umgänge med sina medmänniskor. I stället hade han funnit en i högsta grad sympatisk personlighet, som kanske i likhet med sin gamle trotjänare bar på en hemlig sorg, men som i allt gjorde intryck av en ädel, klok och för sina medmänniskor ömmande man. Och nu mindes han ock, att han hört sin fader tala om Erik Bagge såsom en ädling utan fruktan och tadel. — De, som förtala Erik Bagge, känna honom icke, mumlade 3ta för sig själv, i det han vände sig mot väggen och insomnade.

ELVTE KAPITLET

Den förlorade sonens återkomst

Dagen efter den, då Gösta Svan så oförmodat blev gäst på Mem, inträffade där en annan händelse, som var lika oväntad och vilken också i framtiden fick ganska oväntade följder. Vi begiva oss till en av flygelbyggnaderna, där gamle Velam hade sin anspråkslösa bostad, bestående av ett stort rymligt kök, som begagnades såsom vardagsrum, och en innanför belägen kammare. Det var på eftermiddagen just vid den tid, då den tidiga novemberskymningen började göra det skumt i stugan. Pa spiseln i gamle Velams kök brann dock en duktig brasa, som bättre än de små runda, blyinfattade glasrutorna i fönstren bidrog att upplysa rummets vinklar och vrår. Dess röda sken gav en varm färgton åt den unga flicka, som med sin sömnad placerat sig i närheten av spiseln, och ritade en flammande gloria kring hennes rödblonda hår, som icke doldes av den annars vid denna tid brukliga, stramt åtsittande »hättan». Det var Velams dotter Anna, en ganska vacker 23-årig, kraftigt byggd flicka, som sedan flera år tillbaka varit husmor i den gamles hem, ty det var länge t'.edan denne blev änkling. Ehuru hon var ganska ung till åren, vilade dock över hennes täcka, rödblommiga ansikte ett drag av allvar, som antydde, att hon tidigt lärt känna de allvarligare sidorna av livet och att bära ansvar. Gamle Velam var icke själv hemma utan Anna befann sig ensam i köket, och medan fingrarna voro flitigt sysselsatta med nål och tråd, tycktes hon försänkt i begrundande. Vars allvarliga natur framgick av vecket mellan de fint tecknade ögonbrynen. Plötsligt spratt hon till, ty dörren öppnades sakta och förliktigt, utan att hon hört steg av någon kommande, och in ädde en högväxt karl i trasiga och nedsolkade kläder och

ett ansikte som, ehuru välbildat, ja, icke utan vissa drag av en något passerad manlig skönhet, ingav föga förtroende. Hela figuren gjorde intryck av en tysk landsknekt i misär. Också blev Anna ganska beklämd vid hans åsyn, synnerligast som han tängde dörren efter sig med en viss omsorg och försiktighet, om ville han förebygga att bli störd utifrån i sitt förehavande, vad det nu månde vara. – Om ni vill tigga, sade hon, så gå upp i köket i stora byggaden. — Nej, sade han, i det han betraktade flickan med som hon yckte något närgångna blickar, nej jag vill inte tigga. Vad vill ni då? Sporde flickan med en smula darrning i rösten. Jag vill veta, om du är Anna, Velam Stenssons dotter. Ja, det är jag, men vem är då du? – Känner du då icke igen mig, Anna? — Nej, svarade hon, det gör jag icke. Men det göra vi däremot. Trots den nu mycket sämre klädedräkten, och de av nöd och umbäranden något tärda dragen, igenkänna vi »vaganten», som vi gjort bekantskap med i Danzig — det var Lambert Velamsson. Men hur kom det till att Lambert, som i mediet av augusti ste från Danzig, icke förrän nu inträffat här, och varav barleder sig hans alltför ögonskenliga misär? Han fick ju dock vid avresan av Mala Spina en väl fylld penningpung. Jo, den saken är lätt förklarad. Stackars Lambert hade haft en betänklig otur med sin resa. Vi skola i korthet omtala hans olycka. Då han i Danzig vid tillfället för avresan icke kunde finna något fartyg, som ämnade sig till Sverige, gick han ombord på ett dylikt, som var destinerat till Köpenhamn. Skepparen lovade att landsätta honom på skånska kusten och därifrån, menade Lambert, skulle det icke bli honom svårt att färdas upp åt Sverige. Ja, han blev verkligen landsatt på skånska kusten men icke blott han, utan hela skutan, och den landsättningen. Som verkställdes av en rasande sydväststorm kostade både skepparen och största delen av besättningen livet. Halvdöd les Lambert i land av de rasande vågorna, och att han någonsin återkom till liv igen, därför hade han en barmhärtig vrakplundrare att tacka. Men däremot gick både den sköna penningsumman och allt vad han för övrigt ägde, förlorat, ty så långt sträckte sig ej vrakplundrarens barmhärtighet, att han återgav honom detta. De skånska kustborna hade den tiden icke något vackert rykte bland de sjöfarande och förtjänade let nog icke heller! Skeppsbrottet kostade honom icke blott alla hans ägodelar Utan till på köpet blev han sjuk och måste tillbringa flera veckor i en eländig fiskarkoja, innan han, utblottad och modfälld. Fick pröva på den återstående resans besvärligheter. Det blev ingen annan råd än att han fick tigga sig fram genom landet. Och nu hade han äntligen hunnit till Mem. Men vi fortsätta att lyssna till samtalet emellan honom och Anna Velamsdotter. — Du känner mig icke, fortsatte han, och i betraktande av att det är 15 år sedan du såg mig, och att du då endast var åtta år gammal, så finner jag mig ej därav förolämpad. Det är ju för övrigt knappast jag igenkänner dig heller. Åren ha utvecklat oss båda, dig till en mogen kvinna och mig till hm . . .

— Store Gud! Utropade Anna i det hon skälvande i alla leder höll sig fast i bordet för att icke falla, du må väl icke vara… Din bror Lambert, jo visst. — Hur är det med farsgubben? — Är han ännu lika förbittrad på katolikerna — och lika envis i sin dyrkan av — hm — sitt helgon — jag menar amiralen? I stället för att lyssna på fortsättningen av samtalet mellan bror och syster, begiva vi oss nu till en annan scen, nämligen en kammare uppe i huvudbyggnaden. Även här flammade en stockeld i spiseln och framför densamma, med den sjuka foten upplagd på en pall, sitter Gösta Svan, under det gubben Velam satt sig på fönsterbänken och för den girigt lyssnande ynglingen berättar minnen och äventyr från svunna, oroliga tider. Då gubben därvid kommer att nämna ordet »jesuit», infaller Gösta: — Du nämnde i går, fader Velam, — ynglingen och den gamle hade redan hunnit bli helt förtroliga med varandra — att jesuiterna berövat dig din son. Om det icke alltför mycket river upp sorgliga minnen, så skulle jag gärna vilja höra dig a något därom. – Ack, herre, vid min ålder talar man gärna om det förflutna, även om det svider i de gamla ärren. Ni har ett medlidsamt och deltagande

hjärta, och vill ni höra något om min Stora sorg, så skall det lätta mitt sinne att förtälja den. Han berättade: — 1 de flesta av dem dogo i späd ålder. Endast det äldsta, som var en son, och det yngsta, en dotter, blevo mig övriga. Den senare är nu min ålders tröst, och en bättre och sin far mera hängiven icka, än min Anna, skall man leta efter. Sedan min hustru dött av sorg över den förlorade sonen, har hon varit allt för mig. Husmoder, vän och tröstarinna. Ja, hon har till och med avslagit förmånliga friareanbud blott för att icke behöva skiljas från sin gamle far. Min äldste son Lambert växte upp s< ligt lovande gosse, rank som en ung fura i nordanskog och med ett gott gry att bli en god krigsman i ledet, som hans far var före honom. Men då han kommit något mera till åren, märkte jag, att han därtill var begåvad med stark lust och rika anlag för en högre lärdom, än som kommit personer i min ställning till del. Knappast skulle jag dock satt pilten i lärdomsskola. Om icke självaste min gamle herre, amiralen, därtill styrkt mig. »Om pojken har håg för boken», sade han, »så sätt honom i skola. Tappra och starka karlar ha vi gott om här i landet, men gäller det män med kunskap och vett, så är det icke så. Ofta hörde jag gamle kung Gösta beklaga sig över den saken. Ej heller bör kostnaden avskräcka dig, ty den vill jag draga förorg om». Nå, under sådana förhållanden skulle det ju varit dåraktigt att sätta sig emot vad som hade allt sken för sig att vara pojkens lycka, och jag lät honom komma i skola. Och det dröjde flera år, innan jag fick skäl att ångra det beslutet. Tvärtom hade jag länge idel glädje av pilten. Aldrig hörde jag annat än beröm om honom, och på otroligt kort tid kom han upp i gymnasium, där han alltid var en av de främste i sin ring, ja, vid ett par tillfällen till och med så utmärkt sig, att han väckte uppmärksamhet vid själva hovet och fick belöning av kung Johan, som alltid intresserade sig för lärdomens ämnessvenner. Denna utmärkelse gjorde hans olycka. Ty samma år, som jesuiten Possevinus kom till Stockholm, fick han vid en högtid uppdraget att hålla en offentlig oration, som ådrog honom de nu allsmäktige katolikernas uppmärksamhet. Det ingick i deras planer att för sina intressen värva lovande ynglingar, och de kastade sina blickar på min son. Tyvärr fick jag veta detta för sent. De hade redan fångat honom i sina nät, och till min förskräckelse erfor jag, att han höll på att bli katolik. För att rädda ynglingen fattade jag då ett raskt beslut — jag tog honom i stället till Strängnäs, som låg inom hertigdömet, den enda plats, där vid denna tid fanns något skydd emot katolikernas stämplingar. Men även dit förföljdes han av deras ränker och året därpå, det var 1579, rymde han med en av jesuiternas utskickade, vilken förde honom till Tyskland, där han, efter vad jag sedan erfor, intogs å jesuitskolan i Braunsberg. Sedan dess har han varit död för mig, och jag känner intet om hans vidare öden. Men min hustru tog sig denna rymning så när, att det kostade hennes liv. Hon dog följande år. Gubben tystnade och lutade sitt huvud i handen. Gösta såg, att tårar pärlade i hans ögon och gjorde ingen fråga på en lång stund, ty han bar vördnad för den gamles sorg, men omsider sade han i deltagande ton: Kanske skall du en dag återse din son och allt bliva gott gen. Den som leder människornas hjärtan såsom vattubäckar skall kanske återföra honom i dina armar innan din levnadsdag är liden till slut. — Ja, svarade gubben, jag har stundom tänkt på något dylikt. Men jag är ej viss om, att ett återseende skulle lända till vare sig hans eller min lycka. Ack, unge herre, jesuiterna ha icke blott givit honom en ny religion utan även förgiftat hans hjärta! Jag såg det redan innan han flydde sitt land och sina föräldrar. Innan han kände dem, var han en renhjärtad, sanningskär och sina föräldrar lydig och hängiven yngling utan svek och falskhet, men redan vid den tiden jag sände honom till Strängnäs var han i det avseendet sorgligt förändrad. De hade gjort honom till en hycklare och ljugare och lärt honom att förakta icke blott sina föräldrars tro utan ock deras personer. Den barnsliga kärleken var förtorkad och hans själ i stället full av hat och högmod, så ung han än var — bara 17 år. Vad skall han då ej ha blivit i den hatets och intrigernas skola, vari han sedan Linder dessa långa år uppfostrats. Och hur skulle jag kunna tro den i jesuitiska

lögner utlärde mannen på hans ord, när redan den 17-årige ynglingen hunnit så långt i lögn och förtällning, som han hade vid tiden för sin rymning? — Men om han återkommer som den förlorade sonen, ångerfull och tiggande om förlåtelse! : skall jag kunna veta o spel, hans ödmjukhet idel förställning! Se, vore det endast den katolska religionen, som stode oss emellan, så kunde allt bli gott igen, ty jag har levat länge nog för att veta, att även bland katolikerna finnas aktningsvärda och hederliga män. Religionen uppdrager ingen gräns emellan goda och dåliga människor, men det gör karaktären, och det är den jag hos min son misstror. Alla dessa föreställningar äro dock överflödiga, ty, tro mig, unge herre, min son skall aldrig återvända till sin gamle fader. Nej, sannerligen, det skall.,. Gubben hann icke avsluta sin försäkran, ty i detta ögonblick öppnades dörren och Anna Velamsdotter inträdde. Vad vill du, flicka — det måste vara något angeläget, eftersom du söker mig här i den främmande junkerns rum. Är det kanske … Han avbröt sig hastigt, ty nu märkte han flickans förstörda Utseende. Tårar glimmade i hennes ögonhår, och hela hennes yttre bar vittne om att hon var häftigt upprörd. Men hon kunde icke få fram ett ord, fast man såg att hon ansträngde sig för att tala. I stället höll hon händerna för ögonen och snyftade. — Flicka, vad står på — är elden lös eller har en olycka träffat riddar Erik? Säg fort vad det är! Ropade gubben, i det han med en spänstighet, som man icke skulle väntat av hans år, reste sig från fönsterpallen och gick sin dotter till mötes. Nu hade hon lyckats att något behärska sin rörelse och viskade: — Far, det är någon som söker dig … Någon, det måste vara en underlig någon, som blott genom att söka mig bringat min lugna och besinnigsfulla flicka så ur jämvikt. Säg fort vem det är och vad han vill. — Nej, inte nu, inte här, snyftade flickan. De gubben blivit ivrig. Glömmande allt annat, grep han flickan hårt om armen och skrek: — Ut med språket, flicka! Säg genast vem det är och vad det gäller. — Det är Lambert, som kommit tillbaka, viskade hon nu. För Guds skull, far, var icke hård emot honom. Han är fattig och olycklig. Om en hemsk vålnad uppenbarat sig i rummet, skulle gubben Velam icke ha blivit mera lamslagen av skräck än han blev av dessa ord. De hade ju alldeles nyss talat om Lambert. Velam hade ju själv så ivrigt försäkrat, att sonen aldrig skulle komma tillbaka, och så i samma ögonblick — var icke detta som ett spel av hemlighetsfulla makter — drömde han eller var han vaken? Den frågan kunde gubben icke få något svar på, hur hans hjärna än arbetade. Skälvande i alla lemmar hade han åter sjunkit ned på fönsterpallen och satt där, vaggande kroppen fram och tillbaka under det han som i själsfrånvaro ideligen upprepade namnet Lambert, Lambert. I detsamma inträdde riddar Erik Bagge. Förundrad betraktade han den upprörda flickan och den halvt medvetslöse gubben. — Guds död, vad står på här, eftersom I aren så upprörda! Sporde han, vändande sig först till Velam och sedan, upprepande samma fråga, till Anna. Men av ingendera fick han något svar. Det blev i stället Göstas lott att här gripa in och förklara, och med den vetskap om Velams familjeförhållanden, som han nu erhållit, var det icke svårt att göra det på ett sätt, fullkomligt satte riddaren in i situationen. Tankfullt strök riddaren sitt skägg, sedan Gösta slutat sin klaring, och betänkte sig ett ögonblick. Därpå sade han till sin gamle trotjänare: — Vad nu, Velam, gamle vän, den förlorade sonen är återkommen, men ändå bereder du dig icke att slakta den gödda kalven! Du går icke ens ett steg för att möta honom, sluta honom i dina armar och lova honom tillgift, om han förlåtelse är värd. Och ändå har du i femton långa år sörjt honom såsom endast en älskad fader kan sörja. Velam, har du glömt den kristliga kärlekens bud? Så talade »människohataren på Mem». Husbondens på samma gång kärleksfulla och bestraffande ord verkade med förunderlig makt på gubben, och med orden: »ja, jag vill omfamna Lambert och glömma det förflutna», reste han sig i avsikt att uppsöka sin son. Men sinnesrörelsen hade varit för stark för den gamles nerver, hans ben ville icke bära honom, han stapplade några steg, men så måste han åter sätta sig. — Om du tillåter,

sade Erik Bagge, i det han vände sig till Gösta, så låta vi kalla sonen hit, ty gamle Velam är så hårt angripen av den oväntade tilldragelsen, att han behöver hämta sig innan han förmår lämna rummet. Kanske, tillade han. Kan det vara till gagn att vi äro närvarande vid det första mötet. Då Gösta icke hade något emot detta förslag och ej heller Velam, så sändes Anna, som nu hunnit lugna sig och log mellan tårarna, att hämta sin broder. Lambert Velamssons inträde gjorde ett starkt intryck på de närvarande, mest naturligtvis på den gamle fadern, men märkligt nog tycktes sonens trasiga och eländiga yttre skick stämma jubben i hög grad till hans förmån. Hade han uppträtt i samma,)m än något luggslitna, så dock mera anspråksfulla och en jmula spotska gestalt, som vi sågo honom i Danzig, så skulle helt visst fadern ej mottagit honom så kärleksfullt eller med det förtroende lyssnat till hans försäkringar om ånger och goda föresatser, som han nu gjorde. Lambert var fattig och olycklig, det bar syn för sägen, och däri såg gubben en garanti för upp:tigheten av hans ord och löften samt hans försäkringar, att det endast och allenast var sonlig kärlek, som lett den i världsvimlet förolyckades steg till fadershemmet. Knäfallande för , gubben bedyrade han detta. Velam slöt honom rörd i sina armar, och »vaganten» förstod att så väl lägga sina ord, att de närvarande rördes till tårar. Vi, som känna Lambert Velamssons ärende på Mem, vi veta att en stor del av detta botfärdiga tal var list och bedrägeri, och vi måste beundra den fulländade skådespelartalang, varmed han spelade den botfärdige, förlorade sonen. Men vi vilja dock för hans egen skull hoppas att icke allt var hyckleri. Även i den mest förhärdade äventyrares hjärta finnes Väl dock en, om än tillbakaträngd, känsla för hem och föräldrar, som kan flamma upp efter långa års skilsmässa. Lägges därtill de olyckor och lidanden, som den sista tiden för honom burit i sitt sköte, så vilja vi gärna tro, att där låg mera allvar i återseendets känslostämning, än han kanske själv visste om. Slutet på detta sällsamma uppträde blev emellertid gott, och då är ju allt gott. Det blev full försoning mellan fader och son, och hade Anna gråtit av ängslan och oro, då hon gick att till sin stränge fader föra budskapet om den förlorade sonens återkomst, så grät hon nu av glädje då hon och hennes fader och broder, den förre nu åter vid sin vanliga vigör, lämna huvudbyggnaden på Mem för att i det egna hemmet i flygeln ordna ett rum för den så länge saknade brodern. Det hade nämligen blivit beslutat, att Lambert såsom gäst skulle stanna på Mem, tills han hunnit vila ut och hämta sig efter resans vedermödor. Därefter skulle riddar Erik, efter vad han lovat, skaffa honom någon lämplig plats, helst i närheten av Mem, så att han sluppe att åter skiljas från den åldrige fadern. Riddaren lovade ock att skänka honom nya kläder i stället för de usla paltor, i vilka han gjort sitt inträde på gården. Lambert hade sålunda för ingen del skäl att beklaga sig över emottagandet i fädernehemmet. Men skulle han ock lyckas utföra det uppdrag, varom ingen på gården hade någon aning, men som vi känna? Ja, det får framtiden utvisa …

TOLVTE KAPITLET

Erik Bagges ungdomssaga

Förbättringen av Göstas fot gick säkert, men sakta. Den ena dagen förflöt efter den andra, men alltjämt ansåg riddaren, att han ännu några dagar måste hålla sig i stillhet. Och

sanningen att säga hade Gösta ingenting emot förlängandet av vistelsen på Mem, synnerligast som han märkte att Erik Bagge gärna behöll honom kvar. Och trots det nödtvungna stillasittandet, som ingalunda överensstämde med hans vanor, tyckte han dock att tiden gick fortare där än på Stegeborg. Det berodde därpå, att han fattat stort intresse och vänskap för riddar Erik och ej mindre för gamle Velam. Båda hjälptes troget åt att förströ honom, och att det lyckades, bevisades bäst därav, att tiden gick så fort. Men småningom förbättrades foten och då han varit på Mem m hel vecka insåg han att där icke längre fanns något skäl att utsträcka vistelsen därstädes. Till och med riddar Erik måste medgiva, att nu vore foten så bra, att en ridtur till det icke rdeles avlägsna Stegeborg ingalunda kunde medföra några skadliga följder. Det var aftonen före avresan. Göstas egen livknekt hade nyss anlänt från Stegeborg, medförande en ridhäst, och tidigt följande morgon skulle han begiva sig av. Nu sutto han och riddar Erik framför spiselbrasan i stora salen, samtalande förtroligt såsom gamla vänner. Under samtalets gång hade Gösta kommit att beröra de många falska rykten, som voro gängse i orten om »enstöringen på Mem», såsom riddar Erik allmänt kallades. — Ja, sade Erik Bagge, att folket pratar om mig är ju i själva verket icke underligt. Att en adelsman vid min ålder lever ogift på sin gård, är ju i vår tid ganska ovanligt, och än sällsyntare är kanske att han, såsom jag, icke bryr sig om att söka något umgänge i orten eller att blanda sig i offentliga angelägenheter. Lägges härtill de beklagliga arvstvister, som jag haft med mina syskon och vilka för folket framställts i en helt annan dager än den verkliga, så må man icke undra över att skvallret tagit mig om hand. Lyckligtvis har jag dock levat länge nog att lära mig likgiltighet för dylikt, och som jag, dess bättre, är en fullständigt oberoende man, så har jag intet skäl att lägga dylikt vidare på sinnet. Dock finnes en eller annan, ars omdöme icke är mig likgiltigt, och bland dem räknar jag nu, efter den korta bekantskap, vi haft tillfälle att göra, även dig. Om du vill lyssna till min ungdomssaga, vilken för övrigt kanske tör innehålla ett och annat som kan vara nyttigt och lärorikt för en ung man, så skall jag använda denna sista afton av en samvaro, vilken jag likväl hoppas icke skall bli den sista, till att berätta den. Dock måste du därvid tillåta mig att föriga vissa namn, ty väl har jag rätt att yppa egna hemligheter, men icke att disponera över andras. Då Gösta förklarade sig ytterst tacksam för ett dylikt förtroende, även om det ingalunda vore nödigt för att låta honom uppskatta det gängse skvallret till dess rätta halt, somt livligt försäkrade, att en dylik berättelse skulle på det allra högsta intressera honom, började Erik Bagge sålunda: — Själva urkällan till de flesta av de olyckor och förtretligheter, som i rikt mått mött mig här i livet, ligger långt tillbaka i tiden, ja, bortom min födelse. Den bestod däri, att min ler var av ofrälse börd. Min far, tillhörande en gammal norsk frälsesläkt, var född i Halland och sålunda till födseln dansk undersåte. Men vid helt unga år trädde han i konung Gustav Vasas tjänst och, som alla veta, blev en så trogen och ramstående hövitsman åt honom och hans söner, att hans namn blivit vida känt i norden. Han blev ock redan vid unga år en så fuUtro svensk, att hans utländska börd snart helt och hållet glömdes, ja, han hade till och med själv förgätit den. Under de första åren i svensk tjänst var han knekthövitsman i Västergötland. Vid denna tid gjorde han bekantskap med en ung borgarflicka i Ny Lödöse. Hon skall ha varit av underbar skönhet, och min far blev häftigt förälskad i henne samt tog henne till sin äkta hustru. Det var min mor. Av henne har jag dock intet minne, ty hon dog då jag var endast två år gamma . Genom detta äktenskap hade emellertid min far förverkat sitt norska sköldebrev, ty så blir enligt lagen följden av giftermål med ofrälse kvinna. Men det gjorde min far ingen sorg, ty snart förvärvade han sig ett nytt sköldebrev, nämligen ett svenskt, och på det kunde giftermålet icke öva något inflytande, enär det erhållits efter äktenskapets ingående. Jag har särskilt skäl till att lägga vikt vid denna omständighet, såsom du senare skall erfara. Efter att ha varit änkling ett par år, gifte sig min far ånyo, och hans andra maka blev Anna Svinhuvud,

tillhörande den gamla släkten av detta namn. Hon födde honom tre barn, två söner och en dotter. De äro således mina halvsyskon. Som min fader var mycket borta i konungens tjänst, erhöll jag min egentliga uppfostran av min styvmoder, i vars vård jag kom, då jag var fem år gammal. Min styvmoder var en duglig och i grund och botten rätttänkande kvinna, som de första åren, innan hennes egna barn föddes, älskade mig lika ömt, som hade jag varit hennes eget kött och blod. Men sedermera, då de egna barnen kommo svalnade denna kärlek rätt betydligt, och hon behandlade mig ofta med hårdhet. Likväl torde min far ha haft en icke ringa skuld däruti, ty då han var hemma hos familjen, visade han en allt för tydlig förkärlek för mig, ett förhållande som fortfor under hela hans liv och som förorsakat mig många ledsamheter, om än hans kärlek alltid varit mig dyrbar. Det var ju nämligen icke underligt, att denna förkärlek skulle gräma min styvmor, och allt för ofta lät hon mig känna det, då min far icke var tillstädes. Dock vågar jag ej kalla Anna Svinhuvud en dålig styvmor, ty, även då hon behandlade mig hårt, var hon så rättvis. Som hon förstod, och hennes stränghet torde oftare ha varit mig till gagn än till skada. Värre var det med mina halvsyskon, ty deras kärlek lyckades jag aldrig vinna, och deras genom livet fortsatta agg har vållat mig mången bitter smärta och i sin mån kraftigt bidragit till att göra mig till den enstöring jag är. Vorden yngling och förklarad »varhaftig», följde jag min fader i krig, och de år, då jag under hans ögon upplevde tusende faror och äventyr, höra till mina lyckligaste minnen. En tillfällighet gjorde dock att jag icke kom att deltaga i hans sista ijötåg Utan då befann mig vid lantarmén. I annat fall hade jag kanske fått dela hans fångenskap, så vida jag icke funnit döden ombord på »Mars Jutehataren». Hans fångenskap räckte i sju långa år, under vilka jag till en början tillhörde konung Eriks hovfana, men sedan, då konungens raseri bröt ut i vanvett och jag insåg, att hans regemente måste stäckas, om ej fosterlandet skulle gå under, övergick jag till hertig Carl. Vid konung Johans kröning år 1569 inträffade något, som blev den stora händelsen i mitt skiftesrika liv. Ur den uppsprang en lycka, vars like jag aldrig anat, men ock en olycka, som ödelagt hela mitt liv. Riddaren tystnade och hans blick erhöll detta inåtvända intryck, som Gösta ofta observerat hos sin värd, då denne försjunkit i sina tankar och tycktes helt och hållet ha glömt det närvarande för att leva i det förflutna. Länge satt han så med huvudet stött i handen och Gösta ville ej störa honom i hans römmar. Men så vaknade han plötsligt upp till verkligheten och återtog berättelsens tråd. — Det var den första kärlekens himmelsfärd, vilken snart skulle förbytas i nedstigandet till de djupa skuggornas, den eviga saknadens land. Jag säger dig ej, unge vän, hennes namn, ej heller den släkt, hon tillhörde, ty det skulle vara att riva upp händelser, varöver glömskan brett sin falaska och vilka för alla utom för mig helst böra vara jordade. Nog av, hon var ung, var skön och god och för mig blev hon allt, liv, ära. Lycka, framtid. Min kärlek blev besvarad och några korta veckor lekte för mig och henne livet i vårlig solglans. Morgonrodnaden var skön, men min lyckas sol gick ned i — blod. Den vana jungfruns fader var en sträng herre, som hade andra avsikter med sin dotter än att lägga hennes öde i min hand. Då jag begärde henne, fick jag ett avvisande svar i sådana ordalag, att jag behövde hela min självbehärskning för att icke svara i samma ton. Men värre blev det sedan. Riddaren fick genom en tjänare, som han köpt att förråda oss, veta att jag hemligen, trots avslaget, träffade min hjärtevän och umgicks med planer att bortföra henne. Då kände hans vrede inga gränser. Han förolämpade mig offentligt och svor att aldrig giva sin dotter åt en »frilloson». Det sista var för mycket för mig, en sådan skymf kunde endast avtvås i blod, och jag utmanade honom på envig. Han föll för mitt svärd. Min moder var hämnad, men på samma gång min egen jordiska lycka krossad, ty icke kunde jag äkta dottern av en man, som jag dödat, låt vara i öppen och ärlig strid. — Efter denna förfärliga händelse finnes det en lucka i mitt liv, som mitt minne aldrig lyckats fylla. Jag blev svårt sjuk, icke blott till kroppen utan även till själen. Jag hade övergivit min konung och

herre för det att han blev sinnessjuk — Gud straffade mig genom att låta mig själv bli vansinnig. Dock återvände både hälsa och förnuft efter någon tid, och därmed även minnet. Småningom blev jag den man, jag nu är, en folkskygg enstöring, som helst lever i ensamhet med sina minnen, och som lärför betraktas med misstänksamma blickar av den omgivande världen. Dock hade Gud unnat mig att i all min sorg uppleva en stor glädje. Min far blev lös ur fångenskapen, och jag fick åter sluta honom i mina armar, efter sju års frånvaro. Jag levde upp ånyo av kärlek till honom, och under de år, vi åter fingo vara tillsammans, återvann jag mycket av mitt forna levnadsmod. Ja, till och med då jag sporde, att den hjärtevän, från vilken blodet på mitt svärd för alltid skilt mig, ingått äktenskap med en aktad riddersman, kände jag endast en stilla sorg utan all bitterhet. Men med min faders död, som inträffade år 1577, hopade sig ny grämelse i mitt hjärta. Det var icke sorgen över den gamle. Han var mätt av levande och längtade till den eviga vilan. Varför skulle jag missunna honom den, hur stor tomhet det än blev i mitt liv efter honom. Nej, det var mina syskon, som nu dröpo gift i min själ. Min far var en mäkta rik man, och den stora förmögenheten hade han i sitt testamente skiftat så, att jag erhållit en kanske alltför riklig del. Dock skulle jag gärna avstått något därav till mina halvsyskon, om de i vänskap och sämja därom anhållit, ty mitt bjärta har aldrig hängt fast vid jordiska skatter, fast lögnaktiga människor sådant tillvita mig. Men i stället drogo de arvsfrågan inför riksrådet och yrkade testamentets upphävande, på den grund, att jag vore född av ofrälse moder. Åtminstone, förmenade de, kunde jag av detta skäl aldrig besitta frälsejord, även om del i lösöret på grund av testamentets lydelse ej kunde frånkännas mig. Men trots alla påtryckningar och bearbetningar lyckades de ej driva sin vilja igenom. Testamentet blev genom rådets dom fastställt och min frälsemannarätt förklarad oantasdig. Då deras anslag emot min arvedel sålunda gingo om intet, förföljde de mig med sitt hat och sökte att på allt sätt skada mig. Men icke heller i detta hänseende ha de uppnått sitt mål, ty eftersom jag högst sällan söker mina likars umgänge och av ingen är beroende har jag föga ont av det skvaller, som löper omkring i bygden. Och varje försök att göra mig misstänkt i hertig Carls ögon har åtminstone hittills, tack vare hans vänskap och förtroende för mig, helt och hållet misslyckats. Riddar Erik tystnade och även Gösta teg, begrundande den egendomliga och sorgliga levnadssaga han nu hört förtäljas. Men efter en stund sporde han: — Har du aldrig återsett henne, som var din hjärtevän ungdomsåren? — Jo, svarade Erik, i det en ljusning gled över hans vemodiga drag, jo, det har jag helt oväntat och för icke länge sedan. Det var vid konung Johans kröning år 1569 jag såg henne första gången — vid Sigismunds kröning i början av detta år återsåg jag henne. — Var du, riddar Erik, vid kröningen i Uppsala? Sporde Gösta förundrad, jag såg dig aldrig där. — Nej, jag deltog aldrig i festerna eller samkvämen, men jag hade dragit dit med mina huskarlar, då hertig Carl kallade. Och uppehöll mig i hans här, men i den del av densamma, som inkvarterad i de omgivande byarna och kungsgårdarna. Det var således föga underligt, att du icke såg mig. Men hade jag vetat att din fader, min gamle vän Arvid Svan, då var mig så när, skulle jag uppsökt honom, men därom var jag okunnig. Ända tills du nyligen berättade mig, att han bevistat kröningen. Att vi båda nu stodo inom olika partier, skulle säkert icke, om jag rätt känner Arvid Svan, stört vår gamla vänskap. Gösta nickade bekräftande. — Du träffade således din ungdomsbrud vid kröningen? Huru fann du henne? Sporde han. – Lika fager, lika vän och lika ung, som då jag första gången såg henne vid konung Johans kröning. — Lika ung, utropade Gösta förundrad. Där låg ju dock tjugofem år emellan de båda kröningarna? — Ja, hon var vid ungefär samma ålder nu, som då jag såg henne vid förra kröningen. Gösta blickade vid detta svar forskande på sin värd, och i Ögonblicket for genom hans hjärna misstanken, att denne icke vore rätt klok. Sägnerna om hans besynnerlighet runno honom i minnet, och själv hade han ju nyss omtalat, att han varit sinnessjuk. Detta måste fortfara

ännu, fast Gösta under hela sitt vistande på Mem icke kunnat märka det förrän nu. Kanske vore det endast, då tankarna f öllo på hans ungdomskärlek, som förnuftet grumlades. Riddar Erik läste sin unge väns tankar i hans ögon och log. — Du må dock härvidlag icke taga mitt yttrande alldeles efter bokstaven, sade han. Min ungdomsväninna har nog samma egenskap, som andra dödliga, den nämligen att bli äldre med åren. Nej, rätteligen förhåller det sig så, att den unga flicka, jag såg vid Sigismunds kröning, var icke hon, utan hennes dotter. Men denna dotter var så till både kropp och själ förvillande lik modern vid samma ålder, att jag aldrig rätt kunde fatta, att de två vore olika personer. För mig var, vad mitt förnuft än måste däremot invända, dottern modern, sådan jag lärde känna henne för tjugofem år sedan. Men i själva verket har jag aldrig återsett min ungdoms älskade, endast hennes spegelbild i dotterns person. Gösta kunde icke underlåta att nu skratta åt de misstankar, han nyss hyst. Erik Bagge vansinnig! Sanningen vore, att Gösta tyckte sig aldrig under hela sin livstid ha träffat en så klok man, som just han. Tidigt följande morgon red Gösta Svan till Stegeborg, där han livligt välkomnades av prinsessan Anna och hennes tärnor. Och de tröttnade ej att utfråga honom rörande den äventyrliga jakten och vistelsen på Mem. Men Gösta var ganska förbehållsam. Då prinsessan frågade honom, vad han tyckte om »enstöringen på Mem», svarade han till hennes stora förundran: — Det är en av de ädlaste och klokaste riddersman, jag någonsin lärt känna. Och aldrig tillät Gösta Svan hädanefter, att man i hans närvaro förtalade »enstöringen på Mem». Men vad han fått veta av Erik Bagges ungdomssaga, behöll han för sig själv, fast han egentligen aldrig blivit avfordrad något tysthetslöfte.

TRETTONDE KAPITLET

Förbjuden kärlek

Julen hade icke bringat någon synnerlig omväxling i det enformiga livet på Stegeborg utan snarare tvärtom, ty umgänget med änkedrottning Gunillas hov på Bråborg, vilket under sommaren och hösten varit rätt livligt, hade så gott som upphört, sedan en viss kallsinnighet, om vars rätta orsaker meningarna voro ganska delade inom båda hoven, uppstått emellan prinsessan Anna och hennes styvmor. Några förmenade, att den mäktiga Bjelkesläkten, som, själv stolt över sin nära förbindelse med kungahuset, missunnade Braheätten samma förmån, skulle genom sina intriger, i vilka drottning Gunilla haft sitt finger med, hava föranlett brytningen emellan prinsessan och Gustav Brahe, och att däri skulle ligga det egentliga skälet till ovannämnda misstämning. Andra ville söka detta däri, att prinsessan genom änkedrottningens hemliga inflytande blivit berövad sin käraste hovtärna, jungfru Sigrid Brahe, som till följd av släktens åtgörande redan på hösten blivit bortkallad från Stegeborg och, efter att ha tillbringat någon tid på Rydboholm, sänd till Bråborg och mycket mot sin vilja utnämnd till hovtärna hos änkedrottningen. Kanske hade båda dessa orsaker samverkat. Säkert är emellertid att umgänget mellan de två landiga hoven upphörde och att prinsessans lynne

blev allt mera retligt och osällskapligt. För Gösta Svan utgjorde jakten fortfarande nästan den enda förströelsen på Stegeborg, vartill kom ganska täta besök hos riddar Erik Bagge på Mem. De senare voro just icke särdeles väl sedda på Stegeborg, ty »enstöringen på Mem» var ju känd ;om en ivrig anhängare av hertig Carl, och prinsessan Anna tyckte ej om att hennes husfolk stod i för nära beröring med farbroderns parti. Men Gösta Svan var en alltför självständig natur och för litet partiman för att i detta hänseende lägga band på sig. Riddar Erik intresserade honom, han tyckte om att efter en strävsam jaktdag i skogarna sitta vid spiselbrasan på Mem och lyssna till riddarens berättelser från framfarna dagar eller samtala med honom i varjehanda ämnen, i vilka dock sällan ingick politik. Han fortsatte sålunda att då och besöka Erik Bagge, fast han nog märkte att detta umgänge amkallade sura miner på Stegeborg. Hos prinsessan Anna stod dock hennes hovjunkare av flera skäl för högt, för att denna hans självständighet skulle förorsaka annat än ett lätt övergående moln av missnöje. Det stod skrivet i stjärnorna att varje äventyr, som Gösta fick uppleva under sin enformiga hovjunkaretid på Stegeborg, skulle möta honom under en jakt. Vi ha förut skildrat den jakthändelse, som förde honom till Mem och föranledde hans i framtiden betydelsefulla bekantskap med riddar Erik Bagge. I mediet av mars år 1595 upplevde han, likaledes under jakten, ett annat äventyr, som vi nu gå att berätta. Tidigt på morgonen hade han i segelbåt begivit sig ut till skärgården vid Slätbakens mynning för att jaga sjöfågel, en jakt som rätt mycket intresserade honom. Hela dagen tillbringade han bland kobbar och skär, och jakten hade varit ganska lyckosam, men mot aftonen övergick vinden till östlig storm med snöbyar och ganska svårt väder, så att han, i Stället för att segla tillbaka till Stegeborg mot aftonen, såsom han ämnat, beslöt att tillbringa natten hos Matts fiskare på Hästön, i vars stuga han under dylika jakter plägade ha sitt högkvarter. Vid 7-tiden på aftonen finna vi honom jämte Fiskar-Matts själv värmande sig framför stockelden i den senares torftiga bostad, under det vinden ven omkring knutarna och, då den riktigt tog i med hårdhandskarna, skakade den gamla kojan, så det knakade i timret och röken från härden slog ned i stugan, i stället för att gå upp genom den av trä och lera konstlöst sammanfogade skorstenen. För varje häftigare vindstöt rev sig gubben Matts bak örat och såg bekymrad ut, där han satt framför stockelden och värmde sig. — Är du rädd att stugan ska blåsa omkull, eftersom du ser så orolig ut, när vindstötarna taga i? sporde Gösta. — Stugan? Svarade gubben, nej, den har stått i fars och farfars tid och står väl i min också, nej, inte stugan utan båten är det, jag är rädd för, den ligger inte säker, så som östan nu klämmer i. — Så gå vi ut och draga den längre upp på land, menade Gösta, och gubben var inte sen att bifalla detta förslag. Några minuter senare befunno de sig nere vid stranden och kommo, som ordstävet lyder, i grevens tid att rädda båten, som redan nåtts av vågsvallet och ryckte betänkligt i trossarna. Skummet från strandbränningarna sprutade de två männen lansiktet under arbetet med båten, och där ute på fjärden, som rar full av »vita gäss», rullade långa, svartgröna böljor till storms mot strandens hällar. — Kors i alla mina dar! Utropade plötsligt gubben Matts, i det han höll upp med att hala in båten och lade handen över Ögonen, i det han förvånad spejade ut över fjärden — kors i alla mina dar, där kommer en båt drivande för stormen rakt mot Hästön! Gud late honom gå klar för »grynnan» där ute, annars är han förlorad. Även Gösta upphörde med arbetet och blickade ut över vågkammarna. Det var redan ganska mörkt över fjärden och luften tjock av snö och vågstänk, men likväl såg han en båt, vilken med nätt och jämt så mycket segel uppe, som behövdes för att styra, i rasande fart ilade emot dem. — Var ligger »grynnan»? sporde han. Mitt emellan båten och oss i rak linje, och om han inte lovar inom två minuter, så sitter han där, svarade gubben. Lova, lova! Skrek Gösta allt vad han förmådde. Lova, lova! Instämde gubben Matts med all sina lungors kraft. Men att ropa mot vinden i denna storm var lönlöst. Det var liksom om blåsten drivit orden tillbaka i de ropandes

halsar. Helt visst nådde ljudet knappast några famnar ifrån dem, än mindre ut till båten, som alltjämt ilade fram i samma riktning. — Nu stöta de på. Gud hjälpe dem! Utropade plötsligt gubben Matts, och i samma ögonblick hördes ett krasande ljud, som då timmer bräckes, båten stannade, reste sig ett ögonblick liksom på ända och kastade sig därefter på sidan, liksom en häst, som »går över». Nödrop, i vilka en kvinnas ångestskri blandade sig, hördes från skäret, och Gösta tyckte sig till och med se människor, däribland en kvinna, med långt, i stormen fladdrande hår, klamra sig fast vid vraket, under det vita brottsjöar spolade över dem. — Vi måste rädda dem, ropade Gösta och började åter skjuta ut den på land uppdragna båten. — Om vraket fastnat på »grynnan» och de kunna hålla sig fast vid det utan att spolas bort av sjöarna, så kunna vi kanske taga dem i land, men då måste vi vara tre i båten, ty två äro för litet i en sådan sjö. Jag skall kalla på Elsa, hon är lika god som någon karl på sjön, förklarade Matts. Med Elsa menade han sin 19-åriga dotter, som brukade hjälpa honom vid fisket. Elsa infann sig, båten sköts ut, och nu började ett styvt arbete att ro mot sjöarna. Gösta tyckte att det gick med snäckans gång och hur de arbetade, så var det ändå alltid lika långt till vraket, men omsider närmade man sig skäret. Tvenne människor. Äldre man och en pojke, syntes klänga sig fast vid detamma. Men var var kvinnan, vars konturer och fladdrande hår Gösta sett i mörkret och vars skrik han tyckt sig höra? Väldig våg, som nu hotade att vräka deras farkost över ända, gav honom svar på denna fråga. På dess av vitt skum omslutna huvudgärd vilade ett marmorvitt kvinnoansikte i dödens sömn. Det föreföll Gösta som hade han förr sett dessa ädla, bleka drag, men det var icke nu tid att leta i minnet. 1 samma ögonblick båten genomskar vågen, lyckades han med i ärvt grepp få fast i den flytande kvinnan och lyfta henne upp i båten. Var hon död? Det hade han ej nu tid att undersöka. Endast det såg han, att det icke var någon kvinna ur folket, utan en förnäm dam, klädd i sådan dräkt som man bar vid hovet. En förnäm hovdam i denna simpla fiskarbåt! Huru skulle detta förklaras? Det gav han sig ej nu tid att tänka över, ty ännu återstod att rädda fiskaren och hans pojke, vilket var vida svårare, ty det var förenat med stor fara att närma sig grundet, där vraket satt fast. Men tack vare Fiskar-Matts och hans dotters skicklighet och noggranna kännedom om belägenheten, lyckades det till sist, och så vändes stäven åter emot Hästön. Hade det gått sakta att ro ut till vraket, så gick det desto fortare tillbaka, ja, nästan allt för fort, ty det var nära att båten krossats emot strandhällen. Dock lyckades de att bringa den och dess last i land, och först nu blev Gösta övertygad om att den förnäma damen, som han ryckt ur böljans famn, icke var död. Så småningom återkom hon till liv och sans. Det var med ytterlig förvåning Gösta i den till livet återvaknade flickan igenkände — jungfru Sigrid Brahe. Hon, som varit nära att bli Sveriges drottning, prinsessan Annas bästa väninna, en av de rikaste och förnämsta jungfrur i landet, Erik Turesson Bjelkes till Salestad trolovade fästmö, drottning Gunillas hovtärna, huru hade hon kommit ombord på en usel fiskarbåt, som en ruskig marskväll i storm och snöyra förliser i skärgården? Det hade nyligen sagts att hon inom kort skulle stå brud på Bråborg — och sä hade han nyss ryckt henne undan döden i vågorna på en plats, där hon icke hade något förnuftigt skäl att befinna sig. Vad skulle detta betyda? Över denna mystiska sak grubblade Gösta, då han bar henne upp till Fiskar-Matts' stuga och överlämnade åt Elsas omsorg att bädda henne ned i en varm säng. Först följande morgon fick han någon, om än ofullständig förklaring på dessa gåtor. När jungfru Sigrid, nu åter sig själv, om än matt och blek efter gårdagens fasor, följande morgon träffade Gösta, tackade hon honom varmt för vad han gjort för henne. — Om än, sade hon, mitt liv har föga värde, åtminstone lör mig själv, så är jag dock innerligt tacksam för att ni räddade mig ur det kalla, hemska djupet, och så länge jag lever, skall jag aldrig glömma, vad ni i går gjorde för mig, junker Gösta. – Detsamma skulle jag ha gjort, svarade han, för var och som befunnit sig i samma nöd, men naturligtvis är det mig en stor glädje att

ha varit försynens redskap till att rädda ett för mången så dyrbart liv, som edert, jungfru Sigrid. Men — förlåt min nyfikenhet! — Hur kan det komma sig att ni befann er ombord på denna båt i ett sådant väder, och vart ämnade er? Hon tycktes tveksam om svaret. Slutligen sade hon: — Jag ämnade mig till prinsessan Anna på Stegeborg. — Och i stället för att fara den korta landsvägen mellan Bråborg och Stegeborg reser ni den mer än fyra gånger så långa sjövägen i en usel fiskarbåt, och det till på köpet vid en årstid, då skärgården knappast hunnit bli isfri och sjöfärder i densamma äro vådliga och osäkra. I sanning, jungfru Sigrid, ni måtte plötsligt ha blivit gripen av en stor passion för sjön. — Ja, jag inser nog, svarade hon, att ni måste anse mitt tilltag högst besynnerligt, men ni måste förlåta mig att jag nu ej kan giva en fullt tillfredsställande förklaring. Att jag ej valde den vida kortare och mindre farliga landsvägen beror därpå, att man åt detta håll alltför noga bevakade och bespejade mig. Men jag kände en vid Kråkudden nära Bråborg bosatt fiskare om var mig tillgiven, och som jag kunde lita på. Han brukade stundom segla till Söderköping; jag sporde att han just nu stod i begrepp att företaga en dylik färd och jag övertalade honom att i hemlighet taga mig med. Det blev mig möjligt att undkomma sjövägen just emedan ingen på Bråborg föreställde sig, att jag kunde våga en så äventyrlig färd. Men man vågar mycket, då det gäller att rädda friheten. — Undkomma! — Det låter som om ni, jungfru Sigrid, varit en fånge på Bråborg. — Ja, så var jag ock. En fånge i verkligheten fast icke till namnet. Men en närmare förklaring kan jag ej nu giva. Ni skall få den framdeles, min räddare! Under natten hade ovädret rasat ut, och det var nu vackert väder med god segelvind och lätta dyningar efter stormen. I gubben Matts fiskares båt seglade Sigrid Brahe och Gösta Svan till Stegeborg, där den förras oväntade ankomst från ett ännu mera oväntat håll framkallade stor förundran och många utläggningar. Av den tystlåtne Gösta Svan fingo dock de nyfikna föga veta om det märkliga äventyret, och denna förbehållsamhet sporrade ytterligare deras nyfikenhet.

För den, som vill lära känna de inre motiven till Sigrid Brahes olyckliga sjöresa eller, vilket torde vara den rätta benämingen, rymning från änkedrottningens hov på Bråborg, torde den säkraste och fullständigaste upplysningen stå att vinna genom att lyssna till det förtroliga samtal emellan prinsessan Anna och jungfru Sigrid, som kort efter den senäres ankomst till Stegeborg ägde rum i ett av de inre gemaken därstädes, prinsessans egen »lönnkammare», dit hon brukade draga sig tillbaka, då hon önskade vara ostörd. För oss står denna möjlighet öppen, men gent emot alla andra lyssnare hade prinsessan företagit de noggrannaste försiktighetsmått. Prinsessan satt på en kanapé och jungfru Sigrid på en låg pall vid hennes fötter och lutade sitt huvud mot hennes knä. Ömt Strykande sin vackra väninnas silkeslena hår, som upplöst svallade ned över hennes axlar och till hälften dolde hennes förgråtna ansikte, sade prinsessan: — Så berätta mig nu, varför du gav dig ut på denna äventyrliga färd, vilken, mänskligt att se, skulle ha fått ett sorgligt slut, om ej den raske Gösta Svan varit ett medel i försynens hand till din räddning. — Varför? Ja, den frågan kan besvaras med några få ord. Jo, därför, att jag icke vill, icke kan gifta mig med Erik Bjelke. — Din trolovade! — Han är icke längre min trolovade, ty jag har återsänt ringen och fästegåvorna.

Men av vilket skäl? Om jag ej är illa underrättad, så var det dock av fri vilja och icke på grund av tvång eller övertalning, som du gav honom ditt löfte. Och på vad sätt har han förverkat detta löfte? Erik Bjelke är dock en aktningsvärd och ,odsinnad man, lät vara en smula egen och enyis^ och^jag är Övertygad, att han skulle bliva dig en god man, synnerligast som jag tror, att han verkligen älskar dig. Dessutom tillhör han ju en av rikets mäktigaste och rikaste släkter, en ätt som anseende och makt tävlar med din egen. Vad vill du mer begära? Väl har jag hört skvallras om, att han under sina utlandska resor skulle ha

ådragit sig den vidriga sjukdom, som av folket kallas »pocker», men från tillförlitligt håll vet jag, att detta är idel förtal. — Ja, allt detta är sant, men likväl kan jag icke gifta mig med honom. — Och varför icke? — Jo, därför att jag älskar en annan … -Jag anade det, och jag tror mig också veta föremålet för denna förbjudna kärlek — Johan Gyllenstjerna, icke sant? – Ja, så är det. Och Gud skall veta, att jag i det längsta kämpat emot denna böjelse, men nu kan jag det ej längre, vill det ej heller, ty varför skulle en svag kvinna vara dömd att kasta bort sin lycka blott på grund av ett förhastat löfte. Där låg en viss skärpa i prinsessans röst, då hon svarade: — Vi kortsynta människor veta föga vad som är till vår lycka eller icke. Med mildare ton tillade hon: — Men denna din vägran att äkta Erik Bjelke var väl dock icke skäl nog att likt en brottsling fly från änkedrottningens hov. Hör, ädla fröken, innan ni dömer. De själskval, som striden mellan min kärlek och min plikt att hålla det givna jaordet vållade mig, förorsakade, att jag blev sjuk, och i flera veckor kunde jag knappast lämna mitt rum. Men så återvann jag så småningom hälsa och krafter. Då fick jag plötsligt spörja, att rik Bjelke väntades till Bråborg och drottning Gunilla lät till och med förstå, att nu kunde bröllopet icke längre uppskjutas. Vid denna underrättelse greps jag av förtvivlan, och i min stora nÖd och rådlöshet beslöt jag att anförtro allt åt änkedrottningen. — Nå, vad sade hon? –Hon blev utom sia; av vrede. Den annars så milda och aktmodiga drottning Gunilla glömde sig själv och överöste mig ned förebråelser och skymford, vilka en Per Brahes dotter icke fick tåla, icke ens av en drottning. Vi skildes med hårda ord å ömse sidor, och från den stunden var jag en fånge på Bråborg. — En fånge? — Ja, just en fånge, ty varje mitt minsta steg bevakades. Brev som jag skrev uppsnappades och, då jag begärde att få fara hit för att i min stora sorg och förtvivlan rådgöra med den. Som jag höll för att vara min bästa kvinnliga vän, vägrades det nig. Vägen åt Stegeborg formligen bevakades natt och dag. — Det är oerhört. Det är ett mot en av rikets yppersta adliga jungfrur begånget våld, som kan stå min styvmor dyrt. Sannerligen har jag icke lust att i detta stycke draga ett streck över änkedrottningens egennyttiga planer. Jag säger med flit egennyttiga, ty hela världen vet att det var hon, som åvägabragte förbindelsen emellan dig och Erik Bjelke. Och man vet också, varför hon gjorde det — av intet annat skäl än för att stärka sin släkt genom att förena den med Bracheslägten. Men vad som däremot få veta, vilket dock jag nu vill anförtro dig, det är att vad som skilt mig och din bror Gustav är ingenting annat än änkedrottningens intriger. Hon ville draga Bracheslägten över till sig genom dig, men hon önskade på samma gång förhindra, att Braharna överglänste Bjelkarna genom en ny förbindelse med Vasahuset. Där har du hemligheten av brytningen mellan mig och Gustav. Att närmare angiva de medel, som hon med stor slughet använde för att genomföra denna intrig, skulle bli för vidlyftigt nu. Kanske skall du en gång framdeles få veta dem. Under dessa ord hade prinsessan Anna rest sig från sin plats och gick med flammande ögon och böljande barm fram och tillbaka i rummet. Dessa ord tycktes dock ha tänt en gnista av hopp hos jungfru Sigrid. Hon kastade sig på knä för prinsessan och utropade: — Icke sant, ädla fröken, dyra väninna, du vill hjälpa och beskydda mig, du vill understödja mig i kampen för min förbjudna kärlek! Prinsessan räckte henne sin hand. — Ja, Sigrid, sade hon, jag vill nu som alltid vara din vän och jag vill hjälpa dig. Men på vad sätt har jag ännu ej fullt klart för mig själv. Emellertid stannar du tills vidare kvar hos mig på Stegeborg, och jag vill se den i ansiktet, som tvingar dig att gå i brudstol med en man, som du icke vill ha.

FJORTONDE KAPITLET

Sömngångerskan

Vi skola gå något tillbaka i tiden för att se, huru Lambert Velamsson trivdes i fädernehemmet och vad han där företog sig. Sedan Lambert blivit uppklädd och väl uppmättad samt fått vila ut efter resans mödor och hemkomstens själsskakningar. Blev det honom fort klart, att han ingenstädes i världen kunde få ett lugnare och mera sorgfritt hem än just på Mem. Med fadern stod han på den allra bästa fot, och vad systern Anna angick, så rent av dyrkade hon honom och gjorde allt för hans trevnad och välmåga. Lägges nu därtill, att riddar Erik Bagge [vit honom den föga betungande befattningen som slottsskrivare på Mem, på det gamle Velam skulle slippa att ännu en gång skiljas från sin son, så måste han erkänna för sig själv, att han hade det så bra, som han någonsin kunde begära. Han hade tillräckligt länge levat en vagants visserligen omväxlande len också mången gång hårda och stormiga liv för att sätta lugnet och säkerheten i fädernehemmet, och han njöt av denna kropps- och själsvila mera, än han ville tillstå för sig själv. Denna härliga frid, som han icke känt sedan han var barn förr än nu, stördes dock av det ständigt naggande medvetandet, att han vore ett viljelöst verktyg i en fruktansvärd makts hand, Dch att han kommit till Mem, icke för att vid fädernehärden vila ut efter ett stormigt liv, utan för att fullgöra ett hemligt uppdrag åt denna makt. Också dröjde det icke länge förrän han av fruktan för sina hemlighetsfulla överordnade såg sig nödsakad att börja arbeta för detta uppdrag, som blivit honom ålagt. Men med ringa eller ingen framgång. Det gällde att taga reda på, var riddar Erik förvarade den kolossala silverskatt, om vars befintlighet på Mem man var övertygad. Först försökte han spionerivägen, och i detta hänseende gynnades han därav, att han till bostad erhållit ett enskilt rum med egen ingång i samma flygel, där fadern och systern bodde. Detta jämte befattningen såsom slottsskrivare gjorde att han lätt, såväl dag som natt, kunde övervaka vad som tilldrog sig i varje vrå av den stora gården. Särskilt hade han ett uppmärksamt öga för alla de till olika ändamål använda källrar, som funnos å skilda håll, men efter någon tid hade han haft tillfälle att undersöka dem alla, utan att dock ha funnit ens något vägledande spår. Då tog han sig för att nattetid spionera på riddar Erik, ty, tänkte han, en man som ruvar över hemliga skatter måste ock i hemlighet besöka dem, ty vilken glädje skulle det annars skänka honom? Men detta spioneri ledde icke till något resultat. Han kunde icke finna, att riddaren företog några hemlighetsfulla nattliga vandringar, aldrig lyste något oväntat ljus i en källarglugg och aldrig fann han någon annan än sig själv smyga nattetid omkring i huvudbyggnadens trappor och korridorer. Redan vid jultiden ansåg han sig därför böra övergiva detta spionerisystem, dels för att det visade sig ändamålslöst, dels också på den grund, att det var farligt för hans egen säkerhet, ty hur försiktigt det än bedrevs, kunde dock en tillfällighet vålla upptäckt, och då vore det förbi med hans säkraste skyddsvärn — det förtroende han lyckats ingiva såväl sina närmaste som riddar Erik Bagge. I slog han in på en annan väg. Det stora, oinskränkta för)ende, som hans fader åtnjöt hos sin husbonde, bibragte honom den bestämda övertygelsen, att om de tolv silverapostlarna funnos på Mem, så visste ock gubben Velam var de förvarades. Och han föresatte sig att försöka utlista hemligheten av fadern. Gubben Velam var av naturen en

ganska ordkarg man, men även i detta hänseende tycktes glädjen över sonens hemkomst och dennes goda uppförande i hemmet ha i viss mån vållat ett omslag, ty gent emot honom visade han sig ofta ganska öppenhj artig och pratsam. Det var av denna faderliga oförbehållsamhet som sonen sökte att med stor skicklighet begagna sig. Men även på denna väg misslyckades han, huru fint och försåtligt han än lade sina ord, ty det visade sig snart, att var gubben gent emot sonen ganska öppenhjärtig i egna angelägenheter och åtskilligt annat av mera allmän natur, så fanns dock ett område där hans tunga var förseglad, och detta område var husbondens hemligheter. Då Lambert vid ett tillfälle var djärv nog att rent ut fråga fadern, vart allt det myckna krigsbyte, som riddar Erik sades ha ärvt efter sin fader, tagit vägen, så ’ick han ett bestämt avvisande svar. Och, vad värre var, han såg vid denna fråga en glimt av misstroende i gubbens ögon och märkte att denne därefter blev mera förbehållsam, så från den stunden måste Lambert övergiva varje förhoppning att på denna väg spåra upp de tolv apostlarna. Lambert var nära att misströsta men beslöt att vända sina forskningar åt ett annat håll — systern. Det hade emellan honom och henne uppstått ett mycket vänskapsfullt och förtroligt förhållande och även om hon, såsom han befarade, icke vore invigd i hemligheten, var skatten hölls gömd, så vore det dock jke omöjligt, att hon uppsnappat ett eller annat, som skulle kunna leda honom på spåret. I alla händelser ville han undersöka terrängen. Denna undersökning utföll vida lyckligare än han någonsin vågat hoppas, vilket torde framgå av nedanstående samtal i en förtrolig stund emellan båda syskonen. — Det säges, började Lambert, att riddar Erik ärvt mycket Stora rikedomar efter sin fader, den gamle amiralen. — Ja, helt visst har han det, svarade Anna trohjärtat. Icke blott den stora egendomen Mem utan även annat jordagods i skilda delar av riket samt därtill mycket lösöre, penningar, silver och andra dyrbarheter. Jo, jo, men! Den gamle krigshjälten Jakob Bagge var nog den, som förstod att se sig till godo, då tillfälle bjöds. Jag är säker på, att där finns mycket krigsbyte från skilda håll bland de skatter, som han lämnat efter sig. Ja, det vet jag att där finns … — Så t. ex. har jag hört sägas, att han under ett av sina krigståg skulle i en kyrka ha tagit och hemfört tolv apostlabilder av rent silver … Vem i all min dag har talat om det för dig, utbrast Anna, i det hon för ett ögonblick upphörde med sömnaden och blickade på brodern med stora, förundrade ögon. Det trodde jag var en hemlighet, som endast några få visste om. — Hm! Svarade Lambert, glad över den vändning samtalet tagit, det kan jag ej nu erinra mig, men jag tror, att jag hört det någonstädes i utlandet. Ja, jag vill till och med minnas att min, sagesman, vem det nu måtte ha varit, påstod, att var och en av apostlabilderna var så stor som ett tolv år gammalt barn, Men det var naturligtvis lögn. — Det var det visst inte, förklarade Anna ivrigt, varje apostel är så stor som en storväxt tolvåring. – Hur vet du det? — Det må jag väl veta, efter som jag mer än en gång hjälpt far att rengöra och putsa dessa bilder. Lambert blev så glad över detta svar, att han knappast förmådde dölja sin glädje, men lyckades dock någorlunda behärska sig. Efter en lång paus sade han så likgiltigt, han förmådde: — Dessa apostlabilder finnas således bland de skatter, som riddar Erik ärvt efter sin far? Ja, det göra de, svarade hon. — Finnas de här på Mem eller var förvaras de? Tolv bilder av den storlek, som du säger, måste kräva ett rymligt förvaringsrum. Vid denna fråga kom där något fast och bestämt i Annas annars så milda blick, och hon svarade i ett tonfall, som avklippte varje försök till frågans förnyande: — Spörj mig icke om den saken, ty därpå har jag ej rättighet att svara. Riddar Erik, som har något skäl att hemlighålla var apostlabilderna förvaras, har strängt förbjudit mig att för någon, vem det vara må, utan hans medgivande yppa vad jag därom vet. Och jag skulle icke göra det, om man så lade mig på pinbänk. Flickans ord och i ej mindre grad den ton, varmed de uttalades, övertygade Lambert, att vidare utfrågande skulle vara lönlös möda. Men han var en förslagen man, van att reda sig i de mest kritiska situationer, och medan han satt och stum

blickade in i spiselglöden, som sökte han svaret på sin fråga där, uppgjorde han i hast en plan, som han antog skulle ha utsikt att lyckas. Han visste att Anna var mycket varmt tillgiven riddar Erik och det var därpå han byggde sin plan. — Det är icke blott av nyfikenhet, sade han slutligen, som jag frågar dig efter apostlabildernas förvaringsort, utan jag har därtill ett skäl, som jag tror att du skall gilla, då du fått veta det. Ser du, Anna, du liksom jag lider nog av att se det djupa svårmod, varav riddar Erik Bagge plågas. Efter vad han gjorde för mig, då jag fattig, olycklig och förskjuten likt den förlorade sonen återkom till mitt fädernehem, känner jag mig stå i en outplånlig tacksamhetsskuld till honom. Men fastän denna aldrig kan till fullo gäldas, ville jag dock gärna göra en avbetalning. Vilken sådan skulle vara bättre än den, om jag lyckades att befria honom från den mjältsjukans onda ande. Som pinar och förföljer honom? Och det tror jag, att jag kan. Om du vill hjälpa mig. — Huru skulle du det kunna, sporde Anna, synbarligen djupt intresserad. Jo, kära syster, jag tror, att jag kan det. Under mitt långa vistande i utlandet har jag studerat många vetenskaper, däribland även läkekonsten. Och jag tror mig ha upptäckt, vari riddarens onda består. Vad han lider av, har jag redan förut misstänkt, och dina ord hava ytterligare bekräftat mitt antagande det är den förbannelse, som medföljer innehavandet av rövat kyrkogods. Tro mig, endast genom att han befrias från denna olycksaliga skatt, kan hans själ åter vinna frid och lycka. Säg, Anna, vill du bidraga därtill? Vad menar du? — Jo, jag menar sålunda: Eftersom det är föga troligt, att han, som redan är fångad under skattens förbannelse, skall frivilligt förmå att avkasta den, så skola vi två, du och jag, handla för honom. En natt, då riddaren sover, visar du mig platsen, där apostlabilderna förvaras, vi lasta dem på en kälke. Köra dem med förenade krafter ned på fjärden, hugga en vak i isen och nedkasta däri de ödesdigra apostlabilderna. Då riddar Erik vaknar, skall han vara befriad från den mjältsjukans mara. Som tryckt honom i många år, och ha återvunnit kroppens och själens hälsa. Säg, Anna, vill du icke vara med om att frälsa din husbondes själ? — Du misstager dig, bror Lambert, om orsaken till riddarens svårmod, svarade Anna med fast stämma. Denna mjältsjuka som du kallar det, är vida äldre, än hans innehavande av apostlabilderna. För övrigt är det icke någon sjukdom, han lider av, utan ett brustet hjärta. En olycklig ungdomskärlek är orsaken till hans svårmod, intet annat. Och så olärd jag är. Jämförd med dig, så inser jag dock, att vad du sagt om förbanneisen av rövat kyrkogods kan icke tillämpas på honom. Jag vill gärna tro, att du menar väl med ditt förslag, som dock i själva verket ingenting annat vore än ren stöld, men jag vill icke vara med om något dylikt, och jag beder dig att du aldrig mera må tala med mig om aposdabilderna. Det är ett ämne, som rör varken dig eller mig och som jag vet, att min herre och husbonde icke tycker om, att hans husfolk sysselsätter sina tungor med. Lambert var återigen slagen, och han insåg att varje förnyande av försöket endast skulle förvärra saken. Ja, kanske skulle rent av hans viljestarka, fast annars så milda syster gå till Erik Bagge själv och omtala, att hennes bror visade en otidig nyfikenhet beträffande riddarens dolda skatter. Hon skulle vara i stånd därtill, han såg det på hennes ögon. Således intet annat att göra, än att se tiden an och låta det därvid bero. Och han lät det bero. Dag gick efter dag, vecka efter vecka, men Lambert hade helt och hållet upphört att arbeta på sitt emliga uppdrag. Jesuiten försökte glömma bort att han hade förmän, vilka en vacker dag kunde fordra räkenskap, och i viss mån lyckades han. Endast då och då grep honom en skrämmande fruktan för ordens makt och vrede, men så försökte han trösta sig med, att jesuiterna voro långt borta, och för övrigt ade han ju gjort, vad han kunnat. Det var kort efter jul ovan omtalade samtal mellan bror och ’^ster ägde rum. Så hände det sig en dag i slutet av februari, att Lambert, då han tidigt på morgonen trädde ut ur sin kammardörr, varsnade något vitt på väggen alldeles invid den yttre dörrposten. Vid närmare undersökning visade det sig vara en papperslapp, fästad vid väggen medelst en genom densamma stucken dolk. Lambert bleknade vid denna syn; han blev vit i synen som

ett lärft då han, efter att ha ryckt ut dolken och tagit papperet, låg att något var skrivet på det senare med en hemlighetsfull chifferskrift, som han alltför väl kände igen. Med sviktande knän återvände han till sin kammare, riglade dörren och satte sig att läsa den hemlighetsfulla skriften. Den var av följande lydelse: »Du har nu varit på Mem i nära fyra månader, och ännu har du icke utfört det uppdrag, som givits dig. Vadan detta dröjsmål? Evad det beror på oskicklighet, likgiltighet eller förräderi, så är straffet nära, därest du icke inom en vecka fullgjort uppdraget. Detta är första och enda varningen. Nästa gång talar dolken för sig själv.» Skälvande i alla leder satt Lambert där med dolken i sin hand. Det var en fin, väl arbetad dolk med trekantig klinga och av en form, som sällan syntes i norden. Ack, han förstod allt för väl vad de där orden betydde: »Nästa gång talar dolken för sig själv.» Nu hade den medfört en varning, nästa gång skulle den bringa honom döden. Hur dåraktig hade han ej varit, då han sökt att söva sin fruktan med den tanken, att jesuiterna voro långt borta! Visade ej denna hälsning, att de voro honom nära, så nära till och med, att de sista natten stått vid hans kammardörr, ty huru skulle brevet och dolken annars ha kommit dit? Nu rann honom i minnet Mala Spinas avskedsord: »Då någon av vår orden erhållit ett uppdrag, övervakas hans teg och varje hans förehavande av för honom obekanta, kanske steg och varje hans förehavande av lor nuuuxn uuuivanta, ivansivc må befinna sig.» Vilket slående bevis hade han ej nu erhållit på att detta överikande icke vore ett tomt skrämskott. Han satt länge med huvudet lutat mot händerna och stirrade på den hemliga skriftens tecken. Plötsligt slog han handen i bordet och utropade: — Jag måste finna skatten inom en vecka … Med sammanbitna tänder tillade han: Men huru? I detta Ögonblick gick Anna förbi fönstret. Lambert såg henne, och i detsamma flög en idé genom hans hjärna. Det först så dystra och hopplösa uttrycket i hans ansikte lystes upp av hopp och segervisshet, och i triumferande ton utropade han: — Hon skall visa mig vägen och hon skall göra det mot sin vilja och utan att veta om det. Innan vi gå att redogöra för utvecklingen av den plan, som vid systerns åsyn framsprungit i Lamberts huvud, måste vi redogöra för några omständigheter, vilka föranlett densamma. Under den tid Lambert så ivrigt bedrev nattligt spioneri å Mem och likt en orolig vålnad drev omkring i gårdens alla vrår och skrymslen, hade han en gång gjort en upptäckt, vars betyför hans egen uppgift han ej då fattade, men som nu med ens Stod klar för hans själ. Han hade en natt, då han strövade omkring i huvudbyggnadens korridorer, sett en vålnad, som till en början hos honom injagade en förlamande förskräckelse. Men vars rätta beskaffenhet han till sist uppdagade just i följd därav, att han, lamslagen av rädsla, icke förmådde fly undan det hemska spöket. Det var en i fotsid kappa insvept gestalt, vilken liksom han irrade omkring i byggnaden, och med vilken lan plötsligt sammanträffade i en av månen upplyst gång. Då gestalten kommit honom nära, där han stod tryckt mot en pelare utan att av skräck kunna röra sig, upptäckte han till sin gränslösa häpnad, att det var hans syster Anna. I början greps han av den misstanken, att flickan vandrade förbjudna vägar, men av hennes stirrande blick, som intet tycktes se, men dock säkert vägledde henne, samt av hennes stela rörelser insåg han snart, att hon gick i sömnen. Och senare observationer bekräftade ock, att Anna verkligen var sömngångerska, fast hon endast sällan begav sig ut på så långa vandringar, som denna natt. Slutligen fann han även tillfälle att tala med fadern om denna sak, och han bestyrkte riktigheten av Lamberts upptäckt, men tycktes dock icke veta, att flickan utsträckte sina vandringar till gårdens huvudbyggnad. Hon har, sade gubben, lidit av detta lyte eller sjukdom, hur man nu må kalla det, sedan hon var barn, men ju äldre hon blivit, desto mera sällan ha dessa sömnvandringar inträffat, och därför hoppas jag, att det skall växa bort med tiden. Fenomenet var icke Lambert obekant, ty på Braunsberg hade han haft en kamrat, som i än högre grad än Anna led av denna besynnerliga åkomma. Och genom umgänge med denne hade han gjort den erfarenheten,

att om man går försiktigt till väga. Kan man giva en sömngångare impulser, vilka han under sömnen lyder utan att veta något därom, sedan han vaknat. Det var på den senare omständigheten Lambert byggde sin plan, och vi skola här nedan se, huru han utförde den. Då det blev natt och alla i gården sovo, smög sig Lambert till faderns bostad och gick in i köket, där Anna hade sin sängplats en s. k. fållbänk. Månskenet upplyste ganska tydligt det stora köket, och Lambert såg, att Anna sov lugnt, vilket för övrigt bestyrktes av hennes jämna andetag. Han gick bort till hennes bädd, lutade sin mun till hennes öra och viskade: - Riddar Erik befaller, att du genast skall se efter, om dörren till de tolv apostlabildernas förvaringsrum är vederbörligen stängd. Flickan vaknade icke, men likväl tycktes viskningen ha utett visst inflytande på henne. Hennes sömn blev orolig, hon vände och vred sig i bädden, och tack vare det klara månskenet såg Lambert att det ryckte i hennes ögonlock och att hon gång efter annan förde handen till pannan liksom för att bättre reda sina tankar. Ett ögonblick fruktade Lambert att hon skulle vakna, och han brydde sin hjärna med att hitta på någon osanning, som skulle förklara hans nattliga närvaro i köket. Men då hon ganska häftigt reste sig i bädden, såg han av den stirrande blicken, att hans fruktan var obefogad, ty hon befann sig tydligen just i det egendomliga tillstånd, som utmärker sömngångare. Lambert visste mycket väl, att han icke behövde gömma sig. Ty det är det egendomliga med sömngångare, att de aldrig se människor, om dessa ock stå mitt för deras vidöppna ögon. Däremot får man antaga att de se döda ting, ty annars skulle de ej kunna vägleda sig med den säkerhet, som även under de våraste vandringar utmärker dem. Dessutom äro de ganska känsliga för ljud och kunna av plötsliga sådana lätt uppväckas. Anna steg upp, tog på sig sina skor, öppnade ett skåp och uttog därur en fotsid kappa, vilken hon svepte omkring sig — samma kappa hon haft på den natten, hon skrämde Lambert. Därpå grep hon en på väggen hängande nyckel och begav sig ut på gården med denna egendomligt stela, men dock så säkra gång, som utmärker sömngångare. Man har aldrig hört, att en dylik fallit, så vida han ej plötsligt blivit väckt. Hon Ställde sina steg mot huvudbyggnaden och Lambert följde efter, försiktigt undvikande varje buller, som skulle kunna väcka henne. Men hon gick inte till huvudingången, till vars bastanta dörr hon icke hade någon nyckel, utan till en mindre dylik, vilken vanligen användes av tjänstefolket, och till denna dörr passade den nyckel, hon tagit i köket. Den ledde till en lång gång på nedre botten, och då Lambert följt henne genom denna, trädde de in i nedre våningens vestibul. Innan vi gå vidare, måste vi nämna några ord om huvudyggnadens beskaffenhet. Den var uppförd i tvenne våningar. Den nedre av sten med mycket tjocka och grova murar, vars små fönster snarare liknade skottgluggar än ljusöppningar. Också framgick av hela byggnadssättet, att denna våning var byggd med beräkning mera på försvar än på bekvämlighet. Den övre våningen däremot var av trä, kanthugget liggtimmer, och hade riktiga fönster och en bekvämare inredning. I denna våning voro vapensalen samt borgherrens enskilda rum och gästkamrarna belägna. Från den nedre våningens stora, hall-liknande vestibul förde en bred trappa av ek upp till övre våningen. Det var i denna vestibul vi lämnade sömngångerskan och hennes lurande följeslagare. Det väckte en viss förvåning hos Lambert, att Anna, sedan de kommit in i vestibulen, likgiltigt gick förbi de dörrar, som därifrån ledde till källarvåningen, i vars labyrinter han alltjämt förmodade, att det sökta gömstället befunne sig. I stället gick hon rakt bort till trappan och trädde fyra å fem steg upp på densamma. Men där stannade hon, böjde sig åt sidan och Stack armen ned mellan trappans panel och väggen. Ett ögonblick stod hon så, liksom trevande efter något, som Lambert icke kunde se, därpå vände hon plötsligt, gick ner för de få trappstegen, passerade vestibulen och gången och återvände till sitt kök, där hon gick till sängs och tycktes få minuter därefter åter njuta den lugna sömn, som blivit avbruten av Lamberts viskning. Lambert, som nu också uppsökt sin bädd, kände sig tveksam angående utgången

av sitt experiment — ja, han grubblade över detta ämne nästan hela natten. Hade den sömngångerskan givna impulsen plötsligt förlorat sin kraft, då hon befann sig ett stycke upp i trappan? Eller vore dörren till silverskattens förvaringsrum belägen just i trapppanelen? Ja, den frågan kunde endast lösas på undersökningens väg, och Lambert föresatte sig att göra en grundlig sådan. I alla händelser hade han ju fått en utgångspunkt för sina blivande efterforskningar. Med denna tanke insomnade han slutligen. Men då hade det redan börjat dagas.

FEMTONDE KAPITLET

De tolv apostlarna

Hade Lambert den första tiden haft genomgående otur med sina hemliga efterforskningar på Mem, så såg det från och med sperimentet med sömngångerskan ut, som om lyckan vänt sig till hans fördel. Första beviset härpå inträffade redan följande dag, i det riddar Erik Bagge reste bort för att tillse ett av sina flest avlägsna riddargods och tog gamle Velam med sig. Härigenom underlättades nämligen i hög grad Lamberts förehavande, ty Anna var sysselsatt i kök och tvättstuga, och i sin egenskap av slottsskrivare förstod han mycket väl att sysselitta den hemmavarande tjänstepersonalen på sådana platser. Där de icke voro i vägen för hans undersökningar. Också dröjde det ei länffe efter riddarens och hans trotjänares avresa, förrän Lambert begav sig till stora trappan för att på den punkt, där Anna under sin sömngångarevandring stannat, söka ett svar på let i förra kapitlet framkastade spörsmålet. I början fann han just ingenting, och han var nära att misströsta om att det givna uppslaget skulle lända till önskat resultat, men då han med armen nedsträckt i det trånga mellanrummet av panelen och väggen trevat en stund, fann han en kort uppstående jämten, vars uppgift på denna plats syntes svår att förklara. Och då han böjde den nedåt, hörde han en egendomlig knäppning i trappan och tyckte sig märka en viss rörelse i de närmaste trappstegen. Detta gav anledning till en närmare undersökning av trappan, och efter en stund upptäckte han, att fem av trappstegen tycktes kunna skiljas från de övriga. Han försökte att lyfta upp dem, men det gick ej till en början. Efter flera experiment fann han dock, att sedan järntenen blivit kraf tigt böjd nedåt, kunde de fem trappstegen lyftas upp såsom en lucka och resas på kant mot den övre trappan. Med någon ansträngning gjorde han det, och fann till sin)ra glädje, att i det svalg som därigenom öppnades i trappans nedre del, gick en smal trappa nedåt. Han gick ned för densamma och stod framför en järnbeslagen dörr, låst med hänglås. Nu tog han ett avtryck av hänglåsens nyckelhål, studerade a den sinnrika mekanismen till den egendomliga luckan och nedfällde den åter. Lambert var utomordentligt glad och belåten, ty det syntes honom otvivelaktigt, att han nu stod vid det sökta målet. Den där grova dörren där nere under trappan måste leda till en hemlig källare, och i denna källare funnos, därom var han övertygad, de tolv aposdarna. Anna hade uppfattat hans viskning som en befallning att se efter, om den egendomliga trappluckan vore stängd, hon hade

stuckit armen ned mellan väggen och panelen, funnit järntenen i den ställning, den borde ha, då luckan var låst, och därmed hade hon ansett sitt uppdrag fyllt och återvänt till sin bädd. Under sömnen hade hon röjt den hemlighet, vilken hon som vaken så trofast bevarat. Det i Braunsberg inhämtade sättet att förmå sömngångare att medvetslöst handla efter givna impulser hade visat sig verksamt och lett till det åsyftade målet. Utan en dylik hjälp skulle Lambert, det insåg han fullkomligt, aldrig ha funnit denna utomordendigt skickligt dolda källardörr. Det var nu den sistnämnda, som utgjorde det enda återstående hindret, men detta hinder, det måste Lambert erkänna för sig själv, var just icke av det lättaste slaget. Kunde han ej skaffa en falsk nyckel, som Öppnade det grova hänglåset, så vore de tolv apostlarna ännu väl förvarade, ty så mycket hade . Lambert trots mörkret där nere i gången under trappan sett av denna dörr, att den svårligen läte öppna sig med våld. Emellertid beslöt Lambert att uppskjuta varje nytt försök till natten, ty en tillfällighet kunde ju föra någon av tjänarna till vestibulen, och då vore han förlorad. Det djupa svalg i trappan, som uppstod vid luckans öppnande, kunde icke undgå att uppmärksammas av en var, som passerade detta rum. Under tiden ville han bereda sig på det svåra nappatag, som han insåg att han måtte få med dörren, innan den släppte honom igenom. Då natten kommit och allt gårdens folk sov i sina sängar, alla utom vakten i porttornet, lämnade Lambert sin kammare och begav sig till vestibulen i huvudbyggnaden. Nu behövde han ej vara rädd att bli störd, ty husbonden och den förnämste av tjänarna voro ju borta, och de övriga, bland vilka icke fanns någon, som hade rimligt skäl att nattetid passera vestibulen, lågo i sin sötaste sömn. Han hade försett sig med en lykta, filar och tänger samt en hel del nycklar, dels sådana, vilka han så som slottsskrivare hade tillgång till och vilka efter jämförelse med avtrycket sågo ut att kunna passa, dels falska dylika, som han förskaffat sig under den tid han drev sitt nattliga spioneri på Mem. Så rustad begav han sig till trappan, öppnade utan svårighet den så finurligt dolda luckan, trädde ned för dess trappsteg och började att manipulera med hänglåsen. Den motstod länge alla hans ansträngningar. Först sedan han provat minst ett dussin nycklar och sedan han med en skicklighet, som vittnade om goda anlag för inbrottstjuvyrket, filat till en av de falska nycklarna, gav låset vika och öppnade sig. Lambert drog en lättnadens suck, ty nu hade han övervunnit det sista hindret och det blev honom lätt att öppna den grova dörren. Då han efter att ha inkommit i det hemlighetsfulla underjordiska rum, vartill han med stor möda berett sig intrade, lät skenet av sin lykta falla in i det mörka okända, greps han av förfäran och var nära att i förskräckelsen släppa lyktan i golvet. Och likväl var den syn, som så upprörde honom, i själva verket ingenting annat än vad han väntat och hoppats att få se. På en låg upphöjning stodo i dubbel rad tolv människofigurer av glänsande silver, skinande och blanka, som hade de nyss utgått från konstnärens verkstad. Men han tyckte att de rörde sig, att de blickade hotfullt på honom. Denna synvilla var dock icke så oförklarlig i betraktande av dels den klena belysningen, dels Lamberts upprörda sinnesförfattning, vilken icke tillät honom att hålla lyktan stadigt. Sedan han något lugnat sig, företog han en noggrann granskning av den lokal, där han nu befann sig. Det var en icke särdeles stor, välvd källare, som helt och hållet saknade varje ljusöppning och där sålunda natt och dag ett ständigt mörker ruvade. I en järnlänk i taket hängde dock en väl arbetad, skålformig lampa av brons, vars veke visade spår av att för icke så länge sedan ha varit tänd. Lambert tände den ur sin lykta, och nu blev det honom lättare att överskåda detta hemlighetsfulla rum, som måste vara Mems skattkammare — riddar Erik Bagges »Eskils gemak», för att låna ett ur den första Vasakonungens historia välkänt namn. Det som i främsta rummet ådrog sig uppmärksamhet var naturligtvis de tolv apostlabilderna. Då Anna betecknat deras storlek såsom en storväxt tolvårings, hade hon icke överdrivit. Ty bilderna voro i själva verket av mer än halv kroppsstorlek. Lambert grep tag om den, som stod honom närmast, för att känna på tyngden,

och fann att silvret måste vara tjockt, ty den var mycket tung, ja, motsvarande ensam en fullgod mansbörda. Han häpnade. Vilken oerhörd skatt i silver efter tidens höga silvervärde representerade ej dessa tolv aposdabilder! Lambert hade under sitt växlingsrika liv allt för ofta saknat mynt för att icke med vördnad och bävan stå inför en efter hans måttock så omätlig skatt. Vad bildernas konstvärde angår, så utgjorde de ett så typiskt prov på medeltidens munkskulptur, att vår tid sannolikt icke skulle satt detta värde särdeles högt, men för Lambert, ett barn av renässansens första brytningstid i norden utgjorde de även i detta hänseende en källa till beundran. Trots sin strängt katolska uppfostran i jesuiterskolan jar han i själva verket en mycket ljum troende, ja, i sina mera lättsinniga ögonblick kanske snarare ateist än rättrogen katolik, men han hade dock insupit tillräckligt av katolikernas bilderdyrkan för att inför dessa apostlar känna icke blott snikenhetens åtrå utan blandat därmed även en smula andakt. Apostlabilderna voro dock icke det enda, som fanns i denna så väl dolda skattkammare. Där stodo även icke mindre än fem kistor, de fyra ganska stora, den femte betydligt mindre. Och de voro icke låsta. Förmodligen ansåg ägaren att källaren vore så väl förvarad att något ytterligare lås vore obehövligt. Vad månde dessa kistor innehålla? Lambert kunde ej motstå frestelsen att lyfta upp locket av den minsta. Den var till brädden full med silvermynt. Han Stack handen ned bland myntet och kände därvid, då han grävde och rörde i det, en vällust, som hade alltsammans varit hans. Skulle han fylla sina fickor? Månne riddaren skulle ärka, om han tog några händer fulla? Han hann icke komma till klarhet med sig själv i denna punkt, ty plötsligt avbröts han på ett sätt, som jagade en rysng av förlamande skräck genom märg och ben. Han hörde nämligen det gnisslande och knarrande ljud, som maskineriet i trappan där ute nyss åstadkommit, då han öppnade det; därpå följde en hård duns, som om luckan slagits igen, och därpå en knäppning, som av ett lås vilket slutes. Av sin föregående noggranna undersökning visste Lambert, att trappmekanismen ej kunde öppnas inifrån, ty där vore den mellan väggen och panelen gömda hävstången oåtkomlig. Ett ögonblick stod han som förlamad, ännu med handen i mynthögen, men så grep han lyktan och störtade upp för trappan. Luckan var nedfälld. Då han med anlitande av hela sin kraft satte skuldran emot och bände, fann han att det icke stod i hans förmåga att rubba luckan en hårsmån. Den var låst. Fångad således! Maktlös sjönk han ned på trappan. Det var inga tröstefulla tankar, som nu virvlade omkring i jesuitens av skräck förvirrade hjärna. Skulle han dö här i denna håla vid aposdarnas fötter, dö av svält? Riddaren och fader Velam skulle bli borta i flera dagar, och vem vet för Övrigt, om det ens efter hemkomsten skulle falla någon av dem in att besöka lönnkällaren. Och säkerligen hade ingen på gården mer än de två reda på hemligheten — jo, även Anna kände den ju, men huru kalla henne till hjälp? Att ropa skulle båta föga, ty valven och de tjocka ekplankorna i trappan skulle kväva ljudet. Och om man hörde något, skulle ingen ana varifrån nödropen kommo. Man skulle tänka på gastar och spöken, men icke på att en stackars levande människa kunde ha fallit i en fördold fälla. Ekplankorna i trappan! — Månne det inte skulle vara möjligt att med ihärdigt arbete genombryta dem? Han hade ju vissa verktyg — en fil, en tång och en stålmejsel samt därtill en skarp och bastant kniv. Nog skulle han med tiden kunna skära och bryta sig ut genom trappan. Men det ginge inte så fort och så — därmed var han ju gripen på bar gärning. Den sönderbrutna trappan skulle förråda honom. Man skulle tro att han brutit sig in i skattkammaren för att stjäla. Hm! — Det finge inte hjälpa, då det gällde att frälsa sig från en kvalfull död. Komme han blott ut, så vore det inte värre än han finge försvinna från gården. Dessförinnan kunde han ju fylla sina fickor med silvermynt. Dessa tankar lugnade honom något, och han beslöt att genast gripa verket an. Men så slog honom en ny tanke, som förmådde honom att åter sätta sig ned på det nedersta trappsteget. Vore han icke redan förrådd? Vem hade slagit igen luckan och låst den medelst den dolda

järntenen? Den som det gjort, hade säkert märkt att någon vore i den hemliga källaren, och han hade låst tjuven inne och gått bort att hämta folk för att gripa honom. Ja, så måste det vara. Men vem hade gjort detta? Lambert var övertygad om att endast tre personer kände hemligheten, riddar Erik, Velam och Anna. Men riddaren och fadern voro ju långt borta. Eller skulle de helt oväntat ha kommit hem under natten? Det vore knappast troligt. Då måste det vara Anna. Tänk om hon gjort det under sömnen! — Den impuls han givit henne förra nattenkunde möjligen ännu icke ha släppt sitt tag utan ånyo förmått henne att i sömnen gå och se efter, om det hemliga förvaringsrummet vore vederbörligen tillstängt. Och denna gång hade hon funnit det öppet. Då låg det ju nära till hands, att hon skulle stänga luckan. Men hade hon gjort det i sömnen, så skulle hon icke ha något minne därav, då hon vaknade. Och därigenom vore hemligheten räddad, om han blott kunde komma ut utan att lämxua något spår efter sig. Ja, om han blott kunde komma ut… Han måste noga undersöka sitt fängelse, innan han började karva i trappan. Behärskad av denna tanken gick han äter in i källaren, drog upp veken i lampan, så att den lyste ännu klarare, och började sin undersökning. Och till sin utomordentliga glädje fann han nu något, som han förut icke observerat, nämligen en smal dörr å källarens ena kortvägg. Den var överkalkad liksom muren. Det var därför han icke förr än nu märkt den. Naturligtvis skyndade han att försöka öppna den, men den var låst, dock lyckligtvis icke med hänglås utan med en vanlig lås, som hade tvärs igenom dörren gående nyckelhål. Nu gällde det att pröva de falska nycklama, och han darrade av iver och oro under detta försök, men det lyckades. Bakom dörren var en smal stentrappa, som ledde uppåt, således till första våningen. Gott, tänkte Lambert. Är jag bara där, så skall jag nog taga mig ut och släckande lampan i taket begav han sig uppåt den nya trappan. Men därvid grep honom en ny tanke. Det var honom omöjligt att inifrån stänga hänglåsförsedda dörr, genom vilken han först kommit in i riddar Eriks skattkammare, och det skulle förr eller senare >ja, att någon varit där. Ett ögonblick tänkte han på att fylla ina fickor med silvermynt och så rymma från gården innan fadern och hans husbonde komme hem, ja, varför icke redan L natt. Men han övergav åter denna tanke och beslöt i stället att sedermera utifrån stänga den olyckliga dörren. Han hade det för bra på Mem för att åter begiva sig ut på äventyr, låt vara med fickorna fulla av stulet silver. Och för övrigt föll det sig för honom motbjudande att i sitt fädernehem uppträda som en vanlig tjuv. Om det vore för ordens räkning och på dess befallning — ja, det vore en annan sak. Nej, han ville icke för egen räkning stjäla riddarerens silvermynt. Sedan Lambert åter stängt den sist anträffade dörren, begav han sig upp för den smala trappan och stod snart framför en ny dörr. Men den var lätt att öppna, ty den hade klinklås och klinkan satt på den emot Lambert vettande sidan. Då han öppnat dörren och, lysande sig med lyktan, trädde Över dess tröskel, hajade han till av lutter förvåning och något som rätt mycket liknade vanlig spökrädsla. Han befann sig i ett mycket litet rum, vars väggar och tak voro överdragna av svart tyg. Och på ena väggen stod ett litet svart klätt altare, över vilket hängde en målad tavla. — Vad, utropade Lambert så högt, att han skrämdes vid ljudet av sin egen röst, skulle således riddar Erik i djupaste hemlighet vara en rättrogen katolik, fast han inför världen är lutheran? Detta är ju en bönkammare. Varken altare eller bönpallen saknas, och över det förra hänger en madonnabild. Vem skulle ha trott något dylikt! Men vid närmare undersökning fann han, att han åtminstone i ett hänseende misstagit sig, ty bilden över altaret föreställde ej Guds moder, utan en vanlig dödlig. Det var nämligen porträttet av en ung, utomordentligt vacker flicka med långa guldgula lockar och för övrigt klädd i tidens dräkt för adliga jungfrur. Lambert stod länge försänkt i betraktande av denna härliga bild, ja, han glömde inför densamma rent av sin äventyrliga och osäkra ställning för tillfället blott för att betrakta dessa ädla och hänförande drag. — Aha, utropade han slutligen för sig själv, här har jag då upptäckt en annan av riddar Eriks hemligheter, och en som han kanske, när allt

kommer omkring, håller lika mycket i lelgd, som silverskatten därnere. Det är ett minnets tempel jag funnit, ej en vanlig bönkammare. Anna påstod ju att hans mjältsjuka härleder sig av en olycklig ungdomskärlek. Här har jag upptäckt nyckeln till denna kärlekssaga. Efter något letande fann Lambert en dörr, dold i det svarta draperiet, men blev helt förvånad, då han öppnade den, ty åter amför sig, så nära den andra, att m rummet nätt och jämt lämnade plats för en människa. Den var emellertid lätt att öppna, och Lambert fick nu förklaringen till dubbeldörrarna. Han befann sig i riddar Eriks sovrum och hade kommit dit genom — ett skåp, ett stort skåp av snidad ek, som upptog nästan hela väggen. Riddar Erik hade väl gömt sitt var icke lätt för främlingen att ana, att vägen dit gick genom det stora skåpet. Nu befann sig Lambert på känd mark, och det var honom ingalunda svårt att leta sig väg till vestibulen och därifrån genom den förut omtalade sidodörren ut i fria luften. Men någon sömngångerska kunde han icke upptäcka. Var det Anna, som slagit igen trappluckan och därigenom fångat honom — och vem skulle det annars ha varit? — så hade hon redan hunnit tillbaka till sin bädd. En halvtimme senare finna vi Lambert i sin kammare. Fördjupad i tankar satt han med ett obrutet brev i handen, liksom hade han varit rädd att öppna det. Det var det brev, som Mala Spina givit honom i Danzig, med föreskrift att icke öppna det förrän han upptäckt, var de tolv silverapostlarna voro gömda. Mången gång hade han känt sig frestad att bryta emot Mala Spinas bud och intränga i brevets hemligheter. Därigenom skulle han ju fått veta, vad som skulle ske, sedan upptäckten blivit gjord. Men av fruktan hade han betvingat sin nyfikenhet. Nu hade han däremot rätt att läsa detta brev, ja, det var till och med hans plikt. Men nu var han rädd för den hemlighet, som lurade bakom inseglet. Kanske innehöll det en befallning, som det skulle kännas tungt att uppfylla. Lambert kände i sitt inre en obenägenhet att förråda riddaren, som han förr knappast skulle ha trott vara möjlig. Skulle brevet döma honom att bestjäla, kanske mörda sin välgörare? Det var det han misstänkte, och det var det som vållade hans tvekan att öppna det. Trots jesuitskolan i Braunberg och trots de demoraliserande. Vandringsåren i Tyskland, var dock Lamberts hjärta icke helt och hållet fördärvat, och det var med en viss förvåning för honom själv, som han gjorde denna upptäckt. Omsider bemannade han sig och bröt brevet. Och då han läst det, kände han en viss lättnad. Det innehöll blott en befallning att han i chiffer skulle uppsätta en noggrann beskrivning på var apostlarna förvarades och huru man lättast skulle intränga i gömstället. Denna beskrivning skulle inneslutas i ett brev, som till utanskrift bar 12 kors. Och brevet skulle han i hemlighet inlägga under en viss, noga beskriven gravsten i St. Laurentii kyrka i Söderköping. Därefter skulle han i lugn och ro avvakta vidare befallning. Tills vidare åtminstone kunde han således kvarstamia på Mem och avvakta vad komma skulle, och detta uppskov skänkte honom en viss tillfredsställelse.

SEXTONDE KAPITLET

Onsdagsbröllopet på Stegeborg

Ett par veckor hade gått efter jungfru Sigrid Brahes ankomst till Stegeborg och vi befinna oss i slutet av mars. Under denna tid hade ingenting annat märkligt inträffat, än att änkedrottning Gunilla, som fått spörja att hennes förrymda hovtärna pehöll sig på Stegeborg, låtit genom sin hovmästare reklamera henne, fast utan resultat, samt att riddar Johan Gyllenstjerna en vacker dag infann sig på borgen och blev på det vänigaste mottagen av prinsessan. Detta senare väckte dock föga uppmärksamhet inom det lilla hovet, ty herr Johan hade mer än en gång förut gästat prinsessan, och hans kärlekshandel med Sigrid Brahe, vilken ju allmänt betraktades såsom Erik Bjelkes trolovade, hade ännu ej hunnit bli känd på Stegeborg. Så hände det sig en dag, som just var en onsdag, att prinsessan till icke ringa förvåning för hovfolket lät tillsäga, att slottskyrkan skulle klädas med granris, bonader och mattor, alldeles som gällde det att fira en stor fest. Och på samma gång ick köksmästaren befallning att ställa i ordning en festmåltid slottets riddarsal, som likaledes pryddes och pyntades på bästa vis. Och prinsessan övervakade själv alla dessa tillrustningar med ett intresse, som hon icke på mången god dag ådagalagt för husliga angelägenheter, något som hon annars helt överlämnade åt sina underlydande. Man undrade och sporde varandra, vad detta månde betyda. Vad kunde det vara för en fest, som skulle firas? Vad som gjorde saken ännu mera mystisk var, att inga anstalter gjordes för att emottaga främmande gäster, varav kunde slutas, att inga dylika väntades. Det måste således vara fråga om en fest för endast det lilla hovets egna medlemmar, men kunde det gälla? Slutligen gick nyfikenheten så långt, att slottets »oldfru», den gamla trotjänarinnan Sisela, som burit prinsessan Anna på sina armar, då hon var ett litet barn och allt sedan tjänat henne såsom den mest förtrogna av hennes tjänarinnor, beslöt att på allmän begäran taga bladet från munnen och rent ut fråga prinsessan, vad alla dessa tillrustningar betydde. Men hon fick ett så snävt svar, att varken hon eller någon annan vågade göra om försöket. En främmande gäst, synbarligen väntad av prinsessan Anna, anlände dock till Stegeborg alldeles lagom att deltaga i middagsmåltiden, det var herr Lindorm Bonde, konung Sigismunds sändebud i Sverige vid denna tid. Middagen åts dock alldeles som vanligt, men efter dess slut tillkännagav prinsessan, att hela hovet, var och en kladd i högtidskläder, skulle infinna sig kyrkan till gudstjänst klockan 5. Ny förundran! Prinsessan hade just icke gjort sig känd för kyrksamhet. Det gick mången söndag utan att hon satte sin fot i Guds hus, hur tillgiven hon än annars var den lutherska läran, åtminstone då det gällde att taga den i försvar gent emot katolikerna. Och nu ställde hon till mässa mitt i veckan. Vad skulle detta betyda? Emellertid var det näppeligen någon inom den lilla hovstaten på Stegeborg, som icke i god tid infann sig i den festligt klädda kyrkan, full av nyfikenhet, om än icke av andakt. Och denna nyfikenhet minskades ingalunda, då man såg, att prinsessan och hennes hovtärnor ifört sig icke blott helgdagsdräkter utan även sådana prydnader och smycken, som icke brukade komma fram utom vid särdeles högtidliga tillfällen. Fader Nicolaus Magni Eosander, kyrkoherde i Skällvik, varunder Stegeborg slott lydde, förrättade gudstjänsten i vanlig ordning, men de flesta av åhörarna lyssnade nog med ganska förströtт sinne till hans med många vältalighetsblomster prydda predikan, ty de tänkte mera på den överraskning som väntade än på prästens ord. Och omsider slog ock stunden, som skulle lisa deras nyfikenhet. Då gudstjänsten var slut, trädde fader Nicolaus framför altaret och samtidigt reste sig Lindorm Bonde, räckte Johan Gyllenstjerna sin hand och förde honom fram till altarskranket. Nu reste sig också prinsessan, tog jungfru Sigrid Brahe vid handen, förde henne fram till altaret vid Johan Gyllenstjernas sida och fäste en krans av friska, doftande blommor på hennes hår. Därefter började fader Nicolaus läsa vigselformuläret och sammanvigde riddaren, riksamiralen och lagmannen i Tiohärads lagsaga Johan Gyllenstjerna till Lundholm med dygderika jungfrun Sigrid Brahe, dotter till avlidne Peder Brahe, greve till Visingsborg, friherre till Rydboholm m. m. Bröllop! — Detta var

således gåtans lösning, och på en onsdag, fast dylika familjehögtider annars alltid brukade hållas på en söndag. Också blev detta improviserade bröllop allmänt känt under namnet: »Onsdagsbröllopet på Stegeborg» och under denna benämning är det icke blott besjunget i folkvisan Utan ock omtalat i historien. Men att bröllopet firades på en onsdag var icke det enda, >m beredde de närvarande undran och bestörtning. Varken bruden eller brudgummen hade någon släkting närvarande vid detsamma, och detta var något den tiden oerhört. Att bruden enligt de flestas förmodan var en annans trolovade, finge ju passera, ty sådant hade man hört förr, men utan släkt vid bröllopet, se det var värre. Också var det ingen ända på tissel och tassel mellan kyrkfolket, sedan ceremonien blivit fullbordad. Men detta avbröts genom prinsessans inbjudning att deltaga i bröllopsfesten i riddarsalen, dit man genast skulle begiva sig, och där bröllopsmåltiden redan var dukad. Var det endast av vänskap och medlidande för sin väninna, som prinsessan Anna genom sitt maktspråk åstadkommit denna brådstörtade äktenskapliga förening? Ja, därom är svårt att döma, ty att intränga i de innersta motiven för handlingar, som ligga så långt tillbaka i tiden, lyckas väl knappast ens för romanskrivaren. Med kännedom om prinsessan Annas karaktär låter det emellertid mycket väl tänka sig, att onsdagsbröllopet på Stegeborg å hennes sida också kunde vara ett schackdrag gent emot änkedrottningen och hennes parti, ett vedergällningens hugg för det nederlag, hennes egen kärlekslycka lidit till följd av intriger just från det hållet. Men i så fall blev hennes seger dyr — ehuru ännu dyrare för motståndarinnan, ty det säges, att drottning Gunillas två år senare inträffade död i icke ringa mån påskyndades av hennes grämelse över att genom »onsdagsbröllopet på Stegeborg» se sina käraste planer korsade. Vi begiva oss till den stadiga, festligt prydda riddarsalen på Stegeborgs slott och kunna icke annat än beundra den rika bröllopsprakt, som på så kort tid och utan att flertalet av de medverkande kände ändamålet för detsamma, åstadkommits. Väggarna voro behängda med konstnärligt vävda tapeter, vilka om de bevarats till vår tid, skulle uppvägts med guld, det stora bröllopsbordet glänste av silver och kristall och dignade under kostbara rätter och vid övre bordsändan hade upprests en guldbroderad tronhimmel eller s. k. päll, under vilken prinsessan satt med bruden på sin ena sida och brudgummen på den andra. Fader Nicolaus hade berett sig på att efter gammal sedvänja. Enligt vilken detta var ett monopol för prästen, hålla talet till brudparet, och han hade redan börjat att harskla sig såsom en förberedelse till denna viktiga del av bröllopsceremonien, då an till sin innerliga och stora förundran blev förekommen av ingen mindre än prinsessan själv. Hon omtalade sin gamla och beprövade vänskap för bruden, berörde till och med det kända förhållandet, att denna, fastän yngre till åren, varit nära att bli hennes styvmor, samt övergick därefter till några allmänna betraktelser över kärlekens oberäknelighet. Den lille vingade guden, sade hon, siktar stundom åt ett håll och skjuter på ett annat. Så hade det kommit sig, att hennes kära Sigrid Brahe råkat att förälska sig i Johan Gyllenstjerna, under det hon varit trolovad med en annan. Men äktenskapet, menade hon, vore icke en affärshandling, där bebrevade avtal gällde, utan kärleken vore det enda mynt, som vid slikt fall vore gångbart. Därför hade hon icke kunnat likgiltigt åse, huru hennes mest älskade väninna släpades till altaret med en man, som hon icke iunde älska, utan då hon, prinsessan, anropades om hjälp och tröst, hade hon beslutat att i ett hugg upplösa alla gamla bindande släktknutar och låta de älskande få varandra. Och sedan detta nu vore ett av kyrkan helgat faktum, så måtte släkten i Guds namn säga vad den ville. Därför ville hon bära ansvaret, och ansåg sig desto lättare kunna göra det, som konungens representant i Sverige, herr Lindorm Bonde, gillat företaget och därvid biträtt. Nu ville hon emellertid med de närvarande dricka en skål för de nygifta och nedkalla Guds välsignelse över deras framtida samliv. Skålen dracks med hänförelse och under högljudda lyckönskningar till de nygifta. Gösta Svan hade just satt bägaren ifrån sig, då en av

betjänterna rörde vid hans skuldra och viskade: — Herre, där nere stå två riddare, som enständigt begära få tala vid eder. Gösta gick ned utan att taga närmare besked om vilka riddarna voro, ty det vore ju ej ovanligt, att vägfarande sådana gästade Stegeborg, »De komma rätt till pass till bröllopsfesten» var hans outtalade tanke, under det han gick nedför trappann. Då han kom ned i vestibulen, blev han helt häpen, ty han stod ansikte mot ansikte med Gustav Brahe, och i dennes sällskap befann sig Johan Sparre. Den tanken slog honom nu, att de väl ändå kommo så lagom till pass. Det var för övrigt icke svårt att se, att de båda riddarna voro i hög grad upprörda. Särskilt gällde detta om Gustav Brahe. Han var blossande röd i ansiktet, och utan att ens ge sig tid att hälsa, grep han Gösta hårt i armen och sade med en röst. Som lät hes och darrande: — Säg mig på riddersmannatro, om det är sant, som man nyss sagt mig, att prinsessan i dag låtit viga min syster vid Johan Gyllenstjerna … Ja, det är sant, svarade Gösta. Vi hålla just på med bröllopsmåltiden. — Det är oerhört! Utropade Johan Sparre. Gustav Brahe tog ett par steg åt trappan, men Gösta hejdade honom. — Vad ämnar du göra? Sporde han. — Taga Sigrid med våld och föra bort henne framför sadeln på min häst! Svarade han med gnistrande ögon. Gösta drog sin värja och ställde sig framför trappan. Först över mitt lik, sade han, leder vägen till bröllopssalen, om du går den i sådana avsikter. Även Brahe drog sin värja, och säkert skulle en fäktning på liv och död ha uppstått i trappan, om icke Sparre trätt emellan. — Lugna dig, Gustav, sade han, och förgrip dig icke på fröken Annas borghöghet. Vi komma för sent, och gjord gärning kan icke ändras. Såväl Sparre som Gösta Svan talade nu lugnande ord, och snart lade sig den första uppbrusningen hos Gustav Brahe. Gående fram och tillbaka i vestibulen med klirrande sporrar lät han dem tala, och efter en stund sade han: — Jag vill tala vid prinsessan, men, märk noga, henne enam. För mig till ett avsides rum och bed henne möta mig där. Denna begäran villfor Gösta gärna, och efter en stund blev han åter synlig i bröllopssalen, där nu glädjen stod högt i tak. Han ställde sig bakom prinsessans stol och viskade några ord hennes öra, som gjorde henne helt vit om kind. Men efter en kort ursäkt till brudparet, följde hon honom ut, utan att detta syntes väcka någon vidare uppmärksamhet. Något senare finna vi prinsessan Anna och Gustav ensamma i en av slottets inre kammare. Prinsessan syntes upprörd, men Brahe talade med ett visst tillkämpat lugn. I hans ord klang dock en ton av bitterhet, som icke kunde fullt undertryckas. Föga anade jag, sade han, då jag i dag på änkedrottningens begäran begav mig hit för att komma till vänlig uppgörelse rörande min syster Sigrid och återföra henne till släkten, att mitt förehavande skulle få en så snöplig utgång. Detta var då ditt ärende! — Ja, det offentliga — men jag hade ock ett annat. Och detta var … Att genom ärlig uppriktighet sönderriva det nät av lögner och intriger, som elaka människor spunnit till en skiljemur mellan dig och mig. Men det ärendet är nu lika ohjälpligt förlorat som det andra. — Varför skulle det vara så? Äro dina ögon lika väl öppnade för falskheten av det, som skilt oss åt, som mina numera äro det, så synes mig att skiljoväggen bör vara fallen. — Det skulle den också vara, om icke du själv rest upp den ånyo och gjort den mycket starkare än förut. — Varigenom har jag detta gjort? Genom att skymfa min släkt.

Huru! Skulle jag ha skymfat Braheslägten! Den beskyllingen faller mig underligt före. Vari skulle då denna skymf bestå? — Däri, att du mot släktens vilja och i dess frånvaro bortgift en av dess döttrar, vilken till på köpet var trolovad med en annan och vars löftesbrott sålunda sätter en ful fläck på hela släkten. — Jag är själv kvinna, och så länge jag lever, skall jag hävda kvinnans rätt att själv bestämma över hjärta och hand! Dessa ord uttalades med fast stämma och en höghet i blick och åtbörder, som synbarligen imponerade på Brahe. Hon tillade med mildare röst: — Mig synes att vad som skett icke är värre än att en uppgörelse och försoning bör kunna ske när som helst, och jag för min del vill tillmötesgå alla rimliga önskningar för vinnandet av detta mål. Du klagar över att ingen av Braheslägten varit

närvarande vid bröllopet. Gott, bröllopsmåltiden är ännu ej avslutad, du är släktens huvudman, träd in i bröllopssalen, sätt dig närmast högsätet och drick brudparet till — sedan må väl ingen kunna säga att Sigrid Brahe trätt i brudstol i släktens frånvaro. Detta vore en klok mans sätt att ställa till rätta en sak, som han i alla fall ej förmår att ändra. Kanske vore det så, men det är icke mitt. Nu återstår för mig endast att som släktens huvudman framställa en begäran. Nej, en fordran. — Och den är .. — Att min syster Sigrid genast följer med mig härifrån. Vad som är gjort, kan icke ändras, och jag lovar dig vid min riddersmannaära, att göra allt för att förmå Erik Bjelke att godvilligt återgiva Sigrids löfte. Därefter skall jag genom ett för släktens ära och anseende passande bröllop på Rydboholm låta bekräfta den vigsel, som i dag ägt rum. — Ja, svarade prinsessan med en viss skärpa i rösten, om hennes man Johan Gyllenstjerna tillåter det, så må hon i morgon medfölja dig, men icke förr. — Är detta ditt sista ord, fröken Anna! — Ja, det är det. I så fall farväl, och må Gud förlåta dig, vad du brutit emot en av landets ädlaste släkter. Jag har älskat dig, stolta och självrådiga Vasadotter, och jag gör det ännu. Men mellan oss kan aldrig återknytas det band som varit — aldrig. Det löftet giver jag dig dock, att jag, sedan jag frivilligt avstått Vasadottern, aldrig skall träda i äktenskap med någon annan. Farväl! Med dessa ord kysste han hennes hand, bugade sig till avsked och gick utan att se sig tillbaka. Men med handen tryckt emot hjärtat stod prinsessan och lyssnade efter hans bortdöende steg. Därpå sjönk hon på knä vid fönsterbänken, viskande: »Han skall hålla sitt löfte», lutade huvudet i händerna och grät. Några minuter senare tog prinsessan Anna åter plats under tronhimlen vid bröllopsbordet, och ingen kunde se på hennes ansikte, att hon gråtit. Ja, många av gästerna hade icke ens märkt hennes korta frånvaro. Men med dånande hovslag redo Gustav Brahe och Johan Sparre bort ifrån Stegeborg. Ännu dracks, glammades och skämtades länge i bröllopssalen på Stegeborg, men omsider blev det tyst i borgen. Det ena ljuset efter det andra slocknade i de långa fönsterraderna och allt blev stilla och lugnt i nattens ro. Endast vakternas enformiga tramp störde tystnaden. Onsdagsbröllopet på Stegeborg var slut, men länge skulle dess efterdyningar räcka. Det gav anledning till en dödlig fiendskap emellan några av Sveriges mäktigaste och förnämsta ätter, och denna fiendskap gick så långt, att den blev en riksdagsfråga. Först vid riksdagen i Söderköping lyckades det nämligen att åvägabringa en försoning. För prinsessan Anna blev detta bröllop än mera ödesdigert. Att det för alltid skilde henne ifrån barndomsvännen Gustav Brahe, var den för henne kanske smärtsammaste av dess verkningar, men det medförde ock många andra ledsamheter, varav ett dundrande bannebrev från farbrodern hertig Carl icke må förgätas, samt ett spänt förhållande till några av de förnämsta familjerna, vilket kanske mera än Sigismunds nederlag år 1598 bidrog till hennes beslut att för alltid lämna fäderneslandet och bosätta sig i Polen.

Det hade ursprungligen varit Johan Gyllenstjernas mening att en av dagarna efter bröllopet med sin unga fru begiva sig till sin gård Vrigstad i Småland för att där tillbringa smekmåladen. Men genom en tillfällighet blev det bekant på borgen, att Bjelkarna med en väpnad hop av sitt husfolk lagt sig i försåt för honom i avsikt att under resan dräpa honom och bortröva bruden. Och då herr Johan för tillfället icke hade mer än några få tjänare till sin disposition, beslöt han att antaga prinsessans inbjudan att tills vidare med sin maka kvarstanna på Stegeborg. Dess fasta murar och en besättning av över 50 man, vilken dessutom Söderköpings borgare voro skyldiga att vid tillfälle förstärka, erbjöd en säkerhet, som det under sådana förhållanden skulle varit en galenskap att uppgiva. Först efter mer än tvenne veckor, d. v. s. i mediet av april, ansågos vägarna någorlunda säkra för Bjelkarnas anslag,

och då företogs äntligen Smålandsresan. Men prinsessan Anna, som ansåg att största försiktighet vore av nöden, för den händelse Bjelkarna ännu icke uppgivit sina våldsplaner, gav Gösta Svan order att med 30 ryttare beledsaga makarna Gyllenstjerna under den första dagsresan. Prinsessans farhågor visade sig emellertid obefogade, intet som helst äventyr mötte de resande, och då det led mot aftonen bjöd Gösta sina skyddslingar farväl och återvände emot Stegeborg, som icke för länge borde sakna en så stor del av sin garnison och vilket han hoppades uppnå under natten. Det stod dock skrivet i ödets bok, att återfärden icke skulle bli lika fri för äventyr som bortresan. Vid midnattstid passerade Gösta i spetsen för sin lilla trupp det i god ro sovande Söderköping och därpå gick det i friskt trav vägen nedåt Stegeborg. Då han hunnit något litet förbi Skönberga kyrka, väcktes han plötsligt upp ur sina tankar av skott, först ett, så ett till och sedan flera, det ena efter det andra, än enstaka,än i hela salvor. Han stannade och lyssnade. Det kunde icke betvivlas att en skarp strid pågick någonstädes i närheten norrut — han tyckte av ljudet att döma, som vore det vid Mem. Skulle riddar Erik Bagge ha blivit överfallen på sin gård och av vem? Även vaktmästaren, som var hans närmaste underbefälhavare, tyckte att skotten kommo från Mem och trodde att en nattlig strid måste utkämpas därstädes. Gösta besinnade sig ett ögonblick. Kunde han lämna sin vän riddar Erik i sticket, om han blivit överfallen på sin gård? Nej! Och han visste att ungefär mitt för den plats, där han befann sig, var ett vadställe i Storån, som kunde passeras av ryttare. Han tvekade icke längre, gav ett kommandoord och i nästa ögonblick ilade den lilla truppen markledes i fullt galopp i riktning mot Mem.

SJUTTONDE KAPITLET

Ett nattligt överfall

För att erfara, vad den nattliga strid betydde, som förmått Gösta Svan att med sina ryttare vika av vägen och skynda till undsättning, måste vi begiva oss till Mem samt därvid gå några timmar tillbaka i tiden. Gamle Velam hade för vana att tidigt gå till sängs och oaktat sin höga ålder led han, tack vare ett rörligt och verksamt liv, sällan av sömnlöshet, annars ofta en av ålderdomens svåraste åkommor. Men någon enstaka gång hände det, att han i timtal vände och vred sig på sin bädd utan att finna ro. Och vanligen inträffade det då, att han under sömnlöshetens plåga ytterligare pinade sig genom föreställningar, att han under dagens bestyr glömt eller försummat något, och då fanns ingen annan hjälp än att stiga upp och övertyga sig om hur det i verkligheten förhöll sig med dessa vanligen inbillade underlåtenhetssynder. Ett dylikt fall hade inträffat denna afton. Gubben kunde icke sova, och under sitt vakande inbillade han sig bland annat, att han glömt att låsa en inre dörr till rustkammaren, där han under eftermiddagen varit träget sysselsatt med att omse, putsa)ch ordna en mängd där förvarade saker. Rustkammaren var gubbens ögonsten, och tanken att han genom sin vårdslöshet utsatt denna helgedom för att beträdas av obehöriga personer, kanske tjuvar och skälmar, pinade honom till den grad, att han beslöt att stiga upp och

begiva sig dit för att se efter. Tänkt och gjort. Gubben klädde sig skyndsamt, och utan att bry sig om någon lykta, ty det var icke särdeles mörkt i aprilnatten, trots de drivande molnen, och dessutom kände han ju så väl varje vrå på Mem, att han kunde hitta i det svartaste mörker, begav han sig ut och gick raka vägen till rustkammaren. Denna var en rymlig sal, som gick tvärs igenom en av de i endast en våning uppförda sidoflyglarna. Mot borggården hade den utom dörren ett par förgallrade fönster, men utåt trädgården, som låg på andra sidan om denna flygel, endast några smala skottgluggar i den tjocka stenmuren. På ena sidoväggen fanns en dörr, vilken medelst en korridor förde till andra ekonomilokaler. Det var denna dörr gubben trodde sig ha glömt låsa. Väl inkommen i rustkammaren övertygade han sig snart om att hans farhåga var ogrundad och dörren ordentligt stängd, men just som han stod i begrepp att åter avlägsna sig, hejdade han sig, ty han tyckte sig höra viskande röster. Vad skulle det betyda och varifrån kommo de? Ja, det kunde han i början ej upptäcka, men då han närmade sig de öppna skottgluggarna förnam han, att de härledde sig från tvenne personer, vilka stodo i trädgården, och av vilka han genom en skottglugg kunde svagt skymta den ene, en undersätsig karl klädd som sjöman, men den andre kunde han icke se. Samtalet fördes på tyska, men som gubben Velam under sitt långa)ch omväxlande liv kommit i beröring med många tyskar, hade han lärt sig tillräckligt av deras språk för att åtminstone delvis uppfatta samtalet. — Kom ihåg ditt löfte, sade den ena rösten, att du eller ditt folk icke skall skada den gamle till liv eller lem, och ej heller hans dotter. — Så sant jag heter Kurt Rosegger, svarade den andra rösten, så skall icke ett hår krökas på deras huvuden. — Men, återtog den första rösten, icke heller vill jag, att du dödar riddaren utan endast binder honom eller på annat sätt gör honom oskadlig, medan I bortfören skatten. – Även det lovar jag, svarade den andra rösten, så vida han icke sätter sig till för svårt motvärn under striden. — Jag hoppas, vi skola undvika strid. Detta var de sista ord gubben Velam hörde, ty därefter av»snade sig de samtalande. Gubben Velam stod som förlamad. — Den gamle och hans dotter — binda riddaren — bortföra skatten … Men rösten, rösten — rösten av den man, som lan icke kunde se, var det icke en bekant röst — var det icke Lambert? — Omöjligt! — Icke kunde Lambert deltaga i dylika anslag! Men nu var icke tid att fundera — här måste handlas, ty det i^ar uppenbart, att Mem hotades av en stor fara. Och denna tanke ryckte gubben ur den förlamning, som samtalet och de gruvliga misstankarna väckt. Med en ynglings rörlighet skyndade han till porttornet, övertygade sig om, att porten var stängd och att vakten icke sov. Därpå ilade han till borgstugan och väckte huskarlarna, vilka han befallde att genast /äpna sig, begav sig därefter åter upp i porttornet för att speja, men kunde icke se något misstänkt. Då beslöt han att väcka riddaren. På vägen till huvudbyggnaden tittade han in i sonens kammare. Lamberts säng var tom. I början ville icke riddar Erik tro, vad gubben berättade. — Månne du inte drömt allt det där? Sade han. Men då han i sällskap med Velam begivit sig till den plats, där man kunde överskåda trädgården, upptäckte hans skarpa gon, vad icke gubben kunnat se, nämligen att bakom dess täta ickar och snår rörde sig dunkla gestalter, och ett icke ringa antal sådana. Ja, om en stund blev en hel flock synlig, vilken släpade på en stege, som de började resa upp mot en vindslucka, som alltid brukade vara stängd, men nu stod öppen. Vi ha förrädare i gården, mumlade riddar Erik, ty denna lucka kan öppnas endast inifrån. Emellertid vidtogos sådana åtgärder, att de män, som i en ang rad rusade upp för stegen, sedan den blivit upprest, visades tillbaka med blodiga pannor. Det var nu som de första skotten föllo. Tack vare gubben Velams sömnlöshet och hans idé att begiva sig till rustkammaren, hade de hemlighetsfulla fiendernas försök att med överraskning taga Mem misslyckats. Mem var icke en be fästad borg. Den ägde varken vallar eller gravar, ja, inte ens palissader, men gården hade dock blivit byggd med tanke på försvar, ty dess längor inneslöto en fyrkant, vartill endast en ingång förde, porten, och den försvarades av ett fast

torn, som ägde både kanoner och fällgaller. Det ir sålunda icke omöjligt att bakom dessa längors fasta stenmurar, vilka ägde talrika skottgluggar men inga fönster utåt. Försvara sig mot en ej alltför manstark fiende. Och gården var väl försedd med vapen och ammunition. Däremot var det klent med besättningen, ty endast ett tiotal huskarlar funnos för närvarande hemma, och då denna lilla hop skulle fördelas längs hela den vidsträckta fyrkanten, måste bevakningen mångenstädes bli för svag. Dessutom hade de sammanhängande fasta linjerna en svag punkt. I fyrkanten ingick nämligen en mindre länga, den s. k. badstugan, vilken visserligen var av sten, liksom de andra, men så låg, att dess torvtak lätt kunde uppnås och genomlbrytas av en fiende. Detta var just vad som skedde. Sedan försöket att osedda inkomma genom den öppnade vindsluckan misslyckats, företogo angriparna ett häftigt anfall mot en av de större längorna. Det var det skarpa skjutandet vid detta anfall, som Gösta Svan och hans trupp hörde på andra sidan Storån. Men detta anlopp, som drog flertalet av försvararna till den hotade punkten, var endast en krigslist, ty medan denna å angriparnas sida gagnlösa strid pågick, bröt sig en annan trupp in på badstugans vind och uppnådde därifrån borggården samt föllo riddar Erik och hans män i ryggen. Detta avgjorde striden. Det blev omöjligt för gårdens försvårare att hålla stånd emot angrepp från två sidor, och enär ! voro för fåtaliga att slå sig igenom den på borggården inkomna övermakten och sålunda icke kunde draga sig tillbaka till huvudbyggnadens fasta murar, beslöt riddar Erik Bagge att med sina män kasta sig in i porttornet. Där fanns ammunitionsförrådet och där skulle de säkert kunna hålla sig, om det så vore ett par dygn. Visserligen vore huvudbyggnaden med allt vad den innehöll därmed prisgiven, men nöden har ingen lag och riddar Erik ville ej på ett tvivelaktigt genombrytningsförsök spilla sina fåtaliga tjänares liv. Hellre finge då rövarna, eller vad de voro för något, ty fortfarande svävade han därom okunnighet, plundra huvudbyggnadens skatter — om de kunde finne de dyrbaraste av dem, vilket han dock betvivlade. Från porttornet hoppades han dessutom kunna utsända bud, som skulle kalla godsets underhavande och grannarna till ijälp. En flock väpnade bönder borde snart kunna vara på platsen, och då skulle han snart driva bort inkräktarna ur huvudbyggnaden. Knappt hade emellertid riddaren och hans folk dragit sig tillbaka i porttornet förrän striden så gott som alldeles avstanide. Endast ett mindre antal av angriparna kvarstannade framför detta för att hålla riddaren och hans folk inneslutna. De övriga spredo sig i gårdens längor för att plundra, och företrädesvis höllo de sig därvid till huvudbyggnaden, framför vars dörr ställdes en stark vakt, under det anföraren själv, åtföljd av en mindre hop, begav sig in i huset. — Det tyckes mindre vara min person, de vilja åt, sade riddar Erik, i det han så gott aprilnattens mörker medgav betrak tade inkräktarnas förehavanden, än fastmer min egendom. Det måtte vara sjörövare, som av rovlust lockats djupt in i Slätbaken, men huru de oantastade kunnat passera Stegeborg, synes mig som en gåta. — Kanske, svarade gamle Velam, som stod bredvid sin herre, ha de gömt sitt fartyg i skärgården på andra sidan Stegeborg och därefter genom skogarna begivit sig hit. Såsom det sedan visade sig, gissade gubben härvid icke så orätt. — Men, återtog riddaren, ha de företagit en slik skogsvandring längs norra stranden av Slätbacken, så måste de ha haft någon vägvisare. För övrigt framgick ju av det samtal, du hörde, samt av den inifrån öppnade vindsluckan, att någon förrädare måste finnas i gården. Vem menar du, att den månde vara? Gubben slapp besvara denna fråga, som i hög grad upprev de förfärliga misstankar, vilka icke ens under striden övergivit honom, fast han ingenstädes sett till sin son, varken bland angriparna eller bland försvararna. Bådas uppmärksamhet riktades nämligen nu åt ett helt annat håll. Utifrån fältet hördes ett dovt buller, vars närmare beskaffenhet de i början hade svårt att uppfatta, men som snart igenkändes såsom dånet av en galopperande ryttartrupp. — Vid vår Herres trä, sade riddar Erik, är detta ljudet av kavalleri och det närmar sig hit för varje minut! Antingen få vi

undsättning, fast jag knappast kan förstå varifrån den kan komma, så vida icke några av hertigens folk händelsevis befunnit sig i närheten och hört skotten, vilket jag likväl knappast har skäl att förmoda, eller ock tillhör det fienden, men då kan det heller icke vara sjörövare.

ADERTONDE KAPITLET

En välkommen hjälp

Lösningen av gåtan var icke avlägsen. Inom några få minuter höll Gösta Svan framför porttornet, förklaring gavs, porten öppnades, och innan sjörövarna ännu hunnit få en aning om att nya fiender ankommit, störtade truppen in på borggården och angrep till häst den framför huvudbyggnadens dörr samlade rövarflocken, varvid naturligtvis riddar Erik och hans folk ingalunda försummade att kraftigt biträda. Det blev ett tumult och en förvirring på borggården, som icke kan beskrivas. Anföraren, samma undersätsige person, som gamle Velam sett genom skottgluggen, måste lämna sitt förehavande i huvudbyggnaden för att skyndsamt samla sitt folk till försvar, och fastän han gjorde detta med beundransvärt mod och skicklighet, visade det sig snart, att han ej kunde hålla stånd emot angreppet. Riddar Erik hade trott att sjörövarna nu skulle draga sig in i huvudbyggnaden och försvara den, varigenom han hoppades kunna fånga hela truppen, men sjörövarekaptenen var honom för slug och erfaren. Inseende vådan av en dylik fälla, även om den skulle giva hans i trångmål bragta folk luft för tillfället, slog han sig i stället igenom, uppnådde badstugan och lyckades uppehålla angriparna så länge, att han och hans folk undkommo samma väg, som de kommit in, nämligen genom badstugans ramponerade tak. Men denna framgång blev honom dyr, enär många av hans män föllo under denna reträtt. Och föga bättre blev det för dem, sedan de kommit ut på de ängar och släta fält, som på denna sida omgåvo gården, ty de förföljdes skarpt av rytteriet och många av dem fingo bita i gräset, innan de uppnådde den skyddande skogen, där förföljelse icke längre var möjlig. Göstas första fråga, sedan man måst uppgiva förföljelsen, gällde vad det var för fiender, han kämpat emot, men riddar Erik hade i detta hänseende föga att upplysa. — Det måtte ha varit sjörövare, sade han, vilka i hopp om rikt byte anfallit gården. Dylika, mestadels tyska, men stundom ock danska friseglare, ha icke sällan gjort strandhugg på kusten, fast mindre ofta under de senare åren. Dock förvånar det mig, att de lyckats komma förbi Stegeborg, som ju särskilt har till uppgift att emot dylika skydda farvattnet till Söderköping. Emellertid har jag sänt spejare ned till viken för att se efter, om de ha någon farkost därstädes. I så fall skulle vi kanske kunna fånga hela sällskapet, innan de åter hinna ut i skärgården. Gamle Velam, som hört Göstas fråga, upplyste nu att han hört anföraren kalla sig Kurt Rosegger. — Kurt Rosegger! — Då är mitt antagande bekräftat, förklarade riddar Erik, ty detta namn bäres av en tysk pirat, som mer än en gång låtit höra av sig i dessa farvatten. Det väckte, vill jag minnas, stort uppseende och mycken ond blod, att befälhavaren på ett av de fartyg, vilka konung Sigismund vid sitt besök i Sverige förhyrt i Danzig för överfarten, enär han funnit de svenska

örlogsskeppen alltför obekväma och illa utrustade, hade till befälhavare just samme Kurt Rosegger. Ett uppror ar nära att utbryta i Stockholm, då folket hörde att en sjörövare, som härjat och plundrat på svenska kuster, var skeppskapten i konungens tjänst, och Rosegger måste hastigt avsegla rån huvudstaden. Emellertid återkommo de av riddar Erik utsända spejarna. De hade nere vid stranden funnit tre stycken lättrodda snipor av det slag, som begagnas av smugglare. Det blev nu klart att sjörövarna kvarlämnat sitt fartyg i något smyghål i skärgården och roddbåtarna smugit sig förbi Stegeborg under nattens mörker. Nu hade de emellertid nödgats lämna båtarna i sticket. Sedan man återvänt till gården, gjordes en annan upptäckt, n i hög grad förvånade riddar Erik. Sjörövarna hade känt hemligheten av den i trappan dolda ingången till den hemliga källaren. Trappluckan var uppslagen, men tack vare Göstas ankomst hade rövarna blivit avbrutna, innan de hunnit öppna källardörren. — Här måste förräderi ha varit med i spelet, sade riddar Erik, i det han betänksamt strök sitt skägg. Men å andra sidan, tillade han, faller det sig svårt att gissa, vem som varit förrädåren, ty utom mig finnes det endast två personer på gården, som känna hemligheten av denna ingång, men ingen av dem kan jag misstänka, ty de äro gamle Velam och hans dotter. Och på dem litar jag lika säkert som på mig själv. Någon måste ha utlistat hemligheten och därefter förrått den för sjörövarna. Men vem är denne någon? Svaret på denna fråga gav sig självt, då det upplystes, att Lambert Velamsson var spårlöst försvunnen. Ingen hade sett honom deltaga i striden, varken på den ena sidan eller den andra, men borta var han och ingen kunde säga när han försvunnit. Gamle Velam hade anat detta från den stund, då han i rustkammaren lyssnade till samtalet mellan sjörövarekaptenen och en person, som han väl hörde, men icke kunde se. Han hade igenkänt sin sons röst, och hans misstanke bekräftades, då han fann dennes säng tom. Det var ett hårt slag för gubben Velam, så hårt till och med, att det på några minuter gjorde honom tio år äldre. Under stridens tummel hade han icke haft tid att tänka på sonens brott, men nu efteråt tänkte han desto mera. Och hans förtvivlan var så djup, att riddar Erik måste trösta honom, hur uppretad han än kände sig emot den pliktförgätne sonen, som lönat allt det goda man gjort honom med det nesligaste förräderi. Vi lämna emellertid faderns vrede och förtvivlan över sonens trolöshet och systerns sorg för att i stället nämna de oväntade följder, som det nattliga anfallet på Mem och hans åtgöranden därvid medförde för Gösta Svan. Det gav nämligen den yttre anledningen till att den unge mannen nu i hast kom att fatta ett beslut, som länge legat honom i tankarna, men som han icke förut kommit sig för att genomföra, det nämligen, att lämna prinsessan Annas hov och återvända till fädernehemmet. Prinsessan Anna hade aldrig synnerligen älskat sin farbror. Hertig Carl, och dennes anhängare. Men efter det skarpa hanev, som hon i anledning av onsdagsbröllopet fått från hertigen, stegrades hennes bitterhet emot denne än mera. När hon nu fick höra, att hennes hovjunkare, utsänd i ett helt annat rende, tagit sig för att hjälpa och skydda en av hertigens svurne anhängare, rann sinnet över och i hettan yttrade hon hel hop skarpa ord, vilka förmådde Gösta Svan att ögonblickligen begära sitt avsked, vilken begäran ock av henne bifölls. Följande dag ångrade hon sig och ville göra allt gott igen, men Gösta förklarade, att hans beslut var orygggligt, och ett par timmar senare lämnade han Stegeborg och begav sig, åtföljd av sin ridknekt, raka vägen till Svanas, det kära fädernehemmet i Småland. Här emottogs han med öppna armar av Arvid Svan, som, det han omfamnade sin son, utropade: Nu hoppas jag, att du, min käre son, fått nog av hovlivet och hädanefter stannar hos mig på Svanås för att leva en friboren mans fria och en jordbrukares nyttiga liv. Jag stannar, svarade Gösta. Jag har verkligen fått nog hovlivet, Han höll ord. Först då inbördeskriget tre år senare tände sin brandfackla över allt i svenska bygder, lämnade han fädernegården för att, jämte fadern, än en gång erbjuda konung Sigismund sin tjänst.

NITTONDE KAPITLET

Fäktningen vid Stegeborg

Det är hösten 1598. Mycket hade tilldragit sig under de tre år, vår berättelse vilat. Med rasdös iver och hänsynslös kraft hade hertig Carl skött regeringstyglarna, under det att konung Sigismund överlade utan att handla, tills han sludigen handlade — utan överläggning. Åtföljd av en armé, bestående av dels polska trupper, dels ungrare och tyskar, gick han ombord på en förhyrd flotta, sedan d^en svenska nekats honom, och landsteg vid Avaskär den 30]uli. Oro jäste i sinnena runt om i svenska bygder. Underliga järtecken hade bebådat stormiga tider. I Stockholm hade det od och i Linköping såg man tvenne härar strida på himlen, den ena i polska, den andra i svenska färger. Och den förra segrade. Mera än himlens järtecken torde dock fruktan för hertig Carls hänsynslösa stränghet och maktlystnad ha förmått ett itort antal av den svenska adeln, synnerligast i de södra orterna, att sluta sig till konungen. Men å andra sidan blevo hertigens anhängare och företrädesvis bönderna honom trogna och rustade sig till strid. Hopar av beväpnat folk drogo på alla vägar genom landet, än under konungens fana, än under hertigens, och icke sällan kom det här och där i skogarna till mindre strider och skärmytslingar mellan dessa partigängare. Strider vilka aldrig blivit upptecknade på historiens blad, men som kanske voro icke mindre hetsiga för det. Inbördeskrigets onda lidelser hade blivit lössläppta, och »rätt satt i spjutstångs ände». Sådan blev den första följden av konung Sigismunds återkomst till sitt fädernerike. Sigismunds gamla otur till sjöss förnekade sig ej heller nu, då han i Kalmar åter inskeppade sig för att sjövägen med största delen av sin här begiva sig till Stegeborg. Flottan skingrades av en häftig storm och med knapp nöd och endast åtföljd av några få män nådde konungen omsider sitt föresätta mål och steg i land vid Stegeborg. Vid denna tid låg hertig Carl med hela sin här på Kolmården, och det skulle varit honom en lätt sak, att under de första dagarna efter konungens landsti ning ha tagit honom till fånga. Men han gjorde det icke, oaktat han därtill ivrigt uppmanades av sina vänner. Ännu hade han icke uppgivit hoppet, försäkrade han, på en fredlig uppgörelse med Sigismund, och han ville ej vara den förste att bryta freden. Det är anmärkningsvärt, att den annars så djärve och hänsynslöse hertig Carl ännu, fast med svärdet draget, undvek att slå till. Säkert låg orsaken härtill i hans djupa respekt för lagen. På dess botten ville han stå, då han vädjade till vapnen,)ch så länge icke konungen formligt avslagit hans förlikningsanbud, höll han svärdet tillbaka. Förnekas kan i alla händelser ;ke, att konung Sigismund under de första dagarna efter sin ankomst till Stegeborg, d. v. s. innan hans skingrande armé hunnit samlas dit, befann sig i hertig Carls våld. Man bör hålla detta faktum i minne i anledning av händelser, som senare inträffade. Efter denna orienterande inledning upptaga vi åter berättelsens tråd. Tidigt på morgonen den 8 september 1598 låg Stegeborgs slott och dess omgivningar insvepta i en tät dimma, som även :ör den skarpsyntaste begränsade synkretsen till några få famnar. Men detta oaktat, och fastän slottsklockan på Stegeborg nyss slagit 4 på morgonen, rådde en sällsam oro och

rörelse på borgen. Hästar gnäggade, vapen slamrade, kommandoord på skilda språk ljödo och gång efter annan tågade större eller mindre trupper, än till häst och än till fots, över vindbryggans dånande plankor, fördjupande sig i den täta dimman, vari de efter några steg försvunno. Fill och med konung Sigismund, som annars icke var någon morgonfjäsk, måste redan vara uppe, ty hans stridshingst stod sadlad och pansrad framför trapptornet, otåligt tuggande på betslet, och bakom höll en trupp av det polska livgardet med kungsfanan utvecklad. Man väntade tydligen på konungen. Vadan dessa krigiska förberedelser i den tidiga morgondimman? Jo, det hade försports, att hertig Carl i spetsen för hela sin armé tågade emot Stegeborg och kunde väntas vilket ögonblick som helst. Nu kom konungen ned för trappan, klädd i harnesk och med vajande hjälmbuske. På trappans nedre avsats stannade han och talade några ord med en pansarklädd officer. Det var geleral Fahrensbach, den polska arméns befälhavare. — Är ni viss om, att hertigen, min farbror, åtföljes av hela sin här? Sporde Sigismund. — Ja, alldeles viss, ers nåd. Jag har haft säkra spejare ute och de hava med egna ögon sett upprorsmännen på marsch hit i fulla vapen och hertigen med dem. — Kanske, invände konungen, är det endast hertigens, min le slag han upprepade gånger sänt mig, men vilka jag funnit under min värdighet att besvara. — Å nej, återtog Fahrensbach, meningen är nog att i denna tidiga morgonstund, då hertigen tror oss ännu sova på våra öron. Giva oss en så varm frukost, att ers nåde därefter bleve tvungen att gå in på vilken förlikning som helst. Men upprorsmännen ha gjort upp räkningen utan värden. I stället för att sova har jag berett dem en fälla, vari de med Guds och den heliga jungfruns hjälp skola bli fångade allihop som i en säck. Och Gud, som känner de sina, har gynnat min plan genom att giva oss denna härliga dimma, som kommit alldeles som hade den varit beställd. — Vilka dispositioner har du vidtagit? Sporde konungen, betänksamt strykande sina mustascher. Jag har låtit besätta de höjder, som ligga bakom ängarna, och skickat överste Weiher med 200 tyska ryttare på sidovägar för att avskära upprorsmännen återtåget. Rycka de nu ned på ingarna, vilket är sannolikt, enär de tro sig överraska oss, så angripa vi dem från höjderna i båda flankerna under det borens kanoner spela dem mitt i synen och Weihers tappra bussar hålla dem ryggen varm. Tro mig, ers nåde, det skall bli en härlig Victoria för de polska örnarna och ingen enda av edra upproriska undersåtar, hertigen er farbror inberäknad, skall krypa levande ur den säcken. — Fahrensbach, sade konungen, du är en tapper man och befälhavare. Men i politikens irrgångar är du föga bevandrad. Jag vill själv leda det hela, och det får bero av omständigheterna, om vi skola slå till eller icke. Fahrensbach svarade intet på detta tal, men man såg på min, att han kände sig föga tillfredsställd av konungens anmärkning. Emellertid steg Sigismund och hans följe till häst, vindbryggan nade under hästarnas hovar och truppen försvann i dimman. Vi förflytta oss till en annan plats ett stycke söder om Skällviks kyrka. I början ses intet annat än den grå dimman, tjock så att man skulle kunnat skära den med kniv, fuktig och kall. Men vi höra i stället. Vi förnimma hovslagen av hundratals lastar mot den uppblötta vägens grus, och lyssna vi noga, höra vi även det taktmässiga trampet av tågande soldater samt det slammer av vapen, det dämpade sorl, som alltid följer en marscherande trupp, även då den bemödar sig att göra så ringa buller som möjligt. Och ljudet närmar sig allt mer och mer. Snart dyka lansar upp ur dimman, hästhuvuden sticka fram, hjälmbuskar vaja i töcknet och nu se vi att en ryttartrupp, tågande fot för fot, är alldeles inpå oss. Det ena ledet efter det andra dyker upp ur dimman, de passera, men ständigt komma nya för att plötsligt avlösas av fotfolk och så åter ryttare. Det är hertig Carls armé, som likt dimgestalterna i sagans nattliga tåg av andevärldens härskaror drager förbi. Och snart upptäcka vi den bistre hertigen själv i blänkande harnesk, på vilket dimman avsätter klara tårar, minnande om alla dem, om det hårda hjärtat bakom stålet skulle bringa att flyta. Vid hans sida rider riddar Erik Bagge till Mem. Vi skola lyssna till deras

samtal. — Tänker ers nåd angripa borgen? Sporde den senare. — Nej, svarade hertigen, sådan är icke min avsikt. Det är eke om Stegeborg och än mindre om Sveriges krona jag ämnar nappas med min käre brorson, fast mången tror så. — Nej, det är om lag skall råda i landet och laga beslut aktas. Gång efter annan har jag sänt honom till underskrift de villkor, som rikets ständer och rådet antagit, men han har icke bevärdigat mig med svar. Nu vill jag icke låta honom hålla mig för narr längre och har därför beslutat att klämma ur honom svaret med en tång. Min här är den ena skänkelen i den tången, flöttan, som jag vid det här laget väntar i skären, är den andra. .Su har jag ämnat att med hären tyst och oförmärkt besätta öjderna omkring Stegeborg. När så min väl bevärade och bemannade flotta sticker fram i Slätbacken, så tror jag, att hans majestät skall finna sig vid att svara och därtill giva ett sådant svar, med vilket en ärlig svensk kan känna sig tillfredsställd. — Men om han anfaller ers nåde? Invände riddar Erik. Så får hans majestät skylla sig själv för följderna, svarade hertigen barskt, tilläggande: Har jag blott backarna framför Stegeborg i min hand, så trotsar jag det utländska packet att driva mig därifrån. I detta ögonblick sågs en ryttare rida tillbaka från förtruppen och, hälsande hertigen med värjan, sporde han: — Befaller ers nåd att jag med förtruppen rider i förväg)ch rekognoscerar höjderna på andra sidan kyrkan? Vi äro nu ganska nära borgen. — Det var överste Anders Lennartsson, som framställde denna fråga. Hertigen betänkte sig något, som hade han ett ögonblick anat, vilka ödesdigra följder svaret skulle få, men så sade han: - Nej, rid du sakteliga i täten såsom förut, Anders Lennartsson. Vår herre har givit oss en ypperlig dimma, tack vare vilken jag hoppas vi skola ha intagit höjderna, innan man ännu :åtт morgonsömnen ur ögonen på slottet. Men så skola vi ock göra så lite buller som möjligt. Med detta besked återvände Anders Lennartsson och tåget fortgick som förut i sakta mak. Men detta hertigens svar kom att kosta mycket svenskt blod. Man hade tågat fram ännu ett stycke och förtruppen ankommit till den med väldiga ekar bevuxna backe, som, skild från borgen av släta ängar, låg mitt för Stegeborg. Här vek Anders ennartsson av vägen uppåt backen, ty det var just denna höjd hertigen bestämt till huvudposition för sin här. Men mellan ekarnas stammar glimmade blanka vapen, långa, röda, snöreprydda rockar döko upp ur dimman, kroksablar blixtrade, täta Föllo och skott knallade. Det var ungerskt rytteri, som nu ursinnigt anföll den svenska förtruppen. Nfallet kom så plötsligt och oväntat, att de svenska ryttarna i häpenheten knappast kommo sig före att bruka sina Många blevo på platsen och återstoden kastades i vild Drdning ned på ängen. Men Anders Lennartsson var en för tapper och erfaren krigsman för att ge sig i första hugget. Hastigt samlade han sina män och gjorde ett nytt anfall, och enna gång kastades de mera hetsiga än uthålliga ungrarna tillbaka. Men bakom dem stod polskt infanteri, och mot dess isar bröts svenskarnas anfall. Anders Lennartsson hade visserligen erövrat backens krön, men infanteriet förmådde han icke driva tillbaka. Emellertid hade vapenskramlet och skotten framkallat en ofandig uppståndelse i hertigens här, som till stor del spritt sig över ängen framför ekbacken. Hertigen hade själv ankommit till platsen och ordnade sitt folk till ett nytt, mera manstarkt anfall emot ekbacken, men, medan detta pågick, hade dimman lättat något och nu började kanonerna dundra, dels från slottet, dels ock från en annan, längre åt öster belägen höjd, där polackerna anlagt batterier, vilka sköto på hertigens folk med länkkulor, nedmejande hela hopar av döda och sårade. Bittert ångrade hertigen nu sin oförsiktighet att icke bättre sig för, och med svidande hjärta beslöt han att draga sig tillbaka emot Skällviks kyrka. Men det skulle bli ännu värre. Knappt hade befallningen om återtåg givits, förrän bud anlände att eftertruppen blivit ingripen av manstarkt rytteri. Återtåget var avskuret. Hertig Carl kastade, där han satt på sin svarta stridshingst, längtande blickar mot fjärden, vars stålblanka yta här och där :ram genom dimman och krutröken. Tänk om den väntade flottan komme nu, vilken härlig diversion i polackernas rygg skulle ej den kunna utföra! Men den

kom icke. I stället kom något annat från sjösidan, något till svenskarnas irv. Det var en liten lätt morgonbris, helt obetydlig i början, men med växande styrka. Obarmhärtigt sönderslet den dimmans skyddande hölje, kastade dess trasor än hit och än dit, tumlande om med dem, som hade ett fältslag stått även i luften. På föga mer än en halvtimme var himlen ren, den förut så glåmiga septembersolen sken nu varmt och klart och dimman drev till skogs. Nu kunde ställningen överblickas, och den var allt annat än god för hertig Carl och hans här. Alla de höjder, som han mat besätta, voro redan intagna av konung Sigismund samt späckade med polska kanoner. Och där nere på den släta ängen, ett ypperligt mål för de polska kanoniärerna, stod hertigens här, villrådig åt vilket håll den skulle vända sig för att genombryta denna cirkel av eld och stål. Att stå kvar var omöjligt. Där fanns inte mer än en utväg att välja, och det var att bilda front åt två håll och försöka att slå sig ut. Det var ock vad som skedde. Men Fahrensbach hade gillrat sin fälla väl. Det var icke blott framifrån och bakifrån fallet kom utan även från sidorna. Svenskarna stridde som hjältar. På de flesta punkter var för sig tvungo de utlänningarna att vika, men i det stora hela betydde dessa småsegrar föga, ty det inverkade ej på ställningen i sin helhet. Emellertid var blodbadet förfärligt, synnerligast bland hertigens bondehopar, vilka icke förmådde motstå på samma gång rytteriets anfall och den gruvliga kanonaden, som öppnade djupa revor i deras leder. På en höjd nära stranden höll konung Sigismund, överblickände slagfältet, omgiven av sina män. Plötsligt sågs en pansarklädd riddare stanna framför konungen, sänka sin lans och slå ned hjälmgallret. Det var riksrådet Göran Knutsson Posse, en av konungens tillgivnaste män i Sverige. – Ers majestät, sade han, såsom vän och riksråd bönfaller jag att ers nåde måtte giva befallning om att detta gräsliga slaktande må upphöra. Besinna dock, att detta folk är edra undersåtar och att endast hat och förtvivlan kan spira upp efter en så blodig sådd. Ni kan segra, herre konung, men vad båtar eder segern, om ni ådrager er nationens hat? Gör för Guds skull slut på mördandet! Det var ju icke svenskarna som började anfallet. — Du förekommer mig, svarade Sigismund, jag har redan Utåt att striden skall upphöra. Så långt har jag aldrig velat att det skulle komma. Trots Fahrensbachs kraftiga invändningar höll Sigismund sitt ord. Han utsände genast sina hovjunkare — bland dem Gösta Svan, vilken alltsedan konungens landstigning tjänstgjort i denna egenskap — med sträng befallning åt alla håll, att striden skulle upphöra och att åt hertigens här skulle givas um att draga sig tillbaka. Det var ett vanskligt uppdrag de fått, dessa unga män, ty sedan en strid urartat till ett ursinnigt mördande man mot man, är den icke lätt att stävja, men nsider lyckades det och slaktandet upphörde — till outsäglig grämelse för polackerna, som därigenom «ågo segern ryckas sig ur händerna. Men den som icke försummade att begagna sig av den givna fristen, det var hertig Carl. I god ordning Irog han sina trupper tillbaka, och innan solen dalade låg hans här i en väl skyddad ställning vid Mem. Nu började åter de fruktlösa underhandlingarnas tid, och den slutade först med slaget vid Stångebro den 25 september. Kort efter stridens upphörande tilldrog sig en episod, som för vår berättelse har större betydelse än hela slaget. Det är den vi nu gå att berätta. De svenska trupperna i konung Sigismunds armé hade endast obetydligt deltagit i fäktningen vid Stegeborg. Kanske var det en viss grannlagenhet å konungens eller general Fahrenbachs sida, som velat bespara dem obehaget av att strida emot landsmän, kanske också misstroende. Endast en del av Smålands rytteri hade blivit invecklat i kampen. Men till denna del hörde icke Gösta Svan. Han hade, såsom ovan omtalats, fått anställning som konungens hovjunkare, och i denna egenap hörde han till dem, som under striden omgåvo Sigismunds person. Det var först då det gällde att avbryta striden, som han kom att aktivt ingripa i densamma, nämligen som fredsbudbärare, och det var med hjärtligt tillfredsställelse han fullgjorde detta uppdrag, ty trots sin konungskhet var han dock för mycket svensk för att icke lida av att se, huru hans

landstiän, lockade i en fälla, nedsablades av utlänningar, vilka han grund och botten föga älskade, fast politiken ställt honom på samma sida som de. Vyss återkommen från sin fredsritt stod han just i begrepp att återvända till borgen, dit konungen efter stridens avblåsande begivit sig, då han tilltalades av en ridknekt, som bad onom medfölja till en svårt sårad svensk riddare, vilken önskade tala med honom. — Vem är den sårade riddaren? Sporde Gösta. Men därom kunde knekten ej giva besked. En person av hertigens armé hade bett honom uppsöka junker Gösta Svan och föra honom till den sårade riddaren, men vem denne vore, kände han ej. Utan vidare frågor följde Gösta budbäraren, som förde holom till den av ekar bevuxna höjd, där striden börjat. Här, icke långt från backens krön, såg Gösta en högväxt riddare sittande på gräset och stödjande sin rygg mot en jätteeks skrovliga stam. Han hade avtagit hjälmen och bröstpansaret, varvid syntes, att tröjan var översköljd av varmt, sipprande blod. Då Gösta kommit närmare, igenkände han den sårade riddarens bleka drag. Det var Erik Bagge. — Store Gud! Utropade Gösta bestört, är det du, Erik Bagge — och sårad' Jag hoppas, att ditt sår icke är av farligare beskaffenhet, än att det kan läkas. Jag vill föra dig till ett säkert Ställe och tillkalla en skicklig bårdskärare. Nej, unge vän, nej, du kan ingenting göra för att hålla mig fast vid ett liv, som för mig äger föga värde. Inom några få minuter skall jag dö — dö nöjdare och lyckligare än jag få minuter skall jag dö — dö nöjdare och lyckligare än jag len det är något annat du kan göra för mig — en stor tjänst, den sista, jag ämnar begära av dig. Gud vare tack och lov, att du hann hit, innan det var för sent. Gösta hade hoppat av hästen och knäföll vid den sårade riddarens sida. — Säg då din önskan, faderlige vän, sade han, och så vitt det ligger inom möjlighetens gräns, skall jag troget fullgöra den, skulle det ock kosta mitt liv. Riddaren tryckte hans hand och sade med matt röst: Det lider mot slutet och jag känner, att jag snart icke längre kan tala. Då jag dött, skall du tillsluta mina ögon och därefter öppna min livtröja. I dess innerficka skall du finna ett förseglat brev. Tag det och frambär det, så fort fred blivit i landet, till den person, vars namn står tecknat på brevet. Det är min ungdoms älskade — hon som jag förut omtalat för . Hennes dotter skall som en gåva från andra sidan graven emottaga de tolv silverapostlarna. Du skall hjälpa henne att finna dem. Gamle Velam vet, var de förvaras. — Var träffar jag gamle Velam? — Gamle Velam … Här forsade en blodström ut genom riddarens mun och gjorde ett hastigt slut på varje ytterligare meddelande, huvudet sjönk ned på bröstet, ännu en gång tryckte Erik Bagge sin unge väns hand och därefter var det slut. Han var död. Gösta Svan bad en varm bön vid riddarens lik, tillslöt hans Ögon och gjorde därefter som honom blivit befallt. I innerfickan av den dödes livtröja fann han ett brev, vilket han tog och stoppade under bältet, sedan han förgäves sökt att läsa utanskriften, ty den hade blivit sölad av blod. Det skall väl lyckas sedan, hoppas jag, sade han för sig själv. Men vilket intryck skall det göra på hans ungdomsbrud då hon får detta blodiga budskap! Det var blod som skilde dem — skall blod åter förena dem? Gösta Svan sörjde för, att hans väns lik under övliga hedersbetygelser fördes till Mem, där det mottogs av hertig Carl själv. Det säges, att en tår därvid glänste i den hårdhjärtade Vasasonens öga.

TJUGONDE KAPITLET

En spik i ögat

De närmaste veckorna efter hertig Carls olyckliga tåg till Stegeborg upptogos av underhandlingar, vilka emellan de båda lägren, Stegeborg och Mem, dagligen fortgingo, men utan att giva något som helst resultat, enär man å ingendera sidan ville visa tillmötesgående. Först den 20 september inträffade däruti ett oväntat avbrott, i det konung Sigismund bröt upp om natten med hela sin här och tågade till Linköping, varvid hertig Carl begagnade sig av tillfället, överrumplade den svaga besättningen, som blivit kvarlämnad på Stegeborg, och bemäktigade sig borgen. Orsaken till konungens hastiga uppbrott ir underrättelsen, att hertigens amiral, Joachim Scheel, anmmit med en mäktig flotta i skärgården och när som helst kunde väntas vid Stegeborg. Vi skola emellertid icke vidare sysselsätta oss med dessa underhandlingar, enär de icke äga något intresse för vår be rättelse. I stället begiva vi oss en av dagarna i medlet av denna händelserika september till Nyköpings slott, detta gamla Folkunganäste, som, fastän så gott som alldeles grusat på 1300 talet, blivit så återuppbyggt, att det nu, näst Stockholm och Kalmar, räknades såsom det säkraste fästet i Sveriges rike. Här hade hertig Carl sin fastare stödjepunkt och här residerade nu hans gemål, hertiginnan Christina av Holstein, förande såsom borgfru i sin makes frånvaro högsta befälet på slottet, ett värv som hon skötte med mäkta stor manhaftighet. Det är dock icke hennes i tidens solida smak prydda våning vårt besök gäller utan en av de underjordiska, hemska fängelsehålor, som befunno sig under slottets mot ån vettande del. Där funnos många sådana, och de flesta av dem saknade ingalunda »gäster». Den stränge hertigen var mycket gästfri, då det gällde denna del av hans hövdingadöme, en gästfrihet som likväl »gästerna» torde vara de siste att prisa. Vi inträda i en av dessa källrar. Det fuktdrypande valvet är mycket lågt, så lågt till och med, att en lång karl svårligen skulle därinne ha funnit någon plats, där han skulle kunnat stå rak. Det är tidigt på morgonen, just vid soluppgången, och genom den lilla förgallrade gluggen, utanför vilken hördes sorlet av åns vatten, smög sig en blek solstråle ned i det mörka källarhålet och kastade ett obarmhärtigt ljus över dess smuts och mögelfläckar. I det bortre hörnet stod en låg träbrits, på vilken något halm var utbredd, och på den satt en gammal utmärglad man, vars långa, toviga skägg och djupt insjunkna ögon gåvo ett hemskt intryck av mänskligt elände. Men den gamle var icke ensam. En nästan ännu mer utmärglad, men ännu helt ung man i trasiga kläder och med ett utseende för övrigt som en sydländsk stråtrövare av värsta slag, stod så upprätt valvet tillät och upptagen av en sysselsättning, som måste väcka förvåning. Han höll i handen en ganska spetsig fyrtumsspik, och gång efter annan kastade han den med en ;nabb rörelse med sådan säkerhet, att den med spetsen inträngde i ett litet, för vanliga ögon knappast märkbart hål i den motsatta väggen. Varje gång han lyckats, och det var som oftast, sken hans rovfågelslika banditansikte av glädje, men hände det någon gång, att spiken förfelade målet och klingande föll till golvet, förvredos hans drag av hejdlös vrede och från hans läppar strömmade ett svall av eder på alla möjliga språk. Det vore för mycket begärt, att våra läsare skulle igenkänna dessa både hemska gestalter, men likväl äro de icke obekanta. Den gamle mannen på

träbritsen är nämligen doktor Laurentius Nicolai, gemenligen känd under namnet »Kloster-Lasse», och den andre är knivkastaren Mattheo. Vi sågo dem senast vid Sigismunds kröning i Uppsala år 1594, men sedan dess har deras yttre undergått en mycket stor förändring, ehuru ingalunda till deras förmån. Fyra år i en av hertig Carls värsta fängelsehålor äro icke ägnade att försköna offret. Från Uppsala hade de förts direkt till denna fängelsehåla. Då hertigen kom till Nyköping skulle de rannsakas och dömas, hade man sagt dem. Men ännu efter mer än fyra år hade intet dylikt hörts av. De hade på denna långa tid icke sett något annat ansikte än fångvaktarens, icke hört någon annan röst än hans. De voro levande begravna utan dom och rannsakning. Hade hertigen glömt bort sina fångar? Det är knappast troligt, ty både gent emot vänner och fiender var han en minnesgod man. Snarare berodde det väl på att det bjöd honom emot att röra i den sammansvärjning, vars rötter han befarade kanske sträckte sig djupare än det vore honom behagligt att uppdaga. Och då hövitsmannen på Nyköpingshus ett par gånger dristat påminna honom om fångarna, hade han svarat: »Låt dem sitta där de sitter.» De hade nu suttit där fyra och ett halvt år. Kloster-Lasse — vi begagna det namnet som är mest känt — hade länge tyst och, efter vad det tycktes, med ett visst missnöje betraktat sin stallbroders övning med spiken. Slutligen sade han: —Så hör då upp med denna fördömda lek! Här är ju ingen som betalar dig för dina konststycken. Vad tjänar det till att ideligen kasta denna spik? Italienaren höll upp med kastandet och svarade i vresig ton: — Du är en åsna, gubbe, fast du ger dig ut för att vara en lärd doktor. Begriper du då inte, att jag måste hålla min konst rid makt, om den inte skall gå förlorad? Man har tagit ifrån mig mina knivar — gott, så övar jag mig med denna spik, som den helige Antonius varit så nådig att låta mig finna bland smutsen på golvet och som jag undan fångvaktarens blickar ner som en helgedom. För övrigt måtte väl denna övning ira ett bättre sätt att döda tiden än ditt eviga ruvande över den stora silverskatten. — Hålla min konst vid makt! Härmade Kloster-Lasse försmädligt. Dåre! När tror du, att du blir i tillfälle att utöva din konst? — Betydligt förr än du finner dina tolv apostlar. Den gamle suckade tungt. Har rätt. Du utövar din konst dagligen, men jag finner min skatt endast i drömmen. Sedan det nu skönjes, att n heliga orden, den Gud fördöme, glömt bort oss, finnes ngen makt, som förmår förlossa oss ur denna stinkande grav. — Jo, en finnes, sade italienaren med ett hoppfullt tonfall. — Vem då? — Denna spik, svarade han, i det han höjde den mot taket. — Huru? Viskade gubben intresserad, i det han till hälften reste sig ur halmbädden. Går du nu in på min idé att med spin gräva ut gallerna för gluggen eller karva sönder dörren? — Dåraktige gubbe! Hade spiken varit av stål, så kunde det kommit i fråga att åtminstone tänka på ett försök. Men är den av mjukt järn — hur vill du då, att den skall bita murar eller ekplankor. Nej, det måste vara på annat sätt förskaffar oss friheten. — Huru då? Säg, säg! Viskade gubben ivrigt, i det han med sina långa, benrangelslika fingrar grep knivkastaren om armen. — Giver du mig hälften av silverskatten, om jag skaffar dig friheten? — Ja, ja — om jag kan finna den! Svär det vid Guds moder och alla helgon. Ja, jag svär det vid Guds moder och alla helgon, sade gubben med dov röst, i det han höjde tre fingrar mot valvet. Satte sig på britsen, drog gubben ned vid sin sida och viskade: — Jag har alltid ögonen med mig och allra mest när jag föres i fängelse. När vi gingo fram i den gång, vid vilken denna fängelsehåla ligger, märkte jag, att vi helt nära denna dörr passerade en träbro, ledande över en underjordisk rännil. En planka på bron var avslagen, och jag såg valvet, i vilket rännilen går. Det måste leda ut till ån och det var stort nog att krypa igenom för sådana, som äro lika magra som vi. Gott, tänkte jag, där finns alltid en utgång, blott man kommit ut i gången. Hör du, doktor, genom den rännilen menar jag, att du och jag skola krypa ut, när stunden är kommen. — Varför har du ej omtalat detta förrän nu — jag skulle då mindre ha förbannat den gräsliga fukten, som kommer från denna rännil och låter det växa tumslångt skägg på murarna — Därför att min plan icke varit

mogen förrän nu. Och nu är den mogen — men, dåraktige vän, hur vill du att vi skola kunna taga oss ut i gången. — Det blir min sak — Mattheo har med St. Antonii bistånd rett sig med värre saker än så. Gubben teg och försjönk i tankar, men man såg en stråle av hopp tindra i hans ögon. Sutligen sporde han; — När skall det ske? -I afton när den röde jätten kommer med svinmaten, som hertigen låter giva oss till kvällsvard. Tilläggande: man måste begagna sig av den korta tid solen står i öster, ty sedan kan jag ej längre se det lilla hålet i muren, återtog han sin övning. Efter en stund utropade han glad: — Nu har jag trettiotvå gånger i rad träffat rätt! Men denna upplysning syntes ej djupare intressera gubben, som utsträckte sig på britsen och tycktes försjunka i grubbel. Som utsträckte sig på britsen och tycktes försjunka i grubbel. Kanske såg han de tolv apostlarna närmare nu än de förut hägrat under fyra långa år, ty något liknande ett leende skönjdes bakom det grå, toviga skägget. Förmågan att hoppas är vanligen starkt utvecklad hos en fånge, förmodligen beroende därpå, att den så träget övas. Det hade redan länge varit nedmörkt i fängelsehålan och de båda fångarna kände på sig, att den stund icke var avlägsen, då fångvaktaren skulle komma med deras mat. Fångar förvärva sig småningom förmågan att utan alla yttre hjälpmedel bestämma tiden. Kloster-Lasse var orolig. Än satte han sig på bädden, än mätte han golvets nötta stenflisor med tunga steg. Mattheo hade försäkrat att frihetens timma var nära, men det hade varit omöjligt att förmå honom yppa sin plan. Men ändå trodde gubben, att den skulle lyckas. Fyra års outsägliga lidanden hade gjort honom till sangviniker — åtminstone då det gällde räddning ur fångenskapen. Italienaren föreföll däremot märkvärdigt lugn. Inte ens fyra års hårt fängelse hade förmått beröva honom det välde över nerverna, som hans yrke givit honom. Äntligen var stunden inne. En tung järnbom föll till golvet, riglar rasslade, dörren öppnades, fängelsehålan upplystes av en lykta och in trädde fångvaktaren. Icke utan skäl hade Mattheo kallat honom »den röde jätten». Visserligen var mannens längd ingalunda jättelik, snarare tvärtom, ty benen voro alltför korta till den ofantligt utvecklade bålen. Men betraktade man hans väldiea skuldror, ofantliga rygg, grova armar och händer samt den tjurlika, något framåtböjda halsen, på vilken satt ett oformligt stort huvud, omgivet av yvigt, eldrött hår, så tycktes benämningen ingalunda obefogad. Mannen måste vara i besittning av jättelika kroppskrafter, gent emot vilka ett par av svält och lidande utmärglade fångars försök att med våld befria sig måste ömkligt komma till korta, synnerligast som han till på köpet var beväpnad. Vid den ena sidan av bältet satt nämligen en lång dolk och vid den andra en kort piska med flera spikbeslagna revor, en s. k. »katt». Italienarens plan kunde således svårligen gå ut på ett överfall på fångvaktaren, ty i dennes händer skulle de båda fångarna varit som hjälplösa barn. Hans namn var Simon Röde. I den ena handen höll han lyktan och i den andra en kruka, innehållande fångarnas aftonvard. — Hit nu, slynglar, sade han, och sleven i er den goda mat, som hertigen, den Gud välsigne, i sin obegripliga godhet giver eder i stället för att låta edra fördömda kroppar dingla i galgen, som rätt och tillbörligt vore. — Slyngel kan du vara själv, Simon Röde, svarade Mattheo, där han stod helt lugnt borta vid britsen. Om åskan slagit ner vid hans fötter, kunde Simon Röde icke ha blivit mera förbluffad än han blev över denna oförskämdhet av en fånge. Men det varade endast ett ögonblick. Vreden följde förvåningen tätt i spåren. Blodet steg honom åt huvudet, så att kinderna blevo nästan lika röda som håret, de små, elaka Ögonen sprutade eld, och under det han satte krukan ifrån sig och lösgjorde »katten» skrek han: — Jaså, du trilskas, din utländske hund — men vänta mig, jag skall snart taga den lede ur kroppen på dig. Vid dessa ord lyfte han lyktan i jämnhöjd med huvudet för att bättre se missdådaren. Mattheo höjde armen och gjorde en blixtsnabb rörelse, varvid man såg en svart strimma fara ut från hans hand och träffa Simon Röde. Det var spiken som borrade sig in i fångvaktarens vänstra öga. Med ett tjut, som hade föga av mänskligt i sig utan snarare liknade ett vilt djurs, störtade Simon omkull och vred sig av

smärta som en mask på golvets stenflisor. Men i samma ögonblick sprang Matdieo fram, ryckte till sig lyktan, knuffade den halvt vettskrämde Kloster-Lasse utom den halvöppna dörren, gled själv efter, slog igen dörren och riglade den utifrån. För säkerhets skull lade han till och med den stora järnbommen över. Under tiden vrålade och skrek fångvaktaren därinne, och snart hörde man honom även dundra på dörren. — Hans hiskliga skrik skall höras över hela borgen och hitkalla folk, viskade Kloster-Lasse med darrande röst. — Var lugn, svarade Mattheo, de tro det är en fånge, som får smaka katten. Men i alla händelser böra vi inte dröja länge här. Mattheos iakttagelser beträffande rännilen befanns vara riktiga lyfte upp den söndriga plankan och vid skenet av lyktan syntes mynningen av ett lågt valv, under vilket svart och Stinkande vatten rann fram. Det var en kloak, som avledde borgens slaskvatten. Kloster-Lasse tvekade, men kamraten gav honom en knuff och utan vidare betänkande kröp han in och var snart försvunnen. Mattheo följde efter, sedan han släckt lyktan. Det var icke någon behaglig väg de tvenne fångarna hade att passera till friheten. Men de underkastade sig dess mödor Utan knöt. Krypande på alla fyra i ett avskyvärt vatten, som tidtals räckte dem upp i ansiktet, hade de att passera under husets halva bredd. — Vattnet börjar bli djupare, viskade Kloster-Lasse, men det kännes också något friskare. — Så mycket bättre — det är åvattnet som stiger upp, svarade Mattheo. Då hördes ett nödrop från Kloster-Lasse. — Vad är det? Sporde Mattheo. Guds död, där finns galler för öppningen! — Carramba — då äro vi fångade! Mattheo kröp fram och lyckades i det trånga hålet tränga sig jämsides med kamraten. Ja, där fanns järnstänger framför öppningen. Italienaren började bända och bryta. Efter en stund uppgav han ett glädjerop. Järnstängerna voro så gamla och uppfrätta av rost, att han med anlitande av hela sin styrka lyckades bryta av den ena efter den andra. Med kvarlämnande av åtskilliga trasor från deras redan förut illa åtgångna kläder. Lyckades de till sist bända sig ut och befunno sig nu i åns strandbädd, stego upp på den gamla strandremsan och kröpo, skyddade av mörkret, längs densamma i riktning åt söder. Lyckan gynnade de båda flyktingarna. Efter att ha passerat ett stycke av stranden stötte de på en på land till hälften uppdragen båt. Att sätta den i sjön var ett ögonblicks verk, åror funnos i båten, och med glatt mod rodde de ut på Byfjärden, lämnande borgen, vilken reste sig ur mörkret som ett svart spöke med eldögon, allt längre och längre bakom sig. Efter en stund sporde Kloster-Lasse: — Vad menar du vi nu skola taga oss till? — Gå i land och söka skogen. Sedan blir vår första uppgift att finna något ställe, där vi kunna stjäla mat, kläder och vapen. — Och sedan draga vi ned till trakten av Mem, tillfogade Kloster-Lasse.

TJUGOFÖRSTA KAPITLET

En misslyckad expedition

Det var på aftonen den 23 september. Trots den sena timman lyste dock ljus ur fönsterna på borgstugan i Mem, och prat och glam ljöd där inifrån i den annars så tysta höstkvällen. Kring det stora bordet därinne satt nämligen ett tiotal av gårdens tjänare, firande med en ölstämma

den märkliga tilldragelsen att just i dag hade den sista truppen av hertigens krigsfolk dragit bort från gården, vilken i flera veckor utgjort ett stort fäldäger. Hertigen hade nämligen med hela sin här tågat i konungens spår emot Linköping, och nu fanns inte en enda soldat kvar på Mem. Gårdsfolket hade dessutom en alldeles särskild anledning att hålla ölstämma, ty de rådde sig så gott som själva. Deras gamle husbonde hade redan ett par veckor vilat i det Baggeska gravkoret: visserligen hade hans yngre bröder sedan satt sig i besittning av gården, men de voro med i hertigens här, och den nye gårdsfogden, som de tillsatt, hade ännu ej kommit till Mem, fast han kunde väntas vilken dag som helst. Till dess fördes befälet på gården av den gamle ridefogden Jesper Trut, men han var icke den om missunnade varken sig själv eller andra en kanna gott öl och en glad pratstund. Till yttermera visso var det just han, som denna afton satt vid bordsändan, höll målron vid makt och i egen person tog de djupaste klunkarne ur den flitigt kringvandrande stånkan. Man pratade om ditt och datt och slutligen, som ofta sker i lantliga samkväm, kom man in i kapitlet om spöken. Hur är det, Måns stalldräng, sporde Jesper, jag har hört berättas, att du sett spöken förra natten, när du red över ängarna. — Jo, lita på det, ridefogde, lita på det, svarade Måns stalldräng, och nu, sedan snart dygnet är gånget, sen jag såg otyget, kan det väl inte vara farligt att tala om. — Åh nej! Inte blir du gastkramad för det inte — gå du på och berätta paschasan, uppmanade ridefogden. Måns stalldräng harklade sig, snöt sig, tog en styrkedryck och berättade: — Jo, det var just som så, att jag red hem över ängarna. Som sagt är, och inte var det så värst mörkt, men inte så ljust heller. När jag kom till ekbacken mellan storängen och lillängen, där Närikesknektarna hade sitt läger, fick jag se ett eldsken glimma mellan stammarna. Det var högst märkvärdigt, tänkte jag. Knektarna drogo ju därifrån dagen innan, varenda man. Men kanske kunde blåsten ha pustat upp någon av deras lägereldar som inte blivit ordentligt släckt, och i tanke, att det kunde taga eld i buskkrattet, som växer på sina ställen mellan ekarna, och ställa till skada, beslöt jag att se efter och red uppåt stigen i backen rakt emot eldskenet. Nå, när jag kom litet längre fram, fick jag se elden — men jag såg mer än den. Jag såg tvenne huvuden utan kroppar sticka rakt upp ur gräset så nära invid elden, att lågorna liksom slickade dem i ansiktet. Det ena huvudet var ett magert gubbhuvud med grått hår och skägg och en dödskalle. Det andra huvudet var också förfärligt magert och hade en näsa som ett fågelnäbb och kolsvart hår och skägg, och ögonen voro som eldgnistor. — Sutto de inte på halsar och axlar liksom andra huvuden? Sporde ridefogden. — Nej, de stucko upp ur gräset alldeles som svampar utan fot. — Tvi för den lede! Utbrast ridefogden. — Ja, jag tänkte detsamma, återtog Måns stalldräng, och hade redan vänt hästen för att laga mig bort, fortare än jag kommit, men så tittade jag åter åt elden, och då voro huvudena som bortblåsta alldeles i en blink. Verkliga huvuden, som suttit på riktiga kroppar, skulle aldrig ha kunnat försvinna så fort, och kring elden, som låg där och glimmade helt obetydligt, tyckte jag nu, syntes rakt ingenting, inte ett levande liv. — Blev du inte rädd? Frågade en av drängarna. — Jo, nog tyckte jag det kändes liksom lite motbjudande, men det blev värre se'n. — Låt höra! Ropades det i korus kring bordet och åhörarna voro så intresserade, att de till och med glömde bort ölkannan. — Ni veta lika väl som jag, fortsatte Måns stalldräng, att på den sidan av ekbacken, som vetter mot lillängen, ligger ett väldigt klippblock, som stupar brant ned i ängen. Nå väl, när jag kommit ned på vägen och hunnit förbi ekbacken ett stycke, kunde jag inte låta bli att vända mig på hästryggen och se mig tillbaka. Vad tror ni, jag då fick se? Jo, på spetsen av stenblocket stod en hög människofigur, på vars axlar satt det svarta huvudet, som jag förut sett vid elden. Och nu fick jag veta vem det var. — Vem var det då? Sporde ridefogden. Jo, själva den lede fånen, ty där stod eld ut ur hans mun och runt omkring hans huvud flög och hoppade eldslågor, liksom det varit eldkulor. Nå, jag satte klackarna i hästen, så det gick ju undan i ett flygande; och inte vågade jag se mig tillbaka,

förrän jag kommit in i porten, men hela tiden tyckte jag, att där var något efter mig och när jag steg av hästen vid talldörren, var jag mera död än levande. Efter det Måns stalldräng slutat sin berättelse, blev det en högtidlig tystnad, endast avbruten av Jesper ridefogdes djupa)ch kraftiga klunkar ur ölkannan medelst vilka han ville något lugna sina av berättelsen om den hemska spöksynen upprörda känslor och för övrigt tycktes den nyss så glada och sorglösa stämningen kring det långa bordet ha efterträtts av en viss ängslan och räddhåga som det icke skulle kräva någon synnerligt kraftig påstötning utifrån för att bringa till full panik. Och just en sådan kom i detsamma. Jesper ridefogde hade tagit stånkan från munnen och beredde sig att yttra något, men hans åsyftade visdomsord gingo förlorade för samtid och eftervärld, ty i detsamma Ijödo några dova, kraftiga slag, vilka i den tysta natten gåvo eko i gården. Det kunde icke betvivlas, att någon dunkade på porten och det på ett sätt, som ingalunda förråde varken hovsamhet eller tålamod. Alla dryckeshjältarna hade sprungit upp från sina bänkar och betraktade varandra med rädda blickar och bleka kinder. Samtliga karlarna voro i själva verket modiga män, de där mer än en gång sett döden i ögonen utan att blinka, men de voro i hög grad vidskepliga, som väl de flesta voro den tiden, och Måns stalldrängs berättelse hade förvandlat dem till riktiga krukor. Till och med Jesper Trut, som likväl var en gammal krigsman med de bästa vitsord för tapperhet och oförskräckthet, blev vit i synen som ett lärft, och det var med darrande stämma han uppmanade de närvarande att följa med till porten för att se vad dessa våldsamma bankningar hade att betyda. Likväl blev han betydligt lugnad, då han trädde upp i vakttornet och fick se att framför porten höll en ryttartrupp, som hans vana öga trots mörkret taxerade till vid pass tjugo man. Och det var med fullt stadig stämma han ropade: — I vems ärende riden I, och vad viljen I vid denna sena timme? En röst, som föreföll Jesper bekant, fast han icke i hast kunde utreda när eller var han förut hört den, svarade: — Vi rida i konungens ärende och begära, att porten må genast öppnas. — Jag skulle hellre sett, att I ridit i hertigens, svarade ridefogden, ty gårdens ägare, vår avlidne herres bröder, tillhöra hans parti liksom vår gamle husbonde. — Om ej porten genast öppnas, fortsatte rösten, taga vi gården med makt och då mån I skylla eder själva, om I alla fån springa över klingan. — Sakta i backarna! Ropade ridefogden, som nu förlorat all rädsla, sedan han övertygat sig om, att det var med varelser av kött och blod och icke med spöken han hade att göra. Sakta i backarna! Vi äro icke sämre män i gården, än att vi se oss goda att försvara den mot en hop, som icke är större än er. Och ingalunda låta vi skrämma oss av övermodiga hotelser. Samtidigt gav han med hög röst befallning att tända luntorna och göra slangorna i porttornet klara till strid. Det märktes genast, att gubbens resoluta ord och kanske än mera hans befallning rörande slangorna gjorde intryck, ty det blev en viskande överläggning nedanför tornet och en ivrig röst yttrade på ett tungomål, som gubben Jesper ingalunda skulle förstått, om han än kunnat uppfatta orden: — Vi måste fram med lampor, ty ett enda skott från slangorna skulle hitkalla hertigens folk, enär hans eftertrupp befinner sig helt nära. Strax därpå ropade samma röst, som förut skött underhandlingen, men med ett mycket mjukare tonfall: — Veten I då icke här i gården, att konungen och hertigen nyss ingått fullständig förlikning och i detta ögonblick hålla gästabud tillsammans i all sämja och endräkt? Ni skulle därför ådraga er hertigens vrede och ett drygt ansvar, om ni envisas att utestänga konungens folk. Nu blev Jesper Trut tveksam, ty där hade under de senaste eckorna hörts så mycket tal om förlikning, att en klyftigare karl än han mycket väl skulle kunnat finna en sådan förklaring molik. Han beslöt därför att hålla råd med sina män, ty ensam ville han ej bära ansvaret. Men gårdskarlarna hade icke lika hastigt återfått mod och besinning som ridefogden, och efter åtskilligt prat hit och dit beslöts att porten skulle öppnas. Det var ett olyckligt beslut, ty knappt hade truppen kommit in förrän den, innan gårdskarlarna kommit sig för till försvar, avväpnade dem och kastade ridefogden

med bakbundna händer i gårdens fängelse, under det att karlarna inlåstes i borgstugan, där de fingo tillfälle att hämta någon tröst ur de ölkannor, som ännu icke voro tömda. Truppen bestod av polska ryttare och befälet över dem tyckas av tvenne män, av vilka den ene, insvept i en vid kappa och med vidskyggad hatt på huvudet, snarare liknade en präst än en krigare. Den andre bar svärd vid sidan och hade ett mera militäriskt utseende, fast hans yttre snarare påminde om en skrivare. Även han bar en vidskyggad hatt och det föreföll som om han velat hålla sitt ansikte i skuggan. Då han uttalade sina befallningar, igenkände gubben Jesper samma röst som talat utanför porten, och den föreföll honom ännu mera bekant. Dessutom förundrade det honom, med vilken lokalkännedom främlingen fann sig till rätta i gården, t. ex. då han anvisade fängelset, dit ridefogden skulle föras. Och just som den senare under ljudeliga protester inkastades i fångrummet, kom han att vid skenet av en fackla se den främmandes ansikte. Då gick ett ljus upp för gubben och han ropade: — Så sant jag lever, är det ärkeförrädaren Lambert Velamsson, vår gamle gårdsskrivare. Tyckte nog jag kände rösten. Men hade jag vetat att det var han, så skulle icke porten öppnats, så länge jag ännu kunnat röra en hand till försvar. Ja, det var verkligen Lambert Velamsson, som i spetsen för en trupp polska ryttare på sådant sätt lurat sig in i sitt fädernehem. Och hans ledsagare, eller rättare överordnade, ty det var i själva verket han, som förde befäl över expeditionen, var konung Sigismunds biktfader pater Lanterna. Så fort gårdens folk blivit dels inlåsta, dels ställda under beng, begåvo sig nyssnämnda båda herrar upp i huvudbyggnaden, där Lambert med van hand öppnade den hemliga mekanismen i trappan. Även den hemliga källaren öppnades utan svårighet. Men den var — tom. Där fanns icke så mycket som en kopparpenning av hela den skatt, som Lambert sett vid sitt förra besök, och än mindre syntes ett spår av de tolv silverapostlarna. Även den hemliga gången upp till riddar Eriks rum undersöktes, men utan resultat. Efter ett fåfängt letande begåvo de sig till riddarsalen, och medan de vilade sig efter ansträngningarna, som särskilt för den korpulente patern ingalunda varit obetydliga, uppstod följande samtal. Det är, som jag redan förut befarade, nog så, att bröderna efter riddar Eriks död satt sig i besittning av de tolv apostlarna liksom den övriga skatten, sade Lambert. — Du irrar dig, min son, svarade patern. Vår hemliga orden har hemliga kanaler även i fiendens läger, ja, till och med vid hertig Carls hov, och tack vare dessa vet jag med full visshet, att riddar Eriks arvingar icke kunnat finna de tolv apostlarna, vilkas tillvaro icke var dem okänd. Ja, det är nog till och med bekant att denna missräkning vållat dem stor ledsnad och mycket bryderi. Efter vad jag har anledning tro ha de till och med vidtagit åtgärder för att eftersöka dem. Men det vill synas, enligt de uppgifter jag fått, som skulle både den hemliga källårens och den hemliga gångens tillvaro vara dem obekant, vilket för övrigt bestyrkes därav, att vi funnit säkerligen månåders gammalt damm orubbat i dessa lokaler. Jag ansåg mig därför kunna antaga, att apostlarna funnos kvar. Men då så icke är, måste riddar Erik själv ha låtit bortföra dem. Apropos det, så har jag ingenstädes kunnat upptäcka riddar Eriks gamle trotjänare, din fader Velam. Men han drog dock icke med i striden. Vi måste förhöra folket, och låtom oss börja med den, som förde befälet i vakttornet. Lambert hade bleknat, då talet fördes på fadern, men med en djup bugning ingick han på paterns förslag. Efter en kort stund stod ridefogden Jesper Trut inför de båda inkvisitorerna. Lambert ledde förhöret. — Finnes ej här i gården en gammal man vid namn Velam, sporde han. — Du menar din gamle fader, Lambert Velamsson, nej, han finnes här icke, svarade Jesper kärvt. Lambert rodnade av förargelse över att finna sig igenkänd, men fortsatte:

— Du menar väl icke, att han är död? Om han lever eller är död, vet jag icke. Men det vet jag, att natten innan hertig Carl med sitt krigsfolk kom till Mem, försvann han utan att någon på gården vet vart han tagit vägen. Att riddar Erik Bagge, vår innerligt saknade husbonde, visste det, tager jag för givet, ty i motsatt fall skulle han icke

underlåtit att eftersöka sin mest älskade trotjänare, men något sådant skedde icke. — Den gamle Velam hade en dotter — är även hon förvunnen? — Du menar din syster Anna, Lambert Velamsson. Ja, hon är också försvunnen. Och hon försvann ett par veckor före fadern. Vet ingen vart hon tagit vägen? — Nej, då jag en dag sporde Velam därom, sade han, att hon farit bort för att besöka släktingar. – Har hon aldrig sedan dess varit synlig på gården? Nej, varken jag eller, mig veterligen, någon av gårdsfolket har sett henne sedan. Jesper blev nu utförd och det beslöts att allt gårdsfolket skulle en och en inkallas för att förhöras rörande vad de visste saken. Detta förhör blev långvarigt, men lämnade ett ganska ringa resultat. Det fanns icke mer än två av gårdsfolket, som hade något av vikt att upplysa. Den ena var fatburskvinnan. Som berättade att hon en natt under sommaren av en händelse arit ute och därvid fått se, att riddar Erik och gubben Velam kommo ut från en dörr på huvudbyggnaden, som annars alltid var stängd, och att vardera av dem bar ett lik i famnen. Att det var ett lik kunde hon sluta till därav, att genom skynket, varmed det var omsvept, framskymtat mänskliga former. Dock, kunde liken, efter storleken att döma, icke ha varit fullvuxna nniskor utan snarare av halvvuxna barn. Och Anna Velamsdotter hade varit i deras sällskap. Men fatburskvinnan hade vid denna åsyn blivit så förskräckt, att hon genast begivit sig in och huvudstupa kastat sig i sin säng. Något vidare hade hon icke sett, men från samma natt var Anna Velamsdotter försvunnen från gården. Den andre, som hade något av vikt att förtälja, var vår redan bekante Måns stalldräng. Han hade aftonen innan riddar Erik drog med hertigen emot Stegeborg och under det tåget erhöll sin hane varit sänd i ett ärende till Söderköping. På hemvägen ganska sent på aftonen hade han, då han red längs norra stranden av Storån, sett en ensam roddare i en eka ro mot staden till. Det var ganska ljust den kvällen och i roddaren hade han igenkänt den försvunne gubben Velam. Men då han ropade åt honom, hade gubben låtsat sig icke höra utan i stället ökat farten. Måns stalldräng hade därvid funnit att Velam icke ville vara igenkänd, varför han icke vidare brydde sig om honom utan fortsatte vägen hem. Då förhöret var slut och patern och Lambert åter voro ensamma i riddarsalen, sade den förre: —Upplysningarna kunde ha varit flera och mera vägledande, men i det hela är jag ganska nöjd med resultatet. Det har givit mig konturerna av vad som tilldragit sig; det blir sedan vår sak att genom fortsatta efterforskningar utfylla detaljerna. Se här vad som inträffat: Riddar Erik Bagge, som levde i fiendskap med sina bröder och sin svåger, fast de tillhörde samma politiska parti, har icke velat att de efter hans död skulle komma i besittning av det dyrbara kyrkorovet. När han så får höra att hertigen nalkas med sin här och har för avsikt att taga sitt huvudkvarter på Mem, anser han tiden vara inne att undanskaffa silverskatten och gömma den på ett säkrare ställe, ty han vet att bröderna äro med hertigen, och sannolikt fruktar han, att de skulle få tillfälle ifttt sticka sina näsor i Mems hemligheter. Biträdd av sin trotjänare Velam och dennes dotter bortför han de tolv apostlarna, en fatburskvinna råkar av en händelse att få se det och tror att de i skynken insvepta apostlabilderna äro barnlik, de gömmas på någon plats utom gårdens gränser och flickan kvarstannar å det nya gömstället för att vakta skatten. Senare begiver sig även gamle Velam dit. Och att detta nya gömställe är beläget i eller i närheten av Söderköping, göres sannolikt av den omständigheten, att gubben Velam funnits roende i ån därstädes sent en afton. Vår orden har en trogen vän i Söderköping. Till honom begiva vi oss redan i natt, sedan vi återsänt konungens ryttare, som vi ej längre ha någon nytta av. Det är från Söderköping våra operationer hädanefter skola utgå.Lambert bugade sig samtyckande, men såg alldeles icke

belåten ut. Lade de båda jesuiterna varit mera skarpsynta, än de voro. Skulle de ha upptäckt, att i ruttaket över riddarsalen felade en ruta just över platsen, där de sutto, samt att i detta hål då och då skymtade konturerna av ett gråskäggigt gubbhuvud. Men det sågo de icke. Därtill voro de för mycket upptagna av sina planer på den sökta skatten. Innan pater Lanterna och Lambert Velamsson med ryttareruppen lämnat Mem, hade de låtit lösgiva allt gårdsfolket, ridefogden inberäknad, och de drogo bort utan att ha vare sig plundrat eller gjort annan skada å gården, så att Jesper Trut med skäl kunde säga efter deras avfärd: »Nå, det besöket sluppo vi då lindrigare ifrån, än man skulle kunnat vänta, då man haft med papister att göra». Men det var ännu icke helt och hållet slut på nattens äventyr. Då Måns stalldräng innan han lade sig skulle stänga dörrarna till badstugan, uppgav han ett gällt nödrop, slog igen dörren och sprang som en vanvettig därifrån. Vad såg du i badstugan? Sporde Jesper ridefogde, som varit vittne till händelsen. —- Jo, jag såg själva djävulen, samma en, som stod på klinten vid lillängen och sprutade eld! Något senare, medan alla i gården sovo, syntes tvenne män smyga sig ut genom ett takfönster på badstugubyggnadens yttersida, fira sig ned till marken och därefter i sakta mak vandra i riktning mot skogen. — Det var en god idé av dig, doktor Lasse, att bryta ett hål i ruttaket över riddarsalen, sedan vi lyckligt kommit upp på vinden, ty därigenom fingo vi veta detsamma om skatten, som prästen och hans medhjälpare veta, och vi skola nog begagna oss därav minst lika bra som de, sade den ene. — Din idé, Mattheo, att taga ett glödande kol i munnen och jonglera med eldbränder var ej heller dålig, ty tack vare den och mannens rädsla för djävulen sluppo vi lyckligt ur badstugan, svarade den andre.

TJUGOANDRA KAPITLET

Det blodiga brevet

Slaget vid Stångebro hade utkämpats, konung Sigismunds trupper voro ohjälpligt slagna och hertig Carl segrare. Detta slag, ett bland de märkligaste i vår historia, liksom ock ett bland de blodigaste, är även i det hänseende ovanligt, att det började med blod och slutade med vin. På sammandrabbningen ute på fältet följde gästabud å Linköpings slott, där den besegrade bjöd segraren på vad huset förmådde — till och med ett vänligt bemötande. Och svenske

män, som nyss korsat svärd och lans med varandra, ty här var det icke så som vid Stegeborg, att Sigismunds svenska trupper avhållit sig från att strida mot landsmän, stötte nu vid gästabudsbordet bagare mot bägare och drucko på en lyckosam framtid, fred och endräkt. Ingens hand blev dock hjärtligare tryckt vid bordet än riddare Arvid Svans. Ty det var han som var fredsmäklåren. Då det började gå galet för konungen, blev han som parlamentär skickad till hertigen, och det var han som med denne uppgjort preliminärerna. Till detta fredsuppdrag var dock Arvid Svan väl skickad, ty han var en gammal vän av Vasahuset och därtill en fredsälskande man, som, ehuru han av en pliktkänsla, som kanske den gången missvisade, slutit sig till konungen, dock föga eller intet blandat sig i politiken, så att han egendigen aldrig ådragit sig hertigens hat. Men de som icke hade skäl att prisa gästabudet voro riksråden Erik Sparre, Gustav och Sten Baner, Thure Bjelke och Göran Knutsson Posse, ty de blevo utlämnade till hertigen »för att dömas av främmande sändebud», som det hette i förlikningen men i själva verket såsom en lösepenning för Sigismunds krona och frihet, vilka båda hängde på ett hår vid Stångebro. De voro också medvetna om detta och yrkade själva på att bli udämnade, då underhandlingarna höllo på att stranda till följd av konungens helt naturliga obenägenhet att lämna sina vänner i sticket. Det skulle varit mera hedrande för Sigismunds minne om han trots allt framhärdat i denna obenägenhet. Men som det nu var, fick Linköpings gästabud ett fult efterspel i Linköpings blodbad — fast ett stycke i tiden. Lika litet som vi skildrat Stångebro slag, skola vi uppehålla oss vid Linköpings gästabud, hur frestande det än kunde vara, ty vi skriva varken Sigismunds eller hertig Carls historia utan endast Gösta Svan's, och däri spelade denne ingalunda någon mera betydelsefull roll. I stället följa vi vår hjälte i hans mera personliga äventyr och göra därvid början några dagar efter gästabudet. I förrummet till konung Sigismunds så kallade »brevkammare», det vill på nutidsspråk säga skrivrum, stod Gösta Svan, stödjande sig emot fönsterkarmen och genom de små rutorna i fönstret betraktande det rörliga livet nere på borggården varåt de färgrika polska, ungerska och skotska dräkterna i brokig blandning gåvo en i norden ovanlig glans. Det var icke såsom tjänstgörande kammarjunkare han i dag stod i konungens förrum, utan som själv audienssökande. Han hade begärt ett enskilt samtal med konung Sigismund och blivit hänvisad till just denna timma. Men där fanns redan förut någon därinne hos konungen, och det var därför han väntade, för tillfället till och med ensam, ty den tjänstgörande kammarpagen hade blivit bortsänd i något ärende. Då och då hördes genom den vårdslöst stängda dörren några enstaka ord av samtalet där inne i konungens rum, men Gösta brydde sig icke om att lyssna, därtill var han alltför ridderlig. Men plötsligt hörde han några ord, som så nära tycktes beröra en sak, vilken på sista tiden mycket legat honom i tankarna, att han mot sin vilja tvangs att höra nogare efter. Han hörde konungen yttra: — Du säger, helige fader, att den gamle trotjänaren Velam försvunnit… — Ja, hördes en annan röst svara, han är försvunnen från Mem, men vi äro honom på spåren, vi skola finna honom, och då vi anträffa honom, skola vi också finna skatten. Sannolikt finns Velam i Söderköping eller dess närhet. Härpå följde några ord, som Gösta icke uppfattade, men så hörde han konungen säga: — Det skulle vara mig mycket kärt om jag vid min återkomst till Polen kunde åt den heliga kyrkan återställa en från densamma rövad skatt av en stor helighet och betydande värde. Nu hördes en hand läggas på låsvredet, dörren öppnades och ut trädde konungens biktfader, jesuiten pater Lanterna. Stående i dörren yttrade konungen: — Om du ej finner apostlarna förrän jag avseglat, så för lem till Kalmar och … Här hejdade han sig, ty patern hade lagt fingrarna på sin mun, då han upptäckte Gösta Svan, och konungen märkte tecknet. Trädande till hälften ut i förrummet såg han, vad som framkallat det och yttrade i lätt ton: — Åh, det är endast min gode vän Gösta Svan, och han lär icke intressera sig för våra teologiska spörsmål. Sedan

patern avlägsnat sig, vinkade Sigismund Gösta till sig. — Du har anhållit om ett enskilt samtal… — Ja, ers majestät, och mitt ärende är att bedja om orlov ur eders majestäts tjänst för den tid jag kan behöva till uträttände av ett enskilt uppdrag …

Ett enskilt uppdrag!

Ja, en på slagfältet vid Stegeborg stupad riddare, vars ögon jag tillslöt, gav mig döende ett uppdrag, som jag lovade Utföra, då tillfälle därtill gavs. Hur lång tid det kan taga i anspråk, vet jag icke, därför måste jag be om orlov på obestämd tid. — Av vad beskaffenhet är detta uppdrag? Sporde konungen. Under vanliga förhållanden skulle troligen Gösta icke tvekat att åtminstone antyda, varuti uppdraget bestod, men vad han nyss hört, hade gjort honom försiktig. — Jag anhåller, att ers majestät värdes befria mig från en närmare redogörelse, ty det rör en familjeangelägenhet av mycket enskild natur — ett förtroende givet av en döende, sade han.

Konungen vände sig på klacken med en något misslynt min. så sade han: — Nå väl, jag skall icke forska. En döendes ord måste respekteras. Efter en paus tillade han: — Din fader, riddar Arvid, har gjort mig många tjänster och alltid varit en vän av mig och mitt hus. Själv har du, fastän ung till åren, tjänat mig redligt och till nöjes. Det skulle därIr vara otacksamt att avslå din begäran. Men jag kräver ditt löfte, att du, sedan ditt enskilda är uträttat, begiver dig till Kalmar och ställer dig till den mans förfogande, som där för befäl i mitt namn. Törhända har jag där användning för en trogen anhängare och en god klinga. Lovar du mig det på ditt hedersord? — Ja, det lovar jag, svarade Gösta obetänksamt. — Så vare din anhållan bifallen, sade Sigismund, i det han gav den unge mannen en nådig avskedsvink. Under återvägen till sitt härbärge i staden grubblade Gösta över, vad anledning konungen kunde ha att sända honom till Kalmar. »Törhända har jag där användning för en trogen anhängare och en god klinga», hade han sagt. Nu vore ju konungen och hertigen försonade. Vilken fara kunde hota konungen i Kalmar? Vore det möjligen ett danskt anfall, som väntades — Kalmar betraktades ju som Svea rikes nyckel gent emot Danmark. Eller litade konungen icke på hertigen? Och så det där om de tolv apostlarna på Mem. Det föreföll ju av konungens samtal med den illistige patern, som om frågan gällde intet mindre än att sätta sig i besittning av den silverskatt, som riddar Erik Bagge bestämt till gåva åt dottern till sin ungdoms älskade. Nå, i så fall är jag icke konungens man utan riddar Eriks. Och redligen och trofast skall jag söka att fullgöra hans sista vilja, skulle det ock inbringa mig konungens onåd. Men sedan — sedan skall jag inställa mig i Kalmar eftersom jag lovade det. Men det var kanske ett förhastat löfte. Man kan aldrig veta, vartill jesuiterna kunna driva konung Sigismund. Under dessa funderingar hade han uppnått sitt härbärge)ch fann där sin fader, ivrigt sysselsatt att packa sina sadelsäckar. — Vad nu, fader, utropade Gösta, bereder du dig redan till hemresan? — Ja, Gud vare lov, svarade riddar Arvid med ett glatt leende. Nu är ju fred i landet, och nu längtar jag åter till mitt kära Svanås. Konungen har anmodat mig att följa med honom till Stockholm, men jag svarade ett underdånigt nej. Vad hade jag där att göra? Nu vill jag hem till Svanås. Gud give jag kunde förmå dig att följa med. — Jag kommer direkt från konungen och har av honom utbett mig orlov på obestämd tid — Du följer med till Svanås? Nej, jag har ju nämnt för dig, att den döende riddar Erik Bagge gav mig ett uppdrag. Ja, det är sant. Men då det är uträttat, kom då hem till Svanås… — Nej, tyvärr har konungen mitt löfte att därefter inställa mig i Kalmar. — I Kalmar! — Varför just i Kalmar? Nu berättade Gösta vad som nyss förefallit mellan honom och konungen. Arvid Svans panna mulnade därvid, och bekymrad gick han fram och tillbaka i kammaren. Slutligen sade han: Och jag som just tänkt råda dig att helt och hållet skilja dig från konung Sigismund … — Att skilja mig

från Sigismund! Utropade Gösta. Du har ju alltid, så långt jag kan minnas, uppmanat mig till trohet emot konungen. — Ja, jag har så, svarade han, och jag har gjort det i bästa välmening. Jag skall säga dig varför. Den som i likhet med mig är en varm vän av Vasahuset, och den, som tillika, såsom jag, sett, vilka olycksår, som drabbat land och folk till följd av striden mellan Gustav Vasas söner om krona och makt, jag menar nu icke blott de strider, som förts med blanka vapen, utan ock de intriger och anslag, som frodats i det tysta, den måste ock bäva tillbaka för allt, som kan alstra dylika pestbölder på landets kropp. Därför har min sats varit den: håll dig troget till den herre, som med lag och laga arvsrätt bär spiran, även om mycket kunde vara att anmärka emot hans sätt att bära den. Och detsamma har jag velat lära min son. Men…
Men nu har du kommit på andra tankar!
Ja, på sätt och vis. Det har nämligen gått upp för mig, att det finns något, som måste ställas framför konungatrohet. Och detta något är fosterlandets väl. Sigismund är ett rö, som drives hit och dit, icke utav vinden, men av jesuiterna. Den senaste tidens tilldragelser ha övertygat mig om, att Sigismunds regemente, om han åter komme till den makt, som lag och arvsrätt honom tillerkänna, icke skulle vara till gagn för fosterlandet. Det är på grund av denna övertygelse jag velat råda dig att skilja dig från konungen, liksom jag efter detta ämnar göra. — Du tänker således övergå till hertigens parti? — Nej, min son, det är icke min avsikt. Jag vill, så gott jag mår, höra till fäderneslandets parti och i övrigt ha så litet att göra med politiken som möjligt. • Fader, jag erkänner, att jag till alla delar gillar vad du nu säger och skulle gärna följa ditt råd, men jag är bunden vid konung Sigismund, bunden av ett obetänksamt löfte. — Ja, min son, det löftet skall kanske kosta ditt liv, men det måste hållas. Gösta satt en stund grubblande med handen under kinden, men så sporde han plötsligt: — Fader, känner du någon av Forstenasläkten? — Jo, lita på det, svarade riddar Arvid, i det han tog sig på skuldran, lita på det. Jag känner ännu här en svidande ömhet efter det hugg, som Anders Lennartsson gav mig vid Stångebro. Att det icke blev min bane har jag endast min goda rustning att tacka för. Anders Lennartsson är för närvarande den bästa klingan i landet. — Känner du ingen annan av Forstenaätten? Kanske, men jag kan ej nu erinra mig det. Gösta stack handen under livtröjan och framtog det brev, som riddar Erik Bagge givit honom i ekbacken vid Stegeborg. Brevet var av pergament, tämligen stort och förseglat med e vaxsigill, i vilket man såg Baggevapnet. Den sida, där utanskriften stod, var starkt fläckad av blod, men nu, sedan Gösta försiktigt avtorkat det, kunde man dock läsa utanskriften. Den var av Erik Bagges egen hand och av följande lydelse:
Till välbördiga och dygderika Karin Söffrensdotter Kijl, välbördige riddaren Hans Torstenssons av Forstenaätten ädla husfru, att överlämnas på Lunden med kärlig hälsning från Erik Jacobsson Bagge, riddare, vilken nu döder är.»
Herre Gud! Utropade Arvid Svan, i det han tog brevet i sin hand, när jag tänker på att dessa röda fläckar äro efter min mgdomsvän Erik Bagges hjärteblod, så skymmas mina ögon av tårar, så att jag knappast kan läsa utanskriften. Och det må för sanning sägas, att vad detta brev än innehåller, så bör det högt respekteras, då det blivit beseglat på ett sådant sätt. Han tillade:
Och vad riddaren Hans Torstensson angår, så är han mig icke personligen bekant, men jag har hört honom omtalas såsom en ostraffelig och högt aktad riddare. Han är Anders Lennartssons farbroder och en av hertigens tillgivnaste anhängare och mest betrodde män. Så mycket har jag ock hört, att hans gård Lunden ligger helt nära den gamla ättegården Forstena. Det skulle förvåna mig, om icke Hans Torstensson varit med vid både Stegeborg och Stångebro. Varför har då icke Erik Bagge till honom själv överlämnat brevet till hans husfru? — Du torde påminna dig, fader, att brevet lämnades först då Erik Båge låg döende

på slagfältet, där ingen av hertigens folk längre fanns kvar. Dessutom böra vi betänka, att Hans Torstenssons husfru varit Erik Bagges käresta, och kanske bjöd det honom emot att lämna brevet till en lycklig rival. — Ja, du har rätt.
Kort efter detta samtal sutto fader och son till häst och redo bort från Linköping. Men snart skildes deras vägar. Riddar Arvid drog söderut mot den kära hembygden i Småland, men Gösta tog av åt väster för att begiva sig till Lunden, riddar Hans Torstenssons gård. Och innanför hans livtröja låg det blodiga brevet i säkert förvar.

TJUGOTREDJE KAPITLET

Ett möte

En vacker höstmorgon, medan daggen ännu glittrade i gräset och förvandlade tusentals mellan buskar och strån spända spindelvävar till lika många gnistrande diamantslöjor, finna vi Gösta Svan, åtföljd av sin gamle trogne ridknekt Bryngel, makligt rida fram på den smala, krokiga väg, som längs södra kanten av Hunneberg leder ned mot Göta älv. Det var en av de sista dagarna i september och vädret var utomordendigt vackert. Hunnebergs branta stup, där björkar och ekar klättrat upp för att blanda sig med tallarnas djupa kolonner, flammade av höstens gyllene glans, medan rönnbärens purpur i bergskrevorna och lingontuvornas rodnad i mossan mellan tallarnas bruna stammar satte glöd i den rika färgskalan. Också njöt Gösta i fulla drag av den härliga höstmorgonen och av nöjet att i en för honom hittills okänd trakt, som dock i mycket påminte om hembygden, färdas fram utan allt tryckande tvång, vare sig av hovtjänst eller politiska oroligheter. Av det inbördes krig, som nyss gjort vägar och stigar osäkra i en stor del av den trakt, han förut passerat, syntes ej här den minsta dyning. Vid gårdarna och torpen, som då och då döko upp ur skogen, än i spridda klungor, än enstaka, sysslade folket fredligt på åker och äng och från skogens djup klingade vallåtar och skällor. Min far har ändå rätt, tänkte han, dä han prisar fredens lycka och förbannar kriget. Lyckliga Västergötland, som så föga berörs av stormarna i öster! Men ändå, tillade han för sig själv, fanns det gott om västgötar i både kungens och hertigens här; det skulle man knappast kunna tro, då man ser deras fredliga och idylliska hembygd. Ja, så långt hade Gösta Svan hunnit på sin beskickning från slagfältet vid Stegeborg. Och nu led hans färd emot slutet, ty, fastän obekant med trakten, visste han dock, att Lunden, riddar Hans Torstenssons gård, icke kunde ligga långt borta från den plats, där han nu befann sig. Huru skulle han bli emottagen med sitt blodiga budskap? Och vilka nya bekantskaper skulle han göra i denna främmande trakt? Under dessa tankar hade han hunnit fram till en korsväg. Han höll in sin häst. Skulle han taga av åt höger eller vänster? Ja, därom hade han nog fått ganska fullständiga besked i den gård, där han legat över natten, men nu hade han glömt det. Lyckligtvis kom en kvinna vandrande vägen fram. Hon kunde ge besked.
Lunden, sade hon, ja, det ligger på andra sidan sjön, som glimmar fram mellan skogen rakt framför er. Det är Hullsjön. Följ vägen till höger ett litet stycke, tag sedan av på en liten

skogsväg. Den leder förbi sjöns norra ända till en större väg. Som går fram till Lunden. Gösta tackade och följde anvisningen. Men skogsvägen, som kvinnan talat om, var icke så lätt att följa för en främling, som gumman tycktes antaga. Den ledde djupt in i tjocka skogen och bestod egentligen endast av ett spår, där en vagn gått fram någon gång i tiden. Men allt som oftast förlorade den sig bland tuvor och lingonris. Lyckligtvis glimmade den vackra Hullsjön då och då fram mellan stammarnas pelarrader, och den var ju en god vägvisare. Här var härligt i skogen, tyckte Gösta. Vid denna tid hade boken ännu ej blivit utrotad i Västergödand, och en stor del av den skog, där han nu befann sig, bestod just av väldiga, månghundraåriga bokar, vilkas i grått, grönt och brunt marmorerade stammar uppbar väldiga, sammanhängande, i rött skiftande valv över hans huvud. Han lät hästen gå ungefär som den ville och brydde sig ej om att se efter, om den följde skogsvägen eller tog sig egna vägar. Denna skog påminde honom så starkt om Svanås, att barndomsminnena alldeles överväldigade honom och han glömde var han befann sig, glömde krig, politik och budskap och allt det som på sista tiden fyllt hans tankar.
Då väcktes han till verkligheten av hovslag, som tycktes helt nära, men ändå såg han ingen ryttare. Men i detsamma vek hästen om hörnet av ett väldigt, mossbelupet stenblock, och så — drömde han eller var han vaken? — befann han sig mitt emot sina minnens och tankars drömda ideal, flickan, som han sett en tidig morgonstund för fyra år sedan på Litslena gästgivaregård, amazonen på Sigismunds kröning, henne, som han aldrig kunnat återfinna, sedan han sett hennes gyllene, för vinden fladdrande lockar försvinna i folkhopen, då hon sprängde bort från arenan, men som han alltjämt drömt om, alltjämt hoppats att få återse. Och nu satt hon mitt emot honom, så nära, att deras hästar nosade på varandra, och utan att de kunde komma förbi varandra, ty de hade mötts i en rämna mellan tvenne ofantliga stenblock, så smal, att där icke fanns utrymme för tvenne ryttare bredvid varandra. Drömde han eller var han vaken — det var det han omöjligt kunde klargöra för sig själv. Han måtte ha sett löjlig ut under dessa bemödanden, ty flickan brast ut i ett silverklingande skratt. Men då återkom Gösta till sig själv, strök hästen baklänges för att lämna rum, lyfte av baretten och sade, i det han djupt bugade sig i sadeln: — Förlåt, ädla jungfru, min tafatthet, men jag blev så förvånad över att så plötsligt återse er här, att jag icke visste om synen var verklighet eller om det var mina tankar, som tagit kroppslig gestalt.
Återse! Sade hon med en röst, som i Göstas öron lät som himmelsk musik, har ni då sett mig förr?
Ja, ädla jungfru, två gånger, tyvärr inte mer än två. Den första gången var en tidig vintermorgon för fyra och ett halvt år sedan på Litslena gästgivaregård i Uppland. Ni var då i sällskap med Anders Lennartsson till Forstena och en äldre riddare, som jag icke kände, men som jag gissade var er fader. — Däri gissade ni rätt, vandrande riddare, och även jag minns den där morgonen på Litslena — ja, jag minns till och med att jag på gården såg en ung adelsman, som måtte ha varit ni. Men när såg ni mig andra gången? — Vid torneringen i Uppsala under festligheterna i anledning av konung Sigismunds kröning. Vid hans svar bredde sig en djup rodnad över hennes fagra ansikte. Hon slog ned ögonen och det var med beslöjad stämma hon sade:
Således åter ett vittne till det narrspel, kusin Anders Lennartsson lockade mig att utföra och som jag så bittert ångrat. Ja, jag skall aldrig förlåta honom det. — Ni är således kusin med Anders Lennartsson — väl icke dotter av hans farbror riddar Hans Torstensson i Lunden? — Jo, visst! Hans yngsta dotter Ingeborg. — Vilken försynens sällsamma skickelse! Och jag som med för ett budskap, vilket så nära rör er …
Mig?
Ja, det vill säga er mor i främsta rummet. Jag är just på väg till Lunden.

Ni skall bli välkommen där — men ni glömmer att säga mig vem ni är. Under många ursäkter fullgjorde Gösta denna plikt, och jungfru Ingeborg förklarade, att hon skulle visa honom vägen till gården, och så redo de sida vid sida under livligt samspråk den korta vägen, som återstod till Lunden. Han fick därunder veta att hennes far, riddar Hans, blivit sårad vid Stegeborg, så att han ännu vore sängliggande, fast betydligt på bättringsvägen, att kusin Anders snart väntades till Lunden, att hon hade flera systrar, vilka alla voro gifta, men däremot endast en bror, som för närvarande befunne sig hos hertig Carl i Örebro. Då Gösta blev föreställd för husmodern på Lunden, fru Karin, förstod han riddar Eriks tal om att han i dottern återsett sin ungdoms älskade, ty en mera påfallande likhet mellan mor och dotter torde sällan kunna uppvisas. Icke som skulle fru Karins år ha gått förbi utan att lämna spår efter sig, men man såg att den mer än femtioåriga matronan måste ha sett ut alldeles så, då hon var vid dotterns ålder, och ännu hade hon mycket av sin ungdoms skönhet, framför allt de ovanligt vackra Ögonen och det uttryck av själskraft, parad med hjärtegodhet, som även blivit dotterns arvedel. Det var ett grannlaga ärende Gösta hade att framföra till denna kvinna, men sedan han sett henne, försvann mycket av sn fruktan, som han förut hyst för detta ögonblick. Den själsstyrka, som talade ur fru Karins ögon, skulle säkert icke förneka sig inför även ett sådant budskap, som det han hade att framföra. Därför beslöt han ock att gå till väga med all grannlagenhet men även med så litet omsvep som möjligt. Då han blivit ensam med fru Karin, skildrade han den tillfälliga bekantskap, han gjort med Erik Bagge, huru denna bekantskap efter hand, trots den stora olikheten i ålder samt den omständigheten, att de tillhörde olika politiska partier. Under fortsatt umgänge utvecklat sig till verklig vänskap. — Har han för er berättat sin ungdomshistoria? Sporde fru Karin. Ja, det har han. Och kanske valde han just mig till frambärare av hans sista budskap till sin ungdomsbrud därför, att jag redan kände hans historia. — Jag vet genom min man och min son, vilka båda deltogo i drabbningen vid Stegeborg, att Erik Bagge föll där. Har han åt er överlämnat något budskap till mig? — Ja, detta brev. Store Gud! — Är det hans blod, som fläckar brevet? Utropade hon, i det hon tog det i sin hand. — Ja, svarade Gösta, såsom han tillsagt mig, tog jag brevet ur bröstfickan av hans livtröja, sedan hans ande flytt, och som han blivit skjuten genom lungan, har det blivit fläckat av hans blod. Fru Karin satt länge med brevet i sin hand och hennes tårar föllo ned på det blodflackade pergamentet. Slutligen sade hon: Förlåt, unge man, att jag avlägsnar mig, men jag måste vara ensam med min Gud, då jag bryter detta brev. Därpå gick hon in i sin lönnkammare. Då hon återkom, hade hon hunnit återhämta sig, men man såg att hon var mycket upprörd. — Vet ni, Gösta Svan, sade hon, något om brevets innehåll? — Endast det, svarade han, att han testamenterat en stor silverskatt åt er dotter. Han bad mig att förhjälpa henne till denna hennes egendom, vars förvaringsställe endast den gamle trotjänaren Velam känner, och jag är villig att i detta hänseende ställa mig till hans förfogande. Men tyvärr hann han icke att meddela mig Velams vistelseort, innan döden avklippte alla vidare upplysningar. Dock hoppas jag kunna finna honom. Detta torde bli lättare för mig, som känner gubben och åtnjuter hans förtroende, än för en obekant. Gubben är nämligen av naturen mycket misstänksam, och sannolikt håller han sig dold just för att kunna desto bättre vaka över skatten. — Naturligtvis, sade fru Karin, äro vi mycket tacksamma för er hjälp, synnerligast som min man till följe av sitt sår är urståndsatt att för närvarande lämna Lunden, och min son är frånvarande i hertigens tjänst. Innan vi fatta något beslut, torde det dock vara nödvändigt att vi hålla ett familjeråd, vari ni deltager, och att ni därvid erhåller kännedom om vissa meddelanden rörande de tolv aposdarna, som finnas i riddar Eriks brev till mig. Jag skall tala därom med min man och i avvaktan därpå ber jag er att anse Lunden som ert hem. Gösta fann detta förslag gott, och i väntan på det blivande familjerådet företog han sig att bese den vackra egendomen med dess präktiga lader,

utmärkta stallar och väl vårdade trädgård. Då han strövade omkring i den senare, låtande med förkärlek sina tankar kretsa kring den härliga flicka, han så oväntat mött denna morgon och vars riddare han nu skulle bliva, unnade honom ödet ännu ett möte, föga mindre överraskände än det förra. Plötsligt stod han nämligen ansikte mot ansikte med en ung, mörkhyad skönhet, vilken med en korg äpplen på armen mötte honom i en lummig allé. Var hade han sett detta korpsvarta hår, dessa djupa ögon, mörka som natten och denna smidiga, härliga växt, omsluten av en enkel, landig dräkt, men dock av sådant snitt, att man stannade i tvivelsmål om, huruvida den unga skönheten, trots sitt sydländska utseende, hörde till familjen, eller om hon vore blott en tjänarinna? Flickans utrop vid det å båda sidor överraskande mötet hjälpte honom dock att reda upp sina minnen. — Den unge riddaren från Uppsala — ni här! Utropade hon med en röst, vars välljud icke förlorade på en lätt brytning, och på samma gång blev hon blossande röd. — Gisela! Bedrar mig mina ögon, eller är det verkligen du. Utropade Gösta med den yttersta förvåning. — Ja, det är jag, Gisela, svarade hon, i det hon fattade hans hand, men icke längre den olyckliga danserskan Gisela, Mattheos slavinna, utan, tack vare er, jungfru Ingeborgs lyckliga kammarpiga och — väninna. — Tack vare mig? — Ja, just tack vare er, ty därigenom att ni såväl använde det meddelande, som jag givit er, blev mordanslaget emot hertigen förekommet, och så vände sig tacksamheten emot mig. Enär inte ni ville emottaga den. Gisela berättade nu, att efter katastrofen på hertigens aftongille hade hon av en äldre riddare, herr Hans Torstensson, blivit förd till fröken Ingeborg, som läkte hennes sår och, då hon ingenting högre önskade än att komma bort från konstmakaretruppen, tog henne med till Lunden, och där hade hon alltsedan vistats, lyckligare och nöjdare med sin lott än hon någonsin förut trott att hon i denna syndiga värld skulle kunna bli. Alla voro goda emot henne, och jungfru Ingeborg vore en verklig ängel, som behandlade henne, landsvägarnas dotter, snarare som en väninna än som en tjänarinna. Gösta kunde knappast hämta sig från sin förvåning. Det föreföll som en saga, tyckte han, att han på en och samma dag och på samma ställe skulle återfinna de båda kvinnor, vilka under mer än fyra år levat i hans minne och, var på sitt sätt, behärskat hans fantasi. Samtalet med Gisela blev emellertid både livligt och långvarigt, och för Gösta förlorade det ingalunda i intresse därav, att det huvudsakligen handlade om jungfru Ingeborg. Det beramade familjerådet hölls i Hans Torstenssons rum på eftermiddagen, och deltagarna i detsamma voro, utom den sjuke riddaren, som låg i sin säng, men dock icke var sämre än att han mycket väl kunde vara med i rådslaget, fru Karin, jungfru Ingeborg och Gösta Svan. För att sätta de närvarande in i frågan började fru Karin med att uppläsa en del av riddar Erik Bagges brev, som handlade om de tolv apostlarna. Med en modernisering av språket, som vi anse nödig, var den upplästa delen av följande lydelse:

Det dyrbaraste av alla de krigsbyten, som min fader, riksamiralen Jakob Bagge, hemförde, var de tolv aposdabilder i äkta silver, som han tagit i en kyrka i Polen. I sitt testamente, som han upprättade kort före sin död, bestämde han, att vi tre bröder skulle ärva lika och vår syster halvdelen efter lag. Men i denna delning skulle ej de tolv aposdarna ingå, utan skulle de tillfalla mig ensam, dels såsom en ersättning för den kärlekslöshet, varmed jag i hemmet behandlats av min styvmor, dels ock såsom en kärleks- och tacksamhetsgärd för den vård och sonliga ömhet, som jag, i motsats till mina syskon, visat min fader efter hans återkomst ur den långvariga fångenskapen. Jag skulle ha ärat min faders minne lika högt och saknat honom lika djupt, även utan denna särskilda gåva, synnerligast som mitt sinne vid denna tid föga trådde efter jordiska rikedomar, och förvisso skulle jag, trots testamentet, gärna låtit även de tolv aposdarna ha gått till delning, om mina syskon emot mig uppfört sig pä det sätt, som hederliga syskon ägnar och anstår. Men i stället fattade de hat till mig och förföljde mig på flera sätt, bl. a. sökande att få deras faders sista vilja upphävd genom laga dom, något

som, tack vare hertig Carls rättskänsla och inflytande, icke lyckades. Under sådana förhållanden behöll jag apostlarna och förvarade dem i en hemlig källare på Mem, ty jag förutsåg, att man icke skulle sky något medel att beröva mig skatten, sedan lagens makt svikit. Också blev min gård en natt för ett par år sedan anfallen av sjörövare i avsikt att bortföra de tolv apostlarna, vilkas förvaringsrum de genom ett ännu ej fullt utrett förräderi lärt känna, och det var endast genom ett oväntat och kraftigt biträde av min unge vän, Gösta Svan till Svanås, som jag lyckades försvara dem. Dock vill jag icke tillskriva mina bröder detta nattliga anfall. Enligt vad jag med stor sannolikhet tror mig veta, hade detta företag sin rot i Polen och var en tillställning av jesuiterna, vilka därvid såsom verktyg betjänade sig av en illa känd tysk sjörövare. Även på detta håll är nämligen den stora silverskatten ivrigt eftersträvad. Emellertid har jag i flera år grubblat över, vad det skulle bli av denna skatt efter min död, ty jag kunde ju ej taga den med mig i graven, och jag har heligt lovat mig själv, att den aldrig skall tillfalla mina syskon. Men huru förekomma detta, då de skola ärva mina övriga ägodelar? En tid tänkte jag allvarligt på att återställa skatten till den kyrka, där den blivit tagen, men icke kunde det hövas mig, en god protestant, att understödja det katolska avguderiet, och vad vore väl dessa bilder i deras händer annat än avgudabilder? Då fick jag vid Sigismunds kröning i Uppsala återse dig, min ungdomsbrud, i din yngsta dotter Ingeborgs gestalt, och da gick där upp ett klart ljus för mitt tveksamma sinne. Ingen annan än hon skulle äga de tolv apostlarna, och hon skall emottaga dem dels såsom en kärleksgärd från hinsidan graven, dels ock, enligt urgammal svenskmannased, som en lösepenning för sin morfaders blod, det jag, olycklige, utgjutit. Jag är skyldig hennes ätt denna försoningsgärd, och hon skall bliva försoningens ängel mellan den och mitt minne. Därför får hon ej heller avslå min gåva.» Fru Karin gjorde härvid ett avbrott, och stora tårar droppade från hennes ögon ned på pergamentet. Då hördes riddarens djupa stämma från sängen: — Ingeborg, min dotter, antager du riddar Erik Bagges gåva? — Ja, sade hon, det gör jag. Jag emottager den såsom en kärleks- och försoningsgärd. — Då förklarar ock jag, återtog riddaren, såsom genom äktenskap varande ätten Kijls representant, min svärfaders dråp sonat, och må hädanefter riddaren Erik Bagges minne vara rentvått från denna skuld. Fortsätt nu och läs brevet, hustru! Hon läste:

Då det spordes, att konung Sigismund landat med en polsk här vid Kalmar och hertig Carl å sin sida kallade sina män till vapen, grep mig en underlig aning, att mitt slut var nära, och jag emotsåg min död med glad förtröstan. Men desto nödvändigare var det, att den skatt, som jag bestämt åt jungfru Ingeborg Hansdotter av Forstenaätten, sattes i säkerhet, så att den icke fölle i orätta händer. Först tänkte jag att anförtro saken åt hertig Carl, men besinnade å ena sidan, att han kunde bli besegrad och därigenom maktlös, och å den andra den stora mnest, vari mina bröder stodo hos honom, och beslöt jag att själv handla efter bästa förstånd och lämna resten åt Guds styrelse. Jag flyttade därför skatten till ett säkrare ställe än Mem, och skrev detta i förhoppning, att då min stund var kommen, Gud skulle sända mig en fullt pålidig budbärare. Och nu är det min bön, att jungfru Ingeborg må emottaga gåvan och låta den avhämtas av pålitliga personer, men detta måste ske med stor försiktighet, ty icke blott mina bröder utan även andra personer stå efter att bemäktiga sig den. Min gamle trotjänare Velam kan utvisa, var den förvaras, och skulle något dödligt träffa honom, så skolen I vända eder till hans dotter Anna, 5om likaledes känner gömstället.»

Härmed avslutade fru Karin läsningen.

Han nämner icke, anmärkte riddar Hans, var trotjänaren Velam kan anträffas.

Nej, anmärkte fru Karin, och detta troligen med avsikt. Ty han tänkte sig möjligheten av att brevet kunde komma orätta händer. Säkert var det hans mening att muntligen anförtro detta åt budbäraren, men en blodstörtning förekom honom, enligt vad vår vän Gösta Svan berättar.

— Jag har, inföll Gösta, en viss anledning till den tro, att den gamle trotjänaren och hans dotter hålla sig gömda i Söderköping eller dess närhet. Om I, riddar Hans, fru Karin och jungfru Ingeborg, viljen anförtro mig uppdraget att uppsöka den gamle, så vill jag i detta hänseende ärligt göra mitt bästa, och jag hyser den förhoppningen, att det skall lyckas. Nu följde en lång överläggning, som vi icke anse nödigt att här anföra, men vars resultat blev att Gösta Svan, sedan han vilat över natten på Lunden, skulle ensam begiva sig till Söderköping för att uppsöka gubben Velam. Därefter skulle fältöversten Anders Lennartsson, som snart väntades till Lunden, invigas i förtroendet och anmodas att med en trupp ryttare begiva sig till den plats, som Gösta efter sammanträffandet med Velam skulle uppgiva, för att eskortera skatten till Lunden. Härmed var familjerådet avslutat. Gösta tillbringade återstoden av dagen och följande natt på Lunden, och det blev honom därunder allt mera klart, att om han' någonsin skulle älska en kvinna, så måste denna kvinna vara jungfru Ingeborg Hansdotter. Följande morgon begav han sig efter ett hjärtligt avsked från familjen och med de bästa välgångsönskningar på väg till Söderköping.

TJUGOFJÄRDE KAPITLET

Skolkamraterna

Invid landsvägen ett litet stycke söder om Söderköping låg vid denna tid ett stenröse, icke olikt de stundom ganska vidlyftiga stenmurar, som i en senare tid uppförts såsom fotställning till milstenar. Någon sådan hade dock icke stått på denna stenmur utan i stället en Mariabild, som någon from Söderköpingsborgare för mycket länge sedan upprest på denna plats, på det att vägfarande där skulle göra sin andakt. Men nu var Mariabilden borta, förmodligen fallen som ett offer för det protestantiska nitet, och även själva stenmuren hade fått förfalla, i det större delen av dess mot vägen vettande sida nedrasat, bildande sålunda icke en mur utan ett stenröse. En vacker solskensdag i slutet av september, d.v.s. vid ungefär samma tid, som Gösta Svan befann sig på väg till Västergötland, skulle en uppmärksam betraktare, som just i varmaste middagsstunden passerat denna plats, ha redan på långt håll sett något i solskenet glänsande rött sticka upp bland de kullfallna stenarna, och han skulle ha undrat vad detta röda månde vara för något, ty en växt med röda blommor kunde det icke vara. Snarare skulle han ha gissat, att det utgjorde någon del av den röda pälsen av en slumrande räv. Men kommen helt nära skulle den nyfikne ha funnit, att den röda glansen utgick från ett ovanligt bjärt rödhårigt människohuvud, sittande på en i trasor insvept kropp, som i en mera bekväm än plastiskt skön ställning låg utsträckt bland de huller om buller liggande stenarna, sammansmältande med dem, så när som håret, i en smutsgrå färg. Och under håret framlyste ett ansikte, som vid närmare påseende icke torde vara läsaren helt och hållet obekant, eftersom det tillhörde tiggaren Malkus. Ja, det var verkligen tiggaren Malkus, som låg här och slickade solsken, men dock icke alldeles samme Malkus, som vi förut gjort bekantskap med, utan en betydligt fetare och frodigare Malkus, än den halvt ihjälsvultne usling, som Gösta Svan tagit upp från landsvägen. Det enda av hans person, som ännu

bibehöll samma eländiga utseende, var dräkten — men paltorna höra ju till yrket, även om tiggaren är aldrig så välfödd. På de runda kinderna, det förnöjda leendet och de under trasorna kraftiga lemmarna syntes em^ellertid att Malkus icke farit illa, sedan vi sist träffade honom. Malkus var mätt och belåten och i det gassande solskenet på de varma stenarna kände han sig så lycklig och förnöjd, som trots någon kung. Det enda, han för tillfället saknade, var någon att öva sin vältalighet med, ty på länge hade ingen mänsklig varelse passerat den ödsliga vägen. Omsider skulle dock hans önskan uppfyllas även i detta hänseende. En ensam fotgängare, klädd som en välmående borgare, sågs nämligen komma söder ifrån och med sävliga steg vandra vägen fram i riktning mot staden. Solen brände, och då och då tog vandraren av sig hatten och torkade sin svettiga panna. Tiggarens läge var sådant, att han hade en förträfflig utsikt åt detta håll. Också hade han en god stund iakttagit vandraren, i början med en viss förnöjd likgiltighet, därefter med ett intresse, som till och med förmådde honom att resa upp huvudet, och slutligen, med en omisskännlig förvåning. Då vandraren hunnit ända fram till stenröset, ropade plötsligt Malkus: — Vid Bileams åsnas långa öron, vore jag ej övertygad om att Lambert djäkne för längesedan vore hängd, så skulle jag svära på, att han ginge vägen fram i dina kläder, främling. Vandraren hajade till, ty han hade sett den bland stenarna liggande tiggaren, och halvt ofrivilligt utropade han: — Vem talar här om Lambert djäkne? –Ha, ha, ha, vid drottningen av Saba strumpeband, nu ser jag verkligen att det är Lambert Velamsson, fast i en av tiden något tummad upplaga. Det var inte i går vi träffades. Gamle kamrat. Du är således ännu ohängd — ett nytt bevis på att de naturliga anlagen hos en yngling inte alltid komma till sin rätt i denna jämmerdalen. — Är du rusig eller galen, tiggare, som kallar mig kamrat — jag vet mig aldrig ha sett dig förr, svarade vresigt Lambert Velamsson, ty det var verkligen han. — Vad, känner du inte igen Malkus djäkne, din gamle sidokamrat i Strängnäs, eller är det den borgerliga dygd, vilken kallas högfärd, som fördunklar din syn? Sporde tiggaren. Lambert tycktes i början mest hågad att fortsätta vandringen, utan att taga vidare notis om skolkamraten, men plötsligt stannade han, och man såg av en glimt i hans ögon, att han fått en idé. Återvändande till stenröset, som han redan gått något förbi, sade han med mjuk röst: — Kors är det verkligen du, gamle kamrat! Vem skulle trott att du, som hade ett i värdsliga ting så klipskt huvud, skulle sluta som tiggare? Jag hade väntat att återse dig som en mäkta rik man. – Rik! Ja, i så fall är din väntan uppfylld, ty du ser verkligen i mig en av de få rika männen i detta fattiga land, sade Malkus tvärsäkert. — Va’ falls! Skulle du vara . ..Rik, ja! — Minns du inte att en av forntidens vise män i^ad han hette har jag glömt, men det gör ingenting till saken — har sagt, att den mannen är den rikaste, som är belåten med vad han har. Nåväl! — Jag är i allra högsta grad belåten med vad jag har, helst en sådan vacker solskensdag som denna, och därför är jag rik. Ja, eftersom jag under mitt växlingsrika liv aldrig träffat någon enda man eller kvinna, som varit lika nöjd med sin lott som jag, så är jag till och med den allra rikaste. Du har utbildat dig till filosof, hör jag, men tycker du t. ex. inte det skulle smaka att vara något bättre klädd? Dåre! Varje yrke har sin ämbetsdräkt. Kungen har sin krona och spira, riksrådet sin hermelinsmantel, adelsmannen sin röda kappa, soldaten sin stormhuva, smeden sitt förskinn, värdshusvärden sin tjocka mage, narren sin bjällra och — hm! — den inbilske sin långa näsa. Nå väl! Tiggarens ämbetsdräkt är paltorna, och varför skulle jag skämmas för dem, när jag inte skäms för yrket? Men, på tal om yrke, så vilken borgerlig näring driver du, eftersom du är klädd i borgerlig dräkt? Lambert lade hemlighetsfullt fingret på munnen. — Jag är förklädd, gamle kamrat — i själva verket är jag en högre uppsatt man, än min dräkt angiver. — Dock icke så högt, som du kommer att stiga, innan du dör, anmärkte tiggaren. Men Lambert brydde sig ej om tiggarens speglosor utan fortsatte: — Efter som du är så nöjd, med vad du har, så lönar det sig väl ej att bjuda en god förtjänst, som mången skulle slicka

sig om munnen åt, och som jag gärna skulle unna en kamrat. Tiggaren reste sig till hälften och hans små ögon blinkade listigt, då han sade: — Det beror på, huru den där förtjänsten skulle förvärvas. Spekulerar du på en finare stöld, så säger jag nej, ty jag stjäl av princip aldrig; vill du värva mig till något arbete, så svarar jag också nej, ty jag arbetar av princip aldrig, men erbjuder du mig ett sätt att förtjäna pengar, som icke strider mot mina principer och vanor, så svarar jag ja, ty jag har just ingenting att försumma och en liten sparpenning kan under vissa omständigheter vara bra att ha till och med för en tiggare. Vad gäller det? — Att finna en gammal man och hans dotter, vilka förut bott på gården Mem, men nu spårlöst försvunnit. Dock har jag en viss anledning tro, alt de uppehålla sig här i trakten. — Vad får jag, om jag lyckas? En rosenobel… Åh, hut. Lambert, bjuder du guld, då måste djävulskap vara med i spelet. Men kan du svära på, att den gamle mannen och hans dotter icke till kropp eller själ lida något men av att bli funna, utan snarare gagn, så vore det en annan sak. — Det kan jag dess snarare, som den gamle mannen är min far, flickan min syster. Tiggaren lät höra en låg vissling och reste sig upp. En stund stod han syst, betraktande Lambert med misstrogna blickar. Slutligen sade han: — Om det är, som du säger, så topp. Jag har alltid haft vissa anlag för spejaryrket och är känd för att ha ögonen med mig. Det är därför sannolikt, att jag skall lyckas. Men du måste giva mig närmare upplysningar — d. v. s. all den ledning, jag behöver såsom utgångspunkt. Lambert och tiggaren satte sig nu sida vid sida på en av de nedfallna stenarna och den förre smorde ihop en historia, som visserligen i några fall tangerade sanningen, men i andra avlägsnade sig desto längre. Gamle Velam, sade han, hade varit medveten om en politisk hemlighet av ofantlig vikt, vilken riddar Erik Bagge fruktade genom honom skulle komma i dagen. Han hade därför förmått sin gamle trotjänare gömma sig undan och tagit en helig ed av gubben, att han icke skulle röja sin vistelseort för någon, icke ens för sin egen son, vilken vid tillfället var frånvarande, och detta försvinnande skulle räcka så länge konung Sigismund var i landet. Nu hade emellertid riddar Erik Bagge stupat vid Stegeborg, och det funnes icke längre något skäl för Velam att hålla sig undan. Men detta visste förmodligen gubben ej om, och därför var det av största vikt, att Lambert lyckades uppsöka honom. Tiggarens min under berättelsen förrådde just icke något Jverdrivet förtroende till berättarens sanningskärlek, men å andra sidan uttalade han icke något öppet tvivel. Då Lambert slutade, sade han: — Om det är så, som du tror, att gubben befinner sig här i rakten, så är det på två ställen vi skola söka honom. — Varför endast på två? — Därför att gubben Velam sannolikt är en klok man, som då han tänker gömma sig, väljer det möjligast bästa gömstället. Men riktigt bra dylika finnas ej mer än två i Söderköping och dess omnejd. — Vilka äro de? — Det ena är det gamla Franciskanerklostret, vars byggnader, om än delvis såsom ruiner, ännu stå kvar, fastän obebodda såsom man tror. Det händer dock understundom, att det finnes innevånare i dess labyrinter och gångar, munkceller och källare, och detta icke blott gastar och spöken, utan människor av kött och blod. Själv känner jag något litet till dessa kryphål, ty jag har tillbringat mången natt i en av dess övergivna munkceller. Och visst och sant är, att hade jag något skäl att hålla mig undan, så skulle jag till gömställe välja det gamla klostret. — Nej, klostret svarar jag för, där finns icke fader Velam, inföll Lambert med säker ton. Tiggaren betraktade honom forskande. Därpå sade han: — Jaså, du har redan sökt honom där och — kanske i stället för din fader funnit en pater? Lambert rodnade. — Vad menar du? Sporde han häftigt. — Naturligtvis menar jag den spökande munken. Du vet, att de goda Söderköpingsborna äro livligt övertygade om, att en sådan driver sitt nattliga spel där. Det finnes mången dylik, som hellre skulle stå tolv timmar på torget i halsjärn än att ensam besöka det gamla klostrets skumma gångar, vore det också mitt på ljusa dagen .. Lambert tycktes ej intressera sig för tiggarens klosterhistorier utan avbröt dem spörjande: — Vilket är det andra stället? — Ramundershäll,

svarade tiggaren. Varför just detta berg? Jo, därför att det är lika bra skyddat av trollen, som klostret av »den spökande munken». Och så är det snårigt och otillgängligt i ganska hög grad. Vad nu för övrigt rädslan för Ramundersberget angår, så uppgives det, att då Söderköpings borgare begiva sig dit för att hämta ved och virke, så äro de aldrig mindre än tio i sällskap och åtföljas av prästen till skydd emot trollen. — Ramundershäll, ja, föga känner jag det berget, så nära det ligger, svarade Lambert, men inte kan jag tro att min fader tagit sin tillflykt dit. Det berget har ett mycket dåligt rykte. — Visserligen, men just därför. Nå ja, det skulle ju ock kunna hända att Velam följt den gamla regeln: det osannolikaste gömstället är det bästa. Men i alla händelser skall jag na Ramunders päls i sömmarna. — En sak till, inföll Lambert ivrigt. Om du finner min far eller min syster, så låt icke genom en halvdragen anda förnimma att du sökt dem eller att du någonsin träffat mig. Bäst vore om du helt och hållet kunde undgå att visa dig för dem. Men när du funnit deras tillhåll, så tag noga känning, så du kan återfinna platsen, och underrätta mig därefter om vad du sett. Du finner mig i Göran Bödkares gård vid St. Lars kyrkogård. Du skall därvid fråga efter köpmannen Peter Regel, det namn, under vilket jag är känd. Och så en sak till: Vill du ha handpenning på belöningen? — Behövs inte, svarade tiggaren med en avvärjande gest. — Gläder mig, att du, gamle skolkamrat, har förtroende för mig. — Förtroende! — Nej, det har jag just inte. — Men du litar på mitt ord! — Ja, därför att jag har dig i mina händer … — Huru! — I dina händer … — Ja, jag behöver ju endast peka på dig och ropa: se, där går en jesuit, så skulle du få roligt. Lambert kastade en giftig blick på tiggaren, men så beslöt han att taga det från en annan sida. — Gamle skämtare, hur väl jag känner igen dig sedan skoltiden! Utropade han muntert och klappade tiggaren på skuldran. Därpå skildes de båda skolkamraterna. Då Lambert kommit utom hörhåll, mumlade han för sig själv: — Förunderligt, i sanning förunderligt, att en så slug karl inte blivit något annat än tiggare.

TJUGOFEMTE KAPITLET

Vid källan

Några dagar efter i föregående kapitel omtalade möte finna vi tiggaren Malkus vandrande i en av de hålvägar, som leda upp på berget Ramundershäll. Dagen var varm, tiggaren hade strövat vida omkring på berget och han kände sig trött, varm och törstig. Under tiden talade han för sig själv, en vana som han motiverade med det lärorika i att stundom samtala med en klok man. Låtom oss lyssna till hans monolog:

Du är en ganska inkonsekvent man, min käre Malkus. Om en bonde bett dig om några timmars handräckning med inbärgandet av sin gröda, så skulle du svarat nej, ty det strider mot dina principer att arbeta. Men däremot åtager du dig det vida tyngre arbetet att genomleta Ramundersberget, för vem? — Jo, för en man, som du har alla skäl att förmoda vara en verklig ärkeskojare. Men han har lovat dig en rosenobel! — Bah! — Vem vet om han någonsin ägt eller någonsin kommer att äga en dylik. Och vad skulle du för övrigt med en rosenobel? — Du vågade inte växla den, ty då skulle man fängsla dig som en tjuv och taga

den ifrån dig. Men glädjen att äga guld — bah! Jag trodde du hade bättre vett! Fy, Malkus, vill också du nu vara med om dansen kring guldkalven? Frihet är bättre än guld, men fri är endast den, som ingenting äger. Emellertid skulle det vara roligt att veta, hur mycket som var sanning och hur mycket som var lögn i den historien, som Lambert djäkne slog i mig om sin fader. När allt kommer omkring, så har kanske gubben Velam lupit bort med en del av den döde riddarens skatter utan att säga till honom, och kanske är det dem, den senare vill vara med om att dela. Och slikt ett skalkstreck skulle du, Malkus, som ett lejt redskap vara med om att understödja! Fy, Malkus! — Men när allt kommer till stycket, så är det icke för den där av munväder myntade rosenobeln du mödar dina ben i jätten Ramunders backar, utan det är därför, att din spejar instinkt vaknat, därför att du liksom känner i luften, att du fått en uppslagsända, som leder till något sattyg, och som du inte vill släppa förrän du kommit till ändan. Ja, så är det, och låt oss därför gå friskt på. Malkus hade nu uppnått en avsats på berget, där en av skog omgiven vacker gräsplan liksom inbjöd till vila. Torkande den svettiga pannan med sin slitna, solkiga mössa utropade tiggaren: — Nu skulle det smaka skönt med en dryck kallt och gott vatten — kors, när jag närmare ser mig omkring och på samma gång rannsakar mina minnen från den tid, då jag för några år sedan var här på berget, så tycker jag att just här i närheten skulle vara en ypperlig källa. Den som nu kunde finna den! Den skall visst ligga där i skogskrattet till vänster någonstans. Malkus började leta efter källan. Han fördjupade sig i en tät småskog och tack vare sitt förträffliga lokalsinne och goda minne kröntes hans letande till slut med framgång. Han stod plötsligt i en kittelformig, av tät skog omgiven fördjupning i berget, där en klar källa porlade vid foten av en gammal rönn, i vars krona klasar av röda bär lyste bland det i brunt och gult skiftande lövet. Utan betänkande kastade sig tiggaren på magen ned vid källan och drack direkt ur naturens stora ymnighetshorn, utan att besvära sig med vare sig glas eller bägare. Då han druckit sig otörstig, satte han sig bredvid källan, stödjande sin rygg emot en mossig sten. — Det är en härlig plats, en fläck i skogen alldeles efter mitt sinne, sade han för sig själv. Hur är det Horatius säger: Ille terrarum mihi praeter omnes angulus ridet — Denna vrå av världen skänker mig mera behag än alla andra.—Ja, i sanning, om det någonsin skulle falla mig in att snöra min tillvaro vid ett hem, så skulle jag vilja resa en koja just här. Trollen, mina grannar, skulle hålla gästerna på avstånd, och här skulle man kunna leva som en filosof rätt ägnar och anstår. Och när jag bleve trött av att vandra och återvände hit, så ville jag att en god och älsklig kvinna stode i kojans dörr och hälsade mig välkommen — å hut, Malkus, vart förirrar sig din fantasi? Den kvinna, som läte binda sig vid dina planer, vore dig icke värd. Än en gång kastade sig Malkus ned vid källan och sög sig mätt vid naturens modersbarm. Då han reste sig upp, spratt han till, började stirra på torvan vid källans strand och utropade: — Vid den helige Antonii bröstvårtor, iag vill icke vara en ärlig man, om icke där i torvan står ett tydligt och klart avtryck av en fruntimmerssko! Han lade sig på knä och undersökte spåret med ytterlig noggrannhet. Ja, där fanns verkligen ett tydligt spår och han upptäckte ännu ett, och båda voro ganska färska. Det kunde icke betvivlas att en kvinna för icke länge sedan hämtat vatten ur källan. –Den kvinna, utropade Malkus, den unga flicka, skulle jag vilja påstå, ty en ungdomlig fot har satt detta spår, den flicka som ensam — här finnes inga andra spår utom mina, ergo har hon varit ensam — som ensam hämtar vatten i trollberget, det är ingen vanlig flicka, som lever under vardagliga förhållanden. Men vem är hon då? — Gubben Velam har ju en dotter, som följde honom, då han försvann — Malkus, Malkus, du har uppslagsändan i din hand, nu återstår endast att nysta upp härvan för att se, varmed den slutar. Spåren äro sannolikt från i går, antagligen hämtar hon vatten varje dag, solen sänker sig emot trädtopparna och kanske återkommer hon snart, ty den väg hon vandrar, lämpar sig endast för fullt dagsljus. — Gott, vi skola bida och se, men utan att skrämma henne med vår

åsyn. Han såg sig omkring efter ett gömställe och snart hade han träffat sitt val. Nära källan växte en tät och yvig gran, vars grenar gingo ända ned till marken. Bakom dem beredde sig Malkus en förträfflig utsiktsplats, där han kunde se utan att själv bli sedd. Det visade sig att Malkus räknat rätt. Efter en väntan, som föga torde ha överstigit en halvtimme, hörde Malkus huru en torr gren knastrade under en lätt fot, grenarna i snåret mitt emot honom böjdes undan och en ung flicka, bärande en vatenhink i handen, trädde fram och fyllde sitt kärl vid källan. Vi, som känna henne, se genast att det är Anna Velamsdotter. Lambert Velamssons syster. Malcus, som aldrig sett henne förr, gissade dock, att det var hon. Ett ögonblick stod hon stilla vid källan och såg sig omkring. Förmodligen var hon dock icke alldeles okänslig för traktens trolska rykte, ty då en fågel prasslade i snåret, ryckte hon till och där kom ett uttryck av skrämsel i hennes annars så lugna ansikte. Hon grep hinken och försvann åter i snåret. Nu var det Malkus tur att träda fram. Med en skicklighet. Som skulle hedrat ett av Amerikas rödskinn, följde han henne genom den snåriga småskogen utan att någon enda gång förlora henne ur sikte, men utan att av henne bemärkas. Denna för tiggaren ganska besvärliga vandring blev dock icke lång. På andra sidan småskogen öppnade sig en liten glest bevuxen platå, vars ena sida utgjordes av en alldeles lodrät bergvägg. Lutad mot denna och nästan dold av en lummig ek, vars täta krona nu började glesna, stod en liten koja, grå och mossbelupen, liksom klippan, och därför svår att urskilja. Från kojans taköppning ringlade en tunn rök, genom den öppna dörren såg man den fladdrande spiselelden och på tröskeln satt en gammal man med långt, grått skägg. Vi igenkänna gubben Velamsson och på den beskrivning, som sonen lämnat, gjorde Malkus det även. Gubbens utseende vittnade om sorg och bekymmer och hans ännu i ålderdomen kraftiga gestalt var mera böjd, än då vi sist sågo honom. Vid dotterns åsyn tycktes dock hans blick klarna. — Far, sade flickan, här finns folk i berget. Har du sett någon? — Nej, men jag såg märken efter att någon legat i gräset vid källan. — Se där en flicka, som har ögonen med sig, viskade Malkus, där han stod gömd i snåret. En härlig tös — Ja, vi måste vara försiktiga, sade gubben. I natt drömde jag åter om min avlidne herre. Klädd i ståtlig riddareskrud med guldsporre på foten och den tunga guldkedjan över flöjeltröjan stod han vid min säng. Och hans uppsyn var lycklig och ljus, gladare än jag sett på många, många år, och han sade; »Var vid god tröst, hederlige Velam, ty ditt väktarekall lider mot sitt slut. Men du måste vara försiktig, mycket försiktig.» Ja, så sade min gode herre, och därmed försvann den härliga synen. Gubben och flickan gingo nu in i kojan, dörren stängdes och Malkus fann det ej lönt att längre spionera. Han hade ju nu funnit vad han gått ut för att söka. På återvägen utför berget mumlade han för sig själv: — En hedersgubbe och en präktig tös. Tänk att en slik slyngel, som Lambert djäkne, har en sådan far och en sådan syster!

TJUGOSJÄTTE KAPITLET

Den spökande munken

Gösta Svan, åtföljd av sin ridknekt Bryngel, hade lyckligt anlänt till Söderköping. Han hade uppehållit sig där flera dagar och därunder bedrivit ivriga efterforskningar i hopp att finna gubben Velam och hans dotter, vilka, enligt de ord han hört i konung Sigismunds förmak, ansågos hålla sig dolda antingen i staden eller i dess närmaste omnejd. Men han började betvivla riktigheten av detta antagande, ty hans efterforskningar hade hittills icke lett till något resultat. Och likväl hade han anlitat just den väg, som han ansåg säkrast skulle föra till målet. Sedan sitt vistande på Mem, då han dagligen förtroligt samspråkade med gubben, visste han nämligen att i Söderköping bodde en äldre borgare, som sedan många år tillbaka varit Velams synnerligen gode vän. Honom uppsökte han i tanke att han skulle kunna giva honom någon upplysning om Velams nuvarande vistelseort. Men förgäves. Den hederlige borgaren var därom lika okunnig, som Gösta själv. Så företog han en utflykt till Mem i förhoppning att någon av de gamla tjänarna där, av vilka han personligen kände de flesta, skulle vilja ge honom en upplysning, som de undanhållit personer, vilka av dem voro kända som riddar Eriks fiende. Men även denna förhoppning gick i kvav. De visste ingenting — jo, Måns stalldräng berättade för Gösta, liksom han förut gjort vid det av oss bevittnade förhöret, att han i en man, som sent en afton ensam rodde i en eka på Storån, igenkänt gubben Velam. Men det var också allt. Under sådana förhållanden må man icke förundra sig över, att Gösta började misströsta. Han hade icke av naturen några särskilda anlag för spejaryrket, och icke heller hade han någon hjälp i detta hänseende av Bryngel. Denne var en ärlig och pålitlig tjänare samt en tapper soldat, men till kunskapare dugde han icke. Så stodo sakerna, då Gösta en vacker dag på en gata i Söderköping mötte en person, i vilken han med full visshet igenkände Lambert Velamsson, sonen av den man han sökte. Och han blev mycket glad över detta möte. För att förklara det senare, må vi här inskjuta en anmärkning: Då Gösta efter det nattliga överfallet på Mem lämnade gården, hade Lambert Velamssons förräderi ännu icke blivit upptäckt. Och då han sedan, på väg till hembygden besökte gården för att taga avsked, hade riddar Erik av grannlagenhet mot den gamle trotjänaren undvikit att för Gösta omtala Lamberts försvinnande eller de misstankar, som i anledning därav voro riktade emot honom. Då han nu träffade Lambert i Söderköping, visste han således ej om, att denne flytt från fädernehemmet, utan trodde att han fortfarande stod i bästa förhållande till de sina. — Himlen själv har sänt dig i min väg. Lambert Velamsson! Sade han, i det han trohjärtat skakade hans hand. Jag söker lin fader, och säkert kan du giva mig upplysning om var jag kan träffa honom. Lambert vädrade, att han kanske skulle kunna få värdefulla upplysningar av den unge adelsmannen och inrättade sitt svar därefter. — Nog skulle jag det kunna, sade han illmarigt och plirade med ögonen, men jag vet icke om jag törs. Min far … — Ja, jag vet att han håller sig dold och jag vet också, varför han gör det. Men gent emot mig är denna försiktighet överflödig. Jag medför nämligen ett viktigt bud till Velam från hans avlidne herre. Jag fick detta uppdrag i hans dödsstund på slagfältet vid Stegeborg, men döden kom honom för hastigt uppå — däri ligger orsaken till att jag icke fick upplysning om, var jag skulle träffa Velam. Uppdraget gäller de tolv apostlarna — icke sant? — Ja, det gör det, svarade Gösta öppenhjärdigt. En blixt av glädje lyste i Velams ögon. — Har ni något skriftligt från riddar Erik eller något tecken, som bestyrker er rätt beträffande den stora silverskatten? Ja, förlåt min fråga, tillade han, då han såg Gösta i begrepp att lamma upp, men ni förstår, linge herre, att då det gäller anförtrott gods, så måste man hålla sig till formerna strängare, än man annars skulle göra. Något lugnad av ursäkten, svarade Gösta: — Det är icke med dig, Lambert Velamsson, jag skall göra upp saken, utan med din fader. Och jag är övertygad om att han och jag nog skall komma överens. För mig till honom, det är det enda jag begär av dig. När önskar ni träffa honom? — Nu — nu genast! Jag har sökt honom sedan länge. — Nu för ögonblicket är det tyvärr omöjligt, ty jag är bunden av en dyr ed att icke föra någon till honom,

vem det än vara må, förr än jag därom talat vid honom själv och erhållit hans tillåtelse. Men som jag i detta fall icke betvivlar, att han skall bifalla eder önskan, så möt mig i afton klockan sju, och jag skall föra er till honom. Nå ja, Gösta måste ju respektera den försiktighet, som låg bakom Lamberts uppförande, och framför allt den ed, som han sade sig ha avlagt. Och hade han väntat i fyra dagar utan att komma målet närmare, så stode han väl ut med att vänta ett par, tre timmar till, då han hade gott hopp om framgång. Alltså beslöt han att foga sig i Lamberts villkor och sporde: Var skall jag möta dig? Vid det obebodda klostret. Klappa fyra slag på den nindre dörr, som vetter åt gränden, så skall jag komma och föra er till min far. Vid samma tid, som Lambert Velamsson hade sitt oväntade möte med Gösta Svan, sutto i en av de inre kamrarna i Söderköpings franciskanerkloster tvenne män, båda i munkdräkter, till vilka vi be att nu få föra läsaren. Den ene av dem är oss redan bekant; det var konung Sigismunds biktfader pater Lanterna, vilken av Mala Spina på senare tid övertagit ledningen av de mot Jakob Bagges kyrkorov riktade planerna. Den andre var en munk, med vilken vi hittills icke haft anledning att sysselsätta oss, men då han i det följande kommer att spela en icke oviktig roll, anse vi oss böra nu närmare presentera honom för läsaren. I Söderköping var han stadens fasa, allmänt känd under namn et »den spökande munken». Härvid är att märka, att de goda Söderköpingsborna ansågo honom vara en osalig ande, ett spöke. Men vi se nu själva, att han verkligen var av kött och blod, om det än är klent beställt med båda delarna, att döma av hans nästan omänskliga magerhet och spöklika blekhet. Tiggaren Malkus var dock en bland de ytterst få, som hade reda på »spökets» mänskliga natur, såsom vi kunde förstå av amtalet vid stenröset. Söderköpings franciskanerkloster indrogs till staten av konung Gustav 1, men under hela hans regering funnos dock där ett ringa antal äldre munkar, vilka av konungen erhöllo ett knappt tillmätt livsuppehälle. Det samma var förhållandet under kung Eriks tid, då klostret blivit förlänat till en medlem av Sparre-ätten. Men munkarnas antal hade då sammansmält till 3 eller 4 stycken, vilka betraktades såsom länsherrens nådehjon.^Under Johan III:s regering fick, som bekant, katolicismen åter luft i Sverige, och nu började klostret i Söderköping ånyo att blomstra. Jordegendomen behöll visserligen Sparren, nen klosterbyggnaderna fylldes åter av munkar, vilka levde dels av tiggeri, dels ock av inkomster, stundom ganska rikliga, vilkas rätta källa aldrig blivit nöjaktigt utredd. Men några år före konngens död inträffade ett omslag i hans tänkesätt. Jesuiterna utdrevos ur landet, och då dessa haft ett av sina huvudtillhåll just i Söderköpings kloster, kom förvisningsdomen att drabba även munkarna därstädes. De drevos ut och klostrets portar stängdes. De ganska vidlyftiga byggnaderna stodo tomma och lämnades att allt mer och mer förfalla. Men det dröjde icke länge förr än de goda Söderköpingsborna började att uppskrämmas av gräsliga spökhistorier från det tomma klostret. Man såg nattetid ljus lysa än här och än där ur det obebodda husets fönster och än den ene nattvandraren, än den andre berättade huru som han sett en munk av det förfärligaste utseende, ett levande lik, än sticka huvudet ut genom något fönster, än vandra på klostrets tak, än med ett kors i handen amför dess port och än rastlöst vandra omkring i de närgränsande gatorna. Den som tillställde detta nattliga spel var pater Uddo, en av de munkar, som kommit till Söderköping under konung Johans tid. Han blev utdriven, han som de andra, uppehöll sig någon tid, man vet icke var, föll i en svår sjukdom, som till den grad förändrade hans utseende, att han såg ut som en hamn, och efter tillfrisknandet återvände han i hemlighet till Söderköping, där han för egen räkning tog klosterbyggnaden i besittning. Hemligheten av hans metod att leva ostörd där var helt enkelt den, att han aldrig, om icke väl förklädd, gick ut om dagen, men däremot om nätterna visade sig i sin verkliga gestalt. Vad han levde av, torde någon fråga. Jo, den hemligheten låter lätt förklara sig därav, att han i många år var en bland jesuiternas förnämsta agenter i Sverige. Vi minnas Lambert Velamssons hemlighetsfulla brevväxling

med jesuiterna. Det var pater Uddo, som ombesörjde den. Visst är, att »den spökande munken» injagade en ofandig örskräckelse i Söderköping och att folket där knappast ens om dagen vågade närma sig klostret. Därigenom blev detta en förträfflig knutpunkt för jesuiternas ränker och en bra mötesplats för deras agenter, av vilka pater Lanterna var en av de allra förnämligaste. Låtom oss nu lyssna till de båda jesuiternas samtal. — Äntligen synas vi stå vid målet beträffande återbördandet av de rövade apostlabilderna, sade pater Lanterna, i det han med välbehag smuttade ur en silverkanna, som stod framför honom på det grova ekbordet. Men det är icke för snart. De hava, dessa apostlar, vållat oss mycket besvär, stora kostnåder och till och med ett avfall inom vår heliga orden. — Du menar Laurentius Nicolai. — Ja. Det skulle intressera mig att veta, var han nu finns. Efter det han lyckats rymma från Nyköpings slott, ha vår heliga ordens agenter alldeles förlorat honom ur sikte. Men jag misstänker att han för egen räkning söker apostlarna. Var han än finnes, skall domen för hans olydnad nå honom. — Du nämnde, helige fader, att vi stå nära målet. Ja, det är gott och väl att vi veta, var gubben Velam och hans dotter nas, men det är dock icke alldeles detsamma, som att ha funnit skatten. Patern log.

Du vet icke att jag, sade han, i dag inhämtat en hugnesam underrättelse, som också har något att betyda i denna sak. – Vilken då, helige fader? — Jo, den, att Kurt Rosegger i detta nu ligger med sin kapare i sitt vanliga gömställe i skärgården. Han behöver endast bud för att bringa oss den handräckning vi behöva. Gubben och hans dotter envisas att icke uppgiva ten förvaras … — Så finnas ju alltid vissa medel. .. — Men du har lovat Lambert att icke använda tortyr Bah, ett löfte! Inför något så stort, som vår heliga ordens intresse, vad betyder då ett löfte till en underordnad tjänare? – Nej, du har rätt, helige fader. Letta ögonblick öppnades dörren häftigt och Lambert Velamsson störtade andfådd in i kammaren.
Jag medför högst märkliga underrättelser, utropade han. För några ögonblick sedan skildes jag från en ung adelsman an. Det var han som på slagfältet vid Stegeborg fick riddar Erik Bagges sista uppdrag rörande de tolv apostlarna, och nu söker han min fader för att sätta sig i besittning av dem. — Berätta allt vad som förefallit mellan dig och adelsmannen, sade pater Lanterna med befallande ton. Lambert lydde. Han gav icke blott en detaljerad framställning av samtalet utan redogjorde även för huru han gjort den unge adelsmannens bekantskap på Mem samt de omständigheter, som därmed stodo i förening. Till sist omtalade han, att det var denne adelsman, som fört befälet över den trupp, som avslog Roseggers anfall på Mem och därvid tillfogade fribytärna en stor manspillan. Pater Lanternas ögon gnistrade vid omnämnandet av det senare förhållandet. Lambert slutat, sporde han: — Varför stämde du möte med adelsmannen här vid klostret?
Jo, under samtalets gång fick jag en idé, som jag nu ber att få underställa ert prövande. — Låt höra, min son! — Jag skulle vilja föreslå att låta tiggaren i afton eller i morgon föra adelsmannen till kojan på berget. Min far skall eke vägra, det vet jag med visshet, att överlämna skatten åt honom. Men de kunna icke bortföra den genast. Min far skall dock helt säkert visa den för adelsmannen. I detta ögonblick skola vi ligga dolda i buskarna och se, var den förvaras. Och sedan taga vi den. — Så vida ej adelsmannen bortför den mitt för vår näsa. Uddo och jag äro ej svärdets män, om man kan lita på tiggaren är ovisst — törhända bleve du ensam emot adelsmannen och din faders svärd, och då skulle du duka under. Den som besegrat Roseggers gastar är ingen duvunge i svärdslek. Nej, jag har bättre och framför allt säkrare plan och den skola vi följa. Men den kan av vissa skäl ej utföras förr än om ett par dagar. — Vad skola vi då taga oss till med den unge adelsmannen? Sporde Lambert. — Honom överlämna vi åt pater Uddo, svarade patern, i det han blinkade emot munken. — Ja, honom åtar jag mig, sade denne med ett hemskt leende. Lambert ryste. Han insåg att den

unge adelsmannen var förlorad, men därvid kunde han intet göra. Hans kropp var fri, men hans vilja låg slagen i tunga kedjor.
På utsatt tid infann sig Gösta Svan i den folktomma gränden, fann den lilla dörren i klostermuren och klappade fyra hårda lag på dess åldriga plankor. Efter en kort stund hörde han riglar skjutas ifrån, dörren gick upp och i dess öppning visade sig en munk, vid vars åsyn Gösta ryggade ett steg tillbaka. Han hade ju varit i Söderköping i fyra dagar, och sådant skulle icke vara möjligt utan att höra talas om »den spökande munken». Och var det icke den, som nu stod mitt emot honom? Ett blåblekt ansikte, liknande en dödskalle överklistrad med pergament, en näsa som ett fågelnäbb och ögon som lyste som eldkol. Och fanns där någon kropp under den trasiga munkkåpan? Nej, snarare ett skramlande benrängel, tycktes det. Gösta var icke egentligen spökrädd, men han var ett barn av sin tid. — Är du en ande från avgrunden eller en levande människa? Sporde han förfärad. — Nej, endast en sjuk och utmärglad munk och en god vän till Velam, som du söker. Följ mig, så skall jag föra dig till honom, svarade spöket med en mjuk och ganska behaglig röst. Gösta betänkte sig. Rösten lät ju som en människas röst, ja, rent av förtroendeingivande, och när allt kom till stycket, så talade den nog också sänningrEtt ben stack fram under kåpan. Det var förfärligt, onaturligt magert, men dock icke ett benrangelsben. Icke skulle han, en man som sett döden i ögonen på slagfältet, låta krämma sig av en genom sjukdom missbildad man. Han sade sig ju vara Velams vän. — Kunde man tänka sig ett bättre gömställe, än detta övergivna kloster, som ingen vågade beträda, och en bättre väktare än denne munk, som måste skrämma varje främling från vettet? Ja, säkert vore både Velam och skatten här, och vad han nu sett vittnade i hög grad om gubbens slughet. Allt detta for på ett ögonblick genom hans hjärna, och så besinnade han sig icke längre. Modigt följde han munken, som med stor noggrannhet riglade dörren efter sig. Det var alldeles mörkt inne i klostret, men munken tände en lampa, vid vars fladdrande sken han såg ännu mera spöklik ut. — Velam skulle själv ha mött dig vid dörren, yngling, sade munken, under det de vandrade i de skumma korridorerna, om han icke av tillfällig opasslighet varit bunden vid sin kammare. — Bor Anna Velamsdotter också här i detta kloster? Frågade Gösta. — Nej, icke för närvarande, svarade munken trovärdigt. Hon har rest bort för en vecka sedan och är ännu ej återkommen. Munken gick före med lampan i sin hand och Gösta följde ett par steg efter. Så passerade de långa gångar, där murarna stundom slöto sig så nära varandra, att de nätt och jämt lämnade plats för en människa, och genom välvda rum, där deras steg gåvo ett hemskt och skrämmande eko. Plötsligt stannade munken vid en dörr, tog upp en nyckel ur sin ficka och öppnade den. — När vi passerat detta rum, sade han, skall du träffa gubben Velam. Rummet var ganska litet, fullkomligt tomt på något slag av möbler och hade en dörr på andra sidan, mitt emot den, som nyss öppnats. Munken gick före, och Gösta följde modigt Nu skulle han ju träffa gubben Velam och detta kom honom att glömma allt annat. Plötsligt, just som han var mitt i rummet och munken med sin lampa stod vid den motsatta dörren, kände han till sin fasa, att golvet under hans fötter gav vika. Han sjönk, vilt gripande efter något att hålla sig fast vid, sjönk allt djupare, ljuset försvann, han famnades av ett tjockt, ogenomträngligt mörker, och i nästa ögonblick kände han en så häftig stöt, att det blixtrade för hans ögon och så förlorade han medvetandet.

TJUGOSJUNDE KAPITLET

Apostlarnas grotta

Tidigt på morgonen dagen efter den, då i förra kapitlet omtalade händelser tilldragit sig, sågs tiggaren Malkus makligt slinka fram i den gata i Söderköping, vid vilken franciskanerklostret låg. Att han icke hade något särskilt mål för sin tidiga morgonvandring, framgick av de oregelbundna rörelserna och den goda tid, han gav sig att iakttaga morgonens och gatans företeelser. Än jämförde han skeppare Fastesons väderflöjel med riktningen av de drivande molnen och gjorde därav sitt bestick för dagens väderlek, än granskade han de framför varje gård på gatan utkastade avskrädena och gjorde därav sina slutsatser beträffande gårdagens kosthåll i respektive borgarehem, än höll han en liten stilla pratstund med de hundar och kattor, som sutto framför husportarna och var på sitt sätt prisade morgonsolen, eller de grisar, som redan börjat att rannsaka rännstenarna. Men ingen människa såg han i gatan. De goda Söderköpingsborgarna hade tydligen ännu ej hunnit få morgonsömnen ur ögonen. Jo, där borta vid klosterhörnet stod verkligen en människa, och det måtte vara en ganska underlig kurre, att döma av hans beteende. Än tog han några steg i den ena riktningen, stannade och återvände till utgångspunkten, än i den andra. Än stod han och bligade på den långa, döda klostermuren, som om han väntat att dess tomma fönster, där rutorna utgjordes av spindelvävar, skulle plötsligt befolkas och få liv, än gick han några teg upp i den smala gränden och slog kraftiga slag på den där belägna klosterporten, ivrigt lyssnande om något svar skulle förnimmas eller den järnbeslagna dörren öppnas, men då intet sådant inträffade, återvände han med tveksamma steg till sin utgångspunkt vid hörnet för att snart åter förnya samma underliga beteende. Det var en tämligen till åren kommen gråskäggig man, klädd som en adelsmans husknekt med stormhuvan hängande i en rem på ryggen, bröstharnesk och en stor huggvärja vid sidan. Tiggaren Malkus närmade sig allt mer och mer den besynnerlige främlingen och betraktade honom med ett intresse, som stegrades ju närmare han kom, under det knekten å sin sida däremot alls inte brydde sig om tiggaren. Plötsligt upplystes tiggarens ansikte av en oförställd glädje och han utropade: — Vid S:t Antonii fotsvett, jag skulle hålla en blank penning, om jag hade någon, mot en sillnacke, att jag en gång ridit på samma ök som du. Och att du den gången tog mig upp på din häst och frälste mitt liv, det skall jag hålla dig räkning för så länge jag lever, detta oavsett att du gjorde det ganska motvilligt. Knekten bevärdigade tiggaren knappast med en blick och än mindre med något svar. Men den senare fortsatte: — Ja, min tacksamhet är till och med så stor, att du, om det bereder dig någon tillfredsställelse, skall få förakta mig så mycket du vill och förmår. Endast ett vill jag utbedja mig av dig, nämligen svaret på den frågan: Var finns din unge, vackre och varmhjärtade herre? Nu fick knekten, som icke var någon annan än Gösta Svans livknekt Bryngel, äntligen mål i mun, och han svarade. Ja, den som det visste! Vet du ej var din herre finns? Sporde Malkus förundrad. — Nej, vid vår Herres trä, jag det vet, så vida han inte är i klostret där. Efter åtskilliga frågor och svar berättade Bryngel: — I går kväll, vid pass klockan sju, följde jag min herre hit till klostret. När vi kommit till hörnet här, sade han: »Stå kvar här, Bryngel, tills jag återkommer eller kallar på dig, ty möjligtvis kan jag behöva dig. Jag skall träffa en person i klostret, men kommer snart tillbaka.» Så gick han upp i gränden och bänkade skarpt på dörren där borta och den öppnades och han blev insläppt. Sedan har jag stått här hela natten och fått varken vått eller torrt, men inte har junkern kommit tillbaka. Och inte har han kallat på mig heller. Såg du vem som öppnade, frågade Malkus. –Nej, det gjorde jag inte, men det måtte ha varit en annan än den junkern väntade, ty dä dörren öppnades,

tog han ett steg tillbaka, och det såg ut som om han helst inte velat gå in. Men så gick han ändå in, och sedan har jag varken sett eller hört honom. Nu blev tiggaren eld och lågor. — Store Gud, junkern har råkat i händerna på den spökande munken, han befinner sig i nöd och fara! Men Malkus, Malkus, det säger jag dig, utropade han, i det han bytte mot sig själv med knytnäven, om du icke räddar denne man ur farligheterna, så vida han ännu är i livet, så skall jag spotta på din grav, så länge jag lever! Tilläggande: »Följ mig, Bryngel, om du någonsin vill återse din herre», tog han knekten vid handen och drog honom med sig. Och Bryngel följde villigt, ty han började inse att han i tiggaren funnit en ledare, och det var just n sådan han i sitt bekymmer behövde. De gingo ett stycke längre upp i gränden, funno en till hälften nedrasad mur, som icke var svår att stiga över, och befunno sig så i den gamla, alldeles förvildade klostergården. Med förvånande lokalkännedom uppsökte tiggaren en bakom ett froligt snår dold dörr, som stod öppen, och så befunno de sig inne i klostret. Nu började ett löpande i gångar och valv, varvid knappast Bryngel förmådde följa den lättfotade tiggaren. Jag måste, mumlade den senare, finna den spökande munken, skulle jag ock draga ut honom med tång ur sina kryphal, och då jag funnit honom, skola dessa mina händer sammanklämma hans strupe, ända tills han för mig uppgivit, var junkern finns. Tiggarens räddningsplan framgår av detta yttrande. Men den misslyckades, ty trots tiggarens goda kännedom om klostets inre, funno de icke munken, men väl talrika spår efter både honom och hans gäster i klostret. Antingen var han för tillfället borta, eller ock räckte ej tiggarens lokalkännedom till för att finna det rätta gömstället. Han slog då in på en annan bog och började ropa. Både han och Bryngel ropade Göstas namn med all den kraft deras ingor förmådde och i olika delar av klostret. Omsider gynnades detta försök med framgång. De förnummo ett dovt, otydligt svar på sina rop. Det lät som komme det från underjorden, och det var icke möjligt att urskilja några ord. Men efter flera fåfänga försök lyckades tiggaren lokalisera detta svar så pass, att han förstod bakom vilken mur den ropande var att söka. — Har du några pengar? Sporde han Bryngel. — Ja, det är jag sällan utan, svarade denne. Gott, spring då till järnkrämaren strax invid här i gatan och köp två goda spett, en pikhacka och ett rep. Ja, därtill var Bryngel villig och, sedan tiggaren följt honom Ut ur det villsamma klostret, var han snart tillbaka med verktygen. ! Nu angrepo de med förenade krafter muren på det ställe, där tiggaren av ljudet att döma trodde sig ha största utsikten att tränga fram till den ropande. Malkus hade förklarat, att det stred mot hans principer att arbeta, och hans förflutna liv hade just icke vederlagt denna utsago. Men i så fall misshandlade han nu sina principer på ett nästan upprörande sätt, ty han arbetade med en kraft och ihärdighet, som hade han i hela sitt liv inte gjort annat än brutit ned klostermurar. Bryngel var icke blott en god soldat Utan även, när så skulle vara, en god arbetare, och i kroppskrafter var han utan tvivel tiggarens överman, men till sin förvåning måste han för sig själv erkänna, att i det nu för händer varande arbetet kunde han ej mäta sig med tiggaren. Också kröntes deras ansträngningar med den framgång, att de efter en timmes arbete i den alnstjocka muren öppnat ett hål så stort, att en människa bekvämt kunde krypa därigenom. Nu ropade de och fingo tydliga svar. Är någon där nere? –Ja. Är det junker Gösta Svan? –Ja. Är ni oskadad? — I det närmaste, men jag befinner mig minst tre famnar djupare ned än hålet, som ni öppnat i muren. Här finns varken fönster eller dörr, endast slippriga, drypande murar och råttor i hundratal. Jag har nog att göra med att hålla de ilskna djuren ifrån mig. Förmår ni klättra upp, om vi fira ned en lina? Ropade tiggaren. A, jag tror det — i alla händelser vill jag försöka, Ijöd det till svar där nerifrån. Den av Bryngel anskaffade linan släpptes ned, och efter en liten stund hade de båda räddarna glädjen att se Gösta tämigen oskadad, fast med kläderna i ett allt annat än salongsmässigt skick, krypa ut ur det av dem öppnade hålet i muren. Med stormande glädje och de livligaste tacksamhetsbetygelser omfamnade han

Bryngel. — Nej, herre, sade denne, det är icke mig eder tacksamhet tillkommer, ty jag har endast varit ett ringa verktyg i en annans hand, fast Gud skall veta att jag gärna skulle gå i döden för er, unge herre. Den rätte räddaren är denne man, som jag i min obegripliga enfald och högfärd föraktade därför, att han är en tiggare. Gösta fick nu ögonen på den andre, men han kände ej igen honom. Icke desto mindre och utan att fästa sig vid mannens mer än tarvliga yttre skick fattade han båda tiggarens händer, tryckte dem varmt, omfamnade honom, kysste honom på pannan och sade: — Vem du än må vara, främling, och hurudant ditt yrke än är, så förblir jag dock din gäldenär för livstiden, ty du har räddat mig från den ohyggligaste död, ja kan tänka mig, den nämligen att levande uppätas av råttor. Ty sådan skulle inom en ej allt för lång tid min gräsliga lott ha blivit. Bet fanns ingen möjlighet att utan hjälp utifrån undkomma, snart skulle mina krafter, som alltjämt togos i anspråk för att hålla de tallösa råttorna från livet, ha avmattats, och därmed skulle mitt öde varit beseglat. Inom några få timmar skulle av mig intet annat återstått än ett väl rengnagt skelett. Säkert visste den djävul i människohamn, som lät mig nedstörta i avgrundshålet, detta och hade beräknat att så skulle ske. — Ni känner icke igen mig, unge herre, sade Malkus, och det förvånar mig mindre, ty icke alla bokföra sina välgärningar mot mänskligheten så noga, att de efter långa år känna igen en usling, som de räddat. Men då ni, unge herre, kallar er min äldenär, så förväxlar ni debet och kredit. På sin höjd kan det, som jag, tack vare denne mera ärlige och eder tillgivne än snarfyndige knekt, lyckats för er att uträtta, betraktas såsom en första avbetalning på den skuld till eder, varuti jag häftar sedan den vårdag, då ni tog upp mig från landsvägen i ett övermåttan eländigt tillstånd, förde mig till Länna gästgivaregård, gav mig mat och, icke nog med det, betalade för mig i tre dagar, så att jag skulle kunna återhämta mina krafter. — Ja, vid vår Herres trä, nu känner jag igen dig, fast du nu har ett kraftigare och frodigare utseende, och jag vill till och med minnas att du heter Malkus och att du för mig berättade din levnadshistoria, som högeligen intresserade mig. Men den tjänst, jag då gjorde dig, förminskar föga min skuld till dig nu, ty jag utbetalade endast för dig en ringa penning, som ingalunda gjorde mig fattigare, men du har med stor fintlighet och mycket arbete, kanske ock med fara för ditt liv, räddat mig från en mera fruktansvärd död, än som mig veterligen hotat någon, som jag känner. Mitt gamla tillgodohavande minskar sålunda föga min skuld till dig nu. - Ni misstar er, unge herre, invände Malkus. Vad en adelsman och hovman gör för en tiggare, därför väntar han ingen belöning utom möjligen hos Gud, och dit tänker han inte mma så snart, men vad en tiggare gör för en adelsman, det drager vanligen redan här i jämmerdalen sina goda följder. Den förra goda gärningen är sålunda betydligt oegennyttigare än den senare och måste därför äga ojämförligt högre värde, lika visst som himlen står över jorden. Alltså har jag därmed bevisat, att mycket återstår av min skuld till er efter den första ringa avbetalningen. Gösta log, men tillade endast: — Jag minns, att du, då vi skildes pä Länna gästgivaregård, anförde sagan om råttan, som söndergnagde lejonets nät, därvid förmenande, att om jag vore lejonet, så ville du vara råttan. Nu har ödet vänt det så, att det i stället blev din uppgift att frälsa lejonet från råttorna. — Ja, medgav tiggaren, verkligheten far ibland illa med sagorna. De begåvo sig nu bort från klostret och under vägen berättade Gösta följande om sin svåra nöd i råttgraven: • Efter ett fåfängt famlande i luften, varvid jag tyckte mig se lampan och där bredvid munkens avskyvärda ansikte höja sig över mig, då det i stället var jag som sjönk, kände jag en hård stöt och förlorade medvetandet, ehuru vad jag tror, en dast för en kort stund. Uppvaknandet var förfärligt. Jag väcks till medvetande därav, att vämjeliga djur sprungo över litt ansikte och mina händer, ja, jag kände till och med ett bett i ett finger och huru de sleto och drogo i mina kläder. Mörkret var ogenomträngligt, men jag förstod, att det var råttor. Dessutom såg jag deras ögon lysa såsom små rörliga punkter av en gröngul färg, liknande den, sillhuvuden giva ifrån sig i mörker. Min första impuls var

naturligtvis att resa mig upp och fakta och slå omkring mig med värjan för att hålla råttorna på avstånd, vilket till en början lyckades tämligen bra, ty de blevo rädda då de märkte, att jag icke var ett lik, som de förmodligen först trott, utan en levande människa med förmåga att försvara mig. Därefter kände jag efter, hur det förhöll sig med mina lemmar efter det svåra fallet, och denna undersökning gav ett ganska tillfredsställande resultat. Ty med undantag av en viss ömhet på flera ställen var jag frisk och färdig. Och så långt var ju allt gott och väl. Men orsaken till att iag kommit så lindrigt från fallet var, hur goda dess verkningar än blivit, av allt annat än behaglig natur. Den låg nämligen däri, att hålans eller brunnens botten var betäckt ned ett högt lager av den vämjeligaste orenlighet. Förmodligen hade den använts till att däri nedkasta klostrets avskräden av varjehande slag. Därav ock den otrevligt rika tillgången på råttor i denna underjordiska avskrädeshög. Men jag hade fallit jämförelsevis mjukt och detta räddade för tillfället liv och lemmar. Min nästa åtgärd blev att undersöka om där fanns någon möjlighet att komma ut ur detta vämjeliga fängelse. Men i detta hänseende blev vissheten förkrossande. Hålan, som var fyrkantig till formen men för övrigt till sin byggnad liknade en brunn utan vatten, saknade varje den minsta öppning annat än de springor i murverket, varigenom råttorna sprungo Ut och in. Och då jag sträckte värjan i höjden så långt jag förmådde, kändes intet motstånd, intet tak. Golvet av den kammare, från vilken jag nedstörtat, låg tydligen så högt, att det icke fanns någon möjlighet att längs en lodrät, av fukt slipprig mur klättra dit upp. Gösta ryste, när han ånyo genomlevde dessa timmars ångest. Å fortsatte han: Under min noggranna undersökning längs murarna gjorde jag ett annat fynd, som kom håret att resa sig på mitt huvud, fast jag icke kunde se det. Det var ett människoskelett, så rengnagt, att minsta spår av kött eller senor saknades, men, då man lät fingrarna glida över benen, kändes de raggiga som om de överfarits med en rasp — märken naturligtvis av råttornas tänder. Min företrädare, tänkte jag. — Huru länge skall det dröja, innan mitt skelett befinner sig i samma skick?— Och vid denna tanke stegrades min ångest, jag blyges ej att erkänna det, till halvt vanvett. Jag ropade, så länge jag orkade. Men ingen svarade. Snart fick jag dock annat att tänka på, ty det visade sig, att jag behövde alla mina krafter och den största möjliga påpasslighet till mitt självförsvar. Det förhåller sig nämligen, enligt vad jag nu fick erfara, med råttor alldeles som med vargar. En och en äro de fega gent emot människan, men i flock och drivna av hungerns kval anfalla de med raseri. Det var just vad de nu gjorde, sedan den första förskräckelsen så småningom gått över. Ja, de gingo nu anfallsvis till väga. Sprungo som ekorrar uppåt min kropp och höggo var de kommo åt. Överallt omkring mig myllrade det av små, lysande punkter, som jag förut omtalat, och om jag stickande i högen spetsade tjogtals råttor på min värja, så tycktes icke antalet av mina fiender bli mindre för det och inte deras raseri heller. För att skydda mig måste jag ständigt hålla mig i rörelse och ideligen anfalla med värjan, där flocken av eldögon var som tätast. Så gick timme efter timme, en lång och mörk evighet, vars slut icke kunde bli mer än ett. Och under hela denna tid stod jag, jämrade sig Bryngel, som en fåne i gathörnet, inte vetande vad jag skulle taga mig för! Gösta klappade vänligt sin trogne tjänare på axeln och fortsatte: Jag kände att mina krafter snart skulle duka under och insåg att det då skulle bli slut hastigt nog. Men vilken död? — Att bli levande uppäten av råttor! Min ångest var sådan, att jag icke skulle vilja tillönska min argaste fiende dylika kval. Men så, med ens, skimrade hoppets stråle ned i min förmörkade själ och hindrade mig från att bli vansinnig. Det var edra rop, som svagt nedträngde i min brunn. Jag blev som vild av glädje och började ropa tillbaka, ropa allt vad mina lungor förmådde, och fastän ni förmodligen hört det ganska svagt, är det som vrålet av en tjur där nere i brunnen. Till och med råttorna blevo rädda och gåvo mig en smula frist, medan jag ropade. Vid denna tidpunkt i berättelsen hade de tre männen uppnått Gösta Svans härbärge, och tiggaren avlägsnade sig, sedan han på Göstas begäran lovat att

återkomma vid fyratiden på eftermiddagen. Då Gösta anmodade tiggaren att återkomma på eftermiddagen hade han därmed tvenne avsikter, den ena att på ett passande sätt belöna honom och den andra att i honom förvärva ett biträde till Velams uppsökande. Trots det hemska äventyret i klostret, hade han nämligen icke förlorat hoppet om att kunna fullfölja sin uppgift beträffande det ärende, som fört honom till Söderköping. Och den idén hade uppstått hos honom, att en man med så förslaget huvud och en så god lokal- och personalkännedom, som Malkus säkert ägde, borde kunna bli honom till god hjälp vid Velams uppsökande. I det förstnämnda avseendet vann han dock icke sitt syftemål. Tiggaren vägrade enständigt att emottaga någon belöning. Då han bjöd honom penningar, försäkrade denne att sådana skulle bli honom snarare till tunga än till gagn och på Göstas förslag att träda i hans tjänst svarade Malcus, att så mycket värde han än satte på honom, ville han dock icke offra sin frihet, »den enda klenod jag äger», som han uttryckte sig. Dock tillade han, då han såg att svaret gjorde junkern ledsen: — Kanske framdeles, då jag blir gammal och orkeslös, men låt mig leva till dess som fågeln på kvist, det är det enda liv som jag står ut med. Och då Gösta bad honom att åtminstone få giva honom bättre kläder, svarade han: Huru tror ni, unge godhjartade herre, att en tiggare skulle kunna taga sig fram i snygga kläder! Det vore ju lika grymt att giva honom dylika, som att taga verktygen från en hant\tverkare. Ja, kanske skulle det för mig leda till lika sorgliga följder, som då jag lät konungen och drottningen tvätta nina smutsiga fötter. Nej, unge herre, bränt barn skyr elden. Låt tiggaren vara tiggare. — Men, invände Gösta, upphör att tigga, men behåll likväl din frihet. Jag vill giva dig ditt uppehälle, så länge du lever, utan att i någon mån inskränka din frihet. Du får vistas var du behagar och göra vad dig gott synes. — Mej, herre, då skulle jag vantrivas, svarade den omöjlige tiggaren. Hade Gösta lidit nederlag längs hela linjen, så länge han höll sig vid den första av sina avsikter med tiggaren, så blev »egern desto fullständigare, så snart han kom in på den andra. Det ledde till ett långt samtal, under vilket tiggaren fick veta Göstas ärende i klostret, och det slutade med förklaringen: — Jag vill genast föra er till gamle Velam. Låtom oss utan dröjsmål begiva oss på väg, ty jag förstår nu att det icke var av sonlig ömhet utan på grund av något sattyg, som Lambert lockade mig att åt honom uppsöka gubben. Låtom oss skynda för att korsa hans illistiga planer, vilka de än må vara. Om dessa planer hade Gösta en viss aning, fast han ej något om apostlarna för tiggaren. Emellertid dröjde det icke många minuter förrän Gösta och Bryngel med Malkus som vägvisare voro på väg till Ramundersberget och kort innan solen började dala bakom skogse framför den lilla koja, som vi förut beskrivit. Både gubben och Anna voro hemma och blevo mycket glada Över att återse Gösta. — Nu ser jag att min dröm besannas! Utropade gamle Velam, i det han tryckte Göstas hand, ty för visso lider nu mitt väktarekall mot sitt slut, eftersom ni, unge herre, kommer som tt sändebud från riddaren, vilket jag vet därav, att en person, som själv bevittnat det, för mig berättat, att ni samtalat med honom kort före hans död. Säkert gav han er något viktigt uppdrag till mig. Jag har länge väntat, att ni skulle komma. A, du har rätt, Velam, svarade Gösta, och jag skulle irit här långt förut, om icke en blodstörtning hindrat riddar Erik att säga mig, var jag skulle träffa dig. Att detta likväl till slut lyckats, därför har jag tiggaren, som varit min vägvisare, att tacka. Store Gud! Utropade Velam, om jag anat detta, så skulle jag uppsökt er, men jag trodde, att riddaren sagt er, var jag fanns. Riddaren gav mig sträng befallning att hålla mig gömd, tills hans bud kom, och han gjorde detta av omtanke för mig, gamle man, ty han fruktade att onda människor skulle försöka att medelst tortyr pressa ur mig den hemlighet, som jag blivit satt att bevara. Något senare tog Velam Gösta avsides och viskade: - Följ mig utom stugan, så skall jag, innan mörkret faller på, visa er, var skatten förvaras. Gösta följde gubben. Vi ha förut omtalat, att den smala jrgsplatå, på vilken stugan var belägen, på den ena sidan begränsades av en lodrät, ganska hög bergvägg. Några famnar från den plats, där kojan

stödde sig emot denna granitvägg, var den senare liksom söndersprängd i väldiga, lodrätt bredvid varandra stående stenblock av väldig storlek. Det var hit Velam förde Gösta. — Ingen människa, sade han, kan ana, att vi nu stå framför mynningen av en ganska rymlig grotta i berget. –Nej, medgav Gösta, jag ser ingen öppning, icke ens så stor att jag däri skulle kunna sticka in min arm. — Men likväl är det så, återtog Velam, i det han ur fickan upptog en liten lykta och tände den, och jag skall strax visa er det. Gubben omfattade ett av dessa på ända stående block och se — för en tryckning, som icke kunde ha varit särdeles kraftig, rörde sig blocket kring sin egen axel och vände snart utåt en vida smalare yta, än det förut visat. Och följden blev den, att bredvid blocket uppstod en öppning i berget, visserligen ganska trång, men dock icke smalare än att en någorlunda smärt människa kunde passera. — Jag har givit denna grotta namnet »Apostlarnas grotta», ide Velam, i det han gick före in i berget. Gösta följde honom tätt i hälarna. Snart stodo de i en grotta, vars något oregelbundna väggar såväl som taket utgjordes av fast granit. Den var så stor, att den bekvämt skulle kunnat rymma vid pass trettio personer och i hela sin, utsträckning så hög, att även den längsta karl kunde stå rak därinne, undantagande närmast ingången, där man måste något böja sig. Gösta gav honom dock icke mycket tid att betrakta denna ovanliga naturformation. Där fanns i grottan något annat. Som i än högre grad tog hans uppmärksamhet fången och det de tolv aposdarna, vilka han nu för första gången såg. Två rader, sex i varje rad, stodo dessa silverstatyer, stora, såsom sägnen berättar, som tolv års barn, och det svaga ljuset från gubbens lykta bröt sig mot deras kalla, blanka yta. Gösta kände sig nästan besviken, då han såg dem. Är det då dessa otympliga figurer, som, fastän avbildande heliga män, rest broder emot broder, son emot fader och väpnat den smygande illistigheten till skamliga mörka dåd för att komma i Sittning av dem? Vem vet, hur stor del de hade i den ädle riddar Erik Bagges olyckor? Ja, där de nu stodo i klippans inre, kände han sig nästan hata dem. Men när han så besinade, vem de tillhörde och att riddar Erik i sin dödsstund tänkt sig dem såsom en lösenpenning för en blodsskuld, så förändrades hans uppfattning om dem, och han föresatte sig att, om så krävdes, offra sitt liv för att föra den dyrbara skatten till sitt hjärtas dam. Då de kommit ut ur grottan och gubben återställt stenblocket i dess förra läge, stannade de framför detsamma och Gösta frågade: - Hur är det möjligt, att detta stenblock så lätt kan vändas? Det beror därpå, svarade Velam, att det i båda ändar per på järnaxlar, vilka dock icke synas. — Har riddar Erik låtit göra detta? — Nej, han har av en tillfällighet, då han vid en jakt sökte skydd för oväder vid klippväggen, funnit den och behöll hemligheten för sig själv. Först då apostlarna skulle flyttas från Mem, meddelade han den åt mig. Anordningen med stenen är nog mycket gammal och förmodligen har den utförts av någon rik söderköpingborgare, som använt grottan till att under osäkra tider däri förvara sina ägodelar. Kanske har denne man tagit hemligheten med sig i graven. Visst är emellertid att ända till nu har ingen annan än riddaren, jag och min dotter vetat av den. Ett säkrare gömställe torde näppeligen kunna uppletas, synnerligast som folket i trakten skyr berget på grund av dess trolldomsrykte. Därpå blev det fråga om när skatten skulle bortföras. Gösta föreslog att låta den stanna där den var, tills Anders Lennartsson ankomme till Söderköping, så att den kunde bortföras under säker bevakning. Detta gillade Velam. Men så kom den förre att tänka på vad tiggaren berättat, nämligen att Lambert Velamsson visste om, att hans fader bodde i kojan på berget och han omtalade det för gubben. — Finns Lambert i Söderköping! Utropade Velam. Jag hade hoppats, att han aldrig mera skulle komma inom min synkrets. — Ja, sade Gösta, och till följe därav tror jag det vara bäst att genast bortföra apostlarna. — Låt vara han vet var jag finns, men grottan känner han icke, anmärkte Velam. — Visserligen, men de män, vilkas verktyg han är, skola icke tveka att använda tortyr mot dig och Anna, om de därmed Dppas vinna upplysning var

skatten förvaras. — Det vore gräsligt om flickan — och det genom sin egen brors tillskyndelse — skulle … Ja, vi bortföra skatten redan i natt. Den nuvarande slottshövdingen på Stegeborg är en släkting och vän till riddar Hans Torstensson. Vi föra apostlarna dit i avvaktan på Anders Lennartssons ankomst. — Det är omöjligt i natt, avgjorde gubben. Och jag skall säga er varför. Från stugan här leder en kort men ganska brant stig ned till Storån, där jag har en liten eka dold i buskarna; vid dagsljus kunna apostlarna lätt föras ned till ån, men i nattens mörker kan ej denna väg passeras med bördor. Härtill kommer att min eka är för liten att bortföra skatten, och någon Större båt finns ej närmare än i staden. Jag föreslår därför att ni i afton återvända till Söderköping, skaffa er en båt och med den i morgon bittida lägga till vid den plats å stranden, där jag skall möta eder. Visserligen — men under natten kunna jesuiterna anfalla er, och vem vet vad som då kan ske. Gubben funderade. — Jag vet ett råd, sade han plötsligt. Jag skickar i afton Anna till staden, där hon stannar över natten hos en av mina gamla vänner, av vilken hon i morgon bittida lånar en båt ocn för den dit, där ekan ligger. Under tiden stanna ni i kojan hos mig, och det vore underligt om ej fyra väpnade män — jag har vapen även för tiggaren, som ser ut att i nödfall kunna bruka dem — skall kunna hålla jesuiterna från livet, om de komma. Detta förslag fann Gösta gott. Anna tillkallades och var genast villig att begiva sig till staden, och männen stannade i kojan, varunder en turvis höll vakt, medan de övriga sovo. Natten förflöt lugnt och stilla och vakterna förnummo intet. Farhågorna för jesuiternas anslag hade således varit obefojade. Men försiktighet skadar ju aldrig.Följande morgon i daggryningen voro de fyra männen i kojan uppe och beredda att börja dagens företag. Under väntan på Annas återkomst beslöt Gösta att meddela hemligheten om apostlarna åt Bryngel och tiggaren, vilka hittills icke haft en aning om denna sak. Men nu skulle de ju biträda vid bildernas nedbärande till ån ävensom i deras forslande till Stegeborg och därför tyckte han det vara på tiden, att de nu finge eta vad frågan gällde. Och så berättade han så mycket han visste om apostlarnas historia, huru de voro föremål för jesuiternas lystnad, samt vem de nu enligt riddar Erik Bagges sista vilja tillhörde. Den som med utomordendigt intresse lyssnade till denna berättelse var tiggaren Malkus. Rstår jag, utropade han, varför den skojaren Lambert — Gud förlåte mig att jag så benämner honom i hans fars närvaro — lockade mig att spionera på en ärlig man. Men vem kunde också tro, att där kunde ligga skalkeri och djävulspåfund bakom att hjälpa en son att finna sin fader? Nu anlände Anna Velamsdotter och meddelade, att en stor och bra båt låg till reds att emottaga sin last. Med gubben Velam i spetsen tågade man bort till den hemlighetsfulla klippan. Nu voro de alla försedda med lampor och ljus, ty det gällde ju att ur grottans mörker utbära de tolv apostlarna. Sedan stenen öppnats, inträdde Velam först — de övriga stannade ett ögonblick för att närmare betrakta den märkvärdiga dörren. Då ljöd plötsligt ett gällt skrik ur grottans inre. Då de störtade in, funno de gubben Velam avsvimmad på golvet där inne, men — aposdarna voro borta. Icke en enda fanns kvar. Grottan var tom.

TJUGOÅTTONDE KAPITLET

Striden om skatten

Grottan var tom och apostlarna borta. Innan vi gå vidare i skildringen av de händelser, som blevo följden av denna nedslående överraskning, måste vi gå något tillbaka i tiden för att erfara huru ett sådant försvinnande kunnat ske. Föregående afton hade Gösta och gubben Velam efter besöket i grottan stannat en liten stund framför dess just tillslutna öppning. Vi hava i föregående kapitel anfört det samtal, som då fördes emellan dem och vilket rörde sig dels om grottans hemlighet, dels ock om sättet för bortförandet av apostlarna, Hade de då varit mera skarpsynta, än de voro, och mindre upptagna av det viktiga ämne, som av dem avhandlades, skulle de ha sett att i det kratt av småbuskar och höstväxter, som betäckte bergväggens ovankant just över grottans mynning, framstack ett i den tilltagande skymningen ganska svårbestämt föremål, som, därest de företagit en noggrannare undersökning, skulle ha befunnits vara huvudet av just den man, varom en del av deras samtal rörde sig, nämligen ingen mindre än Lambert Velamsson. Det var han, som låg dold i buskkrattet, och därtill så nära, att han icke blott kunde uppfatta deras ord utan även, genom att försiktigt sticka fram huvudet, se deras manipulationer med klippblocket. Härigenom var grottans hemlighet löjad och det just för den farligaste av deras fiender. Men hur kom det till, att Lambert befann sig just där och i detta för hemlighetens bevarande så viktiga ögonblick? Ingenting är lättare att förklara. Då tiggaren Malkus och Bryngel inträngde i klostret, befunno sig där icke blott »den spökande munken» utan även hans gäster pater Lanterna och Lambert Velamsson. Men av respekt, om icke för den obeväpnade tiggaren, så för den bättre pnade knekten, drogo de sig sk)mdsamt tillbaka till ett gömställe, dit Malkus' lokalkännedom icke tillät honom att följa dem. Och från detta säkra gömsle iakttogo de Gösta Svans räddning från början till slut. Och de förmådde ej eller vågade ej förhindra den. Pater Lanterna rasade. Du skulle ha givit honom en stilettstöt i samma ögonblick, om han sjönk genom falluckan! Utbröt han emot pater Uddo, vars vämjeliga ansikte förvreds av krypande fruktan för förmannens vrede. I sanning, vår heliga orden är allt för illa betjänad av sina mest betrodda agenter! Kurt Rosegger har ännu f°tt mitt bud och lär väl svårligen hinna hit förrän i morgon natt, det vill säga sedan junkern, som naturligtvis av tiggaren föres till gubben Velam, dragit bort med skatten. Och apostlarna äro för alltid förlorade för oss. — Nej, nu först äro de vunna, sade Lambert med tvärsäker röst. — Vad menar du — det är väl inte din avsikt att håna vår heliga orden! Röt patern, ännu mera uppretad av Lamberts inkast. Men denne utvecklade nu samma plan, som han redan förut framkastat, den nämligen att genom att spionera på Velam i det ögonblick Gösta ankommit till berget söka utlista skattens hemlighet. Och då patern hunnit lugna sig något, fann han att detta för tillfället vore det enda, som kunde göras. Således föll han planen och Lambert fick hans uppdrag att utföra den. En fördelaktig omständighet för Lamberts plan var den. Att mellan Gösta och tiggaren icke blev nämnt ett ord om gamle Velam vid deras sammanträffande på morgonen utan först lent på eftermiddagen. I motsatt fall skulle nämligen den förre sannolikt ha försakat en välbehövlig vila och i stället genast begivit sig till berget, då troligen skatten blivit bortförd redan ma dag. Som det nu var, hade Lambert god tid för sina operationer. Redan tidigt på förmiddagen var han uppe på berget och använde den långa väntetiden på ett mycket klokt sätt, i det han

därunder orienterade sig i omgivningarna. Då Gösta, tiggaren och Bryngel ankommo till kojan, låg Lambert på bergväggens ovankant, så nära, att han genom det stora rökhålet i kojans tak kunde uppfatta vad som sades i stugan. När sedan Velam tog Gösta avsides och förde honom tdl grottans mynning, följde dem Lambert krypande bland ljungen och småbuskarna uppe på klippan och hade sålunda lätt att iakttaga allt vad de företogo sig. Och på grund av lokala förhållanden var hans spionering lika lätt som effektiv. Sedan Velam och junkern åter gått in i stugan, begav sig Lambert nedför klippan och undersökte skogen i och för det förestående nattliga arbetet. Han uppsökte den av Velam omtalade stigen ned till ån, men fann den, som gubben sagt, allt för brant för bördors framforslande nattetid. I stället upptäckte han en annan visserligen längre, men också vida bekvämare, utsåg ett lämpligt landningsställe för båten och tog sådana märken, att både det och stigen kunde lätt återfinnas i mörker. Därpå återvände han efter väl förrättat ärende till klostret. Då rådhusklockan i Söderköping slagit ett på natten, hade de tre jesuiterna alla tolv aposdabilderna lyckligt instuvade i deras mitt för Ramundersberget liggande båt, de hade skurit iäv i vassen, varmed bilderna övertäckts, och nu satte sig pater Uddo och Lambert till årorna och pater Lanterna vid styret. — Vore jag viss om, sade den senare, att vi lyckligt skulle kunna smyga oss förbi Stegeborg, som tyvärr nu befinner sig i hertigens händer, så skulle jag obetingat styra öster ut. Innan onen skulle vi ha hunnit ut i skärgården, och väl där skulle vi nog finna Roseggers fartyg, då skatten med detsamma vore betryggad. Men himlen klarnar, det ljusnar tyvärr allt mer och mer och jag vågar ej stå risken med Stegeborg. Vi måste väl, som du önskar, pater Uddo, föra skatten till klostret. Det kunna vi göra med full trygghet, svarade den senare. Jag har där ett gömställe att erbjuda, som ingen människa skall upptäcka, såvida icke mörkrets furste själv är med i spelet. Och vem vet, om han icke är det, återtog patern. Det är ju på honom du skyller, att junkern kom levande från dina husdjur, klosterråttorna. Du bör veta, att klostret är det första husdjur, klosterrätlorna. Du bör vet£ — De skola icke finna den, jag sätter därpå mitt huvud i pant. Om några dagar, då de tröttnat att söka, kunna vi med Roseggers hjälp föra den ut till hans fartyg. – Må ske då, svarade patern, och därmed satte de båten i rörelse, tagande riktning åt staden. Då de kommit till den plats, där Lillan faller ut i Storån, eko de av i den förra och följde den till ett ställe, som låg heh nära klostret. Här lade de till vid en av höga träd glest bevuxen äng, som fordom tillhört klostret. — Vi måste hämta en bår i klostret för att hastigare kunna bära upp bilderna, jag har en sådan till reds här. Om jag och Lambert hämta den, så kan ju du, helige fader, Under tiden se till båten. Ingen fara hotar, hela Söderköping sover och vi skola snart vara tillbaka. Det var pater Uddo, som framställde detta förslag, sedan de lagt i land. — Nej, Lambert må bevaka båten — jag går med dig och hämtar båten, avgjorde patern. Och så blev det också. — Lambert satt hopkrupen i fören; med huvudet lutat mot handen försjönk han i tankar. Kände han någon tillfredsställelse över att nu äntligen ha lyckats med det, som blivit honom förelagt av Mala Spina? Nej! Snarare förnam han en naggande smärta över att på ett så skamligt sätt ha narrat de sina och berett dem en gränslös sorg. I själva verket var Lambert mera fästad vid fadern och systern, än hans gärningar låtit förmoda. Det var den järnhårda disciplinen inom jesuiterorden, som helt och hållet kuvat om och undertryckt den naturliga känslan. I ett hänseende kände han dock nu en viss matt tillfredsställelse över att ha lyckats, och det låg däri, att han därigenom blivit fri från den fruktan, han sedan lång tid hyst, att pater Lanterna, trots sitt löfte, skulle använda tortyr mot den gamle för att få veta var skatten förvarades. Att denna hans fruktan icke varit obefogad, hava vi hört av amtalet i klostret. Plötsligt kom Lambert att fästa sina blickar vid ett gamnalt pilträd, som växte i själva åkanten helt nära båten. Dess gamla, knotiga grenar voro så underligt förvridna, och nu i det obestämda dunkel, som en beslöjad måne bredde över det tysta landskapet, föreföll det honom som

hade pilens grenar förvandlats till glupande drakar och ringlande ormar och — vad var det? Såg det ej alldeles ut som en hittills orörlig gren skilt sig från de andra och hotande rest sig till anfall. Med ett språng stod Lambert upprätt på stranden. I detta ögonblick gled månskivan fram bak kanten av ett moln. Då flög en underlig strimma från den knotiga pilen och träffade Lambert i bröstet. Slående armarna över huvudet, föll han baklänges på strandbräddens gräs utan att uppgiva ett ljud eller en suck. Samtidigt hoppade en karl ned från pilträdets krona, och en an, en äldre man med grått skägg, störtade fram ur ett snår. De hoppade i båten, stötte den från land och grepo till årorna. — Nu gäller det att ro för livet, Mattheo, utropade den gråskäggige. Inom några få minuter hade båten försvunnit i en krökning av ån. Nu hördes dämpade steg och snart blevo patern och munken synliga, bärande en bår emellan siff. Det var en av klostrets gamla likbårar, som »den spökande munken» hittat på en skräpvind. –Var i avgrundens flammor är båten? Utropade patern. I det han stannade vid stranden. Men i detsamma fick han se Lambert, utsträckt på marken. Han röt: — Den hunden har lagt sig att sova i gräset, och någon har Stulit båten. Här skall bli dom och … Patern stod ett ögonblick förstummad av häpnad. — Fort härifrån! Ropade han, och båda de andliga männen sprungo i riktning mot klostret så fort deras ben kunde bära dem. Båren läto de stå kvar bredvid liket.

Gösta Svans första rediga tanke, sedan han någorlutida hämtat sig efter den av apostlarnas försvinnande förorsakade bestörtningen, var: Till klostret! Där måste den stulna skatten sökas, där skulle man sannolikt också finna de män, som utfört Stölden, och dem ville han ställa till rätta, icke blott för skattens bortrövande utan ock för den nedriga behandling han själv rönt där. Och sedan gamle Velam genom tjänliga medel åter blivit bringad till sans och med lugn kunnat övertänka vad som skett, instämde han till alla delar i Göstas mening. »Till klostret, till klostret!» var det gemensamma utropet av dem, som nu med svikna förhoppningar och förbittrade sinnen stodo framför den tomma grottans mynning. Bland dem var dock icke tiggaren. Så fort upptäckten skett, hade han försvunnit, och det var icke utan att detta försvinnande hos Gösta väckte en misstanke, vilken han dock snart fann obefogad. Medan han ännu överlade framför grottan, infann sig nämligen Malkus, och det visade sig, att han gjort god nytta under sin bortovaro. Han hade undersökt spåren, ty det är ju klart att så omfattände arbete som de tolv apostlarnas bortförande i natt och mörker icke kunnat ske utan att efterlämna ganska synbara spår. — De hava varit tre, rapporterade han, den ene ganska tung och ovig, det är, kan jag förstå, den tjocke patern, som jag vid flera tillfällen sett i Söderköping, där han förmodligen hållit till i klostret. I den andres fotspår har jag igenkänt »den spökände munken» på hans långa och smala fotsulor. Den tredje har förmodligen varit Lambert. De hava på en omväg, som valts med stor klokhet, burit bilderna ned till ån, där en båt, som nyligen varit lagad i fören, legat, och, sedan de lastat silverskatten i den, ha de skurit en mängd säv i vassen, förmodligen för att därmed övertäcka bilderna. På den sänka ängen mellan berget och ån äro spåren mycket tydliga. Hur vet du att båten varit lagad i fören? Sporde Gösta. Det syns på det avtryck den lämnat i åkantens våta lera. Men — tillade han, det allra besynnerligaste är, att jag funnit spåren av tvenne andra män, vilka icke varit i sällskap med skattrövarna, men sannolikt, osedda av dem, bevakat deras förehavande. Så t. ex. ha de legat på lur bakom en större tuva i ängen nära den plats, där skattrövarna haft sin båt förtöjd, 3ch dessa tvenne män ha för egen räkning haft en liten eka, dold i vassen helt nära intill. Vad kan det ha varit för några? — Hm, svarade gubben Velam, jag har på allra sista tiden trott mig finna, att ett par personer strukit omkring på berget, men, så vitt jag vet,

ha de icke varit framme vid kojan. — Kanske förbrytare, som hålla sig dolda för rättvisan. Dylika skogsmän är det icke ont om i dessa tider, anmärkte Gösta. — Eller ock spejare för riddar Eriks bröder, vilka även stå efter skatten. Där åtelen är, dit samlas ock gamarna, inföll Velam. Nu beslöts emellertid att hela sällskapet, Anna inberäknad, skulle begiva sig till staden och för tids vinnande bestämde de sig därvid begagna den av Anna lånade båten. Man begav sig således ned till ån, stuvade in sig i båten och rodde med kraftiga årtag mot staden. Alla voro väl beväpnade, utom Anna, och man hade föresatt sig att direkt begiva sig till klostret och, om så krävdes, med våld företaga en noggrann undersökning av detsamma. Härav kom det sig att våra vänners båt kom att följa alldeles samma kosa som jesuiternas, och att man bestämde sig för alldeles samma tilläggsplats i Lillan, som de. Då de närmade sig denna tilläggsplats, fingo de till sin förvåning se att i klosterängen, just där de tänkt att lägga till. Samlats en hop folk, vilka skockat sig omkring en viss punkt vid stranden, pratande och gestikulerande, samt tycktes befinna sig i en upphetsad stämning. Vad står på här, gott folk? Ropade Gösta i det han hop pade i land. Vad är orsaken till, att I samlats just här i denna tidiga morgonstund? Här har begåtts ett mord i natt, här i klosterängen. Erland fiskare fann liket, då han i soluppgången skulle se om sina ryssjor, svarade en borgare. Gösta trädde nu närmare och då folket vek undan, såg han det på marken utsträckta liket och igenkände genast i det samma Lambert Velamsson. — Märkvärdigt är, tillade samme borgare, att bredvid liket tar en gammal likbår, vilken enligt de märken, som synas därå, tillhör klostret. Mannen måste ha blivit mördad i klostret och därpå buren hit på båren, vilken dock, besynnerligt nog, inte visar det minsta blodspår. Under tiden hade de övriga kommit i land och slöto sig till folkgruppen omkring liket. Då Anna fick se liket, kastade hon sig på knä vid dess sida. Ropande: — O, Lambert, Lambert, var det så vi skulle återses! Och även gamle Velam kände sig djupt gripen. I början försökte han se hård ut, men det lyckades icke. Stora tårar dröp3ade från hans ögon ned på sonens panna, och med bruten röst stammade han, liksom urskuldande: — Han var dock min son, min ende son! Den gripande scenen omkring liket hade nästan kommit Gösta att glömma, vad det var som fört dem till staden. Plötst kände han att någon drog honom i kappan. Det var Malkus. –Det är icke i klostret vi skola söka skatten, sade han i viskande ton, ty den har aldrig förts dit. Hur vet du det? Sporde Gösta, i det han drog tiggaren något avsides. — Jo, svarade denne, båten har visserligen lagt till här, vilket tydligt skönjes i strandbrädden, där den efterlämnat alldeles samma märken som borta vid ängen. Men den har aldrig blivit urlastad. Aposdabilderna utgöra tunga bördor, vilket ock framgick av spåren där borta i den sänka ängen vid berget. Men se på spåren här! Fast jorden här är lika lös och fuktig, som där borta, så äro dock spåren helt lätta. Besynnerligt ock om vid borttagandet av den säv, varmed bilderna övertäckts, inte ett enda strå råkat att spillas och ligga kvar på land eller i vattnet, vilket dock icke är fallet. Jag tror att saken avlupit så, att patern och munken begivit sig tilj klostret för att hämta båren, medan Lambert vaktade skatten. Under tiden har denne blivit mördad och båten stulen. Vid sin återkomst ha munkärna i förskräckelsen låtit båren, avsedd för apostlabilderna. Stå kvar vid liket. Såsom vi veta, gissade tiggaren fullkomligt rätt. – Kanske har du rätt, svarade Gösta, men folket här tror att Ordad i klostret och liket sedan hitburet på båren, varvid mördarna, möjligen skrämda av den annalkande fiskaren, sprungit sin väg och lämnat båren i sticket. — Omöjligt! Liket har aldrig burits på båren, vilket tydligt framgår därav, att damm ligger kvar just på bärytan av densamma. Gösta kunde ej annat än medgiva riktigheten av tiggarens slutsatser. Vartill råder du mig då? Sporde han. Jag råder er till att skyndsamt låta sadla er och Bryngels hästar samt, om möjligt, skaffa ett par dylika även åt Velam och mig. En häst löper betydligt fortare än en hårt lastad båt kan ros, och kanske skulle vi sålunda kunna upphinna tjuvarna, om de, som förefaller troligast, tagit vägen nedåt

Storån i förhoppning att med sitt rov uppnå, om icke skärgården, alla tjuvars och skälmars förlovade land, så åtminstone de stora skogarna mellan Mem och Stegeborg. Under len vill jag följa ån österut, tills I upphinnen mig, och det vore märkvärdigt om jag icke därvid skulle få upp någon ledtråd. Gösta insåg att tiggarens plan var god, han beslöt att följa den, och, överlämnande åt Anna att draga försorg om sin broders lik, vidtogos genast åtgärder för dess sättande i verket. Det tog någon tid att anskaffa hästar åt Velam och tiggaren, omkring en timme senare redo Gösta Svan, Velam ocn Bryngel i friskt trav längs norra stranden av Storån österut, den senare förande vid sidan en löshäst åt Malkus. Ungefär halvvägs mellan Söderköping och Mem upphunno de tiggaren. Redan på långt håll viftade han triumferande åt dem med mössan och ropade: Jag har goda underrättelser! Vi äro dem på spåren! Vad Malkus inhämtat var följande: Ungefär i dagningen, men före soluppgången, hade en man, som händelsevis var ute så tidigt, sett tvenne ryttare i våldsamt galopp rida åt vägen, som längs södra stranden av Storån leder österut. Den ene av dem, en grov och tung man, säg^ut som en präst, den andre var mager och tunn och hade dragit en hätta över ansiktet, så man kunde ej urskilja hans drag. De redo som om de stulit hästarna. — Jesuiterna! Utropade Gösta och Velam på en gång. — Men detta är icke det enda jag inhämtat, fortsatte tiggaren. En gumma, som bor i torpet där borta, hade varit uppe i natt för att se till sin ko. Det hade blivit ganska månljust fram mot morgonen, och hon hade tydligt sett en båt på ån, som roddes av tvenne karlar. Båten såg ut att vara tungt lastad och karlarna rodde som för livet. Mitt i båten låg något, som gumman tog för en knippa hö, men som kunde vara säv. — Båten med apostlarna, utropade åhörarna. Ja, alldeles visst, instämde Malkus. Nu gäller det endast att hinna den, innan de hunnit forsla lasten upp i skogen, ty jag tror ej att de våga sig förbi Stegeborg. — Det tror jag icke heller, medgav Gösta, men man skulle kunna tänka sig att de lägga till vid södra sidan av Slätbaken. Även där finnas stora skogar. — Visserligen! Men mellan dessa skogar och skärgården, dit de säkert trå, ligger en odlad och folkrik bygd. Hålla de sig däremot vid norra stranden, så kunna de genom ödsliga, glest befolkade nejder landvägen komma förbi Stegeborg ut till skärgården. Min tro, förklarade Malkus, är därför den. Att de hålla sig till den norra stranden. Tiggarens sludedningar hade förut visat sig så tillförlidiga, att Gösta beslöt att även i detta hänseende följa hans råd. De Ide således den norra stranden av viken Slätbaken, passerade gården Mem och fördjupade sig i den vid denna tid skogrika)ch ödsliga trakt, som öster om denna gård längs Slätbaken äcker sig ut till skärgården. Här kunde Gösta själv tjänstden goda kännedom om trakten ållit under sina jakter den tiden han vistades på Stegeborg. I allmänhet höllo de sig nära strandbrynet, men stundom ide dem dock de klippor, som brant stupade ned i sjön, att taga en omväg inåt landet, dock i allmänhet icke längre än att de kunde hålla utkik över sjön, ty det var ju på den de personer färdades, som de förföljde. Komna till den plats, där i vår tid gården Hackerstad ligger. Hade de just kringridit ett dylikt, mot sjön brant stupande berg Och kommit till en smal, med gles lövskog och buskar bevuxen dalkjusa, då de fingo se en ensam man sitta på en sten just där den trånga dalen mynnar ut vid sjön. Han satt nästan orörlig med ett kort spjut stött mot knäet och tycktes försänkt i begrundande. — Den där måtte vara en släkting till mig, utbrast Malkus. Om OSS rida ned och höra om han sett till männen med båten. Hur kan du tro, att det är en släkting? Frågade Gösta förundrad. — Han har ju eldrött hår, liksom jag, svarade tiggaren. Emellertid vände de sina hästar nedåt sjön och hade snart hunnit fram till mannen, som likväl tycktes taga föga notis om deras ankomst utan stirrade buttert framför sig med sitt enda öga. De sågo nämligen nu, att han var enögd. Där det andra ögat skulle haft sin plats, satt i stället en stor, svart plåsterlapp. För övrigt såg mannen ut som en verklig jätte. Där han satt. Bredare skuldror och grövre armar hade ingen i sällskapet någonsin sett. — Vill du säga mig, min gode man, sporde Gösta, i det han höll in sin häst framför främlingen,

om du sett tvenne män i en tungt lastad båt ro här förbi eller lägga i land här i närheten? Främlingen vände långsamt huvudet mot den spörjande och svarade, i det han pekade på den närbelägna stranden: - Ja, jag har sett dem, och de ha lagt i land där. Och vad äro de nu? Frågade Gösta ivrigt. — Den ene ligger där, svarade mannen, i det han utan att förändra sin ställning med spjutet pekade på en låg buske strax invid. Gösta sprang av hästen och fick nu se att på andra sidan busken låg ett lik utsträckt på marken, en svarthårig och mörkhyad, mager och muskulös man, som i vänstra ögat fått ett fruktansvärt sår, vilket tydligen blivit hans bane. — Har du dödat denne man? Sporde Gösta, med vämjelse vändande sig bort från liket. — Ja, herre, det har jag med detta mitt spjut. Ty det står skrivet i skriften: »Öga för öga, tand för tand». — Vem är du och varför har du dödat denne man? Sporde Gösta. — Vem jag är? Jo, jag är Simon Röde, som i många år varit fångvaktare på Nyköpings slott. Fångarna älskade mig icke, ty jag var sträng och hade gott handlag med »katten», men både hertigen, den Gud välsigne, och hertiginnan hade förtroende för mig. Och bland fångarna var det två, som jag i synnerhet hade ett gott öga till, ty de hade stått efter min herres hertigens liv, fast Gud ej låtit deras uppsåt vinna framgång. Nå, den ene av dem, den som ligger bak busken, stack ut mitt vänstra öga med en spik, och under det smärtan gjorde mig makdös, rymde de. Jag mistade först ögat och därefter min tjänst. Då svor jag att utkräva en blodig hämnd, skulle det ock kosta mitt liv, och begav mig ut att speja efter flyktingarna. Länge dröjde det innan jag kom dem på spåren, men omsider fick jag veta att de uppehöllo sig i denna trakt. Jag fann dem och följde dem som skuggan, bidande min tid. Den kom i natt . Jag såg dem ro längs stranden och följde dem, dold i skogen, jag såg dem lägga till och gömde mig i ett snår, just där båten tog land. Då den svarte hoppade i land, genomborrade jag hans vänstra öga med mitt spjut. Men han tålde spjutet sämre än jag tålt spiken, ty han dog med detsamma. Och nu vilar jag mig, ty jag har vunnit min hämnd, och jag är trött och olus^ tig, sedan drivkraften slocknat. Ty det var hoppet om hämnd, som höll mig uppe i långa nätters vakor under mitt hundliv som spejare i skog och mark. Och vart tog den andre vägen? Sporde Gösta. Han sprang till skogs, när kamraten föll, och jag brydde mig ej om att förfölja honom, ty den svarte har betalt för båda. — Men vad blev det av båten? — Den ligger kvar i vassen, svarade jätten, pekande med sitt spjut mot sjöstranden. Vid dessa ord sprungo tiggaren och Velam ned till sjön, och snart hördes den förre ropa: — De äro kvar alla tolv — de äro alla i behåll! — Vet du vad flyktingarna hade i båten? Frågade Gösta Simon Röde. Nej, svarade han, det vet jag icke och bryr mig ej heller om att få veta det, ty jag har funnit vad jag sökt. Med tjuvgods, fortsatte Gösta, vilket vi farit ut för att söka efter, och vi äro dig tack skyldiga, att du förhjälpt oss till vår rätt. Jag vill därför giva dig en rik belöning. Redan fått min belöning, svarade Simon Röde och försjönk åter i slö likgiltighet. Den överspänning, vari han på sista tiden levat, hade, sedan målet var vunnet, efterföljts av en dåsig slöhet. Ja, det var verkligen så, som tiggaren sagt. De hade funnit jesuiternas båt och under säven lågo de tolv apostlarna. Det enda som återstod var att ro båten till Stegeborg, och dit var icke lång väg från den plats, där de nu befunno sig. Innan Gösta lämnade platsen, ville han kasta ännu en blick på liket. Ja, i sanning! Han igenkände knivkastaren från Uppsala, konstmakaren som han sett första gången på Litslena gästgivaregård. Huru annorlunda hade ej hans öde gestaltat sig emot den vackra danserskans! Länge stod han i djupa tankar framför knivkastarens lik. Det andra han sett denna morgon, båda fallna offer för — skatten. Skulle den kräva flera?

Gösta stod ännu försänkt i tankar och minnen, som åsynen av knivkastarens döda kropp framkallat, då någon drog honom i kappan. Det var gamle Velam. — Vad kan det vara för folk i den där båten? Sade han pekände ut åt sjön, där en båt, bemannad av minst ett tjugutal beväpnade män, just vikit om en udde och närmade sig platsen, där de stodo. Kan det vara folk från Stegeborg? Mina ögon äro för gamla att urskilja det. Det var en ovanligt lång, men lättrodd båt av det slag, som ofta begagnades av smugglare i skärgården och vanligen kallas »snipa». Ännu låg den rätt långt borta och Gösta hade svårt att urskilja folket ombord. — Förmodligen krigsfolk från fästningen, vilka äro ute på någon expedition, sade han. Ni misstar er, herre, anmärkte tiggaren, sedan han en stund noga betraktat båten. Folket liknar mest sjörövare. — Ja, jag håller ett krus Rostockeröl mot ett tomt äggskal, att det är sjörövare, och det just av den fördömda tyska sorten, som de senare åren varit ett plågoris för kusterna längs Östersjön. –Sjörövare! — Omöjligt! — invände Gösta. Huru skulle de vid fullt dagsljus ha kommit förbi Stegeborg? Så dålig vakt må väl icke hertigens fogde hålla. Men tiggaren var envis. — Jo, det skall jag säga er, herre. Den där lätta båten kunna de mycket väl ha burit genom skogen förbi fästningen. Dylika iro de icke oerfarna i, det har jag till och med varit åsyna vittne till, fast på en annan plats och för ett par år sedan. Båten närmade sig nu med god fart och Gösta måste medgiva, att mycket i båtbesättningens utseende talade för riktigten av tiggarens åsikt. Till och med den skumögde Velam såg det och utropade: - De likna på ett hår det folk, som överföll oss på Mem en natt för några år se'n! — Och behöves närmare bevis, inföll tiggaren, så ge noga akt på mannen, som står upprätt i fören. Är det icke den tjocke munken, patern som red med den »spökande munken» i natt. Som hade stulit hästarna, så vill jag bli bortsparkad från varje ärlig mans dörr. Ja, det var icke något tvivel längre, sedan båten nu kommit dess besättning utgjordes av sjörövare, och med dem var pater Lanterna. Gösta insåg det nu och han förstod även vad som var deras ärende. Munken hade hämtat sina vänner sjörövarna och det gällde att återtaga de tolv apostlarna. Men dem var han ingalunda sinnad att lämna i sticket. Huru försvara dem? Att sätta sig i båten och undfly sjöledes var att tänka på, ty snipan skulle snart upphinna dem, och 1 en strid till sjöss utan skydd skulle de snart duka under för övermakten. Men en idé rann omedelbart upp i hans hjärna. Alldeles bredvid platsen, där de befunno sig, reste sig en av dessa branta granitklippor, varav det är överflöd i dessa trakter. Och ända upp till toppen var den liksom kluven av en djup, med stenblock och småskog uppfylld rämna. Där borde några ehjärtade män kunna försvara sig rätt länge även mot en Överlägsen styrka. Han meddelade sin idé åt sina följeslagare, och de gillade den. Men här var ingen tid att förlora. Det gällde att bära apostlabilderna upp i bergsskrevan, innan sjörövarebåten kom fram. Med samfällda bemödanden blev även detta utfört och på samma gång lyckades Gösta förvärva en god bundsförvant i den kommande striden, nämligen Simon Röde. Så småningom hade han återvaknat ur sin apati, och då han hörde, att det var sjörövare det gällde att strida emot, förklarade han sig villig att ställa sig och sitt spjut till Göstas förfogande, ett anbud som med nöje antogs, ty i den ojämna strid, som förestod, måste en dylik jätte utgöra en god förstärkning. Dold bakom en tät buske på klippan iakttogo Gösta båten. Man hade ombord på densamma tydligen icke märkt arbetet med skattens uppbärande eller ens att någon befann sig på denna del av stranden, och det såg ett ögonblick ut, som om båten ämnade stryka förbi. Men olyckligtvis hade en del av den avskurna säv, som betäckt bilderna, blivit vräkt i sjön, da dessa upptogos. Det låg nu och drev på vattnet och man såg patern peka på det. Ögonblickligen vände snipan stäven mot land och roddes rakt på vassen, där båten, som denna morgon så ofta bytt om innehavare, låg dold. Sjörövarna upphävde ett glädjerop, då de upptäckte den, vilket snart förbyttes till ett tjut av vrede och sviken förväntan, då de funno den tom. Nu lade sjörövarna i land, funno snart spåren, som ledde till klippskrevan,

och därmed var striden i full gång. I början utföll denna betydligt till förmån för klippans försvårare, beroende dels på deras mod och påpasslighet, dels på det goda skydd, som de om varandra kastade stenblocken i rännans nedre del gav dem. Sjörövarna kastades tillbaka med blodiga pannor den ena gången efter den andra. Då försökte de klättra längs bergets sidor för att ovanifrån intränga i hålvägen, men dessa försök kostade flera av dem livet. En lyckJig omständighet för försvararna, vilka icke voro försedda med skjutvapen, var den, att icke heller sjörövarna vågade begagna dylika, fastän flera voro försedda med »rör». Närheten till Stegeborg gjorde nämligen, att de fruktade det buller, en dylik strid skulle framkalla. Några få skott skulle nämligen mycket väl kunna draga fästningens folk till platsen. De försökte även underhandling. En undersätsig man, som icke var någon annan än Kurt Rosegger själv, närmade sig klippan med en vit duk fästad på sitt svärd och anhöll att få tala med befälhavaren. Då nu Gösta reste sig upp bakom den sten, där han legat nedhukad, höll Rosegger ett längre tal, vari han påstod sig vara utsänd av konung Sigismund med uppdrag att återskaffa några apostlabilder av silver, vilka blivit bortulna från en kyrka i Polen. Dessa bilder hade nyligen funnits i den båt, som ännu låg kvar i vassen, och förmodligen hade de blivit förda därifrån till klippan. Ville den, till vilken han nu vände sitt tal och som såg utsatt vara en alltför god ridderslan för att försvara tjuvgods, udämna bilderna, så skulle all strid nedläggas och talaren med sitt folk i frid draga sina färde. Men i motsatt fall skulle han med makt taga dem, och bildernas nuvarande innehavare finge skylla sig själva, om de därvid komme att utan undantag springa över klingan. Härpå svarade Gösta att apostlabilderna vore en ärlig mans välfångna krigsbyte och genom arv nu en annan persons egenim. Däremot hade de föregående natt blivit stulna av personer, varav åtminstone en befann sig bland de anfallande. Det var således emot tjuvarna, som Gösta, den rättmätige ägarens representant, försvarade tjuvgodset. Då Rosegger förnam, att intet stod att vinna medelst underfiandling, beslöt han att tillgripa en utväg, som han hittills tveenär han fruktat att den skulle kunna väcka uppmärksamhet på det närbelägna Stegeborg. Han intalade sig likväl nu, att, även om man från fästningen såge en rök 5å skulle sådant vara alltför vanligt för att ådraga sig någon synnerlig uppmärksamhet. Hava förut omtalat, att den rämna i berget, vari Gösta iran och hans män tagit sin position, var uppfylld av stenblock och buskar. Men tyvärr fanns där även något annat, nämligen massor av torrt ris efter vindfällen och förtorkade träd och uskar. Och fastän det var i början av oktober hade höstregnen ännu ej begynt utanm riset var sol torrt. Roseggers nya plan bestod i att sätta eld på detta ris, då snart hela klippskrevan måste förvandlas till en smältugn, där ingen människa förmådde uthärda. Även Gösta hade insett denna fara, men han hade ju icke haft någon annan tillflykt att välja på, och för övrigt hoppades han, att elden skulle begränsas till rämnans nedre del, där de ibara ämnena företrädesvis voro hopade. Snart tillkännagav emellertid ett förfärligt knastrande samt rök och lågor, vilka uppstego från rämnans nedre ända och spridde sig med förfärande fart, att sjörövarnas plan var utförd. Det blev nu för Gösta och hans män ingen annan råd än att skyndsamt förflytta både sig själva och de omstridda bilderna till bergskrevans övre del, vilket de ock fingo oantastade Utföra, ty för sjörövarna var det omöjligt att förfölja dem genom det eldhav, som nu flammade där nere. Fristen blev dock icke lång, ty olyckligtvis kom vinden öster ifrån och drev röken längs rämnan, vilken verkade nästan som en skorsten. Det blev snart outhärdligt även i den övre delen, och där fanns ingen annan utväg än att taga sin tillflykt till själva toppen av klippan. Nu var ställningen förtvivlad, ty om än sidorna voro ganska branta, så att det skulle bli ett för sjörövarna vanskligt företag att storma dem, så var det dock tydligt, att även däruppe skulle det snart bli svårt att uppehålla sig för hetta och rök. Hade nu sjörövarna vågat begagna sina hakebössor, så skulle klippans försvarare varit förlorade, ty de voro utan skydd utsatta för skott från alla sidor. Men skjutgevären tordes

dock icke Rosegger tillgripa. Han ansåg sig säker på sitt byte ändå. Utan att vidare pröva på något anfall, fördelade han sitt folk runt omkring klippan och bidade sin tid, då elden skulle driva ans offer ned. Med huvudena insvepta i sina kläder lågo de där uppe utan möjlighet att vidare undkomma. – Herre, sade gamle Velam, jag kvävs snart, ty luften, som jag inandas, bränner som eld! Dock skulle jag icke klaga, om jag insåge, att min död skulle göra någon nytta. Men det finns icke längre någon möjlighet att rädda apostlarna. De skola på fästningen se röken och skynda till vår hjälp, tröstade Gösta. – Det tror jag knappast, invände Velam, ty skogseldar äro ;ke ovanliga i denna trakt och endast när de sprida sig till större rymder, väcka de uppmärksamhet. – Herre, viskade Bryngel, låtom oss hasa oss ned för klippan, göra ett kraftigt utfall och slå oss igenom. De äro dock icke mer än femton stridande nu, enligt vad jag nyss räknat. — Då måste vi lämna aposdarna i sticket, mumlade Gösta, ty vi kunna icke bära dem och göra ett utfall på samma gång. –Skaffa mig ett starkt rep och jag skall bära dem alla tolv på min rygg men ändå krossa skallen på många sjörövare, förelog Simon Röde. Nu började eldgnistor antända den torra massan på klippans topp, det brann omkring dem, och det blev allt mera tyd[lie bli alldeles omöjligt att uppehålla sig däruppe. Tiggaren hade hittills legat tyst. Nu sprang han upp, grep Gösta i armen, pekade västerut och ropade: - Se, se, där kommer hjälpen! Sta var icke sen att följa hans fingervisning. Från klippan såg man ett ganska långt stycke av en tämligen öppen dalgång, som parallellt med stranden sträckte sig västerut. Älva hade de nyligen ridit fram där. Nu syntes en ryttartio man i galopp jaga fram där. Och i en högväxt riddare i harnesk och med svajande hjälmbuske. — Anders Lennartsson, så sant som jag lever! Utropade ad. Låtom oss nu hasa oss ned för klippan och angripa De skola icke få tillfälle att röva skatten. Kurt Rosegger kunde ej se de anstormande ryttarna och knastret av det brinnande riset hindrade honom att höra hästrampet. Då Gösta och hans män gledo utför klippan och under höga glädjerop angrepo rövarna, trodde han, att de drevos ned av elden, vilket ju också låg sanningen mycket nära. Och han gladdes i sitt hjärta, ty han tänkte som så: »Även om de slå sig igenom, så bli dock vi herrar över valplatsen, och där finnes skatten.» Men han blev snart tagen ur sina illusioner. Då de oväntade ryttarna framstormade. Anders Lennartsson spelade nu ungefär samma roll, som Gösta Svan gjort vid Mem. Och för Kurt Rosegger blev utgången ännu mera ödesdiger än då. Vi skola skildra den korta striden. Då den var slut, lågo flertalet av sjörövarna döda på platsen och bland dem både Kurt Rosegger och — pater Lanterna, den senare med kluven huvudskål. Däremot blev icke »den spökande munken» sedd varken här eller någonsin mera i Söderköping. Då aposdabilderna skulle bortföras från klippan, voro de så varma, att man knappast kunde röra dem. Man måste svala av dem i sjön. En halv timme senare voro både de och flertalet av de närvarande på väg till Lunden i Västergötland.

TJUGONIONDE KAPITLET

Ord och loven

En vacker oktoberafton, just då den sjunkande solens sista sneda strålar förgyllde den ännu i höstens brokiga färgprakt skiftande skogen, befinna vi oss i den vackra bokskog nära Lunden, där Gösta Svan på sin första resa i dessa trakter mötte jungfru Ingeborg. Och även nu befinna sig de båda under bokarnas glesnande valv, men nu icke till häst utan vandrande sida vid sida, under det hösten sållade fallande löv över deras kärleks unga vår. Ty att de, trots naturens förestående »död i skönhet», befunno sig i denna livets härligaste årstid, var icke svårt att se. Hand i hand gingo de, då läpparna tego talade ögonen och Stundom smög sig ungersvennens arm kring ungmöns smärta midja. Deras hjärtan och läppar hade funnit varandra, ord och löften hade växlats och, vilket ju icke kan skada ens i en roman, inga hårda föräldrahjärtan hade lagt hinder i vägen för deras unga lycka. Tvärt om hade både riddar Hans och fru Karin med glädje hälsat Gösta som son, då han med hjärtat i halsgropen, så tapper krigsman han ändå var, hos dem anhöll om jungfru Ingeborgs hand. Skämtande hade riddar Hans ” sagt: — Du har tillfört oss en så stor skatt, att det icke är mer än rätt och tillbörligt, att vi i utbyte giva dig den största skatt vi äga. Försvara den lika troget och tappert, som du försvarat den andra skatten. Och den glade och vänfaste Anders Lennartsson, vilken han för några veckor sedan mött såsom fiende på slagfältet vid Stångebro, hade eivit honom broderskyssen och sagt: — Jag har alltid betraktat Ingeborg som en kär syster, fast vi endast äro syskonbarn, och så vill jag ock bliva dig en trofast broder, och det icke blott i solsken och vackert väder utan ock i hagel och storm, om sådant skulle möta dig på din väg genom livet. Och vad den mannen sagt, det var icke skrivet i sanden, det visste var och en, som kände fältöversten Anders Lennartsson till Forstena. Kan man undra över att den unge mannen under sådana förhållanden kände sig så lycklig, som endast i livets högtidsunder en man kan vara! Men vi återvända till paret i skogen. — Kan det verkligen vara sant, viskade han, att allt detta icke är endast en dröm, att du är min trolovade och att du älskar mig? Han fick det svar, som bäst lämpade sig för ögonblicket. Därpå sade hon: — Låtom oss sätta oss på den mossiga stenen där, så skall jag, medan det ännu är dager i skogen, läsa upp något för dig, som du ännu icke fått höra. De satte sig och hon tog upp ur sin ficka — det blodiga brevet. Från dess pergament, där blod och tårar blandats. Läste hon följande: — »Och det vill jag säga dig, Karin, min ungdomsbrud. Att om din dotter Ingeborg skulle fatta tycke för den unge Gösta Svan till Svanås, min ungdomsvän Arvid Svans son. Så skulle det innerligt glädja min från stoftet befriade ande, ty för visso känner jag ingen ung man, för vilken jag hyser ett så stort förtroende som för honom. Och mitt hopp är, att Gud skall vända det så, att Gösta Svan blir den budbärare, som till dig Överlämnar detta brev. Men det läste ju din mor icke upp, då vi fingo höra det andra av brevet! Utropade Gösta en smula naivt. — Tycker någon det — det hade ju varit att fria med detsamma. Men nu har mor kär lånat mig brevet, på det du ändå skulle förnimma, hur kär riddar Erik hade dig och huru … … väl han unnade mig, ifyllde Gösta. Men, Ingeborg, det är väl ändå inte bara för att göra riddaren till viljes, som du älskar mig? — Dåre! Jag älskade dig ju redan innan jag visste om den punkten i brevet. Lika litet jag som du fick läsa den förrän vi redan givit varandra våra löften. Nu var Gösta nöjd. Men det tycks vara en lag, som genomgår alla tider, att på bottnen i varje förälskad ung mans

glädje)ägare finns alltid en malörtsdroppe, som så gärna vill flyta upp och blanda sig i det skummande vinet. Och nu fick Gösta sin på tungan. — Vad jag skulle känt mig lycklig nu, om jag icke varit bunden av'det olycksaliga löftet till konung Sigismund. Nu måste jag snart skiljas från dig, och därmed också från min ycka. Och detta är så mycket hårdare nu, som jag icke längre är konungens man i mitt hjärta. — Du menar löftet att infinna dig i Kalmar? — Ja. — Är det verkligen någon mening att hålla detta löfte? — Menar du då, älskling, att det gives löften, som man icke behöver hålla? — Ja, löften till uppenbara löftesbrytare. Måntro det! Ett löftes värde skulle således bero av till vem det gives! — Ja, under vissa förhållanden. Hör mig! Då konung Sigismund skildes från hertig Carl i Linköping efter slaget vid igebro, gav han det löftet att ofördröjligen begiva sig till Stockholm, dit riksdag skulle utlysas för utjämnande av de tvistefrågor som ännu stodo konungen och landet emellan. Men vad gjorde konungen? Jo, då han ombord på sin flotta kommit till Baresund i skärgården, gav han befallning åt styrmännen att hålla åt söder i stället för åt norr, som varit vägen till Stockholm. Och flottan seglade söder ut. Men så uppstod storm, som skingrade den. Om konungen säga somliga att han lidit skeppsbrott och därvid förlorat sitt liv, andra att han befinner sig i Kalmar. Far säger, att han icke vet, vilket av dessa rykten, som är sanning. Men det står fast, att konungen brutit sitt besvurna öfte och därvid förverkat krona och land. Det löfte, du givit om såsom Sveriges konung, är du således icke längre skyldig att hålla, ty han är icke längre nu, vad han då var. Och genom att hålla det skulle du kunna bringas att bli förrädare mot ditt land, men så långt binder väl ej ditt löfte? — Du är en farlig advokat, Ingeborg, och än farligare därigenom, att du har mitt hjärtas önskan med på din sida. Men en gång säga och därvid bliva är svenskmannased, och därför må man icke rygga sitt löfte, även till en löftesbrytare. Dessutom har ingen löst mig från den ed, som jag svurit konung Sigismund, och alltså är han ännu min konung, om han lever. Därför måste jag fara till Kalmar, om ock mitt hjärta skulle brista därvid. Om du älskade mig så, som du säger, skulle du icke tala så. — Ack, Ingeborg! Om jag talade annorlunda, vore jag dig icke värdig. Men hellre vill jag förlora dig och dö, än äga dig och vara dig ovärdig. Ett medgivande skall jag dock göra dig — jag är ung och oerfaren, och kanske inser jag ej rätt den väg, som plikt och heder bjuda mig att vandra. Jag vill därför hänskjuta denna sak åt en man, för vilken både du och jag äga ett obegränsat förtroende — din fader riddar Hans. Må han avgöra vad som är rätt och hederligt i denna sak. Jag vill lyda hans råd. Därmed lät sig Ingeborg nöja, ty hon hyste ett obegränsat förtroende till faderns omdöme och hoppades för övrigt, att hans dom skulle utfalla just som hon önskade. Deras första tvist slutade med en — ja, läsaren kan förmodligen själv gissa med vad. Emellertid bröto de upp från den vackra skogen och begåvo sig, jollrande som i alla tider sed varit mellan älskande, tillbaka till Lunden. Vädjandet till riddar Hans skedde samma afton, då familjen samlats i riddarsalen framför den höga, vapenprydda spiseln, där, trots den milda oktoberluften, en brasa glimmade och sprakade helt hemtrevligt. Ingeborg gav först en framställning av tvistemålet, sådant hon uppfattade det och slutade:

Icke kan du mena, fader, att Gösta skulle i en så allvarlig sak känna sig bunden av ett förhastat löfte till en man, som upprepade gånger, såsom du själv sagt, brutit sina heligt besvurna löften till svenskarna. Därefter lämnade Gösta en skildring av sitt sista möte med konung Sigismund, upprepade såväl konungens ord som sitt eget löfte samt berörde även samtalet med fadern samma dag, varvid Arvid Svan, ehuru ganska missnöjd med det givna löftet, sagt: »Ja, min son, det löftet skall kanske kosta ditt liv, men det måste hållas». — Själv är jag, slutade han, livligt övertygad om att min plikt bjuder mig hålla löftet, hur okärt det än är mig, men jag har dock velat underställa saken ditt mogna beprövande, förvissad om att ingen vet bättre än du, vad heder och riddersmannaplikt fordra. Såsom du säger, så skall jag ock

handla. Riddar Hans Torstenssons panna hade mulnat under framtällningen. Då Gösta slutat, satt den gamle riddaren länge tyst, betänksamt strykande sitt långa skägg. Slutligen sade han: tvenne rykten gå nu om konung Sigismund, det ena att han funnit sin grav i vågorna, vilket, om det är sant, säkerligen vore det lyckligaste för Sveriges rike. Det andra maler att han sitter på Kalmar slott, läggande planer på att kuva sina svenska undersåtar medelst ett nytt krig. Jag vet icke vilket av dessa rykten, som talar sanning. För dig skulle det nog vara lyckligast om konungen vore död, ty då skulle några av de viktigaste förutsättningarna för ditt löfte vara fallna och med dem löftet. Men är det däremot så, att Sigismund befinner sig i livet, så måste jag säga som din fader: löftet kan kosta ditt liv, men det måste hållas. Ord och loven måste en adelsman akta, gånge det sedan med hans timliga välfärd hur det vill; ord och loven måste hållas, om en riddersman skall kunna hysa aktning för sig själv och begära aktning av andra. Ve den adelsman, som fläckat sin sköld med ett löftesbrott. Således vet du mitt råd: begiv dig till Kalmar och ställ dig under den man. Som där i konungens namn befaller, efter du så lovat. Och synes mig att du på grund av de stridiga rykten, som löpa omkring i landet, kan bida någon tid, tills man fått spörja, om konung Sigismund lever eller är död. — Jag skall till alla delar följa ditt råd, fader, sade Gösta, och det gläder mig att det så fullkomligt stämmer överens med vad jag själv tänker i denna sak och med det domslut, som jag av dig väntat. Riddar Hans fortsatte:

Det är icke med lätt hjärta jag givit dig detta råd, ty jag inser full väl den fara du löper genom att följa det. Redan då jag sporde att Sigismund i stället för att enligt besvuret löfte begiva sig till Stockholm, där riksdagen skulle döma mellan honom och hertigen, styrt söder ut, förstod jag vad meningen var — intet annat än det, att resa ett nytt krig emot sina undersatar. Nu vet jag att denna tanke icke var honom främmande redan i Linköping och beviset därför äro hans ord till dig: »Törhända har jag där, d. v. s. i Kalmar, användning för en trogen anhängare och en god klinga». Meningen med detta yttrande är tydlig. Han hade redan då utsett Kalmar till stödjepunkten för ett nytt krig. Där ville han samla sina anhängare, medan han såg sig om efter en udändsk krigshär. Därför styrde han ock själv åt det hållet, i stället för mot Stockholm, och om ej de vreda vågorna i Österhavet uppslukat honom, så befinner han sig sannolikt där. — Jag tror att du har rätt, fader, medgav Gösta. — Men knuten att skaffa en ny utländsk krigshär emot Sverige blir svår, snarast omöjlig att lösa. Polens bistånd är föga tt bygga på, ty allt i den polska riksdagen beror av på vilken sida dukaterna skramla högljuddast, men det blir troligen på Sigismunds. Ej heller blir det lätt att värva annat krigsfolk, ty rar taga värvningspengar? Sålunda är det sannolikast, att den udändska hären går upp i rök. Men dess värre blir det ior de få svenska anhängarna i Kalmar, ty de skola få hela svenska nationen emot sig, och när de icke kunna hålla fästningen längre, så bli de behandlade som — landsförrädare. Gösta ryckte till och bleknade. Men han insåg att riddar Hans hade rätt. Icke desto mindre beslöt han att vandra den väg, som det givna löftet utstakade, och från denna stund försökte ingen på Lunden, icke ens Ingeborg, att avvända honom därifrån. Det dröjde ännu fulla två veckor innan säker underrättelse ankom till Lunden beträffande konung Sigismunds öde, och Gösta njöt i fulla drag av denna frist. Men så kom budet. Det malde att konungen, som efter den olyckliga sjöfärden kommit i land i närheten av Kalmar, uppehållit sig där någon tid, men just i dagarna begivit sig på återväg till Polen, kvarlämnande Johan Sparre såsom befälhavare på Kalmar slott och vid hans sida Kristofer Gyllengrip och Lars Rålamb. Dessa herrar hade emot löfte om undsättning, så fort ske kunde, förbundit sig att hålla slottet och fästningen konungen till hända. Det var översten Anders Lennartsson, som förde denna nyhet till Lunden. Han hade dock något annat att meddela, det nämligen, att Carl Carlsson Gyllenhjelm, som nu återkommit från Utländska krigstjänst, höll på att samla

krigsfolk för att »beränna» Kalmar. Själv skulle Anders Lennartsson efter ett kort besök i hemmet sluta sig till denna här. Två timmar senare satt Gösta i sadeln för att begiva sig till Kalmar. Avskedet hade varit hjärdigt, men tungt och dystert. Anders Lennartsson sade: — Mötas vi ock som fiender på slagfältet, så skola vi dock alltid bli vänner — vänner i liv och död. Svårast var naturligtvis skilsmässan från Ingeborg. I avskedsstunden grät hon länge vid hans bröst, men så slet hon sig lös, avtorkade sina tårar och gav honom en fältbindel, på vilken var broderat devisen: »Ord och loven». Hon sade: Må den städse för dig tolka min ånger över att i en stund av svaghet ha försökt att förmå dig att glömma dessa ord, som böra vara en sann riddares valspråk. Men må den ock minna dig om att du givit även mig — ord och loven.

TRETTIONDE KAPITLET

Dagtingan och dom

Våren 1599 blev för en stor del av Sveriges land en sorgens ch jämrens tid, ty svår missväxt rådde, sjukdomar härjade bland människor och boskap, och bönderna, som till en stor del levat på barkbröd under vintern, hade intet att beså sina tegar med. Värst var det dock i Kalmar och trakten där omkring, ty till pestens och hungerns fasor kommo där mord och plundring och all krigets förbannelse. Natten mellan den 1 och 2 mars hade hertig Carl, som nu själv ledde belägringshären vid Kalmar, med stormande hand och efter ett förtvivlat motstånd intagit staden, som därefter på ett omänskligt sätt överlämnades åt plundring, varvid de olyckliga borgare, som icke i tid undflytt, blevo så utarmade, att intet annat än tiggarstaven återstod dem. Men slottet höll sig ännu. Dock var det för var och en klart, att om icke snar udsättning erhölles från konungen, så kunde det av brist på livsmedel och ammunition icke hålla sig längre. Först, så länge hertigens bevakningskedjor måste omfatta både staden och slottet hade en fullt effektiv inspärrning varit omöjlig, varför slottet kunnat i mindre partier proviantera dels från land över isen, dels från Avaskär i Blekinge. Men med stadens erövring var detta förbi, och slottet blev så avskuret från sina omgivningar, att endast bevarade fartyg, som till antal och styrka voro överlägsna de svenska lodjorna i Kalmar sund, skulle förmått att bryta järnringen. Men det var just på dylika man enligt Sigismunds löfte hoppades och i avvaktan på dem tog man, sedan provianten tagit slut, sin tillflykt till de onaturligaste födoämnen. Först uppåtos hästarna, så hundar och kattor, så kom turen till råttorna och till sist kokade man soppa på ett parti råa kohudar, som tillfälligtvis fanns i slottet. Längre kunde ju knappast nöden gå. Omsider i början av maj ankommo sex stycken bevärade Danzigskutor, vilka på grund av föga djupgående listat sig förbi den svenska flottan och hunnit ända upp till slottshamnen. Men här blev elden från hertigens kanoner för svår, så att de varpade sig ut igen och togo till flykten. Därmed var det förbi med Johan Sparres och hans mäns sista förhoppning. Ett utfall — förtvivlans sista resurs — försöktes, men tillbakaslogs. Nu återstod intet annat än dagtingan på nåd och onåd. Slottet uppgavs den 12

maj. Men det var icke krigsmän, som uppgåvo fästet, det var bleka, hålögda hamnar av människor, vilka till följd av svält förtvivlan knappast förmådde stå på sina ben. Inför en låd och barmhärtighet skulle varit på sin plats. — I stället blev det dom och döden. Kalmar blodbad är ett av de många röda bladen i hertig Carls historia. Det är den 16 maj. I den s. k. unionssalen sitter en krigsrätt, vari hertig Carl själv är ordförande och som för övrigt består av de förnämsta av hans officerare samt ett par riksråd, vilka på hertigens kallelse infunnit sig i Kalmar. Först införes Johan Sparre. Han dömdes till döden och direkt från domsalen går den tappre men olycklige slottshövdingen till avrättsplatsen. Så kommer Kristofer Andersson Gyllengrip, en gammal, gråhårig man. Samma väg. Det gråa huvudet faller för bödelssvärdet. Den tredje är Lars Rålamb. — Samma väg. Den fjärde är Vladislaus Beches, en tapper ungrare, som led sina 400 ungerska soldater kraftigt bidragit till försvaret. Han benådas till livet i betraktande av att han är utlänning och tjänat konung Sigismunnd för sold. Dock skall han hållas i fängelse, tills han kan bliva utväxlad enligt krigsbruk. Vi hava i största möjliga korthet halkat över dessa fyra domar, enär de ligga utom ramen för vår berättelse. Men då den femte fången föres in, måste vi bli utförligare. Denne fånge är Gösta Svan. Vi veta det därav, att rättshärolden vid hans intrade utropar hans namn; i motsatt fall skulle vi haft svårt igenkänna honom. Gösta Svan hade lidit mera än de flesta öviga av besättningen, ty utom de för alla gemensamma umbärandena tillkom för honom dels sjukdom, som under ett par lånader bundit honom vid sängen, dels ock själskval över att :e befinna sig på sin rätta plats, ty till sitt hjärta var han icke Sigismunds man. Johan Sparre hade märkt detta och varit ädelmodig nog att erbjuda honom rätt att lämna fästningen. Men Gösta hade varit för stolt att emottaga ett sådant anbud. Han ville ej i nödens stund övergiva dem, som ödet gjort till hans kamrater, han ville ej draga sitt huvud ur snaran, liksom råttorna överge det sjunkande skeppet. Han höll ut, fast han kanske tydligare än kamraterna insåg vad slutet skulle bliva. Ja, Gösta Svan var i sanning mycket förändrad. I stället för den vackre, livskraftige yngling, som vi förut lärt känna, står en ytterligt mager, blek och hålögd sjukling. Som med vacklande steg släpar sig fram till domarebordet. — Du är Gösta Svan, son av Arvid Svan till Svanås i Småland, började hertigen, som själv höll förhöret med fångarna. — Ja. — Hovjunkare hos konung Sigismund? — Ja, jag har aldrig blivit entledigad från denna befattning. — Du har deltagit i försvaret av staden och slottet samt därvid fört befäl? — Ja, då jag icke varit av sjukdom hindrad. — För din fars skull, som synes mig vara en klok och fosterlandsälskande man, den där i tid tog sin Mats ur skolan. Beklagar jag, att jag måste döma dig till döden, sade hertigen, men du har fört avog sköld mot ditt fädernesland, och det kan endast sonas med döden. Har du något att däremot invända? Fången teg. I stället reste sig fältöversten Anders Lennartsson och sade: — Gösta Svan är lika litet som hans fader förrädare mot sitt fädernesland. Redan efter Stångebro slag var det hans avsikt att Övergiva konungens sak och slå sig i ro på sin fädernegård. Jag yrkar, att fången skall frikännas. — Varför begav han sig då hit till Kalmar? Sporde hertigen spetsigt. — Därför, svarade Anders Lennartsson, att han kanske av hederskänsla kände sig bunden av ett obetänksamt ! till konung Sigismund. Och nu berättade han en stor del av vad vi redan veta, Göstas vänskap med riddar Erik Bagge, det uppdrag han av honom agit på slagfältet vid Stegeborg, huru han, för att utföra detta, nödgats utbedja sig orlov av konungen, som därvid för mått honom att avlägga det löfte, som han ordagrant reciterade, huru han under stora faror uppsökt skatten och fört den till Lunden samt huru han, under sitt vistande där, blivit trolovad med riddar Hans Lennartssons yngsta dotter Ingeborg, en förbindelse vilken kunde betraktas såsom en ytterligare borgen för hans trohet emot fäderneslandet. Hertigens sinne tycktes vekna under detta tal, och då Anslutat, såg det ett ögonblick ut som om han blivit välvilligt stämd emot fången. Men så hårdnade åter de bittra dragen och med skarp stämma sade han: Har han

satt sitt löfte till konungen högre än fäderneslanets välfärd så må han stå sitt kast. Lagen fordrar hans liv. Med dessa ord gav han åt fångvaktaren samma vink, som de tre föregående svenskarna till stupstocken. Då skedde något, som kom hela den bistra krigsrätten att sson Gyllenhjelm, som hade sin plats ytterst, reste sig och hejdade fångvaktaren. Innan den blixt, som vid åsynen av denna sidovördnad laddade sig i Hertig Carls ögon,hunnit slå ned, tog Gyllenhjelm till orda sålunda: Ers nåde får förlåta mig, men jag tror mig ha gjort ers nåde en verklig tjänst genom att hejda fången på väg till döden. Ers nåde kan och får ej döma denne man till döden. — Det är icke jag utan lagen, som dömer honom till döden! Röt hertigen. — I så fall måste ers nåde begagna sin benådningsrätt och genast benåda honom. — Varför det? — Jo, därför att denne man har räddat ers nådes liv. — Guds död, vad säger du? — Har han räddat mitt liv? — När och var? I Uppsala kort efter Sigismunds kröning. Det var han som meddelade mig det anslag mot ers nådes liv, som jesuiterna planlagt, därvid såsom verktyg användande en knivkastare. — Varför har du ej förr meddelat mig detta? Sporde hertigen. — Därför att han själv förbjudit mig att någonsin omtala hans inblandning i denna sak. Nu, då han befinner sig i livsfara och ers nåde är nära att begå en ful handling, måste jag tala» icke blott för att rädda honom, utan ock för ers nådes skull. Därmed satte sig Carl Carlsson Gyllenhjelm och fördjupade sig i betraktandet av sitt svärdfäste, som hade ingenting annat i världen rört honom. Men Anders Lennartsson kunde icke låta bli att gå bort och klappa honom på axeln. Hertigen teg. Slutligen vinkade han åt fångvaktaren och sade: För fången tillbaka till häktet och låt nästa man komma in. Det var slottsprästen. Han dömdes till döden och avrättades. Följande dag fick Gösta Svan sin dom. Han skulle under /åkning föras till faderns gård Svanås och med ed förbinda sig att icke lämna den under loppet av ett år, såvida han icke kallades av hertig Carl. Den eden avlade han, och sedan han, efter som både hans och Bryngels hästar blivit uppätna, fått ett par präktiga dylika av Anders Lennartsson, begav han sig på väg till fädernegården åtföljd av sin trogne men nu förfärligt utmärglade Bryngel.

TRETTIOFÖRSTA KAPITLET

Apostlabröllopet

Det är midsommar år 1600. Kring stränderna av den vackra Hullsjön Står naturen i sin högsommarskrud fager och ny och led luften full av blomsterdoft och fågelsång. Men än fagrare hade gården Lunden pyntat sig där den låg i skogen vid sjöns strand som knäppe på den gröna ramen kring Hullsjöns spegel. Överallt var fejat och putsat och blomsterklätt, och mellan de gröna träden lyste fanor och dukar i flammande färger som en trumpetstöt. 1 var orsaken till denna mer än vanligt festliga midsommarprakt? Jo, på Lunden skulle firas bröllop. Riddar Hans Torstensons yngsta dotter Ingeborg skulle träda i brudstol med Gösta Arvidsson Svan till Svanås, sin trolovade sedan mer än halvannat år. Ännu var det tidigt på förmiddagen och några gäster, undantagandes långväga sådana, som kommit redan dagen

förut, hade ännu ej förmärkts anlända. Men allt stod pyntat och färdigt att taga emot dem. Riddar Hans hade nyss gjort en rond kring gården för att bese tillrustningarna, och han hade funnit allt färdigt. Husbondeögat hade inte kunnat finna en enda anmärkning på anordningarna. Mellan trädgårdens klippta häckar och brokiga blomsterrabatter gick en medelålders man, som att döma av den uppärksamhet, varmed han besåg allt, tycktes vara en främling. Han var klädd i en enkel men mycket snygg borgerlig dräkt. Msiktet var rundlagt, håret eldrött och över hela personen låg Utbredd en prägel av godmodig förnöjsamhet. Då och då nöp han och drog i kläderna, som var han inte riktigt hemmastadd dem. Nu syntes en ung man i riddardräkt närma sig i en av trädgårdens gångar. Det var dagens hjälte i egen hög person, brudgummen, Gösta Svan. Men icke den Gösta Svan, som vi senast träffade i Kalmar, utpinad av svält och sjukdom, ett hålögt offer för belägringens fasor. Nej, nu var det åter den gamle, livskraftige, kärnsunde Gösta Svan, men med den ytterligare fond av livsglädje, som lyckan skänker. Och vem kunde vara lyckligare än han var denna dag? »Fångenskapen» på Svanås hade varit just den kur, han behövde, och vad den icke ensamt förmådde uträtta, hade en lycklig kärlek fullbordat. Då Gösta fick se främlingen i trädgården, skyndade han emot honom, slöt honom i sina armar och utropade: — Så uppfyllas då alla mina käraste önskningar på denna dag! Välkommen till Lunden, vän Malkus, jag hade nästan)örjat tvivla om att få dig hit. Ja, den i nya, fina kläder och ett förträffligt midsommarme skinande främlingen i Lundens rosengård var verkligen vår gamle bekante, tiggaren Malkus, fast i ett skick, som gjorde det ganska f örlådigt, att vi inte genast kände igen honom. Re, sade han, då ni sände bud att ni skulle låta en trupp ryttare hämta mig, om jag inte kom godvilligt, så var det ju bäst att komma — godvilligt. Och för resten hade jag ju givit ett halvt löfte, när vi träffades på Svanås förra sommaren. Hur tycker ni, herre, att jag tar mig ut i den här munderingen? Själv känner jag det precis som jag föreställer mig att en räv skulle göra, om man klädde honom i pansar. — Förträffligt! Du ser ju ut som en borgmästare på söndagsutflykt. Säg hellre som en sparv i tranedans. — I alla händelser, gamle, hederlige Malkus, hoppas jag att aldrig mera få se dig i tiggarpaltorna. — Säg icke så, herre, de äro ju mina arbetskläder, och om man tager dem ifrån mig så blir jag kanske en odåga. Ni har väl hört herre, hur det gick med tomten, som fått granna kläder? — Nej, det har jag icke. — Så vill jag berätta det för er: Jo, det var en gång en mjölnare, som hade en så förfaseligt snäll tomte i sin kvarn. Mjöluaren kunde sova så lång dagen var, ty tomten malde och drog till huset, så aldrig har någon mjölnare funnits, som haft det bättre än han. Och hans hjärta veknade för den snälle tomten, så att han en vacker dag köpte nya och vackra kläder åt honom, ty sanningen att säga hade dessa under det myckna malandet blivit ganska utslitna. Och tomten tog emot och tackade. Men så var det också slut med malandet. Då nu mjölnaren sporde honom, varav det kom sig, svarade tomten:

»Nisse är granner.

Han sig neddammer.

han maler aldrig mer.»

Och det gjorde han inte heller. Där ser man faran av granna kläder. — Nå därom skola vi tala vidare en annan gång, men följ ig nu upp i vapensalen, så skall du få se något, som jag tror skall intressera dig, föreslog Gösta. De gingo upp i huvudbyggnaden och inträdde i den s. k. ensalen. Det var en ovanligt stor hall, vars väggar voro beklädda med rött kläde, å vilka blanka vapen, sköldar, svärd. Illebarder och hjälmar voro upphängda i smakfullt ordnade grupper. Det var dock icke vapnens glans, som i främsta rummet ådrog sig uppmärksamhet,

nej, det var långa dukade bord, som, sträckande sig från salens ena ända till den andra upptog mitten av det stora rummet. Och vilken dukning sedan! Den undre duken, vars fransar nådde ända ned till golvet, var av rött kläde, broderat med i grönt och guld utsydda girlander)ch blad, den övre, som räckte föga ned om bordskivan, av snövit dräll. Och pä denna duk glänste och skimrade det av silver. I en lång rad från bordets ena ända till den andra stodo här de tolv apostlarna, blanka som speglar och återkastande de solstrålar, som silade in genom de små fönstren, tusentals reflexer. Ja, här stodo de verkligen som bordsprydnader, dessa aposdabilder, som en gång av en mäktig kejsares gemål skänkts till en polsk kyrka och sedan blivit så ivrigt åtrådda från mer än ett håll, kostat så mycken omtänksamhet och möda att bevara, så mycket blod att försvara. Och vid dessa silverjättars fötter, fordom kyssta av andäktiga läppar, glimmade och glänste en hel armé av silver och kristall, kannor, bägare. Skålar och glas. Det var det dukade bröllopsbordet, färdigt redan tidigt på morgonen. Endast maten, vinet och ölet saknades ännu. Att Forstenaätten var en mycket rik släkt var lätt att förStå av detta br^illopsbord. Man må nämligen icke tro att all denna rikedom av silver och kristall tillhörde riddar Hans ensam. Vid dylika högtidliga tillfällen var det ett allmänt bruk den tiden, att hela släktens rikedomar hoplånades till bröllopsbordet. Och vad det dyrbaraste angår, apostlarna, så veta vi ju att de tillhörde bruden. Malkus stirrade häpen inför dessa rikedomar, vilka dock, så tiggare han var till yrket, icke på honom utövade den imponerande verkan, som de skulle ha gjort på mången annan. Det är ju ofta så, att den som intet äger, står mera kall inför rikedomens överflöd, än den som har något, fast i egna ögon icke tillräckligt. Diogenes i sin tunna har i alla tider haft sina adepter, och Malkus var en av dem, men dock kände han en viss häpenhet inför all denna silverglans. Det var naturbarnets förvåning, uti vilken dock icke inmängde sig ett enda grand av lystnad. — Herre, sade han, det måste kännas underligt att äta vid ett sådant bord. — Den underligheten får du snart själv försöka, ty du skall sitta där och äta med god aptit, hoppas jag. — Nej, herre, låt mig sitta nederst vid tjänarnas bord. — Ingalunda. Du skall sitta bland hedersgästerna. Och då du äter av steken vid bildernas fötter skall du minnas, hur nära du varit att själv bli stekt för deras skull. – Och ni, herre, huru ni varit nära att bli uppäten av råttor! Nej, svarade Gösta skrattande, det vill jag inte tänka på, ty då mister jag aptiten! I början hade Malkus' ögon för mycket bländats av silverglansen för att se något annat, men nu upptäckte han, att där utom honom och brudgummen funnos två andra personer i salen, och de togo till den grad hans uppmärksamhet i anspråk, att han glömde bordet och dess rikedomar. Den ene var en gammal, hopkrupen gubbe, som begagnade krycka för att förflytta sig, men som dock tycktes ha tusen saker att beställa. Malkus igenkände honom genast och hälsade honom med en glädje som synbarligen var ömsesidig. Det var gamle Velam. Åren vilade tungt på honom och hade böjt hans rygg mot jorden och gikten hade förlamat hans ena ben, men i de små, pigga ögonen glänste dock en levnadslust och förnöjsamhet, som vi knappast sett där någonsin förut, icke ens då hans gamle herre levde. Den andre personen var Velams dotter Anna, lika rosenkindad och fager som någonsin. Och det var inte utan att Malkus också blev röd om kinderna, då han hälsade på henne. Det blev dock icke tid till långt samspråk nu, ty i detsamma ljöd en trumpetsignal, och det var tecken till att bröllopsgästerna börjat anlända. Nu hade var och en sitt bestyr, och Malkus, som däremot icke hade något sådant, fann sig plötsligt lämnad ensam. Men det blev honom för spöklikt i den stora salen, där han ensam gick och stirrade på de skinande apostlarna, och så beslöt han att uppsöka någon plats, varifrån han, själv obeirkt, kunde iakttaga de ankommande gästerna. En sådan plats fann han på svalgången till fatburen och däriblev han under ett par timmars tid en högst intresserad skådare av den prakt, som den ena gruppen av ankommande gäster efter den andra utvecklade. En nutidsmänniska kan ligen göra sig ett fullständigt begrepp om den ståt

och lyx, som den tidens svenska ridderskap kunde vid högtidliga tillfällen utveckla. Det var ett spel av färger, ett gnistrande av ädla stenar, en glans av blanka vapen, ett glimmande av guld och silverbroderier på kläder, sadeltäcken och munderingar, vartill man i våra dagar på sin höjd kan få ett förfalskat motStycke på teatern. Och detta i det fattiga Sverige, där för icke länge sedan pest och hungersnöd förvandlat vida landsträckor till ödemarker. Det var icke utan att tiggaren, där han satt hopkrupen på svalgången, gjorde ganska bittra reflexioner i den riktningen, ty hans kringströvande liv hade givit honom en rik erfarenhet av huru litet i själva verket denna prakt motsvaide det allmänna tillståndet i landet. Sludigen togo sig hans tankar uttryck i halvhögt uttalade ord, vilka dock ingen annan än vi höra: — I höga herrar, som i makt och härlighet stoltsera på edra skönt beprydda hästar, sade han, I tyckes redan ha glömt, att för några månader sedan några av edra yppersta gelikar fingo på Linköpings slott böja sina nackar under bödelssvärdet. Hodie mihi, eras tibi, sade de gamla romarna, och I kunnen igen få besanna det ordspråket, ty hertigen, riksföreståndaren, är ingen man att skämta med, och fast vi befinna oss nu mitt i kretsen av hans mest tillgivna vänner, så ser jag : mer än en bland eder, som säkerligen icke har rent bröd i påsen, om det skulle falla riksföreståndaren in att rannsaka det förflutna. Men vad ser jag! Då man talar om spöket är det i förstugan. Vid St. Antonii ögonbryn, är icke den man, som på sin svarta häst nu rider på gården i spetsen för ett ståtligt följe, hertig Carl av Södermanland i egen hög person, så vill ag aldrig mera smaka en kanna gott öl. Malkus, Malkus! — Konung Sigismund har tvättat dina smutsiga fötter och hans fagra drottning torkat dem. — Nu skall du sitta till bords med Sveriges rikes föreståndare, den stränge hertig Carl. Aldrig kunde du föreställa dig den tid du såsom djäkne strök omkring med skräppan och ljusgalgen, att du skulle stiga så högt i glans och härlighet! Ja, tiggaren hade onekligen sett rätt. Hertig Carl, som vid denna tid var träget sysselsatt med förberedelser till det livländska kriget, hade dock tagit sig ledighet att bevista bröllopet emellan sin gamle väns dotter och konung Sigismunds f. d. hovjunkare, som han själv för föga mer än ett år sedan varit nära att låta avrätta med bödelssvärdet. Nu befann sig den itränge hertigen vid sitt allra bästa solskenslynne, och vid dylika tillfällen var han liksom sin store fader en »ganska lustiger såsom krönikan förtäljer. I synnerhet besatt han då en förmåga att umgås med det lägre folket, som gjorde honom till bondens avgud och varom sägnen länge fortlevat inom de provinser, som tillhört hans gamla hertigdöme. Vi skola icke påtaga oss det vanskliga värvet att med vår svaga penna skildra det lysande bröllopståg, som nu i det härliga midsommarvädret ordnade sig vid Lunden och därifrån med »pipare» och »bombare» i spetsen tågade till Tunhems på nedersta sluttningen av Hunneberg vackert belägna kyrka, där eln förrättades. Ej heller skola vi deltaga i den utomordentliga bröllopsmåltid, som senare avåts vid apostlarnas fötter och varvid varken mat, vin eller blomstersmyckade skåltal sparades. För övrigt räckte bröllopet, som sed var den tiden, i tre dagar, och skulle vi beskriva alla de festligheter, som därunder förekommo, så bleve detta kapitel allt för långt, så långt et liksom Faraos magra nöt åt upp de föregående. : skola därför endast plocka upp några få smulor från bröllopsbordet, vilka kunna vara av ett visst intresse för vår berättelse. — Om jag rätt förstått ditt meddelande om apostlakriget, sade Carl Carlsson Gyllenhjelm vid ett tillfälle till brudgummen så skulle det ha varit vår gamle bekante »Kloster-Lasse» jämte den italienske knivkastaren som stal båten med silverskatten från pater Lanterna och hans medhjälpare. Hur kom Kloster-Lasse undan? — Efter vad Simon Röde berättat, svarade Gösta, så sprang han till skogs, sedan stallbrodern fallit, och Simon brydde sig ej om att förfölja honom, sedan han släckt sin hämnd på italienaren. Vad det sedan blivit av Kloster-Lasse vet jag icke. — Då vet jag mera än du, återtog Carl Carlsson. KlosterLasse befann sig, enligt vad en resande vän för mig berättat. För en månad sedan i Danmark, dit han kommit från Norge, som är hans rätta fädernesland. Det vill

således synas som om han från Slätbakens strand lyckats taga sig fram till norska gränsen, en i sanning vacker bedrift i betraktande av att han skarpt efterspanades icke blott av hertigens folk utan förmodligen även av sina gamla vänner, jesuiterna, med vilka han lär ha brutit för apostlarnas skull. Emellertid säges han, med den smidighet och illistighet, som alltid utmärkt honom, ha förstått att återförsona sig med jesuiterorden. Åtminstone hade min agesman hört i Köpenhamn, att Kloster-Lasse där åter uppträdde som agent för den senare. Men han hade också hört, att det var fråga om hans utvisning ur landet. Vi meddela ett brottstycke ur ett annat samtal: — Om några månader, sedan bröllopssmeket gått någorlunda över, sade Lars Ulvsparre till Gösta Svan, få vi väl se den vita svanen flaxa över Östersjön för att i sällskap med våra andra vapenmärken slå ett slag i Livland? – Nej, svarade Gösta. Hertigen har givit mig orlov från det livländska kriget. Jag tror mig kunna gagna mitt fosterland även hemma på min egen gård, och däri har hertigen givit mig rätt. Visserligen, visserligen, brummade Ulvsparre, men en god klinga lär väl icke vara överflödig i Livland, och den borde icke läggas i träde, då krig står för dörren. På aftonen av bröllopsdagen fann Gösta sin brud i frustugan, gråtande och med ett öppet brev i handen. — Vad nu, mitt vana viv! Utropade han bestört. Tårar på själva bröllopsdagen. Vem har gjort min Ingeborg ledsen? — Gisela har försvunnit! Svarade hon snyftande. Se där. Läs själv! Han tog brevet och läste det. Det var av följande kortfattade lydelse: Allra käraste fru! Aldrig hade jag trott, att jag med vett och vilja skulle göra eder sorg på er bröllopsdag, som jag vet, att jag nu gör. Men, Gud hjälpe mig så visst, jag kan icke annat, ty till den man, som I nu äktat, har jag i flera år burit en lönnlig kärlek, vilken jag icke förmår upprycka ur mitt hjärta. Det mån I dock veta, han har ingen skuld i min olycka. Tack för vad ni gjort för landStrykerskan, tack och farväl! Jag har förskaffat mig medel att resa till utlandet, och det skulle vara förgäves att söka mig. Eder evigt tacksamma

Gisela

Gösta stod länge i djupa tankar med brevet i sin hand. Hade han anat, att zigenerskan älskade honom? Ja, i Uppsala hade denna tanke uppstått hos honom, ty varför skulle hon annars valt just honom till sin förtrogne — och därigenom räddat hans liv. Men han trodde, att tiden dödat detta kanske halvt omedvetna tycke, som han under sammanträffandet på Lunden icke arit skarpsynt nog att upptäcka. Stackars Gisela, suckade han. Ja, stackars Gisela, instämde Ingeborg. Och jag, som aldrig anat något dylikt! Vad jag måtte ha plågat henne. Efter bröllopsfestens slut, och just då Gösta stod i begrepp att med sin unga maka draga ned till fädernehemmet i Småland, tog han Malkus avsides och sade till honom: or din envishets skull skiljas nu våra vägar, och Gud vet när vi återses. Men innan jag bjuder dig farväl, vill jag göra ännu ett yttersta försök. Finns det då ingenting i världen, som kan förmå dig att lämna kringstrykandet och övergå till ett ordnat liv? Malkus teg, rev sig i sitt röda hår, vände sig och vred sig, som hade han helst velat komma undan frågan, men slutligen svarade han: Jo, herre, en finns, som skulle kunna förmå mig därtill. — Vem är det? Sporde Gösta ivrigt. Åter fick Malkus ett anfall av förlägenhet, men till sist kom svaret: Anna Velamsdotter. Gösta slog händerna samman av glädje och, gripande Malkus i båda axlarna, skakade han honom i all vänlighet och ’orde slutligen skrattande: — Har du friat? Herre, svarade Malkus med förnärmad min, tror ni, att jag någonsin skulle visa en sådan missaktning mot denna förträff liga flicka, att jag sporde henne om hon ville gifta sig med en tiggare? — Nej, däri har du rätt! Det är icke som tiggare du skall begära henne utan som en arbetsam och burgen man, den där både vill och kan försörja en hustru. Men för att bli en sådan, och det inom ganska kort tid, behöver du endast vilja. Gör det för hennes skull, då du

icke vill göra det för min! — Ja, herre, för den kvinnan skulle jag kunna arbeta och bli en ordentlig man. Jag har tänkt det, alltsedan jag såg henne vid källan på berget. — Nå så handla, som du tänkt. Du vet ju, att mitt bistånd kan du alltid med visshet påräkna, - Gott och väl, herre, men om hon inte vill ha mig ändå. — fag är just inte vidare vacker. Då vore ju allt förspillt. Ty vad jag kunde göra för henne, det skulle jag aldrig kunna fullfölja för min egen del, om hon gåve mig korgen. Och då bleve den sista villan värre än den första. Gör dig icke onödigt bekymmer, Malkus, återtog Gösta. En aning säger mig, att om du, sedan du i handling visat, att ditt landstrykarliv ligger bakom dig, att du blivit en arbetsam och ordentlig man, friar till henne, säger hon ja. Jag skall under sådana förhållanden bli din böneman. Gamle Velam och Anna följa med mig till Svanås, där jag hoppas att gubben skall tillbringa en lugn och sorgfri ålderdom, vårdad av sin dotter. Men det är icke sannolikt att hans år bli många. Det skulle göra den gamle glädje att se sin dotter lyckligt gift, inhan nedstiger i graven. Vad du gör, bör du göra snart. — Herre, jag skall tänka på saken och — kanske gör jag som ni önskar och råder mig till. Om jag en vacker dag tar farväl av landsvägen, skall ni få höra av mig, herre. Med detta löfte bjöd tiggaren farväl, och snart hade han försvunnit i skogen. Det var en hel karavan, med vilken Gösta och hans unga fru något senare drog bort från Lunden, för att anträda den långa vägen till hembygden i Småland. Men främst bland forvagnar och klövjesäckar drogs dock uppmärksamheten till en väldig vagn, en pa hjul framrullande kolossal Jåda, i vars närhet alltid en manstark trupp ryttare under Bryngels befäl höll sig. Denna vagn åkte de tolv apostlarna. Och bröllopet på Lunden, där de senare tjänat som en lika ;om högst ovanlig bordsprydnad, kallades allmänt av folket i orten — »aposdabröllopet».

TRETTIOANDRA KAPITLET

För fosterlandets frälsning

Det var en egendomlig syn Svenljunga by i södra Västergötland erbjöd en kall februaridag år 1612. Byn var icke särdeles folkrik den tiden och gårdarnas antal ringa, men nu vimlade vägar och stigar av folk och hästar, och i skogen längs den tillfrusna Ätrans strand hade rests koja vid koja av ris och torv, under det stora eldar flammade under bar himmel, lysande mellan furornas stammar med ett flammande rött sken, som gav en egendomlig blodröd dager åt det snöklädda landskapet. Och runt om dessa eldar vimlade det av soldater, än skämtande och glammande i spridda grupper, än ätande och drickande, än utsträckande sig i hela sin längd på den mjuka snön, förnöjda över att ha det varmt åtminstone på den sida, som vette mot elden Det var härdade män, dessa krigare, men beträffande mundering och yttre skick skulle nog de flesta stått sig slätt vid en generalmönstring. Där fanns män av den traditionella knekttypen, fastän alla bärande spår av ett hårt vinterfälttågs mödor och umbäranden, men där fanns ock bönder och unga drängar, vilka dragit i fält i de vanliga bondekläderna och vilkas vapen genom sina mångskiftande former antydde snarare ett tillfälligt folkuppbåd än en ordnad armé. Det var dock huvudstyrkan av den svenska här, som

hade att värna landet emot en överlägsen dansk armé, vilken i tvenne skilda avdelningar ryckt in i hjärtat av landet, erövrat dess förnämsta fästningar och nu hotade att, om deras förening icke kunde förhindras krossa den svenska försvarsmakten mellan sina järnarmar. Faran var stor, större än menige man hade någon aning om, ty de ekonomiska omständigheterna befunno sig i ett hart när förtvivlat skick, i det bristen på penningar, foder, livsmedel och allt, som behöves för ett krig, förlamade varje rörelse, men de svenska soldaterna tycktes vara vid gott mod. Nyligen hade de vunnit en betydande framgång över fienden vid Frägnered i Halland, och de hyste ett fast förtroende till den 18-årige konung, som med en mogen mans omtänksamhet och en ynglings oförfärade dådkraft ledde försvaret. I den öppna dörren av en koja vid vägen stod en reslig man sina bästa år. Dräkten var en adelsmans, men liksom soldaternas munderingar visade den talrika spår av ett hårt vinterfälttågs stapatser. Tolv år ha förflutit, sedan vi sågo denne man, men vi igenkänna honom genast. Det är Gösta Svan. I ro och fred hade han suttit på sin gård i Småland, odlat sin jord och gjort Gud och var människa rätt, låtande krigets åskor rulla på andra sidan Östersjön, bäst de ville. Men då danska fejden bröt ut, när fienden förde sina segrande och övermäktiga vapen ända in i hjärtat av fosterlandet, då grep han åter till svärdet. Och nu var han här, görande fältöverstens tjänst vid en avdelning av rytteriet, just den avdelning, som mest utmärkt sig på Frägnereds gärde. Stödjande sig mot dörrposten stod han med armarna korslagda över bröstet och spejade söderut över vägen, vilken man såg ett gott stycke. — Om ingen olycka hänt budet, mumlade han för sig själv, borde jag nu kunna vänta dem när som helst. Men hur han spejade, syntes dock ingenting av sådan beskaffenhet, att det tycktes motsvara hans förväntningar, på sin höjd en eller annan soldat, som gick från eller till högkvarteret uppe i byn, eller en flock ryttare, som vattnat sina hästar i en vak på älven. Jo, nu tycktes någon komma fram vid den bortersta kröken av vägen, något till sina former obestämt, vars beskaffenhet den disiga luften hindrade honom att urskilja, men som helt uakligt rörde sig framåt i riktning mot kojan, där han stod. Han lade handen över ögonen för att se bättre. Och efter hand som det formlösa föremålet närmade sig, gick det upp för honom, att det var ett halmlass på vilket tvenne personer åkte. Ett drag av besviken väntan gled över hans ansikte, men så ljusnade han igen och mumlade: — Det skulle kunna vara han. Livad av denna tanke började han gå halmlasset till mötes. Men nu hade detta upptäckts även av de i skogen vid sidan vägen lägrade soldaterna. En hel flock dylika rusade fram och omringade halmlasset under ljudeliga rop: »Hurra, hurra, här ha vi lägerhalm. Håll stilla, far, och låt oss få var sitt fång, I långt det räcker». Mannen, som jämte kusken åkte på lasset, tycktes dock föga sinnad att tillmötesgå soldaternas önskningar. Med en stämma så Ijudelig, att Gösta hörde vart ord, skrek han: Tillbaka! Ingen får röra ett halmstrå, ty kungen själv skall ha halmen. — Det är han! Utropade Gösta, och påskyndade sina steg. Men soldaterna brydde sig ej om mannens avvisande ord. — Ha, ha, ha! Skrattade de. Kungen, liksom inte han hade annat att sova på än halm. Men för oss, som ligga i snödrivorna, kunde det smaka skönt att en gång få sova på halm. Och från ord övergingo de till handling och började draga och slita i halmen. Men mannen på lasset var ingalunda hågad att ge tappt. Han grep ett spjut, som han haft dolt i halmen, och började slå och I omkring i lasset, så att flera av de mest närgångna soldaterna fingo blodiga fingrar. Detta framkallade emellertid de och under ursinniga rop började de formligen storma halmlasset, under det ett par höllo hästarna, så att det var omöjligt att komma undan. Förmodligen hade det gått mannen illa, om icke i detsamma a hunnit fram. Med några kraftiga ord, som hörsammades då soldaterna sågo att de kommo från en högre officer, drev han våldsverkarna undan, och inom några sekunder så var platsen ren omkring halmlasset. Nu hoppade mannen ned, och Gösta Utropade, i det han varmt tryckte hans hand: — Vilken glädje att det är du, Malkus! Har du

dem i halmen? – Ja, herre det har jag, och en Guds lycka var det att ni kom tillstädes, ty annars kunde jag ha råkat i en svår klämma för de glupande knektarna. Malkus, ja, det var verkligen f. d. tiggaren Malkus, men i ett skick som föga påminde om den forne landsvägsriddaren. [an var frodig och välklädd, och hela hans uppsyn tillkännagav, att han numera ingalunda gick av för hackor. Också var han ingenting mindre än gårdsfogde på Svanås, och den tjänsten hade han redan innehaft i många år till både sin och husbondens fulla belåtenhet. Hur mår min husfru och barnen? Sporde Gösta. — Jo, Gud vare lovad bra och de sända kärliga hälsningar och tacka för brevet. Lille Arvid är nu alldeles fri från mässlingen och lilla Karin har fått sin fjärde tand. Lille Johan sköt lär om dagen en kråka med pilbåge, så honom är det gott jägaregry i. Men gamle herrn dras svårligen med gikten och har knappast varit utom kammaren på de sista två veckorna. — Och hur är det med gården? — Bra, herre! Breide Rantryau hann Gud vare lov inte så långt upp som till Norrviddinge härad, men i Sunnebo har han härjat och bränt förskräckligt. Det var en glädjedag på Svanås, när vi fick höra att han vänt om. — Hur mår de dina? – Jo, Anna är redan, Gud ske lov, alldeles återställd .. — Har Anna varit sjuk? — Ja, det var så rätt, herre, ni vet inte att jag fått min femte ike, frisk och välskapad … — Och rödhårig, liksom de andra? — Ideles, herre! En riktig rödluva—sin far upp i dagen. — Jag lyckönskar dig hjärdigt, hederlige Malkus! Under detta samtal, vars fortsättning dock mindre torde intressera våra läsare, varför vi förbigå den, hade de vandrat i sakta mak bredvid lasset, och snart hunno de fram till Svenn Ijunga by. Här veko både de och halmlasset av vägen och begåvo sig till en större bondgård, vars kringbyggda gård vimlade av officerare och soldater. Det var själva högkvarteret. Malkus och halmlasset stannade på gården, men Gösta trädde in i stugan, där flera officerare befunno sig före honom. Han begärde att få tala enskilt med kungen. Efter någon tids väntan, ty flera hade förut begärt audiens. Öppnades dörren till en innanför stugan liggande, ganska rymlig kammare och Gösta trädde in. Där inne gick fram och tillbaka på golvet en ung man med ljust hår, gråblå ögon och små, fjunlika mustascher över de röda, kraftigt skurna läpparna. Han var klädd i kyller och bröstharnesk, de höga älghudsstövlarna voro väpnade med stora stålsporrar och vid sidan bar han en lång värja, en s. k. fransk rappir. Växten var smärt, men ganska kraftfull. Det var Sveriges unge konung, Gustav Adolf, vid ännu ej fyllda aderton års ålder. Välkommen, överste Gösta Arvidsson! Utropade han i det han räckte den inträdande båda sina händer. Det är mig kärt att nu kunna enskilt tacka dig för din stora bravur på Frägnereds gärde. Hertig Johan säger, att det var ditt häftiga anfall med rytteriet, som avgjorde striden. — Hertigen överdriver, svarade Gösta med en bugning. Vi försökte att göra vår plikt lite var, jag icke mer än de andra, och Gud gav framgång åt våra vapen. — Ja, denna seger har höjt vår tillförsikt och nedslagit våra fienders mod. Däri ligger dess stora betydelse. — Visserligen ers majestät, men jag fruktar att även upprepade dylika småsegrar icke skola vara tillräckliga att bringa striden till något verkligt avgörande. Du misströstar, Gösta Arvidsson! Modfälldheten mom vår här är dock en vida fruktansvärdare fiende än jutarna. Är våra tappraste och bästa säga så, vad skall man då vänta av de andra … — Ja, ers majestät, jag misströstar men icke av fruktan för fienden utan för den allt förlamande brist som därest den icke kan i någon kraftigare mån avhjälpas, kommer att medföra härens upplösning. Vi lida brist på snart sagt alla förnödenheter och snart blir soldaten tvungen att leva som marodör i sitt eget land. Konungen, vars uppsyn mörknat, teg. Han ställde sig vid fönstret och började trumma en marsch på rutan. Sludigen vände han sig med en djupt allvarlig blick emot Gösta och sade med beslöjad ton: ~~- Ja, där träffade du, Gösta Svan, mitt värsta bekymmer mitt i hjärteroten. Men vad är att göra? Jag har skrivit brev på brev om penninghjälp till Stockholm men ingenting fått. Vad som nu finns i krigskassan är endast och allenast vad mitt rtig Johans bordsilver givit sedan det gått genom

smältugnen. — Jag vet det, ers majestät. — Jaså, men vet du ock något råd ur denna fördömda penningknipa? ■— Kanske, ers majestät! — Låt höra! Utropade konungen ivrigt. Jo, svarade Gösta Svan, jag tror att mycket skulle vinnas ikilliga andra, de där gömma på gammalt silver av mindre raktisk nytta, än det ni, herre, och hertig Johan låtit nedsmälta, ville följa ert ädla exempel. — Om de ville, ja! Men jag är ingen rysk tsar som äger att befalla över mina undersåtars enskilda förmögenhet. — Fosterlandskärleken borde dock mana kraftigare än en efallning. Vädja till Sveriges adel. Det finns dock inom den mången icke ringa enskild förmögenhet. [ag har vädjat — och man begär riksdag. Medan gräset gror, dör kon. ■— Medan gräset gror, ers majestät, skall jag be att få erbjuda åtminstone någon lindring. Huru - Du skulle vilja… — Offra min hustrus brudskatt för fosterlandets frälsning ja, det är det jag i samråd med henne vill och det är i sådant syfte jag i dag begärt detta samtal. Men innan jag går vidare, låste jag be ers majestät lyssna till en ganska märklig historia. Konungen tog plats på vilbänken och bjöd med en vink Gösta sitta vid sin sida. Nu berättade Gösta historien om de tolv apostlarna, Jakob bagges skatt, och konungen lyssnade med spänd uppmärksamhet till hans ord. Stundom blev han så intresserad att han icke angre kunde sitta stilla på bänken, utan med länga steg gick fram och tillbaka på kammarens golv. Då berättelsen slutat utropade han: — Och dessa tolv aposdabilder vill du erbjuda mig? — Ja, jag och min hustru Ingeborg Hansdotter, skattens rättmätiga ägarinna, ha kommit överens att då omständigheterna så påfordrade offra apostlarna för fosterlandet istav Adolf räckte honom båda sina händer. Jag tackar dig och din ädla hustru på fosterlandets vägnar, och jag skall låta mitt kansli utfärda skuldbrev. Önskar du kronogods såsom pant, så skall jag låta därom uppsätta handlingar. — Ers majestät avslår sålunda mitt erbjudande! Huru! – Det är som gåva, icke som lån, min hustru och jag vilja överlämna apostlarna. Den unge konungen betraktade sin fältöverste med spörjande, en smula förvånade blickar, vilka blevo allt varmare, Och slutligen kom det en fuktig glans i ögonen. – Du är en ädel man, Gösta Arvidsson, och jag vet knappast huru jag skall kunna på ett högsintheten i ditt anbud motsvarande sätt belöna ditt vackra offer åt fäderneslandet, ty du är icke den man, för vilken hovgunstens vanliga nödmynt är gångbart. Det enda jag kan bjuda dig är — min vänskap. Min tackmhet och mitt förtroende har du förut. Jag behövde sådana män, som du, i mitt råd. Vad säger du om riksrådsmanteln? Den bjudes dig icke som belöning för din offervillighet utan av förtroende till din klokhet och rättrådighet. — Ers majestät, svarade Gösta med rörd stämma, er vänskap och ert förtroende är mig nog — en kärare belöning för vad ni kallar min offervillighet kan jag icke tänka mig. Men förskona mig från maktens höjder. Jag skulle ej trivas där och ansvaret däruppe skulle kännas mig för tungt. Så länge kriget varar vill jag troget tjäna er och riket emot fienden och ha både liv och möda osparda under er fana. Men då, som jag hoppas snart nog, fred åter blir i landet, och det gäller att genom idoghet och omtänksamhet var i sin stad hjälpa till att läka de sår, som sel slagit, låt mig då åter draga hem till den fäderneärvda torva, vid vilken jag vuxit fast. Säkert skall jag där i all obemärkthet gagna landet mera än jag i min oerfarenhet skall göra under riksrådsmantelns purpur. Gustav Adolf omfamnade honom. Ske dig, som du vill, och jag skall säga dig en sak i för roende. Jag skulle själv knappast kunna tänka mig en högre lycka, än den, att det vore mig tillåtet att göra som du. Väl är [lin livserfarenhet, men det vet jag redan, att maktens gyllene krona är fodrad med törnen. Konungen gick häftigt fram och tillbaka, som han plägade, då an framför Gösta och med den solglans i blicken som var Gustav Adolfs egen sporde han: - Var har du då dessa aposdabilder vars mäktiga saga du nyss berättat? — De äro där ute, svarade han i det han pekade på fönstret åt gården. Kungen slog upp fönstret och blickade ut över gården. — Var? Jag ser icke till något som antyder närvaron av tolv apostlar, men väl åtskilligt av mindre helig natur. – De finnas i halmlasset, som håller där borta vid porten, ige

mannen, som stöder sin rygg emot lasset är tiin gårdsfogde Malkus, som på detta sätt fört dem från Svanås rigt samme man, som jag nyss omtalat under namnet tiggaren Malkus. Han är gift med gamle Velams, riddar Erik Bagges trotjänares, dotter och, så tiggare och dagdrivare han varit, en alldeles ovärderlig gårdsfogde — ja, en verklig klenod i sitt slag. Den unge konungen gick nu, åtföljd av Gösta Svan, ut på gården, och halmlasset fördes till den plats, där dess dyrbara innehåll kunde avlastas. Konungen blev både förvånad och glad, då han såg de tolv silverbilderna. De räcka mycket längre än mitt och hertig Johans fattiga bordsilver, sade han leende. Redan följande dag voro de tolv aposdarna under säker be:ning på väg till det kungliga myntet. Och sedan dess har ingen sett dem. Men i sägnen ha de levat länge, ja, leva ännu. Början av 1800-talet ägdes gården Mem av en man, som satt sig i sinnet att finna dem. Han grävde och grävde, så att hans ekonomi blev undergrävd, men ingenting fann han. Dock fin[las de delvis ännu kvar. En eller annan myntsamlare, som i in samling förvarar Gustaf-Adolfsmynt, vilka slagits år 1612, kan möjligen uti dem äga reliker av — de tolv apostlarna på Mem. Det låter åtminstone tänka sig. Men föga anade väl domkapidet i Krakau, då det till kejsarens gemål utlånade jungfru Maries lintyg, att det genom denna handling skulle bidraga till att en gång i framtiden frälsa konungariket Sverige ur fiendehand.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sid

Far och son …….5

Prinsessan Anna……..16

Mala Spina……..23

Danserskan……35

Ett afton gille hos hertig Carl……45

Konung Sigismunds kröning……57

En tornering……..62

Tiggaren Malkus……...72

Lambert Velamsson…….81

Enstöringen på Mem……87

Den förlorade sonens återkomst…….96

Erik Bagges ungdomssaga……..106

Förbjuden kärlek…….114

Sömngångerskan……124

De tolv apostlarna……..135

Onsdagsbröllopet på Stegeborg……145

Ett nattligt överfall…….155

En välkommen hjälp……..161

Fäktningen vid Stegeborg……165

En spik i ögat……...176

En misslyckad expedition……184

Det blodiga brevet……..194

Ett möte…….202

Skolkamraterna……..213

Vid källan……..220

Den spökande munken……..225

Apstlarnas grotta…….234

Striden om skatten……..250

Ord och loven……270

Dagtingan och dom…….277

Apostlabröllopet……..282

För fosterlandets frälsning……293